oliver goldsmith

Lei 5

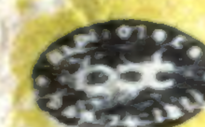
editura minerva

«*Vicarul din Wakefield* reunește direcții caracteristice: roman comic și sentimental, povestire morală, studiu de caracter și de moravuri, roman de familie și comedie patetică.»

ILEANA VERZEA

994

oliver goldsmith

oliver goldsmith

vicarul din wakefield

Ilustrația copertei : *Francisc Kalab*

oliver goldsmith

vicarul din wakefield

ROMAN

TRADUCERE DE PAUL B. MARIAN
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
ILEANA VERZEA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1979
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Oliver Goldsmith
THE VICAR OF WAKEFIELD
T. Nelson & Sons, Ltd.

PREFAȚĂ

Vicarul din Wakefield este una din acele opere literare a căror receptare de către public și de către istoria literaturii relevă, prin caracterul ei contradictoriu, însăși varietatea evolutivă a structurilor mentale și a normelor estetice ale generațiilor de cititori și comentatori. Scriitoarea Fanny Burney, adolescentă în anul publicării cărții, nota în jurnal că a suspinat citind romanul : „mi se pare că e imposibil ca cineva să poată citi această carte fără să verse o lacrimă" ; Edmund Burke aprecia romanul pentru patosul lui ; tînărul Hunt mărturisea că nu știe cum să reacționeze, să rîdă sau să plîngă împreună cu vicarul, iar George Colman cel tînăr întrezărea surîsul printre lacrimi. Goethe însă, aflat pe atunci la studii la Strasbourg, prețuia mai ales ironia romanului, de care luase cunoștință din lectura entuziasmată și, totuși, obiectiv critică, a lui Herder. Remarcînd calitatea morală a cărții, ferită însă de primejdia bigotismului și a pedanteriei, Goethe sublinia „poziția sa (a autorului, *n.n.*) superioară evenimentelor, manifestată în general printr-o ironie care dă acestei mici opere un caracter tot atît de înțelept pe cît de plăcut"[1].

Devenit pentru multe generații de cititori o lectură clasică, oferind o îmbinare ideală a utilului (caracterul instructiv moralizator) cu plăcutul (caracterul accesibil și idilic sentimental), romanul

[1] J. W. Goethe, *Din viața mea. Poezie și adevăr*, București, 1955, vol. I, p. 464.

a căzut alteori în dizgrația unui public nemulțumit de „naivitatea" și chiar de „ridicolul" lui desuet. Aceeași reacție contradictorie și printre comentatori[1]. În general, *Vicarul* a fost considerat cu o îndulgentă condescendență, lăudîndu-i-se intenționalitatea morală, sinceritatea bunei-credințe, simplitatea și concretețea stilului, tonul agreabil, obiectîndu-i-se neverosimilul intrigii, schematismul personajelor, lipsa acelui „echilibru augustan" în structură. Într-un cuvînt, o operă „fermecătoare", dar „superficială" și „săracă", artisticește inferioară nivelului atins de autor în poem, eseu și comedie. Pe de altă parte, Goethe socotea romanul „unul din cele mai bune care s-au scris vreodată", o „operă excelentă". O interpretare modernă a *Vicarului din Wakefield* nu poate însă să facă abstracție de tradiția oferită de contextul literar al epocii și al întregii creații a lui Goldsmith, ceea ce evită lectura impresionistă, asigurînd o perspectivă istorică, și creează distanța necesară analizei obiective care garantează judecata de valoare.

Premisele pentru acea înflorire economică ce pare să caracterizeze global Anglia secolului al XVIII-lea — deși prosperitatea aristocrației funciare și a burgheziei se întemeiază pe un tot mai accentuat proces de sărăcire a majorității populației — fuseseră create în ultimele decenii ale secolului precedent, cînd, prin reglementarea constituțională din urma „glorioasei revoluții", o etichetă pentru ceea ce în realitate a fost un compromis de clasă între aristocrația *whig* și *tory*, se pregătise calea unei aparente liberalizări în viața politică și economică. Îngrădirea conducerii absolute a monarhului ereditar prin puterile cu care a fost, în consecință, înzestrat Parlamentul, a dus la instaurarea unei oligarhii politice *whig*, reprezentate în politică de cîrmuirea primului ministru Robert Walpole și apoi de ministeriatul lui William Pitt, care a marcat dezvoltarea socială a statului în epocă. Dacă prima jumătate a secolului a însemnat pentru Anglia o perioadă de relativă acalmie și echilibru

[1] O prezentare a principalelor opinii critice despre roman vezi la Sven Bäckman, *This Singular Tale. The Vicar of Wakefield and Its Literary Background*, Lund, 1971.

pe planul conflictelor interne (cu excepția răscoalelor iacobiților din 1715 și 1745) și externe (cu excepția războiului maritim cu Spania care a însemnat și reluarea ostilităților cu Franța), la începutul celei de a doua jumătăți a veacului, Anglia a fost implicată în operațiunile europene și americane ale războiului de șapte ani. Dar din acest conflict a ieșit victorioasă, consolidîndu-și posesiunile teritoriale de peste mări, ceea ce i-a asigurat, cel puțin pînă la semnarea în 1776 a Declarației de independență de către coloniile engleze din America de Nord, supremația printre celelalte state colonialiste.

Dar înflorirea Britaniei care a generat o mentalitate de multe ori idilizantă — „pămîntul este acoperit de grădini și de holde de grîne", îi scria în 1793 Horace Walpole lui Henry Montagu — garanta trăinicia avuției și cizelarea spiritului numai claselor cărora bunăstarea materială le predestinase multiple privilegii. Sub învelișul poleit al expansiunii economice, orînduirea socială era nedreaptă, iar sărăcimea ducea o viață de suferință și mizerie. Dezvoltarea industriei ale cărei baze fuseseră puse încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea avea să ducă prin acumularea succesivelor progrese în tehnicile meșteșugărești la sistemul fabricilor și la revoluția industrială din ultimul pătrar al veacului al XVIII-lea. În această a doua jumătate de secol devin tot mai frecventate rețelele comerciale regularizate. Cresc așezările urbane, iar Londra, așa cum stau mărturie jurnalele de călătorie ale epocii, se transformă într-o prosperă capitală a unui imperiu în ascensiune. În ciuda creșterii demografice înregistrate în această perioadă, situația populației sărace din mediul urban se agravează: condiții foarte grele de muncă în fabrici, unde era folosită pe scară tot mai largă munca copiilor, subnutriție, locuințe insalubre și amenințarea permanentă de a fi aruncat pe drumuri, îngroșînd astfel masa sărăcimii fără nici o speranță. Procesul de transformări în domeniul industriei a fost însoțit de schimbări în agricultură, fapt cu semnificative rezonanțe în structura socială și în configurarea mentalității și psihologiei vremii, care a afectat modul de viață și chiar ființa unor întregi categorii de populație. Definitivarea sistemului împrejmuirilor (*enclosures*) care a echivalat cu depose-

darea ţăranilor de pămîntul folosit în comun a împins spre limite extreme pauperizarea lucrătorilor agricoli, aproape desfiinţaţi în calitate de clasă, şi îmbogăţirea moşierilor care îşi ridică standardul de viaţă, dînd un aspect înfloritor proprietăţilor lor. Tabloul bucolic al unei Anglii rurale îmbelşugate şi al unei ţărănimi vesele şi harnice, trăind în armonie şi împăcare cu marii proprietari, a devenit, prin compensaţie, un univers imaginar în care se refugiau cei care avuseseră de suferit în oarecare măsură de pe urma acestor transformări agrare. Idealizarea vremurilor ce au premers această agravantă sărăcire şi declasare a populaţiei rurale a dus la statornicirea unei stări de spirit care exalta seninătatea vieţii satelor, robusteţea morală a locuitorilor de la ţară, frumuseţea peisajului rural în comparaţie cu existenţa citădină care le apărea într-o ameninţătoare perspectivă sumbră sau corupătoare. Nostalgia după această aurită epocă pierdută avea să fie întîlnită nu numai în operele literare scrise în perioada discutată, cărora le lipsea o perspectivă adecvată asupra evenimentelor din imediata lor apropiere în timp, ci avea să se perpetueze ca prejudecată într-o înţelegere deformată a procesului istoriei.

Relativa stabilitate internă, secondată de avantajele politicii din exterior, a fost stimulatoare şi pentru litere şi arte, nu numai creînd instituţii şi unelte specializate — academii, societăţi, dicţionare —, ci şi favorizînd scrierea unor opere de rezonanţă europeană. Literatura engleză în al treilea sfert de veac XVIII, contemporană cu înnoirile în spiritul luminilor din celelalte ţări europene (Voltaire, Rousseau, Diderot, enciclopediştii, Lessing, tînărul Goethe, ca să amintim doar celebrităţile epocii) este moştenitoarea unor bogate tradiţii în proza de ficţiune — prin opera lui Defoe, Swift, Fielding —, în poezia morală şi filosofică — prin poemele lui Dryden şi Pope —, în teatru — prin impulsul dat comediei în epoca Restauraţiei —, în estetică — prin eseurile lui Shaftesbury, care, chiar dacă nu reprezintă un sistem, au „sensibilizat" înclinarea spre raţiune a neoclasicismului.

În deceniile şase, şapte şi opt, cărora li se circumscrie activitatea de eseist, poet, prozator şi dramaturg a lui Oliver Goldsmith, literatura engleză al cărei spirit rector era doctorul Johnson, autorul marelui *Dicţionar*, se îmbogăţeşte cu romanele lui Smollett şi Sterne, cu versurile lui Gray, cu tezele estetice ale lui Burke şi Young. Este o fază de tranziţie, în care echilibrul raţionalist inchizitiv şi satiric al luminilor începe să fie contracarat de nelinişte spiritului, care pune tot mai mult la îndoială posibilitatea armoniei universale şi a seninătăţii interioare. Neîncrederea în capacitatea raţiunii de a determina destinul social şi individual, deplasarea centrului de gravitate spre percepţia subiectivă a realităţii, sub influenţa filosofiei lui Berkeley şi Hume, însemnătatea atribuită divinităţii şi hazardului, sublinierea preponderenţei afectelor în determinarea conduitei morale, care au însemnat criza gîndirii iluministe engleze, au operat o transformare şi în modul de reflectare a realităţii în opera de artă, creînd puncte de plecare în dezvoltarea sentimentalismului. Încă din lucrarea lui Shaftesbury *Caracteristici ale oamenilor, moravurilor, opiniilor şi timpurilor* se prefigurează evoluţia de la prestigiul raţiunii şi al logicii la cel al sentimentului şi pasiunii. Nu se mai ocoleşte emoţia şi se cultivă imaginaţia: Addison publică eseul *Plăcerile imaginaţiei*, iar Mark Akenside scrie prima versiune a unui poem didactic purtînd acelaşi titlu. Simptomatică este şi apariţia în deceniul şase a lucrării lui Edmund Burke, *O cercetare filosofică a originii ideilor noastre despre sublim şi frumos*, care dă o fundamentare psihologică esteticii, diferenţiind sublimul (= măreţie, obscuritate, ceea ce produce frică, uimire, durere şi pericol) de frumos (= cizelare, lumină, proporţie, ceea ce trezeşte dragoste şi plăcere). Peisajul care fusese absent în literatură devine sursă estetică. Încă din 1726, cînd apăruse poemul descriptiv *Dealul Grongar* al lui John Dyer, James Thomson începe publicarea primului din cele patru cînturi care vor constitui poemul *Anotimpurile*, încheiat în 1730, una dintre cele dintîi opere literare dedicate peisajului perceput ca realitate concretă în spaţiu şi timp. Predilecţia pentru reveria nocturnă, anunţată încă din 1713 de cugetările pioase ale Annei Finch, contesă de Winchelsea, fusese consacrată pe plan european de *Jeluirea sau cugetări nocturne asupra vieţii, morţii şi nemuririi*, apărută în anii 40, în care Edward Young oferă nu numai o suită de discursive meditaţii şi poveţe morale, ci şi imaginea unui om în suferinţă. Afinităţi cu

poezia nopţii are şi meditaţia sepulcrală, reprezentată de poemul *Mormîntul* al lui Blair şi mai ales de *Elegia scrisă într-un cimitir de ţară* a lui Gray. Interesul pentru evul mediu, descoperit ca o lume de taină şi pasiuni, manifestat încă din poemul lui Thomson, *Castelul indolenţei*, avea să devină în deceniul şapte, prin publicarea poemelor ossianice de către Macpherson şi prin editarea de către Thomas Percy a *Relicvelor vechii poezii engleze*, o permanenţă a preocupărilor scriitorilor din ultimul sfert de secol, de la romanul gotic la prima generaţie de romantici. Celebra mistificare literară a lui Macpherson, care a făcut prozeliţi în epocă, s-a bucurat de succes nu numai în Anglia, ci şi în Europa, devenind, alături de *Nopţile* lui Young, *Elegia* lui Gray şi romanul sentimental al lui Sterne, unul din fermenţii literari fundamentali în dezvoltarea romantismului. Romanul sentimental deplasează accentul de pe eveniment pe reacţia sufletească a individului sensibil. Personajul sentimentalist, erou failibil, dar şi posesor al unor virtuţi etice, de unde şi reminiscenţele moralizatoare la primii romancieri sentimentali, este dăruit mai ales cu conştiinţă de sine, cu puternică emotivitate, cu prospeţimea imprevizibilă a reacţiilor şi cu disponibilităţi lirice. Sterne deschide în Anglia calea spre romanul sentimental, pregătit în Franţa de *Manon Lescaut*, continuat de *Noua Eloiză*, iar în Germania mai tîrziu de *Suferinţele tînărului Werther*, tot atîtea preludii la explozia sensibilităţii romantice.

Afirmîndu-se într-o perioadă de criză estetică a luminilor, cînd raţionalitatea coexistă cu sentimentalitatea, epocă de gestaţie, devenită în perspectivă istorică preromantism, Goldsmith este un scriitor de tranziţie, un sensibil cultivat la şcoala retoricii etice şi satirice, pentru care exprimarea emoţiei nu exclude gestul şi discursul didactic şi la care predispoziţia ironică se converteşte într-un blajin umor.

Născut la sfîrşitul deceniului al treilea al secolului al XVIII-lea, în Irlanda, într-o familie cu tradiţii clericale, Oliver Goldsmith şi-a petrecut copilăria, primii ani de şcoală şi vacanţele la Elphin. Meleagurilor natale le-a păstrat o statornică dragoste, devenită

mai tîrziu, cînd le va fi părăsit definitiv, nostalgie după locuri şi vremuri aflate sub semnul unei păci ireversibile. Marcat de un complex de inferioritate, accentuat şi de urmele pe care i le-a lăsat variola în copilărie, elevul Goldsmith se distinge la şcoală numai la studiul limbii latine. Citindu-i cu plăcere pe Horaţiu, Ovidiu şi Tacit, dar neiubindu-l pe Cicero, tînărul Goldsmith a intrat în iunie 1745 la Trinity College din Dublin, unde studiase şi fratele său, Henry. Numai că strîmtorarea financiară a familiei l-a obligat să accepte regimul de „sizar", care, avînd gratuită instrucţiunea şi pensiunea, trebuia să îndeplinească unele corvezi, să mături, să servească la masă. Neîmpăcîndu-se cu acest regim sever şi umilitor, studentul este implicat în cîteva scandaluri de colegiu, încearcă chiar să părăsească instituţia, în urma unor neînţelegeri cu îndrumătorul său nesimpatetic, Theaker Wilder, dar reuşeşte în cele din urmă să obţină în 1749 diploma de licenţiat în arte. După cum relatează Stubbs în *Istoria Universităţii din Dublin*, Goldsmith nu a fost un student prea aplicat. „Oliver Goldsmith este notat în cîteva ocazii ca fiind deosebit de harnic la cursul de dimineaţă ; apoi ca dînd răspunsuri slabe la cursurile de dimineaţă şi de limba greacă, lucru pentru care i se atrăgea atenţia şi, în sfîrşit, ca fiind retrogradat pentru neglijarea studiilor." Îşi petrecea o parte din timp compunînd balade, pe care apoi îi plăcea să le audă cîntate în oraş. Dealtfel, colegiul odată absolvit, după ce respinge ideea de a deveni preot, îşi petrece o vreme cutreierînd vecinătatea, însoţit de o veselă companie. La sfatul unchiului său Contarine, se decide, totuşi, să urmeze dreptul şi apoi medicina la Edinburgh. Studiile şi le-a continuat o vreme la Leyden, dar a renunţat curînd la viaţa academică, pornind să străbată pe jos cîteva ţări din apropiere. Adoptînd modul de viaţă al pelerinilor săraci, Goldsmith s-a oprit la Louvain, Antwerpen, Paris, Strasbourg, Geneva, Basel, Berna, cîteva oraşe din Germania, Milano şi Padova, după care în 1756 a revenit în Anglia, unde se angajează în cîteva slujbe temporare, printre care şi cea de corector tipograf la Samuel Richardson şi de aprod la Academia doctorului Milner din Surrey. Aici îl cunoaşte pe librarul Ralph Griffiths, partizan *whig*, proprietarul publicaţiei *The Monthly Review*,

aflată în concurență cu *The Critical Review*, publicată de Archibald Hamilton, partizan *tory*. Primind salariu și pensiune de la Griffiths, Goldsmith devine obligat ca, începînd din aprilie 1757, să depună o muncă istovitoare pentru redactarea revistei. Și este numai începutul acelei cariere de salahor literar pe care o va continua, în ciuda celor cîteva succese de autor, ce i-au dat o temporară independență și o înviorare materială, îngăduindu-i să se mute din Salisbury Court în Garden Court, Fleet Street, Middle Temple și, în sfîrșit, în 2 Brick Court, Middle Temple, unde a locuit pînă în ultimele zile de viață.

Ca unul din cei ce alcătuiau populația nevoiașă, umilă și obscură a scribilor londonezi — acea *Grub street* în care se iroseau forțe și trudeau talente —, Goldsmith a cunoscut corvoada intelectuală pe care o impuneau librarii autorilor săraci și pe care a descris-o într-o pagină din *An Inquiry into the Present State of Polite Learning in Europe (O cercetare asupra situației prezente a literaturii artistice în Europa)* : „Autorul, cînd nu este patronat de cei mari, recurge în mod firesc la librar. Nu se poate, cred, imagina o combinație care să aducă mai multe prejudicii gustului decît acest lucru. Interesul unuia este să plătească cît mai puțin pentru scris, iar al celuilalt este să scrie cît mai mult posibil ; prin urmare, rezultatul strădaniilor lor comune îl constituie compilații plicticoase și reviste periodice. În aceste împrejurări autorul spune adio faimei, scrie pentru pîine și numai pentru pîine. Rareori este chemată imaginația." Supremației comerciale a librarilor i se supuneau în epocă nu numai literații mărunți, ci și marii scriitori cărora le lipseau mijloacele sau stipendiile mecenatului. În ciuda a numeroase momente de deznădejde, cînd, în 1758, de pildă, încearcă să abandoneze meseria de scrib pentru un post de medic în India și apoi la Surgeons' Hall, posturi în care nu reușește să fie numit, Goldsmith se vede silit să continue a colabora la publicațiile vremii care, cu excepția revistelor de tradiție, alcătuiau o armată de efemeride, înființate din rațiuni mercantile pentru un public consumator în egală măsură de poezie și comeraj, de istorie și proză de senzație. Aspirînd să scrie ceva superior articolelor risipite în presă, el traduce, sub pseudonimul James Willington,

The Memoirs of a Protestant, condemned to the Galleys of France for His Religion (Memoriile unui protestant condamnat la galere în Franța pentru religia lui) aparținînd lui Jean Marteilhe de Bergerac, care relatează persecuția victimelor revocării edictului din Nantes. Încearcă de asemenea să ofere un modest tratat despre situația literaturii europene, lucrare amintită mai sus, care, făcînd abstracție de inegalitatea calității informative, interesează mai ales prin observațiile asupra situației literelor engleze. De reținut atacurile la adresa sistemului universitar, a revistelor și a teatrului londonez, atacuri reluate și în *Observații asupra teatrelor noastre* în *The Bee*, al cărui mare dirijor era în acea perioadă David Garrick, care nu îl va ierta ușor pe îndrăznețul autor, și, în general, la adresa incapacității societății de a recunoaște și de a sprijini afirmarea artiștilor de geniu. De amintit că preferințele scriitorului se îndreptau spre literatura neoclasică a epocii augustane. Arthur Lytton Sells[1] arată că în *The Literary Magazine* din 1758 a apărut un articol nesemnat, pe care i-l atribuie lui Goldsmith, articol ce stabilește o ierarhie în valorile literaturii engleze, pe primul loc situîndu-l pe Pope, urmat de Dryden și Addison și numai după aceea de Shakespeare. Sînt de menționat opiniile în legătură cu misiunea scriitorului în epocă, socotit un susținător plin de îngăduință al legilor — „el acționează nu pedepsind crimele, ci împiedicîndu-le" —, și cu caracteristicile stilului vremii : „În loc de a încerca să scriem frumos, să încercăm să scriem natural. Să nu alergăm după expresii înălțătoare pentru a transmite idei obișnuite." Sînt idei care vor fi reluate în eseurile sale din *Scrisorile chinezești* și în replicile pline de tîlc ale personajelor cu semnificație auctorială din *Vicarul din Wakefield*.

Antrenat în tumultul vieții publicistice, Goldsmith editează revista *The Bee*, care, deși cu o scurtă apariție, a demonstrat nu numai verva și abilitatea ziaristică a scriitorului, ci a anunțat prin cele cîteva versuri *(On the Death of Wolfe, La moartea lui Wolfe)*, și proze scurte originale *(The Fame Machine, Mașina faimei*, schiță

[1] Arthur Lytton Sells, *Les sources françaises de Goldsmith*, Paris, 1924, p. 204.

alegorică care i-a adus prietenia și prețuirea lui Samuel Johnson etc.), sau parodii după scrierile la modă (în special *Elegy on Mrs. Mary Blaize, Elegie pentru doamna Mary Blaize)*, vocația unui umorist și eseist de fibră. Dar cea mai însemnată colaborare jurnalistică a lui Goldsmith din această etapă o constituie cele 123 de eseuri în maniera celor ale lui Addison și Steele, publicate, timp de peste un an, începînd din 1760, în revista *The Public Ledger*, sub titlul *Chinese Letters (Scrisori chinezești)* care, republicate în două volume în 1762, aveau să-l înscrie pe autor printre cei mai reputați eseiști și moraliști ai epocii.

Din această perioadă datează și preocupările scriitorului pentru memorialistică și mai tîrziu pentru istorie.

Deși, alături de prelucrările și manualele de istorie, lucrările memorialistice au fost scrise și pentru acoperirea nevoilor financiare, cele două biografii ale unor oameni iluștri — pe plan european, Voltaire, și pe plan englez, Richard Nash, — la care se va adăuga mai tîrziu și viața lui Bolingbroke, au avut o finalitate moralizator didactică. Înfățișînd cariera unor personaje cunoscute, exemplare în felul lor, scriitorul a urmărit pe de o parte deprinderea cititorilor cu unele învățăminte etice și pe de altă parte aflarea în geniul personalităților studiate a unor asemănări cu propriul său caracter și destin. „Cele două biografii pe care Goldsmith le-a publicat la începutul carierei sale, prima referitoare la un mare filosof, și a doua la un cunoscut om de lume, au cîștigat în profunzime și pătrundere psihologică, deoarece Goldsmith și-a descoperit propriile conflicte la Voltaire și la Nash.“ [1] *The Memoirs of M. de Voltaire (Memoriile domnului de Voltaire)* sînt interesante nu prin aproximativa lor acuratețe documentară, ci fiindcă revelă admirația pentru scriitorul francez al cărui campion constant s-a dovedit, mustrîndu-i pe cei care în 1760 lansaseră vestea morții scriitorului, în *Apostrophe on the Supposed Death of Voltaire (Apostrofă asupra presupusei morți a lui Voltaire)*, sau protestînd atunci cînd Sir Joshua Reynolds l-a reprezentat pe Voltaire într-un tablou alegoric sub masca sofismului.

[1] Clara M. Kirk, *Oliver Goldsmith*, New York, 1967, p. 131.

Admirația lui Goldsmith pentru scriitorul francez nu era o simplă chestiune de circumstanță, cu toate că Voltaire devenise de mult o influentă prezență europeană. Sedus de personalitatea acestuia, Goldsmith căuta să regăsească unele calități ale filosofului francez, pe care pretindea a-l fi întîlnit în timpul periplului său pe continent, în propriul său temperament și în preocupările sale. Meritul celeilalte biografii stă, pe de altă parte, și în importanța pe care autorul o acordă documentului în relatarea de tip istoric. Indiferent dacă a făcut sau nu apel la sursele documentare pe care le indică, prelucrînd materialul pus la dispoziție de document sau anecdotă, Goldsmith face un portret al acestui personaj pitoresc din istoria orașului Bath: în calitate de maestru de ceremonii în binecunoscuta localitate balneară, Richard Nash a jucat un oarecare rol și în șlefuirea manierelor mondenilor înstăriți veniți în vilegiatură; alături de descrierea vieții orașului, portretul său făcut de Goldsmith a constituit multă vreme o sursă de documentare istorică.

Scriind apoi un mare număr de lucrări istorice, în cea mai mare parte compilații sau chiar traduceri puțin modificate după scrierile existente și destinate a fi cărți de popularizare, Goldsmith s-a exersat atît în cunoașterea istoriei țării sale, cît și în cunoașterea istoriei antice. Lucrările lui despre istoria Angliei au fost multă vreme utilizate ca manuale școlare: *An History of England in a Series of Letters from a Nobleman to his Son (O istorie a Angliei într-o serie de scrisori ale unui nobil către fiul său), The Geography and History of England. In Two Parts. The Second Part contains a Concise History of England; or, the Revolutions of the British Constitution (Geografia și istoria Angliei. În două părți. A doua parte conține o istorie concisă a Angliei sau revoluțiile constituției britanice), The History of England from the Earliest Time to the Death of George II (Istoria Angliei din cele mai vechi timpuri pînă la moartea lui George al II-lea)*, din care a apărut și o formă prescurtată. Lucrările de istorie antică: romană (*Roman History from the Foundation of the City of Rome to the Destruction of the Western Empire, Istoria romană de la întemeierea cetății Romei pînă la distrugerea Imperiului de apus*), greacă (*Gre-*

cian History from the Earliest State to the Death of Alexander the Great, Istoria grecească de la cel mai vechi stat pînă la moartea lui Alexandru cel Mare), şi o adaptare după *Vieţile* lui Plutarch, „pentru uzul tinerilor domni şi domnişoare" au cîştigat şi o reputaţie europeană. *Istoria grecească*, de pildă, a fost tradusă în limbile franceză şi greacă la începutul secolului al XIX-lea. Prin acest intermediu a fost tălmăcită şi în limba română de postelniceasa Ecaterina Asachi, sub titlul *Istoria Greciei cu adaos de vocabular geografic* (Iaşii, 1842, VI+279 p ; ediţia a doua, 1853). Scopul moralizator mărturisit dubla scopul instructiv al acestor manuale : „A studia istoria înseamnă a cîntări motivele, opiniile, pasiunile omenirii pentru a evita greşeli asemănătoare la noi înşine, sau pentru a profita de pe urma înţelepciunii exemplului lor". Refuzînd să înţeleagă prin istorie doar o succesiune de regi, apreciind însemnătatea ei nu ca o simplă cronologie de evenimente, ci ca o disciplină care se preocupă de evoluţia omenirii — „a înţelege istoria înseamnă a-i înţelege pe oamenii care formează obiectul ei" —, Goldsmith îşi dovedeşte apartenenţa la mişcarea progresistă a ideilor în Europa luminilor.

Deşi continua a se întreţine exclusiv de pe urma scrisului, încă din anii 60 Goldsmith se arată tot mai preocupat de conceperea unor opere originale, cu adevărat durabile. Este perioada cînd scrie *The Vicar of Wakefield (Vicarul din Wakefield)*, cele două poeme ample, *The Traveller ; or a Prospect of Society (Călătorul sau o panoramă a societăţii)*, primit favorabil de public şi de confraţi, *The Deserted Village (Satul părăsit)*, întîmpinat cu şi mai multă căldură, şi cele două comedii, *The Good-Natured Man (Omul bun din fire)* şi, mai ales, *She stoops to conquer ; or the Mistakes of a Night (Se umileşte pentru a cuceri sau încurcăturile unei nopţi)*, aplaudate de public şi de membrii Clubului, în ciuda celor cîteva obstrucţii create de conducerea teatrului Drury Lane. În ultimii ani, Goldsmith a scris versuri cu caracter ocazional, *The Haunch of Venison, a Poetical Epistle to Lord Clare (O pulpă de vînat, epistolă poetică adresată lordului Clare)* sau *Retaliation (Revanşa)*, publicate postum, care ilustrează înclinarea autorului spre *humoresca*, poem spiritual şi spumos, în care verva ripostei ironice aminteşte

de tradiţia lui Pope şi în care autorul dovedeşte o adevărată virtuozitate prozodică în folosirea tetrametrului în ritm anapest.

Trăind din scris şi pentru scris, hărţuit de corvezile de scrib pe care nu le-a putut niciodată abandona, modest şi perseverent, generos şi entuziast, dăruit cu o mare iubire faţă de oameni, Goldsmith a făcut uneori compromisuri şi greşeli, dar, aşa cum spunea doctorul Johnson, *Nullum quod tetigit non ornavit (A înfrumuseţat tot ce a atins)*, şi a reuşit atît de bine, cum spunea Walter Scott „să ne împace cu firea omenească".

Eseul, poemul, romanul, comedia sînt speciile literare pentru care Goldsmith este apreciat de istoria literară ca reprezentant al unei faze de interferenţe în care elemente de neoclasicism reflexiv şi etic convieţuiesc cu vîna comică în tradiţia Restauraţiei, iar înclinaţia spre satira augustană se întîlneşte cu valoarea emoţional afectivă.

The Citizen of the World ; or Letters from a Chinese Philosopher, Residing in London, to His Friends in the East (Cetăţeanul lumii sau scrisorile unui filosof chinez care locuieşte la Londra către prietenii săi din Orient) este titlul nou al unei opere cunoscute : cele 123 de eseuri publicate în *The Public Ledger*. Titlul, împrumutat din eseul XIII al lui Francis Bacon[1] şi care fusese folosit de autor şi în *Memoriile domnului de Voltaire*, de exemplu, devenise o sintagmă uzitată în epoca în care cosmopolitismul reprezenta un curent în sensul progresului, al ieşirii din provincialismul îngust, al deschiderii spre cunoaştere, spre dragoste şi apropiere între oameni. Într-o tradiţie europeană se înscrie şi procedeul comentării realităţii dintr-o ţară prin prisma unui vizitator de pe alte meleaguri. Încadrînd această operă în direcţia europeană a motivului cunoscut sub denumirea de ficţiunea străinului,

[1] *The Cambridge History of English Literature*, Cambridge, 1967, vol. X, pp. 195—216, arată că sintagma apare şi în titlul unei lucrări a lui Fougeret de Monbron, 1750, *Le Cosmopolite ou le Citoyen du Monde*.

Arthur Lytton Sells arată că gustul pentru acest motiv, lansat încă din 1684 de o lucrare a istoricului genovez Giovanni Paolo Marana, *L'Espion du Grand Seigneur*, fusese statornicit de apariția în 1721 a *Scrisorilor persane* de Montesquieu, imitate și pastișate de scriitorii vremii (printre alții lord Lyttelton, *Scrisorile unui persan din Anglia către prietenul său din Ispahan*). Suita epistolară a lui Goldsmith nu este astfel nouă nici ca tehnică literară, nici ca finalitate morală, nici ca informație. Cea mai mare parte a documentației despre orientul chinez a fost împrumutată de autor din relatările de călătorie în China ale lui P. Louis Le Comte și P.J.B. du Halde, apărute în 1696—1701 și 1735 și din *Scrisorile chineze sau corespondența filosofică, istorică și critică între un chinez călător la Paris și corespondenții săi din China, Moscova, Persia și Japonia* a lui J.B. de Boyer, marchiz d'Argens, publicate în 1739. Originalitatea ei constă în luciditatea observării realității din spațiul englez, în comentariul acid asupra moravurilor și claselor vremii, în subtextul critic și satiric. Deghizat sub masca transparentă a lui Lien Chi Altangi, înțelept și umorist, pe care cititorii îl întîlniseră și în revista *The Bee*, Goldsmith înfățișează viciile alcătuirii sociale, statornicite printr-un sistem legislativ rigid și opresiv, determinat de inegalitate și mercantilism, generator de ipocrizie și imoralitate, discută starea literaturii și a teatrului, dînd în vileag arbitrariul și intrigile care domină viața culturală, relatează scene din viața burgheză, colorîndu-și povestirea cu anecdote și cuvinte de spirit, exprimă opinii în legătură cu unele idei de circulație, prezintă exemplare ale unor categorii sociale, într-o admirabilă galerie de portrete-caractere, ce trimit la tipologia lui La Bruyère, dintre care se detașează Omul în negru și galantul Tibbs. Cel dintîi ascunde sub o aparență de austeritate și mizantropie o generoasă iubire de semeni și un autentic simț al umorului. De aici și tipologia excentricilor în care a fost încadrat de istoricii literari, într-o prefigurare a lui Matthew Bramble al lui Smollett și a mizantropului nobil, „vagabondul filosof" din *Vicarul*. „Matthew Bramble și Omul în negru sînt numai două exemple ale acelui tip specific ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea

și primelor decenii ale secolului al XIX-lea, mizantropul binevoitor, a cărui minte și inimă conviețuiesc într-un conflict interesant, pe de o parte convinși în mod rațional, abstract, de ticăloșia generał umană, pe de altă parte binevoitori în mod emoțional, concret, față de toți bărbații și toate femeile."[1] Cel de al doilea, gălăgios și vanitos, snob și lingușitor, este în realitate un biet obscur pentru care autorul are un sentiment complex de îngăduitoare afecțiune și ironică mustrare.

Aplicația lui Goldsmith pentru eseu se manifestă și în cele două poeme de întindere care, prin caracterul lor discursiv, neepic, sînt o prelungire în veșmînt poetic a expunerii de idei morale, sociale și filosofice din eseuri. Biografii scriitorului arată că el obișnuia să-și aștearnă mai întîi în proză ideile pe care avea de gînd să le dezvolte în poeme, după care proceda la prelucrarea lor în versuri. Să nu se creadă, însă, că aceste poeme sînt simple principii versificate: Goldsmith poseda nu numai facilitate în a crea ritm și rimă (pentru versul alb avea o adevărată idiosincrazie), ci o adevărată conștiință poetică care se manifesta și în enunțarea unor principii de veritabilă artă poetică, cum ar fi simplitatea și proprietatea limbajului.

Poemul *Călătorul*, apreciat de Johnson ca cel mai bun poem scris după Pope, oferă cititorului posibilitatea de a cunoaște modul de viață și organizare social-morală al popoarelor din cîteva țări, discută diferite căi de a dobîndi fericirea, ajungînd la o concluzie sceptică: singura soluție este resemnarea la bucuriile domestice care împacă conștiința. Remarcile critice din versurile relative la starea de lucruri din Anglia, unde totul este cîrmuit de „opulență" și de arbitrar („Toată supunerea se înclină numai lor, / Talentul se îneacă, iar meritul plînge necunoscut") și unde bunul plac al moșierului atrage după sine destrămarea comunității sătești prevestesc accentele dramatice din următorul poem, *Satul părăsit*. Scris într-o perioadă în care, procesul de împrejmuiri odată înche-

[1] Stuart M. Tave, *The Amiable Humorist. A Study in the Comic Theory and Criticism of the Eighteenth and Early Nineteenth Centuries*, Chicago and London, 1967, p. 165.

iat, populația rurală se vedea nevoită să-și părăsească vetrele, proces ale cărui efecte le simțise și familia scriitorului în Irlanda, unde regimul era acela de colonie a regatului englez, poemul este un strigăt deznădăjduit al celui deposedat și amenințat de spectrul mizeriei. Vizitînd satul Auburn — cu rezonanțe autobiografice — poetul este îndurerat de pustiirea care s-a întins peste meleagurile odinioară înfloritoare, „grădină și mormînt“, în urma concentrării silnice a bogățiilor în puține mîini și a extinderii „nemilosului“ comerț. Constatînd degradarea economiei de la țară, care a atras spargerea normalității cotidiene, poetul critică corupția, luxul și risipa, arată primejdia desființării unei categorii sociale („Prinții și lorzii pot să înflorească sau să se ofilească/ .../ Dar o țărănime curajoasă, mîndria țării lor / Odată distrusă, nu mai poate fi înlocuită.“) Înscriindu-se pe linia poeziei critice din epistolele III și IV din *Eseurile morale* ale lui Pope, *Satul părăsit* are un subliniat scop educativ : să-i învețe pe oameni să disprețuiască goana după cîștig și să-și afle fericirea în tăria de cuget. Stoicismul celei de a doua părți a moralei, ca și invocarea „veselei Anglii de odinioară“, preindustrială și patriarhală, dar și a unei epoci mai apropiate în timp, perioada augustană, care întruchipa pentru Goldsmith (vezi eseul *Epoca augustană în Anglia*) „unirea forței cu clemența“, împotriva netrebniciei prezentului sînt inerentele limite ale idealului social al scriitorului, tributar spiritului regresiv, bucolic al epocii, întîlnit și la John Pomfret, Matthew Green, John Dyer și William Shenstone. Tonul predominant al poemului — accentuat de contrastul dintre tablourile idilice și viziunea deprimantă a prezentului — este nostalgia înlăcrimată, elegia duioasă, care prevestește reprezentarea emoțională a realității, proprie efuziunilor sentimentalismului. Tocmai împotriva acestei edulcorări a vieții de la țară avea să protesteze la numai cîțiva ani distanță George Crabbe în poemul *Satul*, 1783, replică la *Satul părăsit*, care înfățișează antiidilizant realitatea rurală engleză.

Preocupările lui Goldsmith pentru modul comic, cunoscute încă din cercetarea asupra literaturii europene, au continuat în tot timpul carierei sale, vezi și *An Essay on the Theatre ; or, A Comparison between Laughing and Sentimental Comedy (O încercare asupra teatrului sau o comparație între comedia veselă și comedia sentimentală)* din 1773, și s-au materializat în însăși compunerea dramatică. Cele două comedii, *Omul bun din fire* și *Se umilește pentru a cuceri*, aparțin unui autor cu o autentică vînă a comicului, în descendența reprezentanților comediei Restaurației. Autorul însuși se declara admirator și urmaș al lui Congreve și Farquhar. Într-o perioadă cînd teatrele Drury Lane și Covent Garden erau asaltate de reprezentarea așa-numitei *genteel comedy* — comedie sentimentală —, care îmbina intriga romanțioasă cu replica moralizatoare, Goldsmith, preluînd de la abatele Le Blanc distincția între rîsul disprețuitor și rîsul veritabil, pledează în favoarea celui din urmă, singurul în care spiritul se dedă în întregime bucuriei reale a veseliei și protestează împotriva artificialității și sentimentalității excesive a acestor piese, pe care le consideră o „tragedie bastardă“, „un hibrid între dramă și comedie“, „un fel de producție cu însușiri de catîr, cu toate cusururile părinților săi opuși unul altuia și însemnată de sterilitate“. Cerînd reabilitarea „naturii“ și a „umorului“ în comedie, nealterat de falsul rafinament al afectării — „va fi îndreptățită pedeapsa atunci cînd, fiind prea mofturoși, vom izgoni umorul de pe scenă și ne vom lipsi de arta de a rîde“ — Goldsmith atrage atenția asupra pericolului denaturării comediei pînă la situația de a deveni, ca în Franța, „*drame sérieux* care, alungînd umorul de pe scenă, îi alungă și pe spectatori din sală“. Succesul general al celei de a doua comedii dovedește valabilitatea principiului estetic al autorului, în prelungirea, de fapt, a tradiției comicului din antichitate. *Se umilește pentru a cuceri*, piesa pe care, așa cum consemnează Boswell în biografia doctorului Johnson, de obicei rezervatul om de litere o saluta entuziasmat ca atingînd țelul suprem al comediei — înveselirea publicului —, este o savuroasă comedie de moravuri, inspirată, după afirmația biografilor, dintr-o întîmplare a autorului într-o vacanță în Irlanda. Dar *qui-pro-quo*-ul de la care pornește intriga nu dă piesei un caracter de farsă, căci accentul se deplasează pe prezentarea umoristică a vieții micii nobilimi de țară și a cîtorva caractere modelate după prototipul unor personaje cunoscute în tinerețe. Deși unii comentatori au stabilit legături între această

comedie și *Căsătoria clandestină* de Garrick și Colman cel tînăr sau *Jocul dragostei și al întîmplării* de Marivaux, *Se umilește pentru a cuceri*, alertă și proaspătă, capabilă să-i antreneze pe spectatori, este o contribuție la linia comediei cu adevărat „vesele" de la Congreve la Sheridan.

Singura operă de ficțiune din creația lui Goldsmith, romanul *Vicarul din Wakefield* reunește în același timp și două din celelalte trei direcții în care s-a manifestat geniul scriitorului : eseul și comedia. „Versiune romanescă a unei comedii sentimentale în cadru idilic", cum îl numea Martin Day, romanul, apreciat de Goethe pentru „această stare ironică de spirit a autorului", pentru „această înaltă ironie binevoitoare" [1], a fost acuzat alteori de o excesivă artificialitate romantică și de generalizare discursivă.

Vicarul este, într-adevăr, așa cum se afirmă în exegeza scriitorului, o specie de proză greu de clasificat, „o povestire foarte neobișnuită", cum o numea cronicarul din *The Monthly Review* în 1766, caracterizare care avea să fie ulterior interpretată de comentatorii moderni (vezi lucrarea lui Sven Bäckman cu titlu revelator : *This Singular Tale)*. Singularitatea cărții provine din caracterul ei de roman inegal, în care disproporțiile se manifestă pe două planuri : Mai întîi printr-o bruscă schimbare de 180° — de la ironie la patos — în tonul și atitudinea autorului față de personaje și evenimente în partea a doua, începînd cu momentul răpirii Oliviei, cap. XVII. De aici și evidenta diferență între aspectul de idilă parodiată al primei părți și specificul melodramatic al celei de a doua, contradicție pe care s-au întemeiat opiniile critice depreciative. Macaulay, de pildă, după ce gusta pastorala colorată și vivace a primei părți, reproșa lipsa de verosimil și inconsecvența părții ultime. Henry James aprecia numai tonul, caracterizîndu-l cu oarecare indulgență pe autor drept „copilul răsfățat al literaturii noastre". Cititorul modern pare înclinat să dea credit acestor opinii. Atras la început de povestirea pe jumătate serioasă pe jumătate amuzată a vieții arcadice a familiei Primrose, a cărei voioșie și candoare, însoțind starea de naturalitate ciclică, nu e cu nimic atenuată de prima lor peripeție, cititorul se vede apoi aruncat, printr-o lovitură de teatru, într-o aglomerare de calamități, a căror rezolvare se produce în cele din urmă tot printr-o lovitură de teatru.

---

[1] Pentru relația Goethe—Goldsmith vezi Carl Hammer, Jr., *Goethe's Estimate of Oliver Goldsmith*, în *The Journal of English and Germanic Philology* 1945, pp. 131—138. Apud Sven Bäckman, *op. cit.*

Discrepanța dintre cele două părți poate fi explicată tocmai prin dubla apartenență a autorului la spiritul lucid și ironic al moraliștilor iluminiști și la disponibilitățile lirico-patetice ale sentimentalismului moralizator. Distincția este necesară pentru că romanul reprezintă punctul de convergență a unor direcții opuse : roman comic, în maniera lui *Joseph Andrews* de Fielding, dar și povestire patetică cu scop pedagogic ca *Pamela* lui Richardson, *Vicarul* este o parodie a romanului sentimental, fiind, totodată, melodramă lacrimogenă. Dar unitatea romanului o asigură ideea fundamentală morală, prezentă constant din primul pînă în ultimul capitol, exprimată fie indirect, prin ironie, fie ostentativ didactic prin sublinieri în replici sau în discursuri. Scriind probabil primele capitole în anii cînd primul volum din *Tristram Shandy*, pe care Goldsmith îl socotea „licențios", promitea o carte de mare succes, el formulează în *Vicarul* un mesaj despre fondul moral al literaturii romanești. Considerînd romanul drept specia care garantează adevărata valoare a unui scriitor (în eseul parabolă *Mașina faimei* Johnson este acceptat să se urce în poștalion pentru că e autor nu de eseuri sau de studii filologice, ci de roman), Goldsmith stabilește o diferență între romanul bine scris și acel „vehicol neetanș", simplă înșăilare episodică, pe de o parte, și între romanul grav, moral și fantezia romanțioasă sau deșucheată pe de altă parte, care, după opinia lui Lien Chi Altangi, „nu sînt altceva decît instrumente de depravare", „născociri primejdioase". Romanele de dragoste, îi scrie fratelui său, Henry, „zugrăvesc frumusețea în culori mai fermecătoare decît natura și descriu fericirea pe care omul nu o gustă niciodată. Cît de înșelătoare, cît de distructive sînt astfel acele tablouri ale fericirii desăvîrșite, ele învață

spiritele tinere să suspine după frumusețea și fericirea care nu a existat vreodată, să disprețuiască puținul bine pe care soarta ni l-a turnat în potirul nostru, așteptînd mai mult decît ne poate ea da."

Romanul va fi, așadar, în primul rînd, un instrument moral și o operă supusă unor anumite norme. Condamnînd romanul de dragoste (*romance*), în care viziunea asupra realității este deformată prin lentile trandafirii, Goldsmith recurge la o subtilă ironizare a însăși idilei domestice cu care romanul a fost adeseori suprapus, încercînd ca prin comentariul de umor și bun simț să amendeze gustul pentru excesivul romanțios. Toate acestea fac din *Vicarul* o ilustrare a calității lui Goldsmith de partizan al codului artistic iluminist. Romanul demonstrează însă și înclinația scriitorilor din a doua jumătate de secol XVIII spre o viziune binevoitoare și simpatetică asupra lumii și existenței, făcînd apel nu la rațiune, ci la deliciile sentimentelor, la milă și compasiune, menite să pacifice conștiințele încărcate și să restabilească echilibrul, care pentru Goldsmith era tot de natură rațională. Sentimentalismul său are însă în acest roman caracter moral, numai că morala o face acum nu indirect, prin ironie, ci direct, prin intrigă și discursul patetic. Îmbinarea dintre ironie și sentimentalism, dintre umor și patos este caracteristică scriitorului englez al etapei respective, acel *umorist binevoitor*, Fielding, Smollett, Sterne, Goldsmith, la care unghiul satiric virulent al unui Swift, de pildă, este atenuat de o caldă înțelegere față de oameni, de o „filantropie dulce" colorată de umor benign. Operele lor produc acel efect complex de „milă, veselie, stimă și dragoste", pe care le prețuia, la Fielding, George Colman cel tînăr, în care umorul este întrebuințat și pentru „a masca cu simpatie un tip de bunăvoință sfioasă care ezită să-și arate prea pe față emoțiile calde, de frica propriei sale sensibilități și vulnerabilități excesive" [1].

Indiferent de specia romanescă proximă — roman domestic, „o agreabilă schiță rococo a iubitoarei familii Primrose, capodopera romanului domestic burghez" (Martin Day), parodie a idilei, roman satiric în care singura diferență între părți o constituie obiectul satirei și atitudinea autorului explicit sau implicit ironică (W.O. Sutherland, R.J. Jaarsma, R.H. Hopkins etc.), roman filosofic, în maniera parabolelor populare în epocă, *Rasselas* de Johnson sau *Candide* de Voltaire, adică a povestirilor cu teză, aici dictonul biblic despre răsplătirea omului virtuos (Clara M. Kirk), povestire exemplară (Sven Bäckman) — *Vicarul din Wakefield* reunește direcții caracteristice : roman comic și sentimental, povestire morală, studiu de caracter și de moravuri, roman de familie și comedie patetică.

Situîndu-se la începuturile romanului domestic, Goldsmith compune în *Vicarul* un univers familial rustic, alcătuit din scene și tablouri inspirate de colectivitatea ambiantă și de intimitatea casnică, în care concretețea detaliului ce survine în descriere — peisajul este construit cu o remarcabilă precizie, deși cu economie de mijloace —, povestire sau replică dă un colorit savuros mai ales primei părți. Tihna vieții parohiale se înfățișează în întreg bucolismul ei înflorit și parfumat, bazat pe muncă cinstită și harnică, pe o gospodărie chibzuită și pe un trai cumpătat. Tatăl și fiul lucrează și la munca cîmpului, mama și fiicele văd de treburile casei — preoteasa este renumită pentru murături și vinul de agrișe —, dar se ocupă mai pe ascuns și de panglici și alifii de frumusețe, iar seara se adună cu toții în jurul focului, ascultînd de sfaturile părintești sau cîntînd balade bătrînești. Cu vecinii sînt buni prieteni, ascultă slujbele la biserică, respectă sărbătorile satului. Dar acest prea îndulcit idilism cu care este amenințat romanul, ca și dorurile nostalgice și escapiste ale lui Goldsmith însuși după satul copilăriei, ca și accentul pe contrastul dintre satul inocent și orașul pervertit, este, totuși, neutralizat de tehnica narativă a primei părți, în care autorul se distanțează de povestitor, ceea ce are drept efect formarea unei perspective comico-ironice asupra întregului tablou. Nu lipsesc nici trimiterile critice la moravurile aristocrației rurale, la afectarea unei false distincții printre populația înstărită, dar mai ales la orășenii cu ifose nobiliare.

[1] Stuart M. Tave, *op. cit.*, p. 165.

Punctul de vedere folosit de Goldsmith în roman este apreciat ca o inovație în tradiția povestirii epocii, cînd naratorul care se situează pe poziția umorului îngăduitor față de evenimente și personaje devine el însuși obiect al umorului indulgent din partea autorului. „Făcînd din protagonistul romanului său un veritabil umorist binevoitor cu o naivitate mai accentuată decît a lui Lien Chi și păstrînd, totuși, ceva din distanța ironică a acestuia față de semenii săi, restrîngînd în mod considerabil sfera satirei și făcîndu-l figura centrală și naratorul unei acțiuni mai complexe și mai puțin romantice decît subțirea povestire-cadru din *Scrisorile chinezești*, a adăugat o dimensiune nouă și originală la arta narațiunii la persoana întîi în tradiția romanului englez din secolul al XVIII-lea."[1]

Un argument care susține viziunea comică din prima parte este și modul în care autorul expediază pe plan secundar intriga erotică, de obicei „sentimentalizată" ademenitor în povestirile vremii, cu scopul explicit de a ironiza „romanțele" la modă. Pentru Goldsmith povestirea de dragoste se convertește în acest roman într-un sănătos și înțelept acord între parteneri care nu exclude, însă, și un cuminte simț practic. Prima parte are prin întreaga ei structură caracteristicile comediei vesele pe care o prețuia autorul. Dovadă stau și numeroasele scenarizări făcute după roman în Europa chiar la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Cadrul domesticității rustice cu stare (de obicei mica nobilime, dar și mica burghezie), devenit frecvent în comedia Restaurației, oferă un decor adecvat unei intrigi sentimentale (aici familiale și maritale), în care evoluează personaje înzestrate cu bunăvoință și cu umor și în care schimburile de replici se înlănțuie într-o suită alertă de secvențe animate de mărunțișuri cotidiene și întîmplări hazlii : tabloul de familie care nu poate fi urnit din bucătărie, pățania lui Moise la iarmaroc, unde vinde calul pe o duzină de ochelari verzi, ceremonialul mersului la biserică într-o trăsură hodorogită, cochetăria Oliviei și manevrele „de cucerire" a unui ginere ale preotesei etc. Personajele sînt autentice caractere de comedie : Deborah Primrose,

[1] Sven Bäckman, *op. cit.*, p. 113.

soție, mamă și gospodină exemplară, își protejează casa și familia ca o adevărată matroană demnă, dar aspiră în sinea ei ca fetele să parvină în lumea „subțire" și poleită a blazonului de provincie. Fetele Primrose sînt ingenuele clasice, una reprezentînd riscurile cochetăriei, cealaltă virtuțile modestiei. Moise, flăcăul simpatic, cu aură și pățanii de prostănac, dar capabil și de o controversă logică sau literară, se bucură de căsătoria surorii sale mai ales din considerente materiale : „Părerea mea, tată, este că totul merge de minune și chiar acum mă gîndeam că atunci cînd sora mea Livy va fi măritată cu fermierul Williams au să ne împrumute teascul de cidru și cazanul de bere pe degeaba" (cap. XVII). Lady Blarney și Miss Carolina Wilhelmina Amelia Skeggs, „îmi place să redau numele întreg al oamenilor", ne mărturisește într-un aparteu scriitorul ca să îngroașe ironia la adresa modei numelor străine înșirate, aparțin galeriei tipologice a excrocilor de lux, mimînd *high-life*-ul londonez.

Dar marele personaj de comedie este însuși vicarul, ironistul ironizat, membru al familiei umoriștilor binevoitori, înrudit cu Sir Roger de Coverley al lui Addison, cu pastorul Adams, doctorul Harrison, colonelul Bath ai lui Fielding, cu comodorul Trunion al lui Smollett, cu unchiul Toby al lui Sterne, prevestindu-i pe Matthew Bramble al lui Smollett și pe Samuel Pickwick al lui Dickens. Toate aceste personaje indică, prin reducere, un început în Don Quijote al lui Cervantes, considerat în epocă de scriitorii englezi în primul rînd ca un epitom al generozității, nobleții sufletești sub aparența inofensivă a bizareriei. Îmbinînd naivitatea și candoarea cu un exagerat amor propriu, pe care el îl socotește demnitate, doct în controverse religioase, dar ignorant în ale vieții, Charles Primrose (numele conotativ, în traducere *primulă, ciuboțica-cucului*, semnifică inocența neprihănită, dar și simplitatea neajutorată) este purtătorul de cuvînt al autorului și, în același timp, obiectul detașării sale umoristice. Vicarul, chiar dacă nu este investit de autor cu titlul de nobil de țară, are acele calități care în secolul său erau asociate cu această categorie socială : purtări alese, moralitate ireproșabilă, demnitate, judecată, generozitate, umor. El își conduce după principii patriarhale familia, propovăduindu-le vred-

nicia, chibzuința, pioșenia și altruismul, dar cade el însuși în ispita vanității (se lasă ademenit de excrocul Jenkinson care, lăudîndu-i faima, îi fură calul), își ferește fiicele de frivolități (le taie zorzoanele, le aruncă pomezile de obraz) și de ispite, dar suspectează tocmai virtutea adevărată (îl alungă pe Burchell) și cultivă viciul mascat de curtenie (îl omenește și îl apropie pe tînărul Thornhill), vrea să le aducă alor săi fericirea, dar atrage asupra lor un șir de nenorociri, cărora nu știe să li se opună cu alte arme decît *Biblia* și toiagul, adică printr-un resemnat scepticism pe care nu pierde nici o ocazie să-l expună pe larg chiar și în cele mai nepotrivite împrejurări. Inconsecvențele din firea și atitudinea vicarului, pe care îl percepem ca un receptacul de însușiri incongruente, stau la baza discrepanței dintre cele două părți ale romanului : idila umoristică și melodrama patetică. Căci dacă în primele 17 capitole doctorul Primrose este un caracter cu ciudățenii tipice personajelor comice excentrice și ușor ridicole, în partea a doua devine un caracter jalnic și patetic, artificial și schematic, modelat, cum au susținut unii critici, pe prototipul lui Iov, victima perfectă care se complace în această postură și a cărui unică funcție este să predice doctrina redempțiunii prin suferință. Numai în partea a doua în care romanul devine, conform *Cuvîntului autorului*, o povestire cu rol moralizator expres („Eroul acestei povestiri îndeplinește trei din cele mai frumoase meniri ale omului pe pămînt : e preot, cultivator și tată de familie. Este înfățișat în același timp gata să propovăduiască sau să dea ascultare altora, simplu în îmbelșugare și nobil în nenorocire"), distanța dintre autor și povestitor se reduce pînă la identificarea celor două poziții, ceea ce produce acea înlănțuire de efuziuni patetice cu efect didactic imediat și tocmai astfel fastidios și redundant. Comedia veselă se transformă în comedie sentimentală, foarte agreată pe atunci și pe care Goldsmith, deși o va critica în 1773, o practică el însuși, pe de o parte pentru a fi pe placul publicului și pe de altă parte pentru că la vremea scrierii romanului nu vedea nici un defect în combinarea în aceeași operă a comicului cu pateticul. Unire care, asigurînd o varietate, îi desfăta pe cititori, stîrnindu-le totodată simpatia și cultivîndu-le

simțuri morale. Patetismul, ca expresie supremă a efuziunii lirice, pentru care Goldsmith avea predilecție, trebuie explicat și prin încărcătura autobiografică a povestirii. Amintirile universului părintesc dau un colorit tandru personajelor : în doctorul Primrose se topesc imagini ale tatălui și fratelui scriitorului, și chiar propria sa imagine. Alteori decepțiile și suferințele răbufnesc dramatic în povestirea lui George Primrose, pelerinul ratat, și chiar în replicile vicarului însuși, aruncat în temnița datornicilor. În multe din obiceiurile și cuvintele lui Burchell recunoaștem generozitatea împinsă pînă la risipă a bunului „Goldy" care aducea dulciuri copiilor din vecini și își dădea ultimii bani cunoscuților aflați la strîmtoare, dar care nici nu scăpa vreun prilej de a-și exprima părerea în chestiuni literare.

Partea a doua respectă normele comediei sentimentale : Provoacă mila, dar și respectul pentru ținuta personajelor, educă virtuți în prolixe pagini discursive, accentuează convenționalitatea cuplurilor de personaje, înnegrind viciul (nobilul Thornhill se dedă la mîrșave propuneri și fapte), aurind meritul (Sir William Thornhill, ca o zînă bună, rezolvă în ultima clipă toate necazurile abătute asupra familiei Primrose), recurge la procedee melodramatice, deghizări, coincidențe, aglomerări de catastrofe.

Cu toată discrepanța dintre cele două părți, *Vicarul* este o povestire bine făcută în sensul respectării canoanelor narative ale genului, indiferent de efectul contradictoriu — umoristic și patetic — pe care îl produce. Intriga este gradată, introdusă de o parte expozitivă, atinge un punct culminant al tensiunii psihologice, după care deznodămîntul urmează să readucă situația cel puțin în matca inițială, dacă nu chiar înnobilînd *standing*-ul anterior. Aglomerarea calamităților într-un ritm trepidant, puțin verosimil și, totuși, uzual în eseistica vremii care considera că virtutea se cîștigă numai în contact cu adversitatea, refacerea idilei la sfîrșitul calvarului, dau romanului nu numai un superfluu didacticism, ci chiar un caracter alegoric, în maniera parabolelor etico-filosofice contemporane. Acest aspect deliberat moral al cărții este accentuat și de numeroasele interpolări eseistice care, deși sparg continuitatea epică, servesc intenția educativă printr-o ilustrare suplimentară.

Acest lucru nu este o inovație a autorului, căci el urmează tradiția prozei neoclasice și iluministe, care introduce meditații, discuții, anecdote, poezii în narațiunea propriu-zisă.

Digresiunile din *Vicarul din Wakefield*, fie că sînt capitole întregi (cap. XX, povestirea tribulațiilor lui George pe continent), fie că sînt paranteze în cadrul capitolului, au devenit părți componente ale structurii organice, funcționale în economia de ansamblu. Aceste intercalări includ mai întîi comentarii pe teme literare, politice, morale, religioase înrudite cu eseurile lui Addison, Steele, Johnson și Goldsmith însuși. „Scrisul eseurilor, care poate fi considerat drept arta de a aduce învățătura din chilie în societate, este în primul rînd încurajat de mulțime ; încurajarea produce aproape întotdeauna desăvîrșirea", scria Goldsmith într-un articol din august 1761. Eseul, folosit ca divertisment pentru cititori, era un vehicul de popularizare a unor teme și idei : educarea rațională și moderată a personalității (cap. III) problema libertății individuale și a regimului politic (cap. XIX), încrederea în perfectibilitatea naturii umane, pledoaria pentru schimbarea regimului din închisori (cap. XXVI—XXVII), exortația în favoarea bisericii anglicane (cap. XXIX) etc. În alte eseuri, prin intermediul diferitelor personaje, Goldsmith dă glas opiniilor critice cu privire la literele vremii. Adversar al stilului împodobit, partizan al expresiei economice și disciplinate, el critică prin Burchell (cap. VIII) predilecția pentru epitetul ornant, pentru dicțiunea elaborată, care îmbogățește sunetul, dar nu transmite sensul, o deviere de la simțul măsurii, un efect al crizei de acumulare, o constantă a artei poetice pe care am citit-o și în *O cercetare...* și în *Cetățeanul lumii*. Alteori, scriitorul critică moda elegiacilor de ocazie care se tînguie la pierderea „ireparabilă" a unui manșon, evantai sau cățeluș de salon (cap. XVII) sau constată soarta rezervată de societatea vremii scriitorilor de talent (cap. XX). Mai puțin inspirat este atunci cînd se arată intrigat de preferința publicului pentru Shakespeare sau Ben Jonson, „cu graiul acela demodat, cu humorul învechit, cu personajele neverosimile care se găsesc din belșug" în operele lor (cap. XVIII). În strînsă legătură cu povețele sau maximele exprimate epigramatic și în titlurile capitolelor trebuie considerate și

poemele intercalate (cap. VIII, XVII, XXIV) cu menirea de a prevesti un eveniment sau de a reflecta o stare de spirit. Balada *Edwin și Angelina*, scrisă în maniera „relicvelor" lui Percy, ilustrează superioritatea poeziei simple și directe, create în popor, spre deosebire de afectarea emfatică la modă, criticată cu un paragraf înaintea intercalării poemului. O ultimă categorie de interpolări o alcătuiesc povestirile morale (o fabulă, cap. XIII, o alegorie, cap. XV, o *novela* exemplară, cap. XXIII), des întîlnite în foiletoanele eseistice pentru caracterul lor instructiv și agreabil, folosite aici ca parafraze ilustrative ale tezelor sale : viciul nu este niciodată însoțit de rușine, fericirea este răsplata pacienței și virtuții.

Fără să se bucure de mare succes la momentul apariției, *Vicarul din Wakefield* a inaugurat o tendință care avea să găsească în Anglia și în Europa continuatori celebri sau imitatori obscuri. Romanul a cunoscut o rapidă popularitate pe continent, printre cititorii și literații care descifrau în acest opuscul prefigurările „religiei inimii". Critica modernă a statornicit locul și semnificația acestei povestiri morale și sentimentale, al cărei caz excepțional, explicat într-un context mai larg, a fost clasat.

Tradus fragmentat prin citate exemplare în revistele vremii sau în întregime, sub formă de carte (amintim din versurile anterioare tălmăcirii moderne care urmează *Vicarul de la Wakefield*. Tradus din limba Englesă de E.[m] A.[ngelescu], București, 1852, 194 p. ; *Vicarul din Wakefield*. Tradus de Willy Ghül, București, 1908, Biblioteca pentru toți, 288 p. ; *Preotul din Wakefield. Povestire scrisă de el însuși*. Traducere de Al. Lascarov-Moldovanu, București, 228 p.), romanul a constituit una din lecturile engleze timpurii ale publicului nostru, fiind apreciată pentru desfătarea spiritului și pentru cultivarea cumpătării și a seriozității.

Este adevărat că *Vicarul* nu mai stoarce de multă vreme lacrimi. Este la fel de adevărat, însă, că romanul lui Goldsmith continuă să-i răsplătească pe cei care îl citesc prin acel aliaj specific de ironie și sensibilitate, de umor și sentimentalism, acele moduri de receptare a realității care trimit deopotrivă spre secolul luminilor și spre renașterea romantică.

ILEANA VERZEA

TABEL CRONOLOGIC

1730 *10 noiembrie.* Se naște la Pallas [more], lîngă Ballymahon, ținutul Longford, Irlanda, Oliver, al cincilea copil al reverendului Charles Goldsmith, preot protestant irlandez, care devine apoi paroh la Kilkenny West, și al Annei Jones. Datele despre primii ani de viață sînt contradictorii [1]. Copilăria o petrece la Lissoy, Westmeath.

Se încheie publicarea poemului în patru cînturi *Anotimpurile* de James Thomson.

Marivaux — comedia *Jocul dragostei și al întîmplării.*

1731 Se tipărește *Istoria lui Carol al XII-lea* de Voltaire.

Apare romanul *Istoria cavalerului Des Grieux și a lui Manon Lescaut* de abatele Prévost.

Încetează din viață Daniel Defoe.

1732 Voltaire — tragedia *Zaïra.*

Franklin — *Almanahul sărmanului Richard.*

---

[1] Biografii oscilează și în stabilirea anului nașterii, 1728 sau 1730. Cei mai autorizați biografi ai scriitorului sînt : James Prior, *The Life of Oliver Goldsmith,* Londra, 1837, John Forster, *The Life and Times of Oliver Goldsmith,* Londra, 1854, Ralph Martin Wardle, *Oliver Goldsmith,* Kansas, 1957.

1733 Alexander Pope — *Eseul asupra omului.*
1734 În Franța văd lumina tiparului lucrările : *Scrisori filosofice sau Scrisori despre englezi* de Voltaire și *Considerații asupra cauzelor măririi și decadenței romanilor* de Montesquieu.

1737 Goldsmith devine elev la școala din Elphin, Roscommon, unde fusese director bunicul dinspre mamă, Oliver James. Continuă apoi să învețe la școlile din Athlone și Edgeworthstone pînă în 1744. Primii dascăli, Thomas („Paddy") Byrne și Patrick Hughes, îi cultivă interesul pentru poezia clasică latină și pentru compunerea de versuri în manieră populară.

1740 Richardson — romanul epistolar *Pamela sau virtutea răsplătită.*
1741 Fielding — primul său roman, *Istoria aventurilor lui Joseph Andrews și ale prietenului său, dl. Abraham Adams.*
Apar *Eseurile morale și politice* ale lui David Hume.
1742 Începe publicarea amplului poem al lui Edward Young, *Jeluirea sau cugetări nocturne asupra vieții, morții și nemuririi.*
F. Hutcheson — *Sistem de filosofie morală.*
Ia sfîrșit funcția de prim-ministru a lui Robert Walpole.
1743 Fielding — *Istoria vieții răposatului domn Jonathan Wild cel Mare.*
Robert Blair — poemul *Mormîntul.*
Ioan Neculce încheie *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat,* precedat de *O samă de cuvinte.*
1744 Încetează din viață poetul Alexander Pope.

1745 *iunie* Goldsmith intră la Trinity College, Dublin, în calitate de *sizar* (student scutit de taxe, care îndeplinea însă unele corvezi), ceea ce îi va crea un complex de inferioritate, accentuat de tratamentul aspru și violent al îndrumătorului său, Theaker Wilder. Nemulțumit de regimul din colegiu, încearcă să fugă la Cork, dar revine și își continuă studiile.
Încetează din viață Jonathan Swift.
Are loc răscoala iacobiților.

1746 Diderot — *Cugetări filosofice,* Vauvenargues — *Reflecții și maxime.*
William Collins — *Ode pe diverse teme descriptive și alegorice.*

1747 Moare tatăl scriitorului. Goldsmith este implicat în cîteva scandaluri studențești.
Se publică povestirea filosofică *Zadig sau destinul* de Voltaire.
Carlo Goldoni — comedia *Slugă la doi stăpîni.*

1748 Richardson încheie publicarea romanului epistolar *Clarissa sau povestea unei domnișoare.*
T. G. Smollett — *Roderick Random.*
Se tipărește poemul *Castelul Indolenței* de James Thomson, care încetează în același an din viață.
David Hume — *Eseuri filosofice cu privire la intelectul uman.*
Montesquieu — *Spiritul legilor.*
Klopstok începe să scrie epopeea *Messiada.*
Lomonosov — *Retorica.*

1749 *februarie* Goldsmith obține titlul de licențiat în arte. Își petrece timpul vizitînd rude, pescuind, mergînd la vînătoare, frecventînd hanuri în compania prietenilor, care vor deveni prototipuri în comediile sale.
Fielding — *Tom Jones, istoria unui copil găsit.*
Buffon — primul volum din *Istoria naturală.*

Diderot — *Scrisoare către orbi spre folosința celor care văd.*
Se naște Johann Wolfgang Goethe.
J.J. Rousseau. *Discurs asupra științelor și artelor.*

1751 Pregătindu-se să devină cleric, Goldsmith nu este hirotonisit de episcopul Synge din Elphin. Pentru o scurtă perioadă de vreme se întreține din meditații.
Fielding — *Amelia.*
T.G. Smollett — *Aventurile lui Peregrine Pickle.*
Thomas Gray — *Elegie scrisă într-un cimitir de țară.*
În Franța se publică primul din cele 17 volume ale *Enciclopediei* însoțit de *Discursul preliminar* al lui d'Alembert, lucrare care se va încheia în 1772.
Apare *Secolul lui Ludovic al XIV-lea* de Voltaire.

1752 Cu ajutorul financiar al unchiului său, reverendul Thomas Contarine, Goldsmith pleacă la Edinburgh pentru a studia dreptul, apoi medicina. Părăsește astfel Irlanda, unde nu se va mai întoarce.
Voltaire — povestirea filosofică *Micromégas.*

1753 Goldsmith studiază medicina la Edinburg, fără să-și ia licența.
Richardson — *Istoria lui Sir Charles Grandison.*
Buffon — *Discurs asupra stilului.*

1754 După o scurtă perioadă de detenție, Goldsmith pleacă în Europa. Studiază medicina la Leyden.
David Hume începe publicarea *Istoriei Marii Britanii.*

1755 Goldsmith întreprinde o călătorie pe jos prin cîteva țări : Olanda, Franța, Germania, Elveția, Italia, trăind din expediente, așa cum avea să facă și George Primrose, un personaj din *Vicarul din Wakefield.* Se presupune că ar fi studiat medicina la Padova. Într-o scrisoare din Elveția către fratele său, Henry, îi trimite acestuia și o primă schiță a poemului *Călătorul.*
Doctorul Samuel Johnson — *Dicționarul.*

1756 *1 februarie* Goldsmith sosește la Dover. Începe să lucreze ca vînzător într-o farmacie, ca medic la Bankside, Southwark, apoi ca aprod la „Academia clasică" a doctorului Milner.
Cîteva lucrări ale lui Voltaire : *Încercare asupra istoriei generale și asupra moravurilor și spiritului națiunilor de la Carol cel Mare pînă în zilele noastre, Legea naturală* și *Poemul asupra dezastrului de la Lisabona.*
Începe războiul de șapte ani, încheiat prin Tratatul de la Paris.

1757 Goldsmith lucrează în tipografia lui Samuel Richardson. Colaborează la *The Monthly Review,* editată de Ralph Griffiths. Aceasta marchează începutul carierei de slujbaș al scrisului. Printre cărțile recenzate în această revistă este și lucrarea *O cercetare filosofică a originii ideilor noastre despre sublim și frumos* a lui Edmund Burke, apărută în 1756. Colaborează și la *The Literary Magazine.*
Se naște William Blake.
Diderot — *Fiul Natural sau Încercările virtuții.*

1758 Goldsmith încearcă, fără succes, să fie numit medic în India. În februarie apare sub pseudonimul James Willington traducerea *The Memoirs of a Protestant, Condemned to the Galleys of France for his Religion (Memoriile unui protestant, condamnat la galere în Franța pentru religia lui)*, lucrare aparținînd lui Jean Marteilhe de Bergerac.

În Franța se publică *Scrisoare către d'Alembert asupra spectacolelor* de J.J. Rousseau, *Despre spirit* de Helvétius, *Discurs asupra poeziei dramatice* și *Tatăl de familie* de Diderot.

1759 *2 aprilie* Goldsmith — *An Enquiry into the Present State of Polite Learning in Europe. (O cercetare asupra situației prezente a literaturii artistice în Europa.)*
6 octombrie — 24 noiembrie Editează periodicul *The Bee*, din care apar opt numere. Aici publică eseuri, parabole, cronici de spectacole, schițe de caracter și de moravuri. Colaborează la *British Magazine* al lui T. G. Smollett, cu : *A Reverie in the Boar's Head Tavern (O reverie la circiuma „Capul mistrețului")* și *Adventures of a Strolling Player (Aventurile unui actor ambulant).*

Doctorul Johnson — povestirea filosofică *Istoria lui Rasselas, prințul Abisiniei.*
Eseul lui Edward Young — *Speculații asupra compoziției originale.*
Adam Smith — *Teoria sentimentelor morale.*
Voltaire — povestirea filosofică *Candide sau optimismul.*

În publicația lui F.M. de Grimm *Corespondență literară, filosofică și critică*, Diderot scrie cronici de artă, cunoscute sub numele de *Saloane.*

1760 *24 ianuarie* Goldsmith începe să scrie pentru periodicul *The Public Ledger* al lui John Newberry o suită de 123 de eseuri intitulate *Chinese Letters (Scrisori chinezești)*, serie care se va încheia în august 1761. În periodicul *The Lady's Magazine* publică lucrarea *Memoirs of M. de Voltaire (Memoriile domnului de Voltaire).* Îl cunoaște pe doctorul Samuel Johnson, care îi va rămîne prieten devotat.

Laurence Sterne începe romanul *Viața și opiniunile lui Tristram Shandy, Gentleman.*
Apare prima parte a poemelor ossianice. *Fingal*, poem epic străvechi, în șase cărți scrise de James Macpherson care i le-a atribuit bardului gaelic Ossian.
Carlo Goldoni — *Bădăranii.*
Pe tronul Angliei, regele George al III-lea de Hanovra.
1761 J.J. Rousseau — romanul *Iulia sau Noua Eloiză.*

1762 *1 mai* Apare în volum *The Citizen of the World : or Letters from a Chinese Philosopher, Residing in London, to His Friends in the East (Cetățeanul lumii sau scrisori ale unui filosof chinez, care locuiește la Londra, către prietenii săi din răsărit).*
14 octombrie Se publică lucrarea memorialistică *The Life of Richard Nash of Bath, Esq. Extracted Principally form his Original Papers (Viața lui Richard Nash, Esq., extrasă în principal din documentele sale originale).*

28 octombrie Vinde lui Benjamin Collins din Salisbury primele capitole (o treime) din romanul *The Vicar of Wakefield (Vicarul din Wakefield)*, început din iunie anul precedent. Publică, de asemenea, broşura cu titlul : *The Mistery Revealed : Containing a Series of Translations and Authentic Testimonials Respecting the Supposed Cock Lane Ghost (Misterul dezvăluit, conţinînd o serie de traduceri şi mărturii autentice cu privire la presupusa fantomă din Cock Lane).*

Apar două lucrări ale lui J.J. Rousseau : *Despre Contractul Social sau principii de drept politic* şi *Emil sau despre educaţie*.

1763 Traduce într-o formă adaptată cinci volume din *Vieţile* lui Plutarh, *Plutarch's Lives, Abridged from the Original Greek, and Illustrated with Notes and Reflections for the Use of Young Gentlemen and Ladies (Prescurtare după originalul grecesc, ilustrat cu note şi reflecţii pentru uzul tinerilor domni şi domnişoare).* Devine membru al Clubului (apoi Clubul literar), din care mai făceau parte : doctorul Samuel Johnson, Edmund Burke, Sir Joshua Reynolds, Thomas Percy, James Boswell, William Jones, Topham Beauclerk, David Garrick, Bennet Langton.

Voltaire publică *Istoria Rusiei sub Petru cel Mare* şi *Tratat asupra toleranţei*.

1764 *26 iunie An History of England in a Series of Letters from a Nobleman to His Son (O istorie a Angliei într-o serie de scrisori ale unui nobil către fiul său).*

19 decembrie Poemul *The Traveller ; or a Prospect of Society* (Călătorul sau o panoramă a societăţii), dedicat fratelui său, Henry. Este prima operă în care apare numele autorului însoţit de titlul de doctor în medicină.

Horace Walpole — romanul gotic *Castelul din Otranto*.
Voltaire — *Dicţionarul filosofic*.
Lucrarea lui Winkelmann — *Istoria artei la cei vechi*.
Încetează din viaţă pictorul şi gravorul William Hogarth.

1765 *4 iunie.* Se publică culegerea *Essays (Eseuri)*, care reuneşte contribuţiile scriitorului la diferite periodice, alături de altele noi.

Lucrează la balada *The Hermit or Edwin and Angelina*, tipărită privat pentru contesa de Northumberland. Sub titlul *Ermitul sau Edwin şi Angelina* este intercalată şi în ediţia a doua a romanului *Vicarul din Wakefield.*

Publică *The Geography and History of England. In Two Parts. The Second Part contains a Concise History of England ; or the Revolutions of the British Constitution (Geografia şi Istoria Angliei. În două părţi. A doua parte conţine o istorie concisă a Angliei sau revoluţiile Constituţiei britanice).*

Culegerea lui Thomas Percy, *Relicve ale vechii poezii engleze*.

1766 *martie* Librarul Collins din Salisbury publică pentru Francis Newberry romanul *The Vicar of Wake-*

field (Vicarul din Wakefield) în două volume. În același an se mai tipăresc încă trei ediții ale romanului. Apare culegerea : *Poems for Young Ladies in Three Parts : Devotional, Moral and Entertaining (Poeme pentru tinere doamne în trei părți : religioase, morale și distractive)*, precum și antologia *The Beauties of English Poesy (Frumusețile poeziei engleze)*. Scrie comedia *The Good-Natured Man (Omul bun din fire)* care va fi reprezentată pe scenă mai tîrziu, din cauza unor neînțelegeri între autor și conducerea teatrului Drury Lane.
A doua ediție a *Eseurilor*, care conține două titluri în plus față de prima ediție.

George Colman și David Garrick scriu în colaborare comedia *Căsătorie clandestină.*
Lessing — lucrarea *Laocoon sau despre limitele picturii și ale poeziei.*
1767 Romanul filosofic *Belisarie* de Marmontel și povestirea *Naivul* de Voltaire.
Lessing — *Dramaturgia de la Hamburg* și comedia *Minna von Barnhelm sau Noroc de ostaș.*

1768 *29 ianuarie* Are loc premiera comediei *Omul bun din fire* la Covent Garden.
Mai Moare Henry, fratele scriitorului.

Laurence Sterne publică *O călătorie sentimentală prin Franța și Italia.*
Povestirea *Prințesa din Babilon* de Voltaire.
Începe războiul ruso-turc încheiat în 1774 prin tratatul de la Kuciuk-Kainargi.

1769 *18 mai* Goldsmith publică *Roman History from the Foundation of the City of Rome to the Destruction of the Western Empire (Istoria romană de la întemeierea cetății Romei pînă la distrugerea Imperiului de apus).* Apare *Istoria Parlamentului din Paris* de Voltaire.

1770 *9 ianuarie* Este numit în funcția onorifică de profesor de istorie veche la Royal Academy.
26 mai apare poemul *The Deserted Village (Satul părăsit)*, care cunoaște în același an cinci ediții.
iulie Face o scurtă vizită la Paris în tovărășia familiei Horneck.
Scrie *The Life of Henry St. John, Lord Viscount of Bolingbroke (Viața lui Henry St. John, viconte de Bolingbroke)* și biografia lui Parnell.

Încetează din viață poetul Thomas Chatterton, ale cărui *Poeme scrise, probabil, la Bristol de Thomas Rowley și alții în veacul al XV-lea* vor fi publicate abia în 1777. Se naște W. Wordsworth. D'Holbach publică *Eseu asupra prejudecăților* și *Sistemul naturii.*

1771 Goldsmith — poemul *The Haunch of Venison, a Poetical Epistole to Lord Clare (O pulpă de vînat, epistolă poetică adresată lordului Clare)*, publicată postum în 1776, și comedia *She Stoops to Conquer, or the Mistakes of a Night (Se umilește pentru a cuceri sau încurcăturile unei nopți)*, care, din cauza acelorași neînțelegeri mai vechi cu David Garrick, va fi pusă în scenă mai tîrziu.

The History of England from the Earliest Time to the Death of George II. In Four Volumes şi *A Survey of Experimental Philosophy, Considered in Its Present State of Improvement (Istoria Angliei din cele mai vechi timpuri pînă la moartea lui George al II-lea, în patru volume* şi *O cercetare asupra filosofiei experimentale, considerate în starea actuală a progresului ei)*, scrise încă din 1764.
În periodicul *The London Packet*, editat de Evans, este inserat un articol indiscret şi calomniator la adresa lui Goldsmith. Se produce un scandal, în urma căruia scriitorul trebuie să plătească despăgubiri editorului.

T.G. Smollett — *Expediţia lui Humphrey Clinker.*
Henry Mackenzie — *Omul sentimentelor.*
Benjamin Franklin începe să-şi scrie *Autobiografia.*

1772 *20 februarie. Threnodia Augustalis. Sacred to the Memory of Her Late Royal Highness, the Princess Dowager of Wales (Threnodia Augustalis închinată memoriei defunctei alteţe regale, prinţesa văduvă de Wales).*
Dr. Goldsmith's Roman History Abridged by Himself for the Use of Schools (Istoria romană a doctorului Goldsmith prescurtată de el însuşi pentru uzul şcolilor).

Se naşte S.T. Coleridge.
Se traduc primele opere de Voltaire în limba română : *Toaca împăraţilor şi Tălmăcire a facerii lui Ioan Plokov, sfetnicul lui Olsteinii la pricinile cestea de acum.*

Are loc prima împărţire a Poloniei între Prusia, Rusia şi Austria.

1773 *ianuarie.* În *The Westminster Magazine* apare articolul lui Goldsmith, *An Essay on the Theatre ; or, A Comparison between Laughing and Sentimental Comedy (O încercare asupra teatrului sau o comparaţie între comedia veselă şi comedia sentimentală).*
15 martie. Are loc la Covent Garden premiera comediei *Se umileşte pentru a cuceri sau încurcăturile unei nopţi*, care fusese prezentată în luna ianuarie în faţa membrilor Clubului sub titlul *Casa veche, han nou.* Piesa se bucură de mare succes.

Goethe scrie dramele *Goetz von Berlichingen* şi *Prometeu.*
În Rusia începe războiul ţărănesc condus de Emilian Pugaciov.

1774 *An Abridgement of the History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Death of George II (O prescurtare a istoriei Angliei de la invazia lui Iuliu Cezar pînă la moartea lui George al II-lea).* Scrie culegerea de versuri *Retaliation (Revanşa)*, publicată postum la 19 aprilie.
25 martie Starea sănătăţii scriitorului se înrăutăţeşte.
4 aprilie. Încetează din viaţă. Este înmormîntat la Temple Church. *Iunie.* Se publică *Grecian History from the Earliest State* to the Death of *Alexander the Great (Istoria grecească de la cel mai vechi stat pînă la moartea lui Alexandru cel Mare)* în două volume şi *The History of the Earth and Animated Nature (Istoria pămîntului şi a naturii însufleţite),*

în opt volume, la care Goldsmith lucrase încă din 1769.

Goethe — romanul *Suferințele tînărului Werther.*

1775 Prima ediţie din *Opere diverse* de Goldsmith. Apare traducerea *Romanului comic* de Scarron, atribuită lui Goldsmith.

1776 La Westminster Abbey se ridică în memoria scriitorului un monument care poartă un epitaf scris în limba latină de dr. Samuel Johnson.

I.V.

Sperate, miseri, cavete, felices! [1]

[1] Nădăjduiţi, cei necăjiţi, temeţi-vă, cei fericiţi! (Lat.)

CUVÎNTUL AUTORULUI

Această carte conține mii de defecte și am putea demonstra în mii de feluri că ele reprezintă tot atîtea frumuseți. Dar la ce bun ? O carte poate amuza, deși conține multe greșeli, și poate fi foarte plictisitoare chiar cînd nu conține nici o inadvertență.

Eroul acestei povestiri îndeplinește trei dintre cele mai frumoase meniri ale omului pe pămînt : e preot, cultivator și tată de familie. Este înfățișat în același timp gata să propovăduiască sau să dea ascultare altora, simplu în îmbelșugare și nobil în nenorocire.

În acest secol de opulență și rafinament, cui să-i placă o asemenea fire ? Acei pe care nu-i mulțumește decît lumea mare își vor întoarce cu dispreț privirea de la simplitatea acestui cămin provincial ; acei care confundă neobrăzarea cu veselia nu vor găsi nici urmă de spirit în discuțiile nevinovate ce sînt purtate ; în fine, cei obișnuiți să-și bată joc de religie vor rîde de un om care își găsește mîngîierea nădăjduind în viața viitoare.

OLIVER GOLDSMITH

CAPITOLUL I

Descrierea familiei din Wakefield, ai cărei membri seamănă deosebit de bine atît ca spirit cît și ca fizic

Am fost întotdeauna de părere că omul cinstit care se însoară și-și întemeiază o familie numeroasă, aduce mai multe servicii societății decît acela care rămîne burlac și se mulțumește să țină dizertații despre creșterea populației. Din această pricină, abia împlinisem anul de cînd fusesem hirotonisit preot, că mă și gîndeam serios la însurătoare; mi-am ales tovarășa de viață așa cum și-a ales ea stofa pentru rochia de mireasă, fără să se gîndească la strălucire, la luciu, ci doar la calitate, la trăinicie. Ca să fiu drept cu ea, recunosc că avea o fire nespus de blîndă, iar cît privește educația, puține femei din provincie ar fi putut, în vremea aceea, să se laude cu una mai aleasă ca a ei. Știa să citească, fără a silabisi, orice carte englezească, cît despre pregătirea murăturilor, a conservelor și a mîncărurilor, nu avea pereche. Se mîndrea de asemenea că e desăvîrșită în toate treburile casnice, dar cu toate acestea n-am observat niciodată să fi

avut vreun avantaj material de pe urma îndemînării ei gospodărești.

Altminteri, ne iubeam cu duioșie și dragostea noastră creștea pe măsură ce înaintam în vîrstă. De fapt, nu exista nici un motiv care să ne iște vreo supărare, fie împotriva lumii, fie împotriva noastră. Locuiam într-o casă elegantă, așezată într-un ținut frumos, și aveam vecini buni ; anul s-a scurs cu tot felul de divertismente și satisfacții morale : am făcut vizite vecinilor înstăriți și i-am ajutat pe cei săraci. N-aveam a ne teme de revoluții și nici de învins piedici ; toate aventurile noastre se petreceu la gura sobei ; iar toate călătoriile noastre din patul albastru în cel cafeniu.

Cum locuiam aproape de șoseaua principală, aveam adesea oaspeți sau călători străini, care se răcoreau, bînd din vinul nostru de coacăze ; îi mersese vestea că-i minunat de bine pregătit și pot afirma cu exactitudine, ca un istoric, că nu s-a întîmplat ca unul din acești vizitatori să-i găsească vreun cusur. Verii noștri, chiar de rangul al patrulea, nu trebuiau să recurgă la Herald's Office[1] ca să-și amintească precis că sînt neamuri cu noi. Ne vizitau foarte des, deși printre ei erau unii care nu prea ne făceau cinste pretinzînd că ni-s rude, de vreme ce erau orbi, șchiopi și betegi. Dar nevastă-mea stăruia totdeauna să stea alături de noi la masă, deoarece sînt din același trup și sînge cu noi. Așa că de obicei eram înconjurați de prieteni, dacă nu foarte bogați, cel puțin fericiți, căci — și aceasta-i o observație ce rămîne valabilă de-a lungul întregii vieți — cu cît comeseanul e mai sărac, cu atît se bucură mai mult văzînd că te porți frumos cu el ; și la fel cum unii oameni privesc cu admirație nuanțele unei lalele sau ale unei aripi de fluture, tot așa contemplu eu expresia de mulțumire de pe un chip omenesc. Totuși, cînd descopeream la vreuna din rudele noastre un caracter din cale-afară de urît, supărător, cînd era vorba adică de un oaspete de care am fi fost bucuroși să ne descotorosim, aveam întotdeauna grijă, ca atunci cînd ne părăsea, să-i împrumut fie o redingotă de călărie, fie o pereche de ghete, uneori chiar un cal fără mare preț, și de fiecare dată aveam mulțumirea să văd că nici unul nu se mai întorcea să ni le dea îndărăt. În felul acesta, casa îmi era scutită de prezența tuturor celor care nu ne erau pe plac ; în schimb familiei din Wakefield nu i-a mers vestea că a închis ușa în nas vreunui călător sau vreunui neam sărac.

Am trăit astfel timp de mai mulți ani foarte fericiți ; nu fără a fi, totuși, lipsiți de acele mici frecușuri pe care providența ni le trimite, tocmai pentru a ne face să-i apreciem favorurile. Școlarii îmi prădau adesea livada ; pisicile și copiii îi furau alteori nevestii-mi plăcintele ; boiernașul adormea cîteodată tocmai la pasajele cele mai patetice ale predicii mele, sau nevastă-sa răspundea în biserică la curtoaziile soției mele printr-o reverență rece. Dar treceam repede peste supărarea ce mi-o pricinuiau toate aceste mici neajunsuri și, de obicei, după vreo trei sau patru zile, începeam să ne mirăm că ne-au sîcîit.

Copiii mei, odrasle ale cumpătării, deoarece nu erau rîzgîiați, aveau o conformație frumoasă și se bucurau

[1] Biroul heraldului, azi *Herald's College of Armes*, a fost creat încă din 1483 ; arhiva nobiliară a Angliei.

totodată de o sănătate zdravănă ; băieţii erau viguroşi şi sîrguincioşi, fetele — frumoase şi înfloritoare. Cînd mă aflam în mijlocul acestui mic cerc, care făgăduia a fi reazămul bătrîneţilor mele, nu puteam să nu-mi amintesc de faimoasa poveste a contelui de Abensberg. În timp ce Henric al II-lea [1] călătorea prin Germania, iar curtenii ieşeau în întîmpinarea împăratului cu comorile lor, contele îi aduse pe cei treizeci şi doi de copii ai săi şi-i înfăţişă suveranului ca pe cel mai frumos dar ce-i putea aduce. Tot aşa şi eu, cu toate că nu aveam decît şase, îi socoteam drept un dar foarte preţios făcut ţării mele, considerînd-o, de aceea, debitoare. Fiul nostru cel mai mare se numea George, după numele unchiului său care ne lăsase moştenire zece mii de lire sterline. Al doilea copil era o fată : intenţionasem să-i dau numele mătuşii ei, Grisela ; dar nevastă-mea citise în vremea sarcinei nişte romane şi stărui s-o botezăm Olivia. La mai puţin de un an, am avut încă o fată şi, de astădată, eram absolut hotărît să-i dau numele de Grisela, dar o rudă bogată, avînd fantezia să-i fie naşă, a vrut ca pe fetiţă s-o cheme Sofia ; aşa că aveam în familie două nume romantice, dar eu susţin, sus şi tare, că n-am avut niciodată vreun amestec în toate astea. Al patrulea copil fu Moise şi, după o trecere de doisprezece ani, am mai avut doi băieţi.

Ar fi zadarnic să ascund încîntarea ce o încercam cînd mă vedeam înconjurat de odraslele mele, dar mîndria şi

[1] Henric al II-lea, zis Şchiopul sau Sfîntul (973—1024), împărat romano-germanic. În 1146 a fost canonizat împreună cu soţia lui, Cunegonda.

bucuria nevesti-mi erau şi mai mari. Cînd oaspeţii noştri spuneau : „Pe cuvîntul meu, doamnă Primrose, aveţi cei mai frumoşi copii din tot ţinutul“, ea răspundea : „Da, vecine, sînt aşa cum i-a făcut Dumnezeu, destul de chipeşi, dacă sînt de ajuns de buni, căci frumos este cel care face fapte frumoase“. Le cerea fetelor să-şi ţină capul drept, deoarece, ca să nu ascund nimic, erau într-adevăr frumoase. Eu, personal, consider aspectul exterior un detaliu atît de lipsit de semnificaţie, încît nu m-aş fi gîndit la aceste amănunte, dacă ele nu ar fi constituit un subiect de discuţie în tot ţinutul. Olivia, care era acum de optsprezece ani, avea acel gen de frumuseţe luxuriantă, cu care pictorii o zugrăvesc de obicei pe Hebe [1] ; în afară de asta avea o fire deschisă, sprinţară, care se impunea totuşi. Trăsăturile Sofiei nu produceau la cea dintîi privire o impresie atît de izbitoare : dar efectul era adeseori mai sigur, atît erau de gingaşe, de modeste şi de atrăgătoare ! Una subjuga dintr-o lovitură, cealaltă prin eforturi repetate.

Caracterul unei femei pare de obicei modelat după tiparul trăsăturilor sale ; cel puţin aşa era cu fetele mele. Olivia dorea mulţi adoratori, Sofia voia să-şi asigure unul singur. Olivia era cuprinsă de o dorinţă prea aprigă de a plăcea, Sofia îşi ascundea meritele, de teamă să nu strălucească prea tare. Una mă amuza prin vioiciune cînd eram bine dispus, cealaltă mă fericea prin cumpătare cînd nu aveam chef de glumă. Dar aceste însuşiri caracteristice nu erau exagerate nici la una, nici la cealaltă şi,

[1] Zeiţa tinereţii.

adeseori, le-am văzut schimbîndu-şi rolul cîte o zi întreagă. O rochie de doliu făcea din cocheta mea o mironosiţă, şi o panglică înnodată într-un chip nou dădea mezinei mele o mai mare vioiciune decît cea obişnuită. George, băiatul cel mai mare, studia la Oxford, deoarece îl hărăzisem unei profesiuni de cărturar [1]. Mă gîndeam ca cel de-al doilea, Moise, să intre în afaceri, aşa că primea acasă un fel de educaţie multilaterală. Dar la ce bun să încerc a descrie trăsăturile personale ale unor tineri care n-au cunoscut lumea decît prea puţin ? Pe scurt, toţi aveau aerul familiei foarte pronunţat şi, la drept vorbind, acelaşi caracter : căci erau cu toţii deopotrivă de generoşi, de încrezători, de simpli şi inofensivi.

CAPITOLUL II

Nenorociri familiale. Pierderea averii face doar să sporească demnitatea celor valoroşi

Treburile materiale ale familiei erau, toate, încredinţate spiritului administrativ al soţiei mele ; mi le rezervasem în întregime pe cele spirituale. Venitul meu, care se ridica doar la treizeci şi cinci de lire sterline pe an, îl

[1] Teologia *(divinity)*, jurisprudenţa, medicina, muzica erau cele patru facultăţi ale universităţilor engleze din vremea aceea. Teologii, jurisconsulţii, medicii, membrii corpului didactic erau desemnaţi, în mod obişnuit, cu titlul de cărturar *(learned gentleman)*.

împărţeam orfanilor şi văduvelor clerului din eparhie. Avînd avere personală, eram nepăsător faţă de cîştigurile întîmplătoare şi simţeam o tainică plăcere să-mi îndeplinesc îndatoririle fără a primi vreo răsplată. Luasem de asemenea hotărîrea să nu am nici un înlocuitor şi să-mi cunosc personal toţi enoriaşii. Îi îndemnam pe cei căsătoriţi la cumpătare şi pe flăcăi la însurătoare, aşa că, după cîţiva ani, se răspîndise zicala că în Wakefield lipsesc trei lucruri : preotului — trufia, flăcăilor — fetele de măritat, iar crîşmelor — muşteriii.

Căsătoria a fost întotdeauna unul din subiectele mele preferate şi am scris o sumedenie de predici ca să demonstrez foloasele şi fericirea pe care le aduce. Am stăruit mai ales asupra unui principiu cu privire la această instituţie. Susţineam că nu este îngăduit unui preot al Bisericii anglicane, după moartea primei sale soţii, să se recăsătorească : într-un cuvînt, eram un zelos apărător al monogamiei.

Mă documentasem în trecut asupra acestei însemnate polemici despre care se scriseseră atîtea tomuri laborioase. Eu însumi publicasem cîteva broşuri pe această temă ; cum nu s-au putut vinde, mă mîngîiam cu gîndul că n-au fost citite decît de ceata fericită a celor aleşi. După unii prieteni de-ai mei, aceasta ar fi fost latura mea slabă, dar, din păcate problema nu constituia pentru ei obiectul unor îndelungi meditaţii. Cu cît cugetam mai mult la ea, cu atît eram mai convins de importanţa ei. Mergeam chiar cu un pas mai departe decît William

Whiston [1] în expunerea principiilor mele. Dat fiindcă el săpase un epitaf pe mormîntul soției sale, cum că fusese singura nevastă a lui William Whiston, am alcătuit și eu pentru nevastă-mea — deși era încă în viață — un epitaf asemănător, în care îi ridicam în slăvi înțelepciunea, chibzuința, supunerea ei pînă la moarte; l-am copiat apoi cu grijă și l-am pus într-o ramă elegantă deasupra căminului unde slujea mai multor scopuri folositoare: îi amintea soției mele îndatoririle față de mine precum și fidelitatea mea; îi insufla dorința de a se bucura de o bună reputație și îi amintea întruna să se gîndească la moarte.

Astfel, poate fiindcă m-a auzit atît de des recomandînd căsătoria, băiatul meu cel mai mare, abia ieșit din colegiu, își dărui afecțiunea fetei unui preot din vecinătate, demnitar al Bisericii, și care era în măsură să-i dea o zestre frumoasă. Dar averea domnișoarei Arabella Wilmot era meritul ei cel mai mic. Toată lumea, afară de fetele mele, considera că era cît se poate de drăgălașă. Pe lîngă tinerețe, strălucire, nevinovăție, era înzestrată cu un ten atît de transparent, încît nici chiar cei vîrstnici n-o puteau privi cu nepăsare. Cum domnul Wilmot știa că și eu sînt în stare să ofer băiatului meu o situație bună, nu manifestă nici un fel de împotrivire față de această căsătorie, așa că ambele familii trăiau în acea armonie care precede, în general, o înrudire prin alianță, așteptată de ambele părți. Convins din experiență că cele

[1] *William Whiston*, (1667—1752), celebru geometru și teolog englez. Lucrările lui sînt pline de amare reflecții despre scandaloasele moravuri ale clerului din timpul său.

mai fericite clipe din viață sînt cele din perioada logodnei, eram destul de înclinat să prelungesc cît mai mult durata lor. Feluritele desfătări pe care tinerii le împărtășeau zi de zi, cînd se aflau împreună, păreau dealtfel să le sporească pasiunea. De obicei, dimineața, eram treziți de muzică, iar cînd era o zi frumoasă, făceam o partidă de vînătoare călare. Ceasurile dintre prînz și masa de seară erau consacrate de doamne toaletei lor și studiului; citeau o pagină, pe urmă se priveau în oglindă, și chiar filozofii ar fi recunoscut că, adeseori, oglinda era aceea ce prezenta cea mai frumoasă pagină. Nevastă-mea prezida masa de seară. Ținea întotdeauna să împartă ea bucatele, pentru că era un obicei al mamei sale — și nu scăpa acest prilej, fără să ne înșire cîte un istoric al fiecărui fel. După ce terminam de cinat, ca să le împiedicăm pe doamne să ne părăsească, puneam de obicei să fie strînsă masa și, adesea, sub îndrumarea profesorului de muzică, fetele dădeau un spectacol foarte agreabil. Plimbarea, ceaiul, dansurile rustice, micile jocuri, făceau să treacă vremea repede fără ajutorul jocului de cărți, căci aveam oroare de orice fel de joc, afară de *back gammon* [1] la care, laolaltă cu bătrînul meu prieten, riscam, cîteodată, șase gologani de partidă. Mi-e peste putință, vorbind despre acestea, să nu amintesc de un incident de rău augur petrecut la ultima noastră partidă. Îmi trebuia neapărat un patru și am dat de cinci ori la rînd dublă de unu.

[1] *Back gammon* sau numai *gammon*, un fel de joc de table, foarte vechi.

S-au scurs astfel cîteva luni pînă ce, în cele din urmă, am socotit nimerit să fixez ziua cununiei celor doi tineri, foarte nerăbdători să se căsătorească. Nu-i necesar să descriu agitaţia soţiei, nici privirile furişe ale fetelor mele în cursul pregătirilor de nuntă. De fapt, toată atenţia mi-era absorbită de altceva : revedeam o broşură, ce aveam de gînd s-o tipăresc căci aducea argumente în favoarea principiului meu preferat. O socoteam o capodoperă, atît din punct de vedere al conţinutului, cît şi al formei, aşa că, împins de orgoliu, n-am putut rezista să nu i-o arăt vechiului meu prieten, domnului Wilmot, neîndoindu-mă nici o clipă că mă va aproba. Dar am descoperit prea tîrziu că el era partizan înfocat al teoriei contrare şi aceasta pentru un bun temei, deoarece chiar în perioada aceea îi făcea curte celei ce avea să-i fie a patra soţie. Cum era de aşteptat dealtfel, de aci s-a iscat între noi o dispută, stîrnindu-ne întrucîtva unul împotriva celuilalt. Căsătoria plănuită era aproape compromisă ; deci, cu o zi înaintea celei hotărîte pentru ceremonie, am căzut de acord să discutăm problema litigioasă pînă în cele mai mici detalii.

Discuţia fu susţinută cu egală căldură de amîndouă părţile. „Eşti eterodox“, mă învinui. Îi întorsei învinuirea ; a replicat ; am ripostat. Cînd disputa era în toi, una din rudele mele mă pofti să ies afară şi, cu un aer foarte abătut, mă sfătui să renunţ la controversă, să-l las pe bătrînul *gentleman* să se căsătorească, dacă asta îi era dorinţa, şi să nu mai protestez cel puţin pînă ce se va însura fiul meu.

— Cum, exclamai eu, să renunţ la cauza adevărului şi să-l las să se însoare, cînd l-am făcut aproape să recunoască cît de absurdă e teza lui ? Să renunţ la tema mea ? ! Mai bine m-ai sfătui să renunţ la avere.

— Îmi pare rău, dar trebuie să te informez, îmi replică ruda mea, că averea dumitale s-a redus la o nimica toată. Bancherul din Londra, în mîinile căruia ţi-ai lăsat toţi banii, a fugit ca să scape de faliment şi se presupune că se va putea salva maximum cinci la sută din întreaga sumă. Nu voiam să te amărăsc nici pe dumneata, nici pe ceilalţi din familie, cu vestea asta proastă, pînă după nuntă, dar acum mă văd nevoit s-o fac ca să-ţi înfrînez înflăcărarea în această controversă ; bănuiesc că prudenţa te va determina să te prefaci, cel puţin pînă ce băiatul dumitale va fi sigur de averea fetei !

— Ei bine, dacă ceea ce îmi spui e adevărat, răspunsei, dacă am ajuns calic, mizeria nu va face niciodată din mine un nemernic şi nu mă va determina să-mi reneg principiile. Mă duc chiar acum să le comunic tuturor noua situaţie, iar cît priveşte teza mea, retractez pe loc toate concesiile anterioare făcute bătrînului *gentleman* ; n-am să-i mai acord, de aci înainte, posibilitatea de a se căsători, nici de drept, nici de fapt, şi nici în vreun alt înţeles al termenului !

N-aş mai isprăvi dacă aş încerca să descriu diferitele impresii resimţite de cele două familii, cînd le-am dezvăluit nenorocirea ce ne-a lovit. Dar tot ce au simţit ceilalţi nici nu conta faţă de suferinţa îndurată de cei doi tineri îndrăgostiţi.

Domnul Wilmot, care şi mai înainte părea dispus să strice partida, se hotărî pe loc după această lovitură. Era înzestrat la perfecţiune cu o unică virtute : prudenţa — prea adeseori singura virtute pe care o mai posedăm la şaptezeci şi doi de ani.

CAPITOLUL III

O mutare. Fericirea în viaţă atîrnă, pînă la urmă, de noi înşine

Vestea despre nenorocirea noastră putea să fie ori născocită din răutate, ori prematură. Aceasta ne era singura nădejde ; dar o scrisoare sosită de la omul meu de afaceri din Londra ne-a confirmat în curînd totul în amănunt. Dacă aş fi fost singur, pierderea averii ar fi reprezentat un fleac pentru mine ; eram neliniştit din pricina familiei mele, care se va simţi umilită, şi nu va avea tăria necesară să înfrunte dispreţul oamenilor.

Abia după aproape cincisprezece zile am încercat să le potolesc amărăciunea, căci consolările timpurii nu fac decît să redeştepte amintirea durerii. În acest răstimp, toate gîndurile mele n-au avut decît un singur scop : să găsesc mijloacele de a le asigura pe viitor traiul. În cele din urmă, mi se oferi o mică parohie cu un venit de cincisprezece lire sterline pe an, într-un sătuleţ de prin împrejurimi, unde puteam să-mi afirm principiile

fără să fiu sîcîit de cineva. Am primit cu bucurie propunerea, hotărît să-mi sporesc venitul prin înjghebarea unei mici ferme.

Odată luată această hotărîre, cea dintîi grijă a mea a fost să-mi adun bruma de avere ce mi-a mai rămas. După ce am calculat şi mi-am achitat toate datoriile, mi-au mai rămas abia patru sute de lire sterline din patrusprezece mii cît avusesem. Mi-am îndreptat atenţia asupra comportamentului familiei mele, care trebuia să-şi adapteze vanitatea împrejurărilor, căci ştiam prea bine că dintre toate relele cea mai păcătoasă este sărăcia îmbinată cu trufia.

— Copii, le spuneam eu, ştiţi bine că oricîtă prudenţă am fi avut, n-am fi putut preîntîmpina năpasta ce s-a abătut asupra noastră, dar faptul că sînteţi convinşi de asta poate să vă fie în mare măsură de folos. Iată-ne acum săraci, şi înţelepciunea ne cere să ne împăcăm cu soarta noastră umilă. Să părăsim, deci, fără părere de rău, strălucirea care pricinuieşte atîtor oameni nenorocire şi să căutăm, într-o situaţie mai modestă, liniştea aceea ce poate aduce fericire tuturor. Săracul trăieşte plăcut fără ajutorul nostru ; de ce n-am putea învăţa şi noi să trăim fără ajutorul altora ? Aşadar, copiii mei, începînd de azi să renunţăm la orice fel de pretenţii de a trăi boiereşte. Ne rămîne încă destul ca să fim fericiţi, dacă vom privi lucrurile cu înţelepciune ; să ne dobîndim mulţumirea, chiar în ciuda lipsei de avere.

Deoarece fiul meu cel mare a studiat cu multă seriozitate, mă hotărîi să-l trimit la Londra ; cunoştinţele căpătate la universitate puteau să contribuie la întreţinerea

noastră şi a lui. Despărţirea de prieteni şi de familie este, poate, una din urmările cele mai dureroase ale penuriei. Curînd sosi ziua cînd furăm siliţi, pentru întîia oară, să ne despărţim. După ce-şi luă rămas bun de la maică-sa şi de la restul familiei, amestecîndu-şi cu toţii lacrimile cu sărutările, fiul meu veni să-i dau binecuvîntarea. I-o dăruii din toată inima, adăugîndu-i cinci guinee[1], sumă reprezentînd toată averea ce i-o puteam oferi în clipa aceea.

— Mergi la Londra pe jos, îi zisei, copilul meu, căci tot aşa a călătorit un mare strămoş de-al tău, Hooker[2]. Primeşte de la mine acelaşi cal pe care un bun episcop i l-a dat, acest toiag de drumeţie. Ia şi cartea asta. Îţi va fi mîngîiere pe drum ; aceste două rînduri care se găsesc în ea preţuiesc un milion : *Tînăr fost-am iar acum bătrîn mă aflu ; cu toate acestea, nicicînd n-am văzut pe cel drept uitat, sau seminţia lui cerşindu-şi pîinea*[3]. Cuvintele acestea să-ţi fie de alinare, cît vei călători. Du-te, copilul meu, şi o dată pe an, vino să mă vezi, întîmplă-se orice. Sus inima. Adio !

Deoarece eram convins de integritatea morală şi de onestitatea copilului meu, n-am simţit nici o nelinişte aruncîndu-l, ca să spun aşa, gol, în arena vieţii. Eram încredinţat că va juca un rol bun, indiferent dacă va ieşi învingător sau înfrînt.

[1] Monedă valorînd 21 de şilingi. Azi nu mai figurează în sistemul monetar britanic.

[2] **Richard Hooker**, episcop englez, autorul lucrării *Legile politicii ecleziastice*, apologie a bisericii anglicane.

[3] Din psalmul 37, versetul 25.

Plecarea lui o pregăti pe a noastră, care urmă după cîteva zile. Nu fără lacrimi, pe care pînă nici tăria noastră sufletească nu le prea putea opri, părăsirăm acele locuri unde petrecuserăm atîtea ceasuri tihnite. Dealtfel, o călătorie de şaptezeci de mile, pentru o familie ce pînă atunci nu se aflase niciodată la peste zece mile de casă, constituie un motiv de nelinişte, sporită şi mai mult de strigătele săracilor care se ţinură după noi cale de cîteva mile. În cea dintîi zi de mers ne apropiarăm cu treizeci de mile de viitorul nostru refugiu şi ne oprirăm, ca să înnoptăm, la un obscur han dintr-un sat, de la marginea drumului. După ce ne arătă camera unde aveam să stăm, îl rugai pe hangiu, după cum îmi era obiceiul, să ne onoreze masa cu prezenţa lui ; primi bucuros, căci ceea ce avea să bea urca nota noastră de plată de a doua zi. Omul cunoştea bine întreg ţinutul unde aveam să mă stabilesc, şi mai cu seamă pe domnul Thornhill, nobilul din partea locului şi stăpînul fermei ce o închiriasem — care locuia la cîteva mile depărtare. Un gentilom, zicea el, care nu vrea să ştie de nimic altceva pe lume decît de plăcerile lui, distingîndu-se, mai ales, prin marea lui predilecţie pentru sexul frumos ! Hangiul ne înştiinţă că nu există virtute capabilă să ţină piept asiduităţilor şi vicleniei lui şi că nu se prea poate afla, zece mile împrejur, vreo fată de fermier care să nu-i fi cedat şi după aceea să n-o fi părăsit ! Deşi amănuntele acestea mă cam mîhniră, asupra fetelor mele avură un efect contrar : păreau radioase, ca în aşteptarea unei izbînzi apropiate. Pînă şi nevastă-mea se arăta la fel de încîntată şi plină de încredere în puterea de atracţie şi virtutea lor. În vreme ce eram stăpîniţi de aceste

gînduri. hangița intră în odaie ca să-l anunțe pe bărbatu-său că acel om ciudat care locuia la han de două zile n-avea nici un ban să-și plătească socoteala.

— Nici un ban ! exclamă hangiul. Nu, nu, nu-i cu putință ! Păi, nu mai departe decît ieri a plătit trei guinee paracliserului nostru ca să scutească de bătaie pe un bătrîn soldat prăpădit, condamnat să fie biciuit, prin tot tîrgul, ca hoț de cîini !

Pe cînd hangița stăruia în spusele ei, iar hangiul se pregătea să părăsească odaia, jurînd că trebuie să i se plătească într-un fel sau într-altul, îl rugai să mă prezinte acelui străin despre al cărui frumos act de milostenie ne pomenise. Hangiul se învoi și introduse în încăpere un gentilom părînd să aibă treizeci de ani și purtînd veșminte ce pe vremuri avuseseră dantele. Era bine făcut, iar pe fața lui se vedeau săpate zbîrciturile specifice omului care cugetă. Avea ceva bățos și rece în felul de a fi și părea că nu știe ce-i purtarea ceremonioasă sau că o disprețuiește. Cînd hangiul ieși, nu rezistai să nu-mi exprim regretul ce-l simțeam văzînd un gentilom în asemenea impas și-i oferi punga mea ca să poată face față nevoilor urgente.

— Primesc cu dragă inimă, domnule, îmi răspunse el, și sînt încîntat că recenta mea nesocotință, care m-a făcut să-mi dau toți banii ce-i aveam, îmi oferă prilejul să văd că mai există oameni ca dumneavoastră. Trebuie însă, înainte de a primi, să cunosc numele și locuința binefăcătorului meu, ca să mă pot achita de datorie cît mai curînd cu putință.

Îi dădui deplină satisfacție, spunîndu-i nu numai numele și nenorocirile abătute recent asupra mea, ci și locul unde urma să mă stabilesc.

— Întîlnirea aceasta, exclamă el, se nimerește a fi și mai fericită decît nădăjduiam, căci tot într-acolo mă îndrept și eu ; sînt reținut aici de două zile de inundațiile care, sper, că vor scădea mîine dimineață, așa că vom putea trece prin vad.

Îi mărturisii plăcerea ce o resimțeam de a mai fi împreună cu el cîtva timp și, deoarece nevastă-mea, ca și fetele, și-au unit rugămintea la a mea, l-am convins să rămînă cu noi la cină. Conversația străinului, plăcută și totodată instructivă, mă făcea să doresc a o prelungi, dar sosise de mult timpul să ne retragem pentru a ne odihni și a ne reîmprospăta puterile pentru oboselile de a doua zi.

Dimineața, am pornit-o laolaltă, ai mei călări, în vreme ce domnul Burchell, noul nostru tovarăș, ne însoțea pe jos, pe cărarea din marginea drumului ; făcu, zîmbind, observația că, deoarece avem cai proști, el era prea generos ca să încerce să ne-o ia înainte. Cum puhoiul nu se retrăsese încă de tot, am fost nevoiți să tocmim o călăuză, care mergea la trap înaintea noastră ; domnul Burchell și cu mine alcătuiam ariergarda, îndulcind oboseala drumului prin dispute filozofice, la care părea că se pricepe foarte bine. Ceea ce mă surprinse în mod deosebit era faptul că, deși împrumutase bani de la mine, își apăra părerile cu atîta încăpățînare, ca și cum el ar fi fost creditorul meu. Din cînd în cînd îmi spunea cine erau proprietarii diferitelor locuințe întîlnite pe drum.

— Asta de aici, îmi spuse, arătîndu-mi un conac minunat, ce se înălța la o oarecare distanță, e al domnului Thornhill, un tînăr boier, posesor al unei averi frumoase, cu toate că este la discreția dispozițiilor testamentare ale unchiului său, *Sir* William Thornhill, un *gentleman* care, mulțumindu-se el însuși cu puțin, permite nepotului să facă ce vrea cu restul, iar el locuiește aproape tot timpul la Londra.

— Cum ! exclamai eu, tînărul meu proprietar este deci nepotul unui om ale cărui virtuți, mărinimii și bizarerii sînt atît de universal cunoscute ? Am auzit vorbindu-se de *Sir* William Thornhill ca despre omul cel mai generos, dar în același timp și cel mai ciudat din țară, un om care vădește calități absolute.

— Poate că, într-o anumită măsură, prea absolute, continuă domnul Burchell. Cel puțin în tinerețe și-a manifestat calitățile pînă la ultima limită ; pe atunci avea pasiuni puternice, și cum toate veneau în sprijinul virtuții, asta l-a dus la niște exagerări romantice. Mai întîi a rîvnit să obțină reputația de brav militar și cărturar, s-a distins repede în armată și a cîștigat o oarecare faimă printre învățați. Lingușitorii se țin totdeauna de ambițios, căci el este singurul căruia măgulirea îi produce o nespusă plăcere. Fu înconjurat de roiuri de indivizi care nu-i înfățișau decît o singură latură a caracterului lor, așa că, din cauza acestei simpatii generale, începu să piardă din vedere interesul lui personal ; iubea întreaga omenire, fiindcă averea îl împiedica să vadă că existau și lichele. Medicii ne vorbesc de o boală în care întreg trupul capătă o sensibilitate atît de fantastică, încît cea

mai ușoară atingere îi provoacă durere. *Gentleman*-ul încerca pe plan moral aceeași durere de care suferă acești bolnavi. Cel mai ușor necaz real sau imaginar îl impresiona de parcă l-ar fi atins în carne vie, și sufletul lui, de o sensibilitate maladivă, se chinuia pentru nefericirea altora. Avînd astfel de înclinații, ne putem închipui ușor cum mișunau în jurul lui tot felul de solicitatori. Din pricina dărniciei, averea începu curînd să-i scadă, dar asta nu-i schimbă firea ci, dimpotrivă, bunătatea îi sporea. Ajunse neprevăzător, pe măsură ce sărăcea, și deși părea să nu-și fi pierdut bunul simț, acțiunile lui erau nebunești. Fiind încă înconjurat de toți nepoftiții și nemaiputînd să satisfacă toate cererile, în loc de *bani*, dăruia *făgăduieli*... Era tot ce mai putea da, căci nu avea tăria să refuze cuiva ceva și să-i pricinuiască amărăciuni. Această slăbiciune continuă să îngrămădească în juru-i gloata de solicitanți, în timp ce el era ferm încredințat că-i va dezamăgi, deși ar fi vrut din tot sufletul să-i îndatoreze. Se ținură scai de el încă o vreme, dar apoi îl părăsiră, copleșindu-l cu reproșuri și ocări ce păreau a i se cuveni. Dar pe măsură ce devenea vrednic de dispreț în ochii altora, începu să se socoată și singur un om de nimic. Lingușirile lor constituind sprijinul său moral și, fiind frustrat de acest reazim, nu-și mai putu găsi liniștea sufletească pe care ți-o dă respectul față de tine însuți. Din clipa aceea lumea căpătă altă înfățișare, lingușirile prietenilor începură să se limiteze la o simplă aprobare. În curînd, aprobarea luă forma mai amicală a poveței care, atunci cînd era respinsă, provoca imputările celor din jur. Își dădu atunci seama că acești prieteni, pe care

binefacerile lui îi făceau să roiască în juru-i, erau foarte puțin demni de stimă. descoperi în fine că nu trebuie întotdeauna să-ți dăruiești inima pentru a o cîștiga pe-a altuia. În sfîrșit, a descoperit că... că... Am uitat ce reflecții aveam de gînd să fac — pe scurt, domnule, se hotărî să se respecte singur și alcătui un plan cu ajutorul căruia să-și refacă averea risipită. Pentru a-și atinge scopul, porni să străbată pe jos Europa, în felul lui năstrușnic, și azi, cu toate că abia a împlinit treizeci de ani, bunurile lui sînt mai considerabile decît au fost vreodată. În prezent, gesturile-i mărinimoase sînt mai rezonabile și mai moderate decît înainte, dar și-a păstrat simțul umorului și excentricitățile îi oferă cele mai mari satisfacții.

Urmăream cu atîta atenție povestirea domnului Burchell încît abia dacă mai aruncam vreo privire în jur în timp ce el își urma istorisirea ; deodată ne-au alarmat strigătele familiei mele și, întorcînd capul, am zărit-o pe fiica mea mezină în mijlocul unui torent vijelios, tîrîtă de pe cal și luptînd din răsputeri cu apa. Dispăru în două rînduri și n-am fost în stare să descalec la vreme pentru a-i sări în ajutor. Eram copleșit de o emoție prea violentă spre a putea încerca s-o salvez. Cu siguranță că ar fi pierit dacă, tovarășul meu, văzînd primejdia, nu s-ar fi aruncat imediat înot, n-ar fi scos-o din apă și n-ar fi dus-o, cu oarecare greutate, pe malul opus. Luînd-o ceva mai în susul puhoiului, restul familiei trecu cu bine dincolo, unde am avut prilejul să adăugăm mulțumirile noastre celor aduse de fiica mea. Recunoștința fetei se putea mai degrabă închipui decît descrie : îi mulțumea salvatorului ei mai mult cu privirea decît cu vorba și

rămase rezemată de brațul lui, ca și cum ar fi vrut să-i primească în continuare sprijinul... Nevastă-mea nădăjduia, de asemeni, că, într-o zi, va putea avea plăcerea să-l răsplătească pentru bunătatea arătată, acasă la ea.

Astfel, după ce ne-am odihnit la cel mai apropiat han și am cinat împreună, domnul Burchell și-a luat rămas bun, deoarece se îndrepta spre alt colț al ținutului ; noi ne-am continuat drumul. Cînd îl văzu plecat, nevastă-mea declară că domnul Burchell îi plăcea foarte mult, susținînd că dacă rangul și averea l-ar fi îndreptățit să intre într-o familie ca a noastră, nu cunoștea nici un bărbat asupra căruia să se fi hotărît atît de repede. Auzind-o vorbind pe acest ton trufaș, în situația în care ne aflam, îmi fu cu neputință să nu zîmbesc ; dar niciodată nu mă supărau prea tare aceste nevătămătoare amăgiri care tind să ne facă mai fericiți.

CAPITOLUL IV

O dovadă că pînă și cea mai umilă soartă poate dărui fericire, care depinde nu de împrejurări, ci de fire

În locul unde ne refugiasem nu aveam decît puțini vecini : toți fermieri, care își cultivau propriile lor pămînturi, și cărora le erau deopotrivă de străine atît belșugul cît și sărăcia. Cum aveau în gospodăria lor cam tot

ce le trebuia, rar mai mergeau la oraş sau la tîrg ca să cumpere diverse fleacuri. Trăind izolaţi, fără să vină în contact cu oameni bine educaţi, mai păstrau încă simplitatea moravurilor din vremurile primitive şi, austeri din obişnuinţă, abia dacă îşi dădeau seama că modestia este o virtute. Trudeau cu voioşie în zilele de lucru, dar ţineau sărbătorile, considerîndu-le zile de odihnă şi petrecere. Niciodată nu uitau să cînte colinde de Crăciun, îşi trimiteau panglici de dragoste în dimineaţa sfîntului Valentin [1], mîncau clătite în cîşlegi, se arătau plini de duh la 1 aprilie şi spărgeau, cu religiozitate, nuci în ajunul sfîntului Mihail.

Aflînd de sosirea noastră, toată împrejurimea veni să-şi întîmpine preotul; toţi locuitorii purtau cele mai bune straie şi aveau în frunte un cîntăreţ din fluier şi darabană. De asemeni, pregătiseră, pentru a ne primi, un ospăţ, la care ne aşezarăm bucuroşi şi ceea ce lipsi discuţiilor ca duh fu compensat de rîsete.

Mica noastră locuinţă era aşezată la poalele unei coline cu un povîrniş lin, străjuită de o pădure frumoasă; în faţă, susura un pîrîu; pe unul din maluri era o pajişte, pe celălalt — un tăpşan verde. Ferma mea cuprindea aproape douăzeci de acri de pămînt excelent, pentru care plătisem predecesorului meu o despăgubire de o sută de lire. Curăţenia din mica mea ogradă nu putea fi întrecută: ulmii şi gardurile vii erau de-o frumuseţe nespusă. Casa, cu un singur cat, era acoperită cu stuf, ceea ce îi

[1] În dimineaţa sfîntului Valentin *(Valentine morning)*, ce cade în 14 februarie, tinerii satului trimit cîte un dar primei fete pe care o întîlnesc, iar fetele, la rîndul lor, flăcăilor.

dădea o înfăţişare de calm şi confort. Zidurile, pe dinăuntru, erau văruite îngrijit şi fetele ţinură să le împodobească cu tablouri făcute de ele. Cu toate că aceeaşi odaie ne slujea şi de salon şi de bucătărie, aceasta nu făcea decît să fie mai bine încălzită. Dealtfel, cum domnea cea mai deplină curăţenie, iar farfuriile, talerele, vasele de aramă, bine frecate, stăteau rînduite în şiruri strălucitoare pe policioare, ochiul era plăcut impresionat şi nu simţea nevoia să vadă o mobilă mai scumpă. Mai erau trei odăi: una pentru nevastă-mea şi pentru mine, alta, avînd intrarea din camera noastră, pentru cele două fete, şi o a treia, cu două paturi, pentru ceilalţi copii.

Viaţa micii republici, ale cărei legi le alcătuiam eu, era astfel reglementată: la răsăritul soarelui ne adunam cu toţii în odaia cea mare, unde focul era aprins dinainte de slujnică. După ce ne îmbrăţişam cu toţii cu ceremonialul cuvenit — căci totdeauna am socotit nimerit să fie păstrate cîteva forme protocolare de bună creştere, fără de care purtarea slobodă ajunge să distrugă afecţiunea — îngenuncheam ca să-i mulţumim Celui de sus pentru ziua ce ne-o mai dăruise. Odată această îndatorire împlinită, mergeam împreună cu băiatul meu la îndeletnicirile noastre obişnuite de-afară, în vreme ce nevastă-mea şi fetele se ocupau cu pregătirea micului dejun, care era totdeauna gata la o oră precisă; pentru această masă acordam o jumătate de ceas, iar pentru cina de seară un ceas; acest timp constituia o recreaţie nevinovată pentru nevastă-mea şi pentru fete, iar pentru mine şi băiat prilej de discuţii filozofice.

Deoarece ne sculam odată cu zorile, nu prelungeam niciodată lucrul după ce scăpăta soarele ; ne întorceam acasă unde ne aşteptau ai noştri, care ne întîmpinau cu dragă inimă şi cu un foc bun în sobă. Nu duceam cu totul lipsă de musafiri : fermierul Flamborough, un vecin guraliv ne vizita din cînd în cînd, alteori venea un orb din partea locului, care cînta din fluier ; beau vinul nostru de coacăze a cărui reţetă n-o pierdusem, aşa cum nu se pierduse nici faima vinului. Oamenii aceştia cumsecade se făceau agreabili în diferite chipuri : cînd unul zicea din instrumentul lui, celălalt cînta vreo baladă emoţionantă — *Ultimul rămas bun al lui Johny Armstrong* sau *Cruzimea Barbarei Allen.* Seara se încheia aşa cum începuse dimineaţa : cei doi băieţi mai mici aveau sarcina să citească versetele zilei din *Biblie*, iar cel care citea mai tare, mai deslușit şi mai bine căpăta, duminică, o jumătate de *penny* ca să-l pună în cutia milelor.

Duminica era într-adevăr o zi de huzur : toate legile mele de înfrînare a luxului şi a cheltuielilor nu puteau face nimic împotriva ei. Oricît îmi închipuiam că predicile mele împotriva trufiei au învins vanitatea fiicelor, observam necontenit cît erau de legate, în taină, de toate vechile podoabe : tot le mai plăceau dantelele, panglicile, mărgelele şi cordeluţele ; chiar şi nevastă-mea avea o pasiune pentru eşarfa de mătase stacojie, pentru că mi se întîmplase odată să-i spun că-i stă bine. Mai ales în cea dintîi duminică după sosirea noastră, atitudinea lor m-a mîhnit foarte mult. Sîmbătă seara le rugasem pe fete să fie gata devreme, căci totdeauna mi-a plăcut să fiu la

biserică înainte de soseau ceilalţi enoriaşi. Îmi dădură ascultare, dovedind punctualitate, dar cînd ne adunarăm să luăm gustarea de dimineaţă, le văzui coborînd, pe nevastă-mea şi pe fete, în toată splendoarea vechilor lor toalete, cu părul strălucind de pomadă, cu musculiţe pe obraz, cu trenele rochiilor întoarse şi înfoiate la spate, foşnind la cea mai mică mişcare. Nu putui să nu zîmbesc constatîndu-le vanitatea, mai ales a nevestei mele, de la care mă aşteptasem la mai multă măsură. Strîns cu uşa de împrejurări, n-am avut altceva de făcut decît să poruncesc, cu un aer plin de importanţă, fiului meu, să cheme o trăsură. Fetele rămaseră surprinse, dar eu repetai porunca şi mai solemn decît prima oară.

— Nici vorbă, dragul meu, că glumeşti, zise nevastă-mea. Putem foarte bine să mergem pe jos ; aşa că n-avem nevoie de trăsură.

— Te înşeli, draga mea, îi răspunsei, avem nevoie de trăsură, căci dacă mergem pe jos la biserică, aşa gătiţi, toţi copiii din parohie or să se ţină după noi !

— Nu zău, replică nevastă-mea, am crezut întotdeauna că bunului meu Charles îi place să-şi vadă copiii, atunci cînd sînt cu el, curat şi îngrijit îmbrăcaţi.

— Curaţi, o întrerupsei, oh ! puteţi fi cît vă place şi o să vă iubesc şi mai mult, dar toate astea nu înseamnă curăţenie, ci fandoseală... Manşetele astea, moaţele, musculiţele nu vor sluji la altceva decît să le facă pe toate nevestele vecinilor noştri să vă urască. Nu, copii, continuai eu, cu un ton şi mai grav, croiala acestor rochii trebuie schimbată cu alta mai simplă, căci toată această

împopoţonare nu ne stă bine, nouă, care nu mai avem posibilitatea să cheltuim nici măcar pentru nişte haine cuviincioase. Nu ştiu dacă aceste volane şi pliseuri se potrivesc chiar la bogătaşi, dacă stăm să ne gîndim că, după un calcul neexagerat, goliciunea săracilor ar putea fi acoperită cu zorzoanele iubitorilor de deşertăciuni.

Dojana avu efectul dorit. Se duseră pe dată cu aerul cel mai firesc şi-şi schimbară rochiile, iar eu avui satisfacţia de a le vedea, a doua zi dimineaţă, pe fete, îndeletnicindu-se, din propria lor iniţiativă, cu confecţionarea unor veste de duminică pentru Dick şi Bill, cei doi fraţi mai mici, din trenele rochilor lor, şi aşa cum erau transformate, rochiile le şedeau şi mai bine, ceea ce îmi făcu şi mai multă plăcere.

CAPITOLUL V

Apare o nouă şi importantă cunoştinţă. Ceea ce ne trezeşte cele mai înalte speranţe se arată, îndeobşte, lucrul cel mai fatal

Predecesorul meu pusese la doi paşi de casă o bancă umbrită de o tufă de păducei şi de caprifoliu. Cînd vremea era bună şi cînd ne isprăveam treaba devreme, aveam obiceiul să ne aşezăm în locul acela cu toţii ca să ne desfătăm cu frumoasa privelişte ce ni se înfăţişa în tihna înserării. Luam acolo, uneori, ceaiul şi gustarea de după-

amiază; aceasta se întîmpla însă rar, aşa că faptul fiind considerat un banchet, resimţeam o bucurie deosebită, iar pregătirile se făceau cu o oarecare forfotă şi ceremonie. Cu aceste prilejuri, cei doi copii mici ne citeau la masă şi erau serviţi, de regulă, după ce noi terminam. Alteori, ca să mai aducem o variaţie distracţiilor noastre, fetele cîntau acompaniindu-se la ghitară şi, în vreme ce ele dădeau astfel un mic concert, nevastă-mea şi cu mine coboram agale coasta smălţuită cu dioc şi albăstriţe, ca să discutăm, încîntaţi, despre copiii noştri, respirînd cu plăcere boarea a cărei adiere ne aducea în acelaşi timp sănătate şi armonie.

Începurăm, în felul acesta, să descoperim că fiecare perioadă a vieţii poate dărui plăceri felurite. Dacă în fiecare dimineaţă ne deşteptam pentru a relua truda de la capăt, în fiecare seară eram răsplătiţi prin veselia noastră lipsită de griji.

Era pe la începutul toamnei, într-o zi de sărbătoare — căci respectam sărbătorile ca pe nişte răgazuri pentru cuvenita destindere — cînd îi dusei pe toţi ai mei la locul obişnuit de desfătare, iar tinerele muziciene îşi începură concertul. Cum stăteam acolo, văzurăm un cerb săltînd uşurel cam la douăzeci de paşi de locul unde ne aflam; după cum gîfîia părea să fie hăituit de vînători. N-am avut decît o clipă ca să ne gîndim la disperarea bietului animal, cînd se şi iviră în goană, la mică distanţă, cîinii şi călăreţii, apucînd-o chiar pe urmele sale. Am hotărît să intrăm imediat în casă dar, fie din curiozitate, fie din surprindere sau din vreun motiv ascuns, nevasta şi fetele mele nu se clintiră din loc. Vînătorul care galopa în

frunte trecu repede pe lîngă noi, urmat de alte cinci-şase persoane, tot atît de zorite ca şi el. Apoi un tînăr gentilom cu o înfăţişare mai blîndă decît a celorlalţi veni spre noi şi, privindu-ne cîteva clipe, în loc de a se lua după ceilalţi, se opri brusc, descălecă, dădu calul unui servitor şi apoi se apropie cu un aer plin de superioritate şi nepăsare. Părea să nu aibă nevoie de nici un fel de prezentare şi se îndreptă de-a dreptul spre fete, ca să le salute, de parcă ar fi fost sigur mai dinainte că va fi bine primit. Dar ele învăţaseră demult să înlăture obrăznicia unei priviri, drept care tînărul ne făcu cunoscut că numele lui este Thornhill şi că era boierul din partea locului. Încercă apoi pentru a doua oară să salute partea feminină a familiei şi, probabil, datorită norocului şi hainelor sale frumoase, nu mai fu respins şi de data aceasta. Felul lui degajat de a se purta, cu toate că era încrezut, ne făcu să ne simţim curînd mai la largul nostru ; zărind pe jos, în preajmă, instrumentele muzicale, domnul Thornhill ceru să i se acorde cinstea să asculte un cîntec. Cum nu prea încuviinţam o cunoştinţă atît de nepoftită, le-am clipit din ochi fetelor ca să nu-i facă pe plac, dar un alt semn al mamei îl anulă pe al meu şi, cu un aer foarte voios, ele cîntară o arie de Dryden. Domnul Thornhill păru fermecat de alegerea ariei şi de felul cum fusese cîntată. Aşa că luă şi el chitara şi cîntă cît se poate de mediocru. Cu toate acestea, fata mea cea mare îi întoarse cu dobîndă laudele ce el i le adusese mai înainte şi-l încredinţă că scotea din acest instrument un ton mai plin decît însuşi profesorul care o învăţase. Domnul Thornhill se înclină primind această laudă, ea îi făcu o reverenţă,

el îi lăudă gustul, ea felul cum cîntase ; o veşnicie nu i-ar fi putut face să se cunoască mai bine. În vremea aceasta, mama, la fel de captivată ca fata şi tot atît de fericită ca şi ea, insistă pe lîngă acest domn să ne facă cinstea să intre şi să se răcorească cu un pahar din vinul nostru de coacăze. Toată familia părea dornică să-i fie pe plac : fetele încercau să converseze despre tot ce li se părea modern, în vreme ce lui Moise, dimpotrivă, îi veni în gînd să-i pună una sau două întrebări din cărţile antice, ceea ce îi pricinui mulţumirea de a vedea pe toată lumea rîzînd. Cei doi băieţi ai mei, tot atît de aferaţi, nu mai voiau să se dezlipească de străin. În ciuda străduinţelor mele nu izbuteam să-i împiedic a-l atinge şi a-i mînji cu degetele lor murdare dantelăria de pe haine sau a-i scotoci prin buzunare. Ne părăsi spre seară, dar nu înainte de a ne cere îngăduinţa de a-şi repeta vizita, ceea ce i se încuviinţă numaidecît, de vreme ce era proprietarul nostru.

De îndată ce plecă, nevastă-mea convocă un consiliu cu privire la cele petrecute în cursul zilei. Spuse că totul fusese o întîmplare cît se poate de fericită, căci ea văzuse cum lucruri chiar mai neobişnuite aduc pînă la urmă roade bune. Nădăjdui să revadă ziua cînd vom putea iar să ridicăm fruntea şi să ne numărăm printre oamenii cei mai de vază şi încheie prin a-şi exprima convingerea că nu vedea nici un motiv pentru care cele două *Miss* Wrinklers[1] ar face nişte partide bune, iar fetele ei nu. Deoarece acest din urmă argument îmi era adre-

[1] În traducere literală ar însemna domnişoarele Zbîrcituri, adică fete bătrîne.

sat mie, am protestat, zicînd că nici eu nu vedeam vreun motiv să nu se întîmple așa, întocmai cum n-am văzut pentru ce cînd domnul Sinkins a cîştigat lozul cel mare de zece mii lire sterline la loterie, noi am rămas cu un bilet bun de aruncat.

— Charles, ripostă nevastă-mea, de ce cauți întotdeauna să ne indispui, pe mine şi pe fete, cînd sîntem bine dispuse ? Spune-mi, Sofio, draga mea, ce crezi despre musafirul nostru cel nou ? Nu ți se pare un om simpatic ?

— Nespus de simpatic, mamă, într-adevăr, răspunse fata. Cred că ştie să discute pe larg orice subiect, fără să se încurce vreodată. Cu cît subiectul e mai neînsemnat, cu atît are mai mult de spus.

— Da, strigă şi Olivia, e destul de bine ca bărbat, dar mie, nu prea îmi place. E tare îndrăzneț şi grozav de familiar. Barem cînd pune mîna pe chitară, te scoate din sărite.

Am interpretat aceste două judecăți pe de-a-ndoaselea, şi am descoperit din cele spuse de fetele mele că, în taină, Sofia îl disprețuia în aceeaşi măsură pe tînărul boier, pe cît îl admira Olivia.

— Oricare ar fi părerea voastră despre el, copilele mele, am tras concluzia, vă voi mărturisi că felul în care s-a înfățişat nu mi-a făcut o impresie bună. Prieteniile nepotrivite din punctul de vedere al rangului sfîrşesc îndeobşte prin dezamăgiri, Şi cu tot felul lui firesc de a se purta, mi s-a părut că e perfect conştient de distanța dintre el şi noi. Să menținem relații de prietenie cu cei de-o seamă cu noi. Nimeni nu-i mai vrednic de dispreț decît un vînător de zestre şi nu văd pentru ce, printre

femei, vînătoarele de zestre n-ar merita acelaşi dispreț. Aşa că, presupunînd chiar că în cel mai bun caz ar avea intenții onorabile, am fi vrednici de dispreț. Dacă aceste intenții nu sînt onorabile, mă înfioară pînă şi gîndul. E adevărat, n-am de ce să fiu îngrijorat cu privire la comportarea copiilor mei ; dar cred că firea lui îmi poate pricinui unele temeri.

Eram gata să continui, dar fui întrerupt de un servitor al domnului Thornhill, care ne aducea, laolaltă cu complimentele stăpînului, un hartan de vînat, precum şi făgăduiala că va veni peste cîteva zile să ia masa cu noi. Darul acesta, căzut tocmai la țanc, reprezentă o pledoarie atît de puternică în favoarea lui, încît văzui limpede că orice aş mai adăuga împotrivă-i, n-ar mai schimba nimic. Mă hotărîi aşadar să tac, mulțumit că măcar le arătasem primejdia, şi lăsînd la voia înțelepciunii lor s-o ocolească. O virtute care are necontenit nevoie să fie păzită, nu prea îşi merită sentinela.

CAPITOLUL VI

Fericirea unui cămin rustic

Deoarece polemica noastră fusese purtată cu oarecare aprindere, ca să împăcăm lucrurile, căzurăm de acord ca la cină să mîncăm o parte din vînatul dăruit, aşa că fetele se apucară să-l pregătească cu hărnicie.

— Îmi pare rău că nu avem vreun vecin sau vreun străin pe care să-l poftim să împartă cina cu noi, căci mi se pare că plăcerea unei asemenea mese alese sporește dacă e însoțită de ospitalitate.

— Domnul fie lăudat, zise de îndată nevastă-mea, iată-l venind pe bunul nostru prieten, Burchell, care a scăpat-o pe draga noastră Sofia și care se pricepe atît de bine să-ți dea răspunsul cuvenit la toate.

— Se încurcă în argumente, nevastă! exclamai eu. În privința asta te înșeli. Cred că prea puțini sînt în stare de așa ceva. Nu-ți contest niciodată destoinicia la prepararea pateului de gîscă, dar în ce privește argumentarea, te rog să o lași pe seama mea.

Abia terminai vorba, că sărmanul domn Burchell intră în casă. Fu salutat de toți ai mei care îi strînseră mîna cu dragă inimă, pe cînd Dick îi aducea zelos un scaun. Prietenia acestui om sărman îmi făcea plăcere din două motive: mai întîi, fiindcă știam că are nevoie de a mea, și apoi, pentru că știam că-i un prieten cît se poate de sincer. Era cunoscut prin împrejurimi ca un biet nobil de țară care nu făcuse nici o ispravă în tinerețe, cu toate că nu avea nici treizeci de ani. Uneori, vorbea cu mult temei, dar îndeobște îi plăcea tovărășia copiilor, pe care avea obiceiul să-i numească mici făpturi nevătămătoare. Am aflat că era vestit printre ei fiindcă le cînta romanțe, le spunea povești, și rar pornea la drum fără a avea în buzunarele lui cîte ceva pentru ei: o bucată de turtă dulce, fluieraşe de doi gologani și alte asemenea nimicuri. Se pripășea de obicei o dată pe an

acolo pentru cîteva zile și trăia din ospitalitatea localnicilor. Se așeză la masă cu noi și nevastă-mea fu darnică cu vinul de coacăze. Convorbirea se însufleți, iar el ne cîntă vechi arii și le povesti copiilor *Cerbul din Beverland*, apoi istoria răbdătoarei Griselda, *Aventurile lui Catskin* și, în fine, *Frumoasa Rosamonda în iatacul ei*. Cucurigul cocoșului nostru, care cînta întotdeauna la ora unsprezece, ne înștiință că-i vremea să ne odihnim, dar se ivi o încurcătură neprevăzută: cum îl vom găzdui pe oaspetele nostru. Nu aveam paturi decît pentru noi și era prea tîrziu să-l trimitem la hanul din apropiere. În această dilemă, micul Dick îi oferi patul dacă, bineînțeles, fratele său Moise, ar fi vrut să se culce cu el.

— Și eu, strigă Bill, i-l dau pe-al meu, dacă surorile vor să mă ia cu ele...

— Foarte bine, copii, zisei, ospitalitatea este una dintre cele dintîi îndatoriri creștinești. *Vulpile au vizuini și păsările cerului cuiburi, fiul omului însă nu are unde să-și plece capul*[1]. Cel ce a fost mai străin pe lumea aceasta a fost tocmai acela care a venit s-o mîntuiască. El n-a avut niciodată casă, ca și cum ar fi voit să vadă dacă a mai rămas duh de ospitalitate în lume. Debora, scumpa mea, îi spusei nevestei mele, dă fiecărui copil cîte o bucățică de zahăr, iar Dick să o capete pe cea mai mare, căci el a grăit întîi.

A doua zi de dimineață mi-am adunat întreaga familie ca să ajute la al doilea cosit al fînului și cum oaspe-

[1] Citat din *Evanghelie*.

tele nostru se oferi să vină și el, îl primirăm printre noi. Treaba mergea ușor, am cosit o postată întreagă. Eu mergeam în frunte și ceilalți se înșirau după mine, în ordinea cuvenită. În vremea aceasta nu putui să nu bag de seamă zelul cu care domnul Burchell o ajuta pe Sofia la treabă. După ce isprăvea ce avea de făcut, venea s-o ajute pe ea și, lucrînd, discutau cu mare însuflețire. Dar aveam o părere prea bună despre înțelepciunea Sofiei și eram deplin încredințat că e prea ambițioasă ca să-mi fac griji din pricina unui om care și-a pierdut averea. După ce sfîrșirăm cu munca zilei, l-am poftit pe domnul Burchell să rămînă cu noi, ca și în ajun, dar nu primi, deoarece avea să înnopteze la unul din vecinii noștri ; trebuia să-i ducă copilului acestuia un fluieraș. După ce ne părăsi, discuția noastră de la cină se învîrti în jurul nefericitului nostru oaspete care abia plecase.

— Ce pildă izbitoare, zisei, constituie acest tînăr, care dovedește că mizeria este urmarea firească a unei tinereți ușuratice și extravagante !... Nu-i deloc lipsit de bun-simț, dar asta nu face decît să agraveze nebuniile lui din tinerețe. Sărmană făptură părăsită ! Unde-s acum lingușitorii și trîntorii care erau încîntați de el odinioară și cărora le poruncea ? S-au adunat poate acum în jurul profitorului ce s-a îmbogățit de pe urma nesocotințelor lui. Cei care îl lăudau pe vremuri îl aplaudă acum pe acest profitor. Înainte se delectau pe seama spiritelor lui, acum îi ironizează extravaganțele. Este sărac, și poate că își merită sărăcia, căci n-are nici ambiția să fie independent, nici iscusința de a se face folositor.

Poate că unele temeiuri ascunse mă îndemnaseră să pun prea multă acreală în cuvintele mele, căci Sofia îmi replică cu blîndețe :

— Tată, oricare i-ar fi fost purtarea odinioară, starea lui de acum ar trebui să-l scutească de dojană. Lipsurile în care se zbate sînt o pedeapsă îndestulătoare pentru nebuniile lui din trecut, și chiar din gura tatălui meu am auzit că nu trebuie niciodată să lovim fără nevoie pe acei asupra cărora stă ridicat biciul necruțător al providenței...

— Ai dreptate, Sofio, strigă feciorul meu Moise ; un scriitor antic înfățișează foarte bine această purtare răutăcioasă în fabula în care un țăran voia să-l jupoaie pe Marte, a cărui piele fusese scoasă în întregime, mai înainte, de Apollo. Dealtfel, nu știu dacă situația acestui biet om este chiar așa cum ne-o înfățișează tata. Nu trebuie să judecăm ce simt alții prin ceea ce am simți noi în locul lor. Oricît de întunecoasă ni s-ar părea locuința unei cîrtițe, vietatea își consideră totuși sălașul destul de luminos și, la drept vorbind, se pare că starea de spirit a acestui om este bună, cu toată situația lui, căci niciodată n-am auzit pe cineva vorbind cu mai multă vioiciune ca dînsul în timp ce discuta azi cu tine.

Ultimele cuvinte fură rostite fără nici un gînd anume, totuși ele o făcură pe fata mea să roșească ; își dădu osteneala să-și ascundă tulburarea sub un rîs afectat și îl încredință pe fratele ei că abia băgase de seamă ce-i spusese el, dar că socotea posibil ca străinul să fi fost odinioară un gentilom foarte plăcut. Graba aceasta de a se apăra și roșeața fură niște simptome pe care, în

sinea mea, nu le-am aprobat; îmi înfrînai totuși bănuielile.

Cum așteptam pentru a doua zi vizita domnului Thornhill, nevastă-mea se apucă să prepare din vînat un pateu. Moise citea, în vreme ce eu făceam lecții cu cei mici. Fetele păreau și ele la fel de prinse cu restul treburilor și am băgat de seamă că o bună bucată de vreme s-au îndeletnicit cu o fiertură în jurul sobei. Mi-am închipuit mai întîi că o ajutau pe mama lor, dar micul Dick îmi șopti că făceau o apă pentru față. Aveam o pornire firească împotriva apelor de față de orice fel, căci știam că în loc să înfrumusețeze tenul, ele îl strică. Apropiai așadar, pe nesimțite, scaunul meu de foc și, luînd cleștele, ca pentru a ațîța focul, răsturnai, ca din întîmplare, tot amestecul; acum era prea tîrziu ca să înceapă altul.

CAPITOLUL VII

Zugrăvirea unui spirit citadin. Cel mai prost ins poate învăța să se poarte cu duh preț de o seară sau două.

Cînd sosi dimineața zilei în care trebuia să-l ospătăm pe tînărul nostru *squire* [1], vă puteți lesne închipui cîte provizii aù fost puse la bătaie ca să-i facem o impresie

[1] Nobil de țară.

bună. E ușor de închipuit, de asemenea, că nevastă-mea și fetele și-au scos la iveală, în acea împrejurare, cele mai fistichii penaje. Domnul Thornhill veni cu cîțiva prieteni, cu capelanul său și cu slujitorul care-l servea la masă. Vru, politicos, să trimită numeroasa ceată de slujitori la hanul învecinat, dar nevastă-mea, nemaiîncăpîndu-și în piele de bucurie, nu se lăsă pînă nu-i opri și pe ei să mănînce la noi, vanitate care, ca s-o spun în treacăt, avu ca urmare trei săptămîni de mîncat pe sponci. Cum domnul Burchell ne pomenise chiar în ajun că domnul Thornhill făcea propuneri de căsătorie domnișoarei Wilmot, cea care fusese mai înainte aleasa inimii băiatului meu George, noutatea răcise puțintel entuziasmul primirii ce i se făcu. Dar întîmplarea ne scoase într-o oarecare măsură din încurcătură, căci nu știu care din cei de față nimerindu-se să pronunțe numele domnișoarei, domnul Thornhill mărturisi, sub jurămînt, că nu auzise absurditate mai mare decît să se spună despre o asemenea sperietoare că ar fi o frumusețe.

— Aș vrea să fiu pe dată desfigurat, urmă el, dacă nu mi-ar plăcea tot atît să-mi aleg o nevastă la lumina lămpii din piața Sfîntului Dunstan [1].

La aceste vorbe izbucni în rîs, și noi de asemenea. Glumele bogaților se bucură întotdeauna de succes. Olivia, la rîndu-i, nu se putu abține să nu șoptească, dar îndeajuns de tare ca să fie auzită, că izvorul umorului

[1] Pe vremea cînd apărea romanul de față, această piață era frecventată de femei ușoare.

său este nesecat. După dejun, ca de obicei, ridicai paharul pentru Biserică. Capelanul îmi mulțumi, încredințîndu-mă că Biserica era singura stăpînă a afecțiunii lui.

— Haide, Frank, fii sincer, zise Thornhill cu pedanteria lui obișnuită, presupunînd că Biserica, actuala stăpînă a inimii tale, ar sta deoparte purtînd mînecuțe, iar *Miss* Sofia, fără mîneci, ar sta de alta, pentru care ți-ar bate inima mai tare ?

— Pentru amîndouă, nici vorbă ! exclamă capelanul.

— Ai dreptate, Frank, strigă tînărul nobil, căci să dea Domnul să mă înec cu acest pahar, dacă o fată frumoasă nu prețuiește cît toată preoțimea din lume ! Ce reprezintă titlurile și șmecheriile astea altceva decît praf în ochi ; totul nu e decît o blestemată impostură și pot dovedi ceea ce susțin.

— Aș dori să încercați, zise fiul meu Moise, și cred că voi fi în stare să vă răspund.

— Foarte bine, domnule, exclamă Thornhill, privindu-l puțin poznaș, apoi făcu un semn cu ochiul celorlalți ca să-i pregătească pentru desfătarea ce le-o va oferi. Dacă ești pentru o discuție la rece în această materie, sînt dispus să primesc sfidarea însă, mai întîi, spune-mi cum vrei să tratezi discuția, analogic sau dialogic ?

— Vreau s-o tratăm rațional, răspunse Moise, grozav de fericit că i se încuviințează să polemizeze.

— E bine și așa, încuviință celălalt, hai să trecem mai întîi la prima teză. Nădăjduiesc că n-o să tăgăduiești că tot ceea ce este, este. Dacă nu-mi acorzi acest punct, nu pot să merg mai departe.

— De ce n-aș fi de aceeași părere ? răspunse Moise. Cred că pot să recunosc acest lucru și asta o să-mi folosească la maximum.

— Nădăjduiesc, de asemenea, replică interlocutorul său, că o să susții părerea că o parte este mai mică decît întregul.

— Da, zise Moise, recunosc că e un lucru just și rațional...

— Nădăjduiesc iarăși că n-o să tăgăduiești că cele trei unghiuri ale unui triunghi sînt egale cu două unghiuri drepte...

— Nimic mai limpede ca asta, zise fiul meu, rotindu-și privirea cu obișnuitul său aer de importanță.

— Așadar, foarte bine, reluă Thornhill, prinzînd a vorbi repede, premisele astfel stabilite, observ că înlănțuirea auto-existenței, procedînd cu o rațiune reciproc duplicată, produce în mod natural un dialogism problematic, care dovedește în oarecare măsură că esența spiritualității poate fi raportată la al doilea predicabil.

— Stați, stați ! strigă Moise. Această argumentare o resping. Credeți că am să vă las așa multă vreme, tăcînd chitic, să-mi expuneți asemenea doctrine eterodoxe ?

— Cum, i-o întoarse interlocutorul său, prefăcîndu-se stăpînit de pasiune, nu mă lași să-mi expun principiile ? Răspunde-mi la o întrebare foarte simplă : crezi că Aristot are dreptate cînd spune că cele relative sînt relaționate ?

— Neîndoielnic, răspunse Moise.

— Dacă-i așa, țipă Thornhill, răspunde-mi fără ocoluri la asta : crezi că investigația analitică a unei părți a sen-

timentului meu este defectuoasă *secundum quoad* sau *quoad minus* [1]? Dacă e așa, înfățișează-mi motivele dumitale numaidecît !

— Protestez, răspunse Moise, căci nu înțeleg prea bine puterea raționamentului dumneavoastră, dar dacă îl reduceți la o singură propozițiune simplă, cred că aș putea găsi un răspuns.

— A, domnule, reluă tînărul nobil, sînt prea umilul dumitale servitor ! Văd că vrei să-ți furnizez totodată și argumentele și capacitatea înțelegerii lor. Nu, domnule, recunosc că așa ești prea tare pentru mine.

Atunci toți cei de față izbucniră în rîs pe socoteala bietului Moise, singurul care tulbura, din pricina chipului său întristat, veselia adunării. Moise nu mai scoase de atunci nici măcar o silabă.

Deși toate astea nu-mi făcură nici o plăcere, asupra Oliviei avură un efect diferit ; ea luă această jonglerie drept umor, deși în realitate nu era decît un simplu joc de memorie. Îl consideră, așadar, pe tînărul *squire*, un gentilom desăvîrșit, iar dacă ținem seama ce ingrediente puternice constituie, pentru un asemenea personaj, un chip plăcut, niște veșminte frumoase și o avere mare, am fi lesne îndemnați să-i iertăm greșeala. Cu toate că era în realitate un ignorant, domnul Thornhill vorbea cu ușurință și putea îndruga fluent pe orice temă banală de conversație. Nu este deloc surprinzător, așadar, ca asemenea talente să cîștige afecțiunea unei fete care, prin educația ei, se obișnuise să prețuiască o aparență

[1] *Pînă unde sau cît de puțin* (lat.).

după valoarea-i reală, prin urmare, s-o prețuiască dacă o întîlnea la altul.

Cînd tînărul nostru plecă, ne apucarăm să discutăm din nou despre meritele lui. Deoarece își oprise mai cu stăruință privirile asupra Oliviei și ea i se adresase cel mai des din toți, nimeni nu se mai îndoi că ei îi datoram această vizită. Tachinăriile nevinovate ale fratelui și ale surorii ei nu-i displăceau. Chiar nevastămea, Debora, părea că împărtășește gloria acelei zile și izbînda repurtată de fată o înălța în al șaptelea cer, ca și cum ar fi fost a ei însăși.

— Și acum, fiindcă totul se desfășoară așa precum se vede, dragul meu, îmi zise ea, îți voi mărturisi că eu am fost aceea care le-am sfătuit pe fete să încurajeze avansurile domnului Thornhill. Am avut totdeauna un pic de ambiție și vezi bine că aveam dreptate, căci cine știe cum se pot sfîrși toate astea ?

— Cine știe, într-adevăr ! răspunsei, suspinînd. În ce mă privește, toate astea nu prea îmi plac ci, dimpotrivă, aș fi fost mai mulțumit cu un om sărac și onest, decît cu acest *squire* arătos, plin de avere, dar necinstit. Căci, să fiți sigure, dacă e așa cum îl bănuiesc, un soi de liber cugetător, n-o să îngădui să ia de nevastă pe una din fetele mele...

— Tată, îmi zise Moise, nici vorbă că ești prea aspru cînd vorbești așa, căci cerul nu-i va cere niciodată socoteală de ceea ce crede, ci numai de ceea ce face. Nu-i om căruia să nu-i treacă o mie de gînduri vicioase prin minte, fără a-i sta în putere să le înlăture. Poate că

acest gentilom, în mod involuntar, cugetă liber despre religie, așa încît, chiar dacă considerăm că sentimentele lui sînt greșite, totuși, avînd, într-un asemenea caz, o atitudine pur pasivă, nu poate fi osîndit fiindcă și-a lăsat cotropit sufletul, mai curînd decît ar fi osîndit guvernatorul unei cetăți fără ziduri pentru adăpostul pe care e nevoit să-l îngăduie unui dușman invadator.

— E adevărat, fiul meu, îi răspunsei, dar dacă guvernatorul acela îl invită el singur pe dușman, atunci e vinovat pe drept cuvînt. Și mai totdeauna se întîmplă așa cu cei care îmbrățișează o opinie greșită. Eroarea nu constă în a încuviința dovezile pe care le vezi, ci în faptul că ești orb față de multe dintre dovezile ce ți se înfățișează. Așa că, fiul meu, cu toate că părerile noastre greșite pot fi involuntare cînd le zămislim, cu toate astea, deoarece ne lăsăm de bună voie corupți atunci cînd le încuviințăm sau cînd asistăm nepăsători la ivirea lor, sîntem vrednici de pedeapsă pentru ticăloșia noastră, sau vrednici de dispreț pentru nebunia noastră.

Acum interveni în convorbire și soția mea, fără să participe însă la controversă. Susținu că multe dintre persoanele foarte înțelepte pe care le cunoșteam erau liberi-cugetători și cu toate astea erau soți foarte buni. Și că ea știa cîteva fete cuminți destul de pricepute ca să-și convertească soții.

— Și cine știe, dragul meu, urmă ea, de ce poate fi în stare Olivia ? Poate să discute competent în orice problemă și, după cîte știu, este foarte pricepută în controverse...

— Cum, draga mea, ce controverse a citit ea ? am exclamat. Nu-mi amintesc să-i fi pus în mîini asemenea cărți. Nici vorbă că-i supraestimezi meritele...

— Nu, tată, se amestecă Olivia, mama nu exagerează. Am citit multe controverse de acest gen : aceea dintre Thwackum și Square, dintre Robinson Crusoe și sălbaticul Vineri, iar acum tocmai citesc controversa pe tema convertirii religioase.

— Foarte bine, fata mea, zisei, descopăr că ești perfect instruită să convertești pe cineva, așa că mergi de-o ajută pe mama să facă plăcinta cu coacăze !

CAPITOLUL VIII

O iubire care făgăduiește puțin și, totuși, poate să aducă mult

A doua zi dimineața am primit iarăși vizita domnului Burchell. Cu toate că pe mine, din anumite motive, nu prea mă mai încînta întețirea unor asemenea vizite, nu putui totuși să-i refuz tovărășia și un loc lîngă vatra noastră. E drept că munca pe care o depunea plătea cu vîrf și îndesat găzduirea, căci lucra voinicește și cot la cot cu noi ; fie că era vorba de o treabă pe pajiște, fie de clădirea fînului în căpițe, el era mereu în frunte. Pe lîngă aceasta, totdeauna găsea de spus ceva amuzant și asta ne făcea truda mai ușoară. Era, în același timp, atît de căzut din

nori și atît de înțelept, că nu ne puteam împiedica să nu-l iubim. Rîdeam de el și-l compătimeam. Singurul meu temei de nemulțumire împotriva lui izvora din înclinația ce o arăta pentru Sofia. Îi zicea, în glumă, mica lui stăpînă, și cînd cumpăra panglici pentru fete, aceea a Sofiei era întotdeauna mai frumoasă. Nu știu cum se făcea dar din zi în zi devenea mai simpatic, agerimea i se dezvolta, iar felul său simplu de a fi căpăta aspectul superior al înțelepciunii.

Cînd familia mînca la cîmp, stăteam adunați în jurul unui prînz modest, cu fața de masă întinsă pe fîn, iar prezența domnului Burchell dădea o notă de veselie micii petreceri. Ca plăcerea să fie mai vie, două mierle își răspundeau una alteia în tufișurile din preajmă. Prigorii, aproape domestici, veneau să ciugulească fărîmituri de pîine din mîinile noastre și fiecare sunet părea doar un ecou al liniștii.

— Ori de cîte ori stau astfel, zise Sofia, nu rezist să nu mă gîndesc la soarta celor doi îndrăgostiți, descriși de domnul Gay [1] într-un chip atît de duios, și care și-au dat sufletul trăzniți unul în brațele celuilalt. Este ceva atît de patetic în această descriere, încît am citit-o de o sută de ori și am resimțit de fiecare dată o nouă desfătare.

— Cred, zise fiul meu, că cele mai frumoase pasaje din această carte sînt totuși mult mai prejos decît cele din

[1] *John Gay* (1685—1732), poet englez. Principala lui lucrare este o dramă lirică, *The Beggar's Opera (Opera cerșetorului)*, o satiră la adresa corupției societății.

Acis și Galateea [1] a lui Ovidiu. Poetul roman se pricepe mai bine să scoată în evidență contrastele, și de această figură de stil, folosită cu îndemînare, depinde toată forța patetică a unei opere.

— Trebuie să consemnăm acest lucru cu totul ieșit din comun, zise domnul Burchell, că acești doi poeți la care vă referiți au contribuit, deopotrivă, să introducă în țările lor prostul gust, încărcîndu-și versurile cu epitete. Alți autori mai puțin înzestrați au constatat că e extrem de ușor să-i imiți din pricina acestor scăderi și, astfel, poezia engleză, ca și aceea din ultimele veacuri ale imperiului roman, nu este altceva decît o mixtură de imagini luxuriante, fără teamă și fără legătură, o înșiruire de epitete ce măresc armonia sonoră în dauna înțelesului. Dar poate, doamnă, credeți că, analizîndu-i pe alții, se cuvine să le dau prilejul de a se răzbuna. Așa că n-am făcut această observație decît ca să am prilejul să vă citesc o baladă care, oricîte cusururi ar avea, cred că este măcar scutită de cele pomenite înainte.

BALADĂ [2]

„Stai, pustnic blînd, și-arată-mi calea
Pierdută prin ponoare,
Spre-opaițul ce-nvie valea
Cu rază-mbietoare.

[1] *Acis*, păstor din Sicilia, omorît de ciclopul Polyphem, rivalul său la dragostea Galateei. La rugămintea acesteia Neptun l-a transformat în rîul Acis (Ovidiu, *Metamorfozele*).

[2] Traducere de Dan Duțescu.

Căci, fără stea și trist, colind
Cu pasul istovit
Prin beznele ce-și tot întind
Hotarul nesfîrșit."

Strigă sihastrul : „Noaptea grea
N-o ispiti, copile,
Căci stáfie păgînă vrea
Să curme-a' tale zile.

Fecior stingher, făr' de cămin,
Te-așteaptă al meu prag ;
Tainul, cît mi-i de puțin,
L-om împărți cu drag.

Săracă cina cum e ea
Și patul din chilie
Și harul meu și tihna mea
Ast' noapte-a' tale fie.

Eu mieilor din văi nicicînd
Casap n-oi fi, nicicărui ;
Din marea milă-a Celui Sfînt,
La rîndu-mi milă dărui.

Ci de prin munții mei vecini
Mi-aduc ospăț ușor ;
Doar ierbi și hribi și rădăcini
Și apă de izvor.

Deci zvîrle grijurile-n vînt ;
Degeaba omul geme :
Puține-i trebui' pe pămînt,
Și nu pe multă vreme."

Precum din ceruri roua lină,
Blînd vorba lui pogoară ;
Umil, străinul i se-nchină —
Și-au mers spre chilioară.

Departe-n bungeții tăcuți
Stă dosnicul lăcaș,
Liman drumeților pierduți
Și celor nevoiași.

Acoperișul n-ascundea
Sub stuf cămări de soi ;
Tăcuți, prin poarta de zăbrea
Intrară ceia doi.

Cînd truditorii mai fac loc
Și-odihnei pe-nnoptat,
Sihastru-mbie lîngă foc
Drumețu-ngîndurat ;

Și blide cu fierturi de post
Îi pune dinainte ;
Apói povești din cîte-au fost
Îi deapănă din minte.

Spre haz, pisoiul cel ghiduș
Învîrte motocei ;
Pe vatră cîntă-un greieruș ;
Din vreascuri sar scîntei.

Dar vraja clipei n-o simțea
Străinul neferice,
Căci l-apăsa durere grea —
Și lacrimi prind să pice.

Amarul pustnicu-i văzu —
Ecou durerii sale.
Strigă : „De unde, spune-mi tu,
În piept atîta jale ?

Din case mari ești alungat,
Silit s-ajungi hoinar ?
Sau plîngi prieten ce-a trădat,
Sau dragoste-n zadar ?

Hei, bucuria pămîntească
E pleavă, pleavă-n vînt,
Și cei ce stau s-o prețuiască
Mai pleavă ei ce sînt !

Prietenia ? Doar un nume,
O vrajă-aromitoare,
O umbră-a celor mari pe lume,
Nu-a celor fără stare.

Iubirea ? Mai deșert cuvînt,
Un joc de tinerele ;
Azi mai dezmiardă pe pămînt
Doar cuib de turturele.

Vai, suflet fraged, pe femei
Alungă-le din gînd !"
Dar, ia, văzu-n obrajii-acei
O purpură urcînd.

Uimit, nou farmec desluși,
Ca-n răsărit de soare,
Pe cer, culori aprinse și
La fel de trecătoare.

Sfioșii ochi, învoltul sîn
L-înspaimă rînd pe rînd :
Fecioară mîndră, Doamne bun,
Grăi, 'nainte-i stînd :

„Ah, iartă crainica hoinară
Cu pașii nesfințiți,
Ce calcă unde Cerul doară
Și tu sălășluiți.

Aibi milă ! O fecioară calea
O rătăcește-acum
Din dragoste, cu numai Jalea
Tovarășă de drum.

Pe Tyne trăia bogatu-mi tată
Și-averea ce strîngea
Mi-o hărăzise mie toată —
Pe mine doar m-avea

Un roi de tineri pețitori
Veneau la noi în case,
Vădind a' dragostei vîlvori,
Curate-au mincinoase.

Pîndari de zestre, ceas de ceas,
Cu daruri dădeau zor :
Ci singur Edwin, fără glas,
Mi se-nchina ușor.

În strai umil, ne-nzorzonat,
N-avea averi, nici nume,
Dar bun era și cumpătat
Cum altul nu-i pe lume.

Cînd în amurgul ca un fum
De dragoste-mi cînta,
El da zefirului parfum
Şi viers dumbrăvii da.

Nici mărul dalb ce-n zori învie,
Nici roua cerului
Nu se-ntreceau în curăţie
Cu gîndurile lui.

Vai, roua, mărul ca de nea
N-au viaţă cît vecia!
El farmecul le-mpărtăşea
Iar eu statornicia.

Ca una dintr-al Evei neam,
Cu gîndul uşuratec,
Oricît de mult mă-nduioşam,
Rîdeam de-al său jăratec.

Rănit în cuget, m-a lăsat
Trufiei mele, bietul,
Şi în pustiu s-a-nsingurat,
Şi, vai, s-a stins pe-ncetul.

Mustrările de cuget, plînsul,
Le-alină moartea, poate:
Mă-nsingura-voi ca şi dînsul
Şi-l voi urma în toate;

La groapa-i va să zac, smerit,
Să mor, căci greu mă doare.
O viaţă Edwin mi-a jertfit,
Cu-o viaţă-i sînt datoare."

„Ferească Cerul!" strigă el
Şi-o strînge-n braţe tare,
Ea, înfruntînd pe omu-acel,
Crezu că-i arătare.

„Stai, Angelina, chip iubit,
Tu vraja mea, şi cată:
Sînt Edwin, şi-am redobîndit
Iubirea-mi minunată.

Stai, dragoste, la pieptu-mi stai,
Şi grijurile lasă;
Nicicînd nu ne-om desparte, aşa-i?
Crăiasa mea frumoasă.

Vom vieţui, iubind senin,
Şi inima-mi curată,
Cu cel din urmă-al tău suspin
Va înceta să bată."

În timp ce domnul Burchell citea această baladă, Sofia părea să îmbine o notă de duioşie în felul cum îl asculta. Dar liniştea noastră fu tulburată curînd de larma unei împuşcături prin apropiere şi, de îndată, văzurăm un om ţîşnind prin tufişuri ca să culeagă vînatul ucis. Vînătorul nu era altul decît capelanul lui Thornhill, care trăsese într-una din mierlele ce ne desfătau atît de plăcut. Un zgomot puternic şi venind de la o distanţă atît de mică le făcu pe fetele mele să tresară şi băgai de seamă că, din pricina spaimei, Sofia se aruncase în braţele domnului Burchell. Capelanul veni spre noi şi-şi ceru iertare că ne speriase, încredinţîndu-ne că nu ştiuse că ne aflăm atît de aproape.

Se așeză apoi alături de mezina noastră și, dintr-o politeță vînătorească, îi oferi vînatul împușcat în dimineața aceea. Ea era cît p-aci să-l refuze, dar o ocheadă încruntată a mamei o făcu să-și îndrepte greșeala. Primi așadar darul, deși cam în silă. Nevastă-mea își lăsă de-o parte trufia, după obiceiul ei, șoptindu-mi la ureche că Sofia îl cucerise pe capelan, la fel cum soră-sa îl cucerise pe *squire*. Cu toate acestea bănuiam, și pe bună dreptate, că afecțiunea ei era dăruită altcuiva. Capelanul avea misiunea de a ne înștiința că domnul Thornhill angajase muzicanți și pregătise gustări, avînd intenția să organizeze în noaptea aceea un bal pe tăpșanul cu iarbă din fața casei noastre, pentru tinerele domnișoare.

— Și n-are rost să tăgăduiesc, urmă el, că am avut interesul să fiu eu cel dintîi care să vă aducă această veste, deoarece aștept, drept răsplată, ca domnișoara Sofia să binevoiască a-mi acorda cel dintîi dans...

Fiică-mea îi răspunse că n-are nimic împotriva acestei propuneri, dacă îi este îngăduit de regulile bunei-cuviințe s-o accepte.

— Dar iată aici, continuă ea, privind spre domnul Burchell, pe cineva care m-a ajutat la treburile mele de astăzi și ar fi normal să-și împărtășească distracțiile cu mine...

Domnul Burchell îi mulțumi pentru această politețe, dar cedă în favoarea capelanului, adăugînd că se ducea în seara aceea la cinci mile depărtare, la o cină cîmpenească, unde fusese poftit.

Acest refuz mi se păru puțin cam ciudat și nici nu puteam pricepe cum o fată atît de chibzuită ca mezina

mea să prefere un om care și-a pierdut averea unuia cu perspective mult mai mari. Dar așa cum bărbații sînt mai capabili de a cumpăni meritele femeilor, tot astfel și femeile judecă adesea cît se poate de realist pe bărbați. Cele două sexe par a fi fost zămislite ca să se cerceteze unii pe alții și posedă însușiri deosebite pentru această reciprocă anchetă.

CAPITOLUL IX

Apar două doamne de neam mare. Veșmintele sofisticate par totdeauna să-ți confere și purtări alese

Imediat după plecarea domnului Burchell și după ce Sofia consimțise să danseze cu capelanul, copiii cei mici veniră alergînd să ne înștiințeze că tînărul nobil sosise însoțit de o droaie de prieteni. Întorcîndu-ne acasă, l-am găsit pe nobilul nostru cu doi domni și două doamne elegant îmbrăcate, pe care ni le prezentă drept niște doamne din înalta societate mondenă de la oraș. Se întîmplă să n-avem destule scaune pentru toți, dar domnul Thornhill propuse imediat ca fiecare bărbat să stea în poala unei doamne. Mă împotrivii cu tărie, deși nevastă-mea mă fulgeră cu o privire dezaprobatoare. Trimiserăm pe Moise să împrumute cîteva scaune și cum, de asemenea, ne lip-

seau doamne pentru a întregi un cadril, cei doi domni veniți cu Thornhill plecară cu băiatul meu să caute o pereche de partenere. Curînd fură procurate și scaunele, și partenerele necesare. Se întorseseră, aducîndu-le pe cele două domnișoare trandafirii ale vecinului meu Flamborough, care purtau semeț niște funde mari, roșii. Dar nu se ținuse seama de un amănunt nefericit : cu toate că domnișoarele Flamborough erau socotite drept cele mai bune dănțuitoare de prin partea locului, pricepîndu-se perfect la gigă și sarabandă, nu aveau habar de cadril. La început, faptul ne-a cam descumpănit, dar după ce li s-au arătat puțin figurile și au fost răsucite ca să prindă ritmul, au intrat în dans cu voioșie. Aveam două viole, un fluier și o tamburină. Luna strălucea minunat. Domnul Thornhill și cu fata mea cea mare conduceau dansul, spre marea desfătare a privitorilor, căci vecinii aflînd de cele ce se petreceau, veniseră ciorchine să ne vadă. Fiica mea dansa cu atîta vioiciune și gingășie, încît nevastă-mea nu-și putu stăpîni mîndria inimii și mă încredință că micuța ștrengăriță o imita pe ea și de aceea îi reușeau pașii atît de bine. Doamnele din oraș se străduiau în fel și chip să fie deopotrivă de degajate, dar fără succes ; luau aere languroase, zburdau — dar degeaba. Privitorii recunoșteau că e într-adevăr strașnic, iar domnul Flamborough le spuse celor din jur că picioarele domnișoarei Livy se mișcau atît de perfect în ritmul muzicii, de parcă ar fi fost ecoul ei. După aproape un ceas de dans, de teamă să nu răcească, doamnele uneltiră să spargă balul. Una dintre ele își exprimă părerea

într-un fel ce mi se păru din cale-afară de grosolan, zicînd : „Fir-ar să fie, sînt leoarcă de sudoare". În casă ne aștepta o gustare rece, foarte elegant servită, adusă la ordinul domnului Thornhill. Convorbirea deveni mai reținută ca mai înainte : cele două doamne le umbriră cu totul pe fetele mele, căci nu discutau despre altceva decît despre lumea mare și despre relațiile lor mondene, ca și despre alte subiecte la modă, cum ar fi pictura, gusturile, despre Shakespeare, despre paharele muzicale [1]. Drept este că de vreo două-trei ori ne jigniră auzul, strecurînd cîte o înjurătură, dar faptul mi se păru a fi tocmai simptomul cel mai evident al distincției (abia după aceea am aflat că înjurăturile nu mai sînt deloc la modă în lumea mare). Zorzoanele aruncau totuși un văl peste modul bădăran de a se exprima. Fetele mele păreau să privească cu invidie rafinamentele lor subtile, iar defectele evidente erau puse pe seama unei educații „excepționale". Condescendența lor însă întrecea orice așteptări : una din ele zise că dacă domnișoara Olivia ar fi umblat ceva mai mult prin lume, asta i-ar fi fost de mare folos. Iar cealaltă adăugă că o singură iarnă petrecută la oraș ar fi făcut cu totul altă ființă din micuța Sofia. Nevastă-mea le încuviință cu căldură, adăugînd că nu dorește nimic mai cu ardoare decît să-și cizeleze fetele, lăsîndu-le cel puțin o iarnă la oraș. La toate astea îmi fu peste putință să nu replic că educația ce o primiseră și pînă atunci era

---

[1] Un irlandez, Puckeridge, imaginase pe atunci un sistem de a scoate sunete din pahare umplute cu apă.

superioară posibilităţilor noastre materiale şi că o doză mai mare de rafinament n-ar sluji decît să arunce ridicolul asupra sărăciei lor şi să le facă să-şi dorească plăceri de care n-aveau dreptul să se bucure.

— Şi de ce plăceri, mă rog, nu merită să se bucure, cînd stă în puterea lor să acorde atît de mult ? interveni domnul Thornhill. Cît despre mine, averea îmi este destul de frumuşică ; deviza mea sună aşa : dragoste, libertate şi plăcere ! Şi, blestemat să fiu, de n-aş da jumătate din avere ca să pot prilejui plăcere încîntătoarei mele Olivia. În schimb. n-aş cere, nimic altceva, decît să adaug ființa mea acestui dar...

Nu eram chiar atît de străin de lume ca să nu ştiu că aceasta era formula mondenă pentru a ascunde insolenţa celei mai josnice propuneri. Dar m-am străduit să-mi stăpînesc mînia.

— Domnule ! exclamai eu, familia pe care binevoiţi s-o onoraţi cu prezenţa dumneavoastră a fost crescută cu un sentiment tot atît de sensibil al onoarei ca şi dumneavoastră. Orice încercare de a o jigni poate avea cele mai primejdioase urmări. Onoarea, domnule, este ultima noastră comoară în clipa de faţă şi trebuie s-o păzim cu o grijă deosebită.

Dar regretai numaidecît patosul cu care rostisem cuvintele acelea, deoarece tînărul *squire* veni şi-mi strînse mîna cu căldură, jurîndu-se că felul meu de a gîndi era demn de laudă, deşi îmi dezaprobă bănuielile.

— Cît despre ceea ce aţi lăsat să se înţeleagă, îmi zise, vă asigur că nimic nu e mai departe de cugetul meu decît

un asemenea gînd. V-o jur pe tot ceea ce este mai ispititor în lume ! Virtutea care rezistă unui asediu clasic nu mi-a fost niciodată pe plac ; toate cuceririle mele sînt datorate unor atacuri prin surprindere.

Cele două doamne, care se prefăceau că nu auziseră cuvintele de mai înainte, părură tare nemulţumite de această ultimă expresie slobodă şi începură să discute foarte înţelept şi serios despre virtute. Nevastă-mea, capelanul şi cu mine ne alăturarăm, şi însuşi Thornhill fu nevoit pînă în cele din urmă să-şi mărturisească părerea de rău pentru excesele lui de pînă atunci. Vorbirăm despre plăcerile cumpătării şi despre strălucirea solară a unui suflet ce nu-i pîngărit de păcat. Discuţia m-a încîntat în aşa măsură, încît pînă şi cei mai mici fură ţinuţi peste ora lor obişnuită, ca să le fie pildă conversaţia aceea plină de gînduri bune. Domnul Thornhill mă întrecu chiar, întrebîndu-mă dacă n-ar fi nimerit să citesc rugăciunile de seară. Am îmbrăţişat cu bucurie propunerea şi în felul acesta seara se petrecu în chipul cel mai tihnit, pînă ce musafirii începură să-şi ia rămas bun de la fetele mele. Doamnele le îndrăgiseră în mod deosebit şi-mi cerură să le fac plăcerea şi să le las în vizită la ele. Thornhill sprijini această propunere, iar nevastă-mea stărui şi ea ; fetele păreau dornice să se ducă. În încurcătura în care mă aflam, am îngăimat două-trei scuze pe care fetele le înlăturară pe dată, aşa încît, pînă la urmă, am fost silit să refuz net, ceea ce, a doua zi, atrase asupră-mi priviri ursuze şi răspunsuri lapidare.

CAPITOLUL X

Strădaniile familiei de a se măsura cu cei mai sus-puşi decît ea. Nenorocirile săracului care încearcă să apară mai presus decît îi dă mîna

De atunci începui să observ că toate lungile şi trudnicele mele predici despre cumpătare, despre simplitate şi despre înţelepciunea de a te mulţumi cu ce ai, nu erau de fel luate în seamă. Curteniile arătate de cei mai mari ca noi în rang şi avere deşteptară trufia, pe care eu numai o adormisem, dar n-o înlăturasem cu totul. Pervazurile ferestrelor noastre începură iar, ca odinioară, să fie încărcate cu ape pentru faţă şi gît. Fetele fugeau de soare, deoarece ţi se strică pielea cînd stai în aer liber, iar focul dăunează tenului cînd stai în casă. Nevastă-mea începu să atragă atenţia că sculatul prea de dimineaţă distruge ochii fetelor, iar munca de după-amiază le înroşeşte nasul, convingîndu-mă că niciodată mîinile nu-s mai albe decît atunci cînd nu fac nimic. Aşa că în loc să le văd isprăvind cămăşile fiului meu George, le văzui croind modele noi pentru vechile lor broderii. Sărmanele domnişoare Flamborough, care le ţineau mai înainte o tovărăşie voioasă, fură lăsate în părăsire, ca nişte cunoştinţe prea de rînd, iar conversaţia nu se mai învîrti decît în jurul lumii mari, a relaţiilor înalte, a tablourilor, a gusturilor, în jurul lui Shakespeare şi în jurul paharelor muzicale.

Toate ar fi fost cum ar fi fost, dacă o ţigancă ghicitoare n-ar fi venit să ne sucească mintea, înălţîndu-ne în slava cerurilor. Ghicitoarea cea tuciurie nici nu intrase

bine cînd fetele se şi iviseră în goană să le dau cîte un şiling ca să-şi însemne crucea în podul palmei cu ceva de argint. La drept vorbind mă săturasem să fiu totdeauna înţelept, aşa că nu mă îndurai să nu le fac cheful, fiind eu însumi mulţumit să le văd fericite. Le dădui, aşadar, cîte un şiling. Trebuie să recunosc cu toate acestea, spre cinstea familiei, că ele aveau totdeauna un ban la ele; nevastă-mea le lăsa totdeauna, cu mărinimie, cîte o guinee în buzunar; aveau însă dispoziţia strictă să nu o schimbe niciodată. Cînd ieşiră, după ce stătuseră închise o bucată de vreme cu ghicitoarea, citii lesne în ochii lor că li se făgăduiseră lucruri mari.

— Ei, copilele mele, sînteţi mulţumite. Spune-mi, Livy, ghicitoarea ţi-a dat pentru şilingul tău ceva care să facă măcar un gologan ?

— N-ai dreptate, tată, îmi răspunse, cu un aer foarte serios. Sînt încredinţată că această femeie are de-a face cu cineva cam în afara legii, căci mi-a spus că mai înainte de se vor scurge douăsprezece luni am să mă mărit cu un *squire*.

— Foarte bine ! Şi tu, Sofia, copila mea, ce bărbat vei avea ?

— Tată, răspunse ea, mă voi mărita cu un lord, de îndată ce sora mea se va căsători cu nobilul acela.

— Ce ! strigai eu, asta-i tot ce-aţi căpătat pentru cei doi şilingi ! una, un *squire*, şi cealaltă, un lord ? Nebune ce sînteţi, pentru jumătate de preţ eu v-aş fi făgăduit un prinţ sau un nabab.

Această curiozitate a fetelor avu însă urmări foarte serioase. Începurăm să ne credem hărăziţi unei situaţii ex-

cepționale și ne trezeam vorbind despre viitoarea noastră mărire. De o mie de ori s-a zis și trebuie să repet că momentele ce le petrecem în așteptarea fericirii sînt mai plăcute decît acelea care încoronează dobîndirea ei. În primul caz, ne potrivim bucatele după gustul nostru, în cel de-al doilea, firea este aceea care le potrivește pentru noi. Mi-e peste putință să descriu agreabilele visări de care ne lăsarăm legănați spre desfătarea noastră. Ne gîndeam că soarta ne va înălța iarăși și cum toată parohia părea încredințată că Thornhill era îndrăgostit de fata mea, se îndrăgosti și ea de-a binelea, căci i se vîrîse în cap această pasiune. În acest prea plăcut răstimp, nevastă-mea visa în fiecare noapte cele mai norocoase întîmplări din lume și mi le povestea în fiecare dimineață cu multă solemnitate și cu lux de amănunte. Într-o noapte visă sicrie și oase încrucișate, ceea ce înseamnă măritiș apropiat. Altădată își închipui că buzunarele fetelor erau pline de gologani, semn neîndoielnic că, într-o zi, aveau să fie pline cu aur. Fetele își aveau și ele prevestirile lor. Simțeau sărutări stranii pe buze, vedeau cercuri în candelă, pungi țîșneau din foc [1] și veritabile cununi de dragoste se iveau pe fundul ceștilor lor de ceai [2].

[1] Mangalul pe care englezii îl foloseau în mod obișnuit pentru încălzire degajă adeseori mici globule de foc, numite *purses* (pungi) din cauza formei lor. Aceste pungi sînt socotite de către cei superstițioși ca semn prevestitor de îmbogățire.

[2] Felul cum se depun frunzele de ceai pe fundul ceștilor este socotit de cei superstițioși drept o indicație a viitorului.

Spre sfîrșitul săptămînii primirăm o scrisoare de la doamnele din oraș, în care ne trimiteau salutări, arătîndu-și nădejdea că ne vor vedea pe toți la biserică, duminica viitoare. Observai că în tot cursul dimineții de sîmbătă, nevastă-mea și fetele avură o consfătuire tainică, aruncîndu-mi din cînd în cînd priviri ce trădau că pun ceva la cale. Ca să fiu sincer, aveam o puternică bănuială că urzesc vreun plan cu privire la toaletele ce urmau să le îmbrace a doua zi. Seara, fetele începură operațiile după legile strategiei, iar nevastă-mea dădu semnalul asediului.

— Cred, dragul meu Charles, că mîine vom avea la biserică lume foarte selectă.

— Poate, răspunsei, dar asta n-are de ce să vă stingherească. O să-mi țin predica, fie că vom avea, fie că nu vom avea această lume selectă.

— Asta-i de la sine înțeles, urmă ea, dar cred, dragul meu, că s-ar cuveni să ne înfățișăm la biserică cît se poate de decent, căci cine știe ce se poate întîmpla ?

— Precauțiunile pe care vrei să le iei, răspunsei, sînt în totul vrednice de laudă. O înfățișare și o purtare cuviincioasă la biserică mă încîntă. Firește, trebuie să fim evlavioși și smeriți, voioși și senini...

— Da, știu și eu asta, strigă ea, dar vreau să spun că trebuie să mergem cît mai frumos pregătite, nu ca pleava care ne înconjoară.

— Ai dreptate, nici vorbă, draga mea, eram chiar eu să-ți fac această propunere. Ca să ne pregătim cît mai

cuviincios ar fi bine să mergem pe cît posibil mai devreme ; așa o să avem timp să meditàm înainte de începerea slujbei.

— Of, Charles, mă întrerupse nevastă-mea, toate astea sînt perfect adevărate, dar nu despre ele vreau să-ți vorbesc. Socot că ar trebui să mergem la biserică îmbrăcate mai elegant. Știi că biserica este la depărtare de două mile de casa noastră și te asigur că nu mi-ar plăcea deloc să-mi văd fetele străbătînd drumul pe jos pînă acolo și intrînd în strana lor asudate, roșii la față și abia trăgîndu-și sufletul, ca să semene leit cu țărăncile care au alergat ca să cîștige ca premiu o cămașă [1]. Așa că iată ce-ți propun, dragul meu. Sînt cei doi cai de plug, buiestrașul pe care-l avem de nouă ani, și tovarășul său, murgul ; caii stau degeaba de o lună întreagă. De ce să nu-i punem la treabă ? Te asigur că dacă Moise îi țesală puțin, facem față onorabil cu ei.

La această propunere m-am împotrivit, arătîndu-i că-i de o sută de ori mai demn să mergem pe jos decît să încălecăm asemenea mîrțoage. Că unul avea albeață, iar celălalt n-avea coadă, că atît unul cît și celălalt nu fuseseră niciodată învățați cu frîul, că aveau o mie de hachițe perfide și că nu posedam decît o șa, și o singură pernă pentru doamne în toată casa. Argumentele mele fură înlăturate, așa că mă văzui silit să le fac pe plac. A doua zi dimineață le văzui forfotind de colo-colo, ca să adune tot ceea ce putea fi necesar pentru o asemenea expediție. Dar cum mi-am dat seama că toate aceste pregătiri cereau vreme multă, o luai pe jos, înainte, spre biserică, ele făgăduindu-mi să sosească cît de curînd. Întîrziai liturghia aproape cu un ceas, citind rugăciuni și așteptîndu-le să vină. Dar văzînd că tot nu se arată fui silit să încep slujba stingherit de absența lor. Mihnirea îmi spori, cînd văzui că nici după ce am isprăvit slujba nu se zărea nici urmă de familie. La întoarcere, o luai pe drumul mare, care era lung de cinci mile, în timp ce cărarea nu avea decît două. Și cînd mă aflam la jumătate-cale, zării și convoiul care se îndrepta spre biserică : băiatul, nevasta și cei doi micuți cocoțați pe unul din cai, iar fetele pe celălalt. Am întrebat de pricina întîrzierii, dar deslușii pe fețele lor că întîmpinaseră o mie de belele. Mai întîi caii se împotriviseră să se clintească din ogradă și fusese nevoie de bunăvoința domnului Burchell ca să-i bată la spate cu bastonul cale de vreo două sute de pași, apoi chingile de la șaua nevesti-mi să rupseseră și se opriseră să le dreagă, în sfîrșit unuia din cai îi intrase în cap să stea locului, și nici rugămințile, și nici loviturile nu fuseseră în stare să-l urnească din loc. Încetase de a mai face nazuri tocmai cu cîteva clipe înainte de a veni eu. Văzînd că erau teafere, mărturisesc că încurcătura lor mă amuză și mă folosii de acest prilej ca să-i dovedesc nevesti-mi că nu avusese dreptate și ca să le conving pe fete să fie puțin mai modeste.

[1] În unele orașe din Anglia se organizau concursuri de alergare atît pentru fete cît și pentru băieți ; pentru fete premiul consta de obicei într-o cămașă.

CAPITOLUL XI

Familia hotărăşte să-şi ţină capul sus mai departe

A doua zi fiind ajunul sfîntului Mihai, am fost poftiţi la vecinul nostru Flamborough ca să prăjim nuci şi să ne ţinem de poznele obişnuite cu acest prilej [1]. Întîmplarea din urmă ne cam umilise, căci altminteri desigur că am fi refuzat cu dispreţ o asemenea invitaţie. Aşa că am consimţit cu plăcere să fim fericiţi. Gîsca şi budinca acestui vecin cumsecade erau straşnice, iar berea [2], fu găsită minunată chiar de nevastă-mea, care era bună cunoscătoare. E drept, istorisirile vecinului nostru nu prea erau de acelaşi soi, fiind foarte lungi, nespus de plictisitoare şi rotindu-se toate în jurul aceloraşi istorii ce ne mai făcuseră să rîdem de zeci de ori pînă atunci. Am fost, cu toate acestea, destul de amabili, ca să mai rîdem şi a unsprezecea oară. Domnul Burchell, care se număra şi el printre oaspeţi, era mereu gata să organizeze vreo distracţie nevinovată. Îi puse, aşadar, pe băieţi şi pe fete să joace baba-oarba. Nevastă-mea intră şi ea în joc şi avui plăcerea să bag de seamă că nu îmbătrînise prea mult. Vecinul meu şi cu mine priveam peripeţiile, rîzînd la fiecare ispravă

[1] Se pun în faţa focului două nuci care simbolizează doi iubiţi. Dacă amîndouă se prăjesc în acelaşi timp, atunci îndrăgostiţii se vor căsători în cursul anului. Dacă însă nucile nu se prăjesc amîndouă deodată, atunci nu va mai avea loc nici un fel de căsătorie.

[2] Literal, lîna mielului : un fel de băutură din bere încălzită cu zahăr şi alte ingrediente.

şi lăudîndu-ne fiecare îndemînarea ce o avusesem odinioară la acest joc. Urmă foc şi apă, apoi jocul cu întrebările şi, la sfîrşit, se aşezară jos pentru „vînătoarea papucului". Cum poate nu toată lumea cunoaşte acest joc de demult, e necesar să arătăm că participanţii se aşază jos, în cerc, afară de unul care stă în picioare în mijloc şi are îndatorirea să prindă un papuc pe care jucătorii şi-l aruncă unul altuia pe sub gleznă, ca pe-o suveică. Farmecul jocului constă în faptul că cei din spatele lui îl pocnesc cu călcîiul papucului pe cel care stă în picioare şi n-are cum să-i vadă din faţă pe toţi cei din cerc, fără ca el să se poată apăra în vreun fel. În situaţia asta se afla fata mea cea mare, prinsă în mijlocul cercului, ţopăind de colo-colo, după papuc, roşie şi înfierbîntată, strigînd : „Nici o hoţie, nici o hoţie", cu un glas ce ar fi fost în stare să surzească pe un cîntăreţ de balade, cînd, deodată intrară, ghiciţi cine ? nimeni altcineva decît cele două mari cuconiţe din oraş, doamna Blarney şi domnişoara Carolina-Wilhelmina-Amelia Skeggs. Vă las să vă închipuiţi ce zăpăceală urmă. Descrierile n-ar face decît să sărăcească imaginea, de aceea nu-i nevoie să zugrăvesc această nouă înjosire. O, cerule, să fii surprinsă de nişte cucoane simandicoase în atitudini atît de vulgare ! La ce altceva te puteai aştepta de la un joc propus de domnul Flamborough ? Păream cu toţii pironiţi de pămînt, ca şi cum am fi rămas de-adevăratelea împietriţi de uimire.

Cele două doamne trecuseră pe la noi să ne vadă şi, negăsindu-ne acasă, veniseră să ne caute, deoarece erau nerăbdătoare să afle ce accident îi împiedicase pe ai mei să vină în ajun la biserică. Olivia îşi luă sarcina să vor-

bească în numele nostru şi, scurtînd povestea, zise că fuseseră trîntite de pe cal. La această veste doamnele se neliniştiră, dar aflînd că nimeni nu fusese vătămat, se arătară bucuroase. Vestea că fetele trecuseră printr-o spaimă de moarte le mîhni nespus, dar aflînd că avuseseră o noapte bună se arătară iarăşi peste măsură de încîntate. Amîndouă manifestară faţă de fetele mele o bunăvoinţă nemărginită. Cînd le văzuseră ultima dată avuseseră pentru ele cuvinte calde — acum, erau arzătoare. Mărturisiră că doresc să lege cu noi o cunoştinţă mai durabilă. Doamna Blarney se lipi mai ales de Olivia ; domnişoara Carolina-Wilhelmina-Amelia Skeggs (îmi place să redau numele întreg al oamenilor), prinse mai mult drag de Sofia. Tot greul convorbirii era dus de aceste două doamne, în vreme ce fetele admirau, în tăcere, prea aleasa lor creştere.

Dar cum se poate întîmpla ca tuturor cititorilor mei, oricît de calici ar fi ei înşişi, să le placă convorbirile din lumea mare, anecdote de-ale lorzilor şi de-ale cavalerilor jartierei, le cer îngăduinţa să reproduc sfîrşitul convorbirii :

— Nu ştiu dacă această istorie, zicea domnişoara Skeggs, este sau nu adevărată. Dar pot să vă încredinţez, doamnă, că toată adunarea era încremenită. Milord făcea feţe-feţe, milady era leşinată, iar Sir Tonkin, trăgînd sabia, jură că-i al ei pînă la cea din urmă picătură de sînge.

— Foarte bine, răspunse doamna Blarney, dar pot să-ţi spun că ducesa nu mi-a suflat măcar o vorbă despre toată această afacere, deşi sînt sigură că înălţimea sa n-are nici un secret pentru mine.

— Pot să vă asigur, totuşi, că a doua zi milordul-duce şi-a strigat de trei ori valetul : „Jernigan ! Jernigan Jernigan ! adu-mi jartierele".

Am uitat să atrag luarea aminte că, în cursul acestei convorbiri, domnul Burchell se purta cu totul lipsit de cuviinţă. Stătea cu faţa întoarsă spre foc şi, la sfîrşitul fiecărei fraze, rostea cîte un cuvînt de dispreţ, ceea ce nu făcea plăcere nimănui şi, într-o anumită măsură, împiedica convorbirea să se încingă.

— Şi-apoi, scumpa mea Skeggs, urmă pairesa[1] noastră, nu e pomenit măcar un cuvînt despre asta în versurile pe care doctorul Burdock le-a făcut cu acest prilej.

— Pe naiba ! izbucni domnul Burchell.

— Sînt surprinsă, exclamă domnişoara Skeggs, căci i se întîmplă rar să scape o asemenea împrejurare, cu atît mai mult cu cît scrie pentru amuzamentul lui. Dar, doamnă, puteţi să-mi faceţi marea favoare să-mi arătaţi aceste versuri ?

— Pe naiba ! repetă domnul Burchell.

— Draga mea făptură, replică pairesa, credeţi că port cu mine asemenea lucruri ? Cu toate că sînt foarte frumoase şi cred că ştiu să apreciez destul de bine aşa ceva, adică cel puţin ştiu ce-mi place. Am admirat totdeauna poezioarele doctorului Burdock, căci în afară de ale lui şi de cele ale scumpei noastre contese din Hanover Square,

[1] Acest titlu nu indică în Anglia doar pe soţia sau văduva unui membru al camerii *pair*-ilor, ci este deţinut de unele femei ca o demnitate personală.

restul este tot ce poate fi mai josnic în lume. Nici o frîntură de viaţă mondenă în conţinutul celorlalte versuri.

— Pe naiba ! exclamă iar domnul Burchell.

— Doamna ar trebui să facă excepţie, continuă ea, cu producţiile sale din *Magazinul Doamnelor*. Nădăjduiesc că veţi fi de acord cu mine cînd susţin că acolo totul radiază numai bunul gust al lumii alese ; dar mă tem că nu voi mai primi ceva de acelaşi gen.

— Pe naiba !, se auzi din nou domnul Burchell.

— Vai, draga mea, ştii, reluă doamna, că doamna mea de companie care-mi făcea lectură m-a părăsit, ca să se mărite cu căpitanul Roach, şi cum sărmana mea vedere nu-mi mai îngăduie să scriu cu mîna mea, caut de multă vreme o persoană să o înlocuiască. Ceea ce nu-i tocmai uşor de găsit şi, desigur, treizeci de lire sterline pe an, nu-s prea mult pentru o domnişoară de treabă, cu caracter, care ştie să scrie, să citească şi să ţină companie. Cît despre fetele crescute la oraş, nici vorbă nu poate fi, ele nu-s bune de nimic.

— Pe naiba ! se încăpăţînă domnul Burchell.

— Vai, ştiu prea bine asta din propria-mi experienţă, răspunse domnişoara Skeggs, căci din trei domnişoare de companie pe care le-am avut în ultimele şase luni, una nu voia să lucreze lenjerie nici măcar un ceas pe zi, alta găsea că douăzeci şi cinci de guinee pe an constituie o leafă prea mică, cît despre cea de-a treia am fost nevoită s-o dau afară, pentru că bănuiam nu ştiu ce intrigă amoroasă între ea şi capelanul meu. Virtutea — virtutea, draga mea, merită orice preţ. Dar unde s-o găseşti ?

— Pe naiba ! stărui domnul Burchell.

Nevastă-mea fusese, multă vreme, numai urechi la această discuţie, dar mai cu seamă partea din urmă o izbi. Treizeci de lire sterline şi douăzeci şi cinci de guinee făceau la un loc cincizeci şi şase de lire sterline şi cinci şilingi în monedă englezească, pe care ni le aruncau, ca să zic aşa, drept în faţă, şi care contau pentru familia noastră. Mă privi o clipă ca să vadă ce gîndesc şi, la drept vorbind, cugetam şi eu că asemenea posturi li se potriveau perfect fetelor noastre. Mai mult, dacă Thornhill o iubea cu adevărat pe fata cea mare, acesta era mijlocul prin care-i puteam asigura o zestre. Aşadar, nevastă-mea se hotărî să nu piardă asemenea avantaje din lipsă de îndrăzneală şi, de aceea, cuvîntă în numele familiei.

— Nădăjduiesc, exclamă ea, că doamnele îmi vor ierta îndrăzneala. E adevărat, nu avem dreptul de a năzui la asemenea favoruri, dar e firesc să doresc ridicarea copiilor mei. Aşa că îndrăznesc să afirm că amîndouă fetele mele au o educaţie frumoasă şi bună, cum nu se poate mai bună aici, la ţară. Ştiu să citească, să scrie, să socotească, se pricep să lucreze cu acul, să brodeze, să tricoteze şi cunosc şi puţină muzică. Cea mai mare ştie să taie hîrtia pentru corespondenţă, iar cea mai mică se pricepe să dea în cărţi...

— Pe naiba ! încheie domnul Burchell.

După o asemenea intervenţie elocventă, cele două doamne se priviră cîteva clipe în tăcere cu un aer plin de importanţă şi de îndoială. La sfîrşit, *Miss* Carolina-Wilhelmina-Amelia Skeggs binevoi să spună că cele două domnişoare, după cît putea ea să judece după o relaţie atît de sumară, îi păreau potrivite pentru asemenea posturi.

— Dar, doamnă, zise, adresîndu-se nevestei mele, o treabă ca aceasta cere o temeinică cercetare a caracterului şi o cunoaştere reciprocă mai serioasă. Nu că aş nutri cea mai mică bănuială asupra virtuţii, înţelepciunii şi discreţiei domnişoarelor, dar există o anumită formă, doamnă, o anumită formă în toate aceste treburi.

Nevastă-mea îi încuviinţă întru totul rezervele, arătînd că şi ea ar face în locul lor tot aşa, dar, cu privire la caracterul fetelor, puteau să întrebe şi vecinii. Doamna pairesă zise că informaţiile altor persoane nu erau necesare, că recomandarea vărului ei, Thornhill, era suficientă. Aşa că cererea noastră rămase să se întemeieze pe opinia lui.

CAPITOLUL XII

Soarta pare hotărîtă să umilească familia din Wakefield. Unele jigniri sînt deseori mai dureroase decît pacostele reale

De îndată ce ne întoarserăm acasă, ne-am consacrat noaptea planurilor de viitoare cuceriri. Deborah îşi folosi toată sagacitatea pentru a hotărî care din cele două fete avea să aibă locul cel mai bun şi cele mai mari ocazii de a frecventa societatea aleasă. Singurul obstacol ce întîrzia realizarea planului era recomandarea lui Thornhill. Dar el ne arătase atîtea dovezi de prietenie, că nu ne mai puteam îndoi.

Chiar după ce se duse la culcare, nevastă-mea continuă să depene gînduri pe aceeaşi temă.

— Zău aşa, dragul meu Charles, fie vorba între noi, cred că am avut azi o zi minunată.

— Destul de bună, răspunsei, neştiind ce să spun.

— Cum doar destul de bună? replică ea; cred că a fost cît se poate de bună. Să presupunem că fetele reuşesc să facă cunoştinţă la Londra cu oameni de gust; şi sînt convinsă că Londra e oraşul cel mai potrivit din lumea întreagă, pentru ca să găseşti tot soiul de soţi. Dealtfel, dragul meu, la fiece pas vedem lucruri atît de ciudate. Şi dacă nişte doamne de neam mare prind o prietenie atît de puternică pentru fetele noastre, de ce nu s-ar întîmpla la fel şi cu nişte bărbaţi tot atît de simandicoşi? *Entre nous* [1] îţi mărturisesc că ţin grozav la doamna Blarney, fiindcă este atît de îndatoritoare. Şi, totuşi, domnişoara Carolina-Wilhelmina-Amelia Skeggs mi-a cucerit inima. Iar cînd mi-au vorbit despre cum stau lucrurile la oraş, ai văzut cum am bătut pe dată fierul cît era cald. Spune-mi, dragul meu, dacă n-am făcut bine că m-am gîndit la copilele noastre?

— A, zisei, neştiind ce să cred mai nimerit despre toate astea. Dumnezeu să aibă grijă ca peste trei luni să le fie mai bine.

Aceste observaţii le rosteam de obicei ca să întreţin în cugetul soţiei o părere bună despre chibzuinţa mea. Căci, dacă fetele reuşeau, atunci se împlinea o dorinţă pioasă a mea, iar dacă avea să vină vreo nenorocire, cele

[1] Între noi (fie vorba) (fr.).

spuse de mine puteau fi interpretate drept o profeţie. Toată această discuţie nu era însă decît o pregătire pentru un alt plan al nevesti-mi, un plan de care mă temeam la fel de mult. Nu era vorba despre altceva decît despre faptul că, trebuind să ridicăm acum ceva mai sus capul în lume, era mai cuminte să vindem la iarmaroc calul care îmbătrînise şi să cumpărăm în locu-i altul mai arătos şi care să poată duce, la nevoie, doi călăreţi pe spinarea lui, ca să mergem la biserică sau în oraş. La început, mă împotrivii cu tărie acestui plan, dar fu susţinut cu aceeaşi dîrzenie şi, pe măsură ce începeam să cedez, energia potrivnicului sporea, pînă ce mă alăturai şi eu.

A doua zi era iarmaroc şi intenţionam să mă duc, dar nevastă-mea mă încredinţă că sînt răcit şi că nimic n-o s-o înduplece să-mi dea voie să ies.

— Nu, dragul meu, hotărî ea, Moise este un băiat isteţ şi se pricepe să vîndă şi să cumpere. Ştii bine că toate chilipirurile mari, el le-a cumpărat. Este încăpăţînat, se tocmeşte şi nu se lasă pînă nu-i oboseşte pe clienţi şi nu se învoiesc.

Deoarece aveam şi eu o părere bună despre agerimea copilului nostru, eram destul de dispus să-i încredinţez acest comision. Dimineaţa văzui pe surorile lui foarte ocupate să-l pregătească pentru iarmaroc, lustruindu-i cătărămile, potrivindu-i buclele, prinzîndu-i pălăria cu bolduri. Cînd găteala fu isprăvită, avurăm satisfacţia să-l vedem urcat pe cal, cu o lădiţă de merinde în faţă, în care avea să pună lucrurile de băcănie cumpărate de la tîrg. Purta o haină impermeabilă de pînză zisă „tunet şi fulger“ care, cu toate că-i rămăsese puţintel cam scurtă, era încă destul

de bună ca să nu fie azvîrlită. Vesta îi era din lînă ţesută, de un verde lucitor, iar surorile îi înnodaseră părul cu o panglică neagră, groasă. Îl petrecurăm toţi o bucată de drum, de la poartă, urîndu-i „Noroc bun, noroc bun...“, pînă ce îl pierdurăm din ochi.

Abia plecase şi iată că veni chelarul domnului Thornhill să ne felicite pentru norocul nostru, zicînd că-şi auzise stăpînul vorbind despre noi cu nişte doamne şi aducîndu-ne alese laude.

O fericire nu vine niciodată singură. Un alt valet de la curte se ivi cu o scrisoare pentru fete, prin care cele două doamne le făceau cunoscut că domnul Thornhill le dăduse despre noi toţi nişte informaţii deosebit de favorabile, şi nădăjduiau că după ce vor mai fi cules şi altele, aveau să fie întru totul satisfăcute.

— A ! zise nevastă-mea, acum văd că nu-i lucru uşor să intri în legătură cu cei mari, dar odată ce ai ajuns, atunci, vorba lui Moise, poţi să te duci să te culci.

Această exclamaţie candidă, pe care nevastă-mea o găsea plină de duh, fetele o încuviinţară, izbucnind amuzate într-un rîs zgomotos. Ce să mai vorbesc ? Nevastă-mea era atît de mulţumită de vestea primită, încît puse în mîna aducătorului şapte gologani şi jumătate.

Ziua aceea era sortită să fie rezervată vizitelor. Domnul Burchell, întors de la iarmaroc, se ivi şi el pe negîndite. Aducea fiecărui copil cîte o turtă dulce de un ban, pe care nevastă-mea hotărî să le strîngă, ca apoi să le dea doar cînd vor fi citit frumos. De asemeni, le aducea fetelor cîte o cutie în care puteau să ţină diferite lucruri sau chiar bani, dacă ar fi căpătat. Nevestei mele îi plăceau

în general pungile din piele de nevăstuică, aducătoare de noroc dar, pînă atunci, erau bune și aceste cutii. Nutream încă multă stimă pentru domnul Burchell cu toate că în ultima vreme purtarea lui necioplită cam lăsase de dorit, așa că nu rezistarăm să nu-i împărtășim fericirea noastră și chiar să-i cerem sfatul, căci cu toate că rareori luam în seamă părerile lui, eram totdeauna cu toții dornici să i le cerem. Cînd citi biletul, dădu din cap și zise că o treabă de felul acesta cere cea mai mare băgare de seamă. Această neîncredere îi displăcu grozav nevestei mele.

— Niciodată nu m-am îndoit, domnule, zise ea, că ești gata să ni te împotrivești, mie și fetelor mele. Ești mult mai prudent decît ar fi necesar. Oricum, cred că atunci cînd vrem să cerem sfaturi, e bine să ne adresăm celor care par a le fi folosit ei înșiși.

— Nu-i vorba aici, doamnă, replică domnul Burchell, de propria mea purtare, căci deși mie personal nu mi-au folosit sfaturile, trebuie, ca să am cugetul împăcat, să le dau celor care vor să le folosească...

Cum mă temeam că răspunsul acesta putea să aducă altul care să compenseze prin asprime ce-i lipsea ca spirit, am schimbat vorba, prefăcîndu-mă că mă mir de ce întîrzie atît de mult fiul nostru la iarmaroc, cînd înserarea se și așternuse aproape.

— Nu te neliniști, exclamă nevastă-mea, fii sigur că se pricepe să-și facă treburile. Te încredințez că nu are să vîndă niciodată grînele cînd sînt plouate. L-am văzut făcînd niște tîrguieli uimitoare. Cu privire la asta, să vă istorisesc una bună care o să vă facă să muriți de rîs... Dar iată, se întoarce Moise fără cal și cu lada în spinare !...

Pe cînd soția mea rostea aceste vorbe, Moise se îndrepta spre noi încet, pe jos, asudat de povara ce și-o legase cu o curea de umeri.

— Bun venit, bun venit, Moise ! Ei, copilul meu, ce ne aduci de la iarmaroc ?

— Pe mine, răspunse Moise, privind șiret și punînd cutia pe scrin.

— Da, da, știm asta, zise nevastă-mea. Dar unde-i calul ?

— L-am vîndut, răspunse Moise, cu trei lire, cinci șilingi și doi bani.

— Bine ai făcut, dragul nostru ; știam că o să te descurci. Fie vorba între noi, trei lire, cinci șilingi și doi bani înseamnă o treabă destul de bună. Haide, dă banii !...

— N-am adus nici un ban, zise Moise, căci i-am plasat într-o afacere strașnică.

Zicînd acestea, scoase de la piept un pachet, în care era o partidă de ochelari verzi, înrămați în argint, fiecare în tocul lui de piele de căprioară.

— O duzină de ochelari verzi, zise nevastă-mea cu glasul scăzut. Ai vîndut calul și nu ne aduci în schimb decît o duzină de ochelari pîrliți...

— Dragă mamă, am făcut o negustorie de aur, strigă băiatul, de ce nu vrei să-mi asculți argumentele ? Le-am luat pe nimica toată, altfel nu le-aș fi cumpărat... Numai ramele de argint fac de două ori banii ce i-am dat...

— La naiba cu ramele tale de argint ! zbieră nevastă-mea, fără să se mai poată stăpîni, nu iei pe ele nici cinci șilingi dacă le vinzi ca argint vechi...

— Nu-i nevoie să te îndoieşti că ramele nu se vor vinde, zisei, căci, după cît văd, sînt de aramă albită.

— Cum ? zbieră mai tare nevastă-mea, nu-s de argint ? Ramele nu-s de argint ?

— Nu, răspunsei. Nu au mai mult argint decît tigaia ta.

— Aşadar ne-am lipsit de cal, strigă ea, şi ne-am ales doar cu o duzină de ochelari cu rame de aramă, puse în tocuri de carton. O înşelătorie de să te lovească damblaua ! Ah, nătărăul, cum s-a lăsat păcălit... Ar fi trebuit să cunoască mai bine oamenii.

— Aici te înşeli, draga mea, zisei, ar fi trebuit să nu-i cunoască deloc.

— Gogomanul, lua-l-ar naiba ! Să aducă el asemenea fleacuri... Am să le arunc pe foc, strigă nevastă-mea.

— Nici aici n-ai dreptate, draga mea, îi zisei, cu toate că sînt de aramă, trebuie să-i păstrăm, pentru că-i mai bine să ai nişte ochelari înrămaţi în aramă decît nimic.

La acest punct, nefericitul Moise începu şi el să se lămurească. Îşi dădu seama că fusese dus de nas de un şarlatan ager, care, observîndu-i chipul, şi-l alesese drept pradă uşoară. Prinsei prilejul să-l întreb cum a fost. Din cele spuse, pare-se că după ce vînduse calul, se plimba prin iarmaroc ca să caute altul. Un om cu un aer destul de respectabil îl atrăsese în baraca lui sub cuvînt că are un cal de vînzare.

— Acolo, urmă Moise, găsirăm un om foarte bine îmbrăcat, care cerea un împrumut de douăzeci de lire, punînd amanet ochelarii şi zicînd că are mare nevoie de bani, ceea ce-l face să dea marfa pe o treime din preţ. Primul domn, care se prefăcea a fi prietenul meu, îmi

şopti să-i cumpăr şi că aş fi un prost să pierd un asemenea chilipir. Am trimis atunci după domnul Flamborough. Şi lui îi povesti acelaşi lucru şi aşa ne-au convins pe amîndoi să luăm cîte o partidă de ochelari.

CAPITOLUL XIII

Se descoperă că domnul Burchell este de fapt un duşman, căci cutează să dea un sfat neplăcut

Familia mea făcuse cîteva încercări de a străluci; dar de fiecare dată se ivise cîte un dezastru neprevăzut, care răsturnase pe loc planul înjghebat. Mă străduiam să folosesc fiecare dezamăgire ca să-i sporesc înţelepciunea în aceeaşi măsură în care îi fuseseră înşelate ambiţiile.

— Vedeţi, copiii mei, le ziceam, cu cît de puţin te alegi din încercările de a arunca praf în ochii lumii ; degeaba vrem să ne luăm la întrecere cu cei mai presus de noi. Săracii care vor cu orice chip tovărăşie numai şi numai cu cei bogaţi sînt urîţi de cei pe care-i ocolesc şi dispreţuiţi de cei pe care se străduiesc să-i urmeze. Toate combinaţiile nepotrivite sînt dezavantajoase totdeauna pentru cel mai slab. Din treaba asta cel bogat se alege cu toate plăcerile, iar cel sărac numai cu ponoasele. Haide, Dick, copilul meu, povesteşte-ne parabola pe care o citeai azi, ca să folosim toţi cîte ceva din ea.

— Erau odată, zise copilul, un uriaş şi un pitic care legaseră prietenie, trăind laolaltă. Făcură legămînt că n-au să se despartă niciodată şi că vor porni în căutare de aventuri. Prima bătălie o purtară cu doi sarazini. Fiind plin de bărbăţie, piticul lovi cu toată puterea pe unul din cei doi duşmani, dar izbitura nu vătămă deloc pe sarazin care, ridicînd cît putu de sus sabia, o abătu cu atîta putere peste braţul piticului, încît aproape i-l zbură pe loc. Era la jalnică strîmtoare, cînd iată că uriaşul îi veni în ajutor, lăsîndu-i în scurtă vreme pe cei doi sarazini morţi pe cîmpie. Piticul, înfuriat, tăie capul duşmanului mort. Pe urmă plecară mai departe şi urmă o altă întîmplare : trei satiri sîngeroşi răpeau o fecioară deznădăjduită. Piticul, cu toate că nu mai era aprig ca mai înainte, dădu cea dintîi lovitură, la care cel lovit îi răspunse în aşa fel, încît îi scoase un ochi. Uriaşul se prăvăli asupră-le şi, dacă n-ar fi fugit, neîndoielnic că i-ar fi răpus pînă la unul. Cei doi biruitori şi fecioara erau aşadar nespus de bucuroşi de această ispravă, iar preafrumoasa domnişoară, scăpată din primejdie, îndrăgostindu-se de uriaş, iată că se cununară. Şi merseră ei aşa hăt-departe, pînă ce dădură peste o ceată de tîlhari. Pentru prima dată uriaşul porni el să lupte întîi, dar nici piticul nu se lăsă mai prejos. Bătălia fu lungă şi înverşunată. Pe cel care-l lovea uriaşul, acolo rămînea, dar piticul, în mai multe rînduri, era gata să fie omorît. În cele din urmă, biruinţa fu de partea celor doi, atît numai că piticul pierdu în luptă un picior. Aşa că el se găsea cu un picior, cu un braţ şi cu un ochi mai puţin, în vreme ce uriaşul care nu căpătase nici o rană, îi strigă micului său tovarăş :

— Bravo, micul meu viteaz, iată ce înseamnă să lupţi cu vrednicie. Încă o biruinţă şi vom căpăta o slavă fără de moarte !

— Nu, nu, zise piticul, devenit mai înţelept, nu, eu, eu mă las păgubaş, ţi-o spun că nu mă mai bat, căci văd bine că în toate luptele tu dobîndeşti cinstea şi onorurile, pe cînd asupra mea cad toate loviturile...

Eram tocmai gata să trag morala acestei parabole, cînd atenţia îmi fu atrasă de o dispută foarte aprinsă dintre nevastă-mea şi domnul Burchell cu privire la expediţia plănuită de fetele noastre la oraş. Nevastă-mea stăruia cu tărie asupra avantajelor care vor rezulta din acest proiect, pe cînd domnul Burchell căuta, cu mare ardoare, s-o oprească de a-l pune în aplicare. Eu eram neutru. Temeiurile domnului Burchell împotriva acestui plan păreau a fi urmarea acelor poveţe care, dimineaţă, fuseseră atît de rău primite. Disputa se încălzi şi sărmana nevastă-mea, în loc să stea şi să chibzuiască în linişte, ţipa din ce în ce mai tare. Pînă la sfîrşit rosti nişte cuvinte care sunară nespus de neplăcut pentru noi toţi.

— Cunosc, zise ea, nişte persoane care au temeiurile lor tainice pentru sfaturile ce le împart, dar le rog ca pe viitor să binevoiască să nu mai intre în casa mea...

— Doamnă, zise domnul Burchell, cu multă stăpînire, ceea ce nu avu alt efect decît s-o aprindă şi mai tare pe nevastă-mea, cînd vorbiţi de temeiuri aveţi dreptate, căci am în vedere taine ce nu le voi pomeni ; şi nu le pomenesc pentru că nu sînteţi în stare să-mi răspundeţi la problemele pe care nu le ascund nimănui. Bag însă de seamă că vizitele mele aici au început să vă sîcîie şi de aceea o să

renunț la ele și nu mă voi mai întoarce decît o singură dată, ca să-mi iau rămas bun, cînd voi pleca definitiv din locurile acestea.

În timp ce vorbea își luă pălăria, iar ochii Sofiei, ce păreau că-l dojenesc pentru pripeala lui, nu-l putură opri să nu plece.

După ce plecă, ne privirăm cîteva clipe încurcați. Nevastă-mea, care pricinuise totul, se silea să-și ascundă supărarea îndărătul unui zîmbet forțat și al unei înfățișări liniștite, iar eu mă simțeam tentat să o mustru.

— Cum, nevastă, zisei, așa te porți cu străinii ? Așa le răsplătim binefacerile ? Te asigur, draga mea, că acestea sînt vorbele cele mai aspre care au ieșit vreodată din gura ta și îmi sînt cu totul nesuferite...

— De ce m-a stîrnit ? răspunse ea. Știu eu foarte bine de unde se trag sfaturile ce ni le dă. Ar fi vrut să le împiedice pe fete să plece la Londra, ca să se poată bucura el de tovărășia celei mai mici dar, orice s-ar întîmpla, are să găsească ea tovărășii mai bune, decît aceea a unui om de nimic ca ăsta.

— Om de nimic ? zisei, cum poți să-i spui așa ? E cu putință să ne înșelăm atît de mult asupra firii acestui om ? În anumite împrejurări mi s-a părut *gentleman*-ul cel mai desăvîrșit din cîți am cunoscut. Spune-mi, Sofio, copilul meu, a dat el vreo dovadă tainică a afecțiunii sale?

— Discuțiile ce le-am avut cu el au fost totdeauna cuminți, cuviincioase și plăcute. Cît despre altceva, nu, niciodată. Atît îmi aduc aminte, mi-a spus că n-a cunoscut în viața lui o femeie care să fi găsit vreun merit unui om ce părea sărac.

— Asta, draga mea, zisei, este pretextul obișnuit al oamenilor nefericiți sau leneși. Dar nădăjduiesc că te-ai deprins să-i judeci sănătos pe asemenea oameni și că-ți dai seama că ar fi o nebunie să-ți aștepți fericirea de la un bărbat care a fost atît de puțin chibzuit cu propria lui avere. Maică-ta și cu mine avem acum niște planuri mai bune pentru voi. Iarna viitoare, cînd o să stați probabil la Londra, o să aveți prilejul să faceți o alegere mai chibzuită.

N-am pretenția să precizez ce cugeta Sofia cu privire la toate astea, dar în adîncul inimii nu eram supărat că scăpasem de un oaspete de care mă temeam atît. Încălcarea ospitalității îmi cam rodea puțin conștiința, dar i-am curmat repede glasul cu vreo două sau trei temeiuri amăgitoare, ce avură darul să mă liniștească și să mă împace cu mine însumi. Imputările pe care conștiința le face unui om vinovat de o faptă rea sînt curînd înăbușite. Conștiința este o fricoasă care, cînd n-are destulă putere să preîntîmpine o greșeală, rareori e deajuns de dreaptă ca să-l învinuiască pe vinovat.

CAPITOLUL XIV

Noi umilințe, sau o demonstrație că un rău aparent poate fi o adevărată binecuvîntare

Plecarea la oraș a fetelor era acum hotărîtă. Domnul Thornhill ne făgăduise cu amabilitate să le cerceteze purtarea și să ne dea de știre prin scrisori. Dar cugetarăm că

era neapărat nevoie ca îmbrăcămintea să le fie la înălțimea așteptărilor, ceea ce nu se putea face fără oarecare cheltuială. Am dezbătut așadar în consiliu plenar despre mijloacele cele mai lesnicioase prin care să facem rost de bani sau, ca să vorbesc mai lămurit, ce anume ar fi fost mai nimerit să vindem ca să-i avem. Curînd hotărîrăm că singurul cal ce ne rămăsese era absolut nefolositor la plug, fără tovarășul lui ; cît despre călărie, nu făcea nici două parale, fiind chior. Fu luată deci hotărîrea de a fi vîndut la iarmarocul din vecini, unde aveam să-l duc eu însumi, ca să nu mai riscăm vreo înșelătorie. Cu toate că aceasta era cea dintîi tranzacție comercială din viața mea, eram sigur că aveam să ies cu fața curată. Părerea pe care cineva și-o făurește despre istețimea sa se măsoară după aceea a tovarășilor din jurul său și, cum eu trăiam mai mult în cercul familiei, concepusem o idee destul de bună despre înțelepciunea mea lumească. Cu toate acestea, a doua zi, cînd mă pregăteam să merg la tîrg, nevastă-mea mă chemă înapoi, la cîțiva pași de poartă, șoptindu-mi să fiu cu ochii în patru.

Ajungînd la iarmaroc, pusei calul să meargă în toate felurile, după cum e obiceiul, dar nu se arătă nici un mușteriu. În cele din urmă s-a apropiat unul ; după ce a sucit calul în sus și în jos, cercetîndu-l îndelung, l-a găsit chior și n-a voit să dea nici un ban pe el. Mai veni unul care-i găsi altă meteahnă, zicînd că nu l-ar lua nici pentru întorsul acasă. Un al treilea băgă de seamă că are gălbenare și nu-mi oferi nici un preț. Al patrulea constată că are albeață la ochi. Al cincilea, mai obraznic ca toți, mă ținu de rău, zicîndu-mi ce naiba căutam la iarmaroc cu

o gloabă șchioapă, oarbă și bătrînă, care nu era bună decît să fie tăiată și dată la cîini. Toate acestea începură să-mi trezească și mie un năvalnic dispreț pentru sărmanul dobitoc și mă simțeam aproape rușinat cînd se apropia vreun nou cumpărător, căci deși nu luam de bun tot ce mi se spunea, îmi ziceam totuși că mulțimea mărturiilor alcătuiește o puternică prezumție că au dreptate, precum glăsuiește sfîntul Grigore cu privire la bunele lucrări.

Mă aflam în această situație destul de umilitoare cînd unul din confrații mei, un vechi cunoscut, care avea și el ceva treabă la iarmaroc, se apropie de mine și, scuturîndu-mi mîna, mă îmbie să poposim într-o cîrciumă și să bem un pahar din ce vom găsi acolo. Primii degrabă propunerea și, intrînd într-o crîșmă, furăm conduși într-o mică încăpere, unde nu se afla decît un bătrîn venerabil, care citea cu mare băgare de seamă un ceaslov gros. În viața mea nu văzusem un tip să-mi facă o impresie atît de favorabilă. Șuvițe argintii îi umbreau tîmplele, insuflîndu-mi respect, iar bătrînețea lui verde, părea a fi rodul unei bune sănătăți și a unei vieți cumpătate. Cu toate acestea prezența lui nu ne întrerupse conversația. Discutai cu amicul meu despre diferitele încercări prin care trecusem. Așa, vorbirăm despre controversa Whiston, pe tema celei de a doua căsătorii a preoților, despre ultima mea cărticică, despre răspunsul arhidiaconului și despre măsurile aspre luate împotriva mea.

Dar atenția ne fu îndepărtată de la cele ce grăiam prin ivirea unui tînăr care, intrînd în odaie, șopti respectuos ceva la urechea bătrînului.

— Nici o scuză, fiul meu, îi zise bătrînul, a face bine semenului nostru este o datorie ce trebuie s-o împlinim. Ia asta și aș dori să ai nevoie de mai mult încă. Dar dacă cinci lire sterline pot să-ți ușureze nevoia, ți le dau din toată inima.

Tînărul modest vărsă lacrimi de recunoștință. A mea era încă și mai mare. Bucuros l-aș fi îmbrățișat pe bătrîn, atît de adînc mă mișcase binefacerea lui. Dar el își văzu mai departe de citit, iar noi ne reluarăm convorbirea, pînă ce tovarășul meu, aducîndu-și aminte că are o afacere de încheiat în tîrg, ieși, făgăduindu-mi că se întoarce de îndată și adăugînd că totdeauna fusese foarte dornic de a sta cît mai mult în tovărășia doctorului Primrose. Auzindu-mi numele, bătrînul păru că mă privește un timp cu băgare de seamă, iar cînd prietenul plecă, mă întrebă în chipul cel mai respectuos cu putință, dacă eram cumva rudă cu marele Primrose, acel neînfricat apărător al monogamiei, acel vajnic slujitor al Bisericii. Nicicînd inima mea nu simțise o desfătare mai sinceră ca în clipa aceea.

— Domnule, răspunsei, aprecierile unui om atît de virtuos ca dumneavoastră, se adaugă la fericirea ce am resimțit-o văzînd binefacerea săvîrșită adineauri. Îl aveți în fața dumneavoastră chiar pe doctorul Primrose, apărătorul monogamiei, pe care ați binevoit a-l numi marele Primrose. Aveți în față pe acel nefericit eclesiast care atîta vreme și, aș putea spune, cu atîta succes, a combătut denterogamia preoților.

— Domnule, zise străinul cu o înfățișare ce lăsa să se întrevadă o respectuoasă admirație, mă tem că am fost

prea familiar dar, iertați-mi vă rog curiozitatea, vă rog să mă scuzați...

— Domnule, îi răspunsei cu grăbire, strîngîndu-i mîna, departe de a mă fi jignit cu familiaritatea dumneavoastră, vă rog din suflet să-mi primiți prietenia la fel cum și dispuneți de întreaga mea stimă.

— Atunci primesc cu recunoștință, zise el, strîngîndu-mi mîna, ceea ce-mi oferă gloriosul stîlp al ortodoxiei neclintite... Avea-voi fericirea să...

Aici întrerupsei fraza ce intenționa s-o spună cu toate că, în calitate de autor lăudat pentru operele sale, aș fi putut să mistui o porție destul de mare de lingușire, totuși, modestia mea, în clipa aceea, nu-mi îngăduia să mistui mai mult. Oricum, doi îndrăgostiți dintr-un roman n-ar fi cimentat niciodată o prietenie mai instantanee. Vorbirăm despre o seamă de subiecte. Mai întîi îmi dădui seama că era mai mult pios decît învățat, văzînd că toată știința omenească o socotea pleavă. Totuși, asta nu scăzu întru nimic stima mea pentru el, căci de cîtva timp eu însumi începusem să nutresc aceeași părere ; m-am folosit așadar de prilejul ivit ca să remarc că lumea devenea îndeobște de o nepăsare condamnabilă față de problemele de doctrină și se îndeletnicea prea mult cu speculațiile lumești.

— O, da, domnule, răspunse el, ca și cum ar fi rezervat pentru momentul acela întreaga lui știință, este prea adevărat. Lumea o ia razna. Și totuși cosmogonia, adică creațiunea lumii, i-a lăsat buimaci pe filozofii din toate veacurile. Ce talmeș-balmeș de păreri ciudate nu au zămis-

lit asupra creării lumii. Sanchoniathon[1], Manethon[2], Berosus[3] și Ocellus Lucanus[4] s-au străduit în zadar să o explice. De la cel din urmă aflăm aceste cuvinte : *Anarchon ara kai atelutaion to pan*[5], ceea ce înseamnă că totul n-are nici început, nici sfîrșit. Manethon, care trăia cam pe vremea lui Nebuchadon-Asser — Asser fiind un cuvînt sirian, care era supranumele obișnuit al regilor acelei țări, ca Teglat Phael-Asser a formulat o ipoteză deopotrivă de absurdă căci, cum spunem noi de obicei : *ek te biblion kubernetes,* ceea ce înseamnă că nu învățăm lumea din cărți, tot așa el a încercat să cerceteze... Dar, domnule, vă cer iertare, mă depărtez de la obiect...

Chiar așa și era, iar eu, nici să mă tai, nu puteam să pricep ce avea de-a face creațiunea lumii cu subiectul nostru, dar aceasta era îndeajuns ca să constat că-i om cu carte și, de aceea, îi purtam un respect și mai mare. Eram deci hotărît să-l încerc, dar el era prea blajin și prea amabil ca să-mi dispute victoria. Ori de cîte ori făceam vreo observație care aducea a provocare la controversă, surîdea, clătina din cap și tăcea, ceea ce mă făcea

[1] *Sanchoniathon,* scriitor fenician.

[2] *Manethon* (sec. III î.e.n.), preot și istoric egiptean.

[3] *Berosus* (născut la Babilon cam prin 330 î.e.n.), istoric, astronom și astrolog.

[4] *Ocellus Lucanus* (sec. 6—5 î.e.n.), filozof grec din școala pythagoreană, se pare că a fost chiar elevul lui Pythagora. Cea mai cunoscută lucrare a lui se numește *Despre Natura Universului (De universo).*

[5] *De universo,* cap. I., par. 3, de Ocellus Lucanus.

să cred că de ar fi voit, ar fi spus multe. Subiectul convorbirii luneca deci pe nesimțite la treburile ce ne aduceau pe amîndoi la iarmaroc.

— Treaba mea, îi zisei, este să vînd un cal...

Și printr-o prea norocoasă potriveală treaba lui era aceea de a cumpăra unul pentru fermierul său.

Pe dată îi arătai calul și tot atît de repede tîrgul se încheie. Singurul lucru ce rămînea de făcut era să-mi plătească prețul. Drept care scoase din buzunar o bancnotă de treizeci de lire sterline, pe care mi-o întinse s-o schimb. Nefiind în stare să-i îndeplinesc cererea, bătrînul spuse jupînesei să-l trimită pe servitorul său, care se înfățișă de îndată, îmbrăcat într-o prea frumoasă livrea.

— Abraham, îi zise, mergi și schimbă pe aur hîrtia aceasta fie la vecinul Jackson, fie aiurea.

După ce servitorul plecă, el îmi ținu o cuvîntare foarte patetică asupra rarității monedei de argint. I-o luai și eu înainte, plîngîndu-mă asupra rarității celei de aur și, în vreme ce Abraham se înapoiase, căzurăm de acord că niciodată argintul nu fusese mai rar ca pînă acum. Abraham ne înștiință că alergase tot iarmarocul și nu găsise nicăieri să schimbe bancnota cu toate că oferise o jumătate de coroană beneficiu. Vestea ne dezamăgi grozav ; după o clipă de gîndire bătrînul întrebă dacă nu cunoșteam prin părțile acelea pe un oarecare Salomon Flamborough. Îi spusei că-i taman vecinul meu și că ne despart cîțiva pași.

— Dacă așa stau lucrurile, zise el, cred că putem face o treabă bună. Vă dau un ordin de plată asupra lui, plă-

tibil la vedere, și cred că știți că-i omul cel mai onest cale de cinci mile. Cinstitul Salomon și eu am fost multă vreme în strînsă legătură. Îmi aduc aminte că totdeauna îl băteam cînd jucam capra, dar el mi-o lua înainte la sărituri.

Un ordin de plată asupra vecinului meu era ca și bani peșin pentru mine, căci eram convins că-i bun platnic. Ordinul de plată fu semnat, iar domnul Jenkinson, respectabilul bătrîn, Abraham, servitorul lui, și calul meu, bătrînul Blackberry, plecară în trap, foarte mulțumiți unii de alții. După un scurt răstimp, rămas singur cu gîndurile mele, începui să cuget că poate săvîrșisem o greșeală primind un ordin de plată de la un necunoscut, așa că mă hotării din prudență să-mi iau calul îndărăt, în care scop o și pornii după cumpărător. Dar era prea tîrziu. De aceea o luai drept spre casă, hotărît să încasez cît mai curînd cu putință banii de la prietenul meu. L-am găsit pe cinstitul vecin în poartă, trăgînd din pipă. Spunîndu-i că am un ordin de plată asupra lui, îl luă și-l citi de două ori.

— Cred că-i citești bine numele, îi zisei eu, Efraim Jenkinson.

— Da, da, îmi răspunse, numele e scris destul de lămurit și pe individ îl cunosc la fel de bine, este cea mai mare pușlama aflată sub bolta cerească. Este același ticălos care ne-a vîndut ochelarii. Nu-i unul cu față venerabilă, cu părul încărunțit și fără clape la buzunare ? Nu ți-a îndrugat verzi și uscate despre greci și despre cosmogonie, precum și altele cu privire la facerea lumii ?

La toate acestea răspunsei cu un suspin.

— Oh, urmă prietenul meu, știe și el cîte unele pe care le tot înșiră cînd stă de vorbă cu un cărturar, dar îl cunosc eu pe derbedeul ăsta și tot am să pun odată mîna pe el.

Oricît aș fi fost de amărît, chinul cel mai mare urma să-l îndur abia cînd aveam să dau ochii cu nevasta și cu fetele. Un școlar care a tras la fit nu ar fi fost mai înspăimîntat să se înfățișeze profesorului, pe cît eram eu să intru în casă. Cu toate acestea luai cu strășnicie hotărîrea să le preîntîmpin furia, deslănțuindu-mă eu mai întîi.

Dar, vai ! intrînd în casă, nu-mi aflai deloc familia dispusă de gîlceavă. Nevasta și fetele erau scăldate în lacrimi ; domnul Thornhill le adusese la cunoștință chiar în ziua aceea că a căzut baltă definitiv călătoria lor la Londra ; că cineva, potrivnic nouă, le șoptise celor două doamne cine știe ce neadevăr, iar ele plecaseră chiar în ziua aceea la Londra. El nu izbutise să-l dezmintă pe clevetitor, dar ne asigurase că oricare ar fi acela și orice vorbe ar fi aruncat, el personal, ne chezășuia mai departe prietenia și ocrotirea sa. Am descoperit deci că erau în stare să sufere cu mare resemnare păcăleala înghițită de mine, întrucît era eclipsată de o nenorocire mai gravă abătută asupra lor. Dar ceea ce neliniștea cel mai tare, era să aflăm cine putuse să aibă un suflet așa josnic ca să defăimeze o familie atît de inofensivă ca a noastră, o familie care era destul de modestă, ca să nu ațîțe invidia, și destul de blajină, ca să nu asmută ciuda semenilor.

CAPITOLUL XV

Josnicia domnului Burchell este dezvăluită. Prea multă înțelepciune înseamnă nebunie

Petrecurăm seara aceea și o parte din ziua următoare făcînd încercări sterpe de a descoperi cine erau dușmanii noștri. Mai toate familiile din vecinătate ne atrăseseră bănuielile și fiecare din noi își avea motive bine întemeiate ca să-și formeze o părere. Pe cînd eram stăpîniți de nedumerire, iată că unul din copiii noștri cei mici, care se jucase pe-afară, ne aduse un portofel găsit în iarbă. De îndată, ne dădurăm seama că-i al domnului Burchell, deoarece îl văzusem la el. Cercetîndu-l, găsirăm în el niște însemnări asupra unor lucruri diferite, dar ceea ce ne atrase mai cu seamă atenția, era un plic pecetluit pe care scria : *Copia scrisorii care urmează a fi trimisă celor două doamne, la castelul din Thornhill.* De la bun început ne veni în gînd că el era josnicul denunțător, așa că stăturăm la sfat dacă să deschidem sau nu scrisoarea. Eu socoteam că nu, dar Sofia, zicînd că-i sigură că, dintre toți oamenii, domnul Burchell era cel mai puțin capabil de o asemenea mîrșăvie, stăruia să-l deschidem. Toți ceilalți fură de aceeași părere, așa că, la cererea lor, o desfăcui și citii :

„Doamnelor, purtătorul vă va lămuri deajuns de la cine vă vine această scrisoare. Este cel puțin de la cineva care iubește nevinovăția și care-i gata să împiedice pîngărirea ei. Sînt informat dintr-un izvor demn de încredere că aveți intenția să luați la Londra, două tinere, pe care le cunosc întrucîtva, ca domnișoare de companie. Deoarece nu vreau cîtuși de puțin să văd naivitatea înșelată și nici virtutea contaminată de viciu, vă înștiințez în felul acesta că pasul ce vreți să-l faceți ar putea avea urmări primejdioase. Niciodată nu mi-a stat în obicei să tratez cu asprime persoanele ușuratice sau infame și mi-aș fi păstrat părerile și cu acest prilej, fără să aduc mustrări acestei nebunii, dacă nu s-ar fi pus la cale o crimă. Primiți deci avertismentul unui prieten și cugetați serios asupra urmărilor faptei de a fi introdus viciul și infamia într-un lăcaș unde au sălășluit pînă acum pacea și nevinovăția."

Îndoielile noastre se risipiră pe loc. Era într-adevăr în această scrisoare ceva care putea fi luat în două sensuri și criticile ce le conținea se refereau tot atît de bine la persoanele cărora le era adresată ca și la noi. Dar înțelesul răutăcios era vădit, așa că nu investigarăm mai departe. Nevastă-mea abia avu răbdare să mă asculte pînă la capăt, căci se pornise să tune și să fulgere împotriva aceluia care alcătuise scrisoarea. Nici Olivia nu era mai blîndă, iar Sofia părea cu desăvîrșire înmărmurită de josnicia lui. Cît despre mine, privii acest lucru drept dovada celei mai odioase ingratitudini întîlnite în viața mea. Nu puteam descoperi alt temei decît dorința de a o reține pe mezina mea la țară, ca s-o poată întîlni mai des. Stăteam așa cu toții rumegînd gînduri de răzbunare, cînd băiețașul nostru veni în goană să ne spună că domnul Burchell se ivise la marginea ogorului. E mai ușor de închipuit decît de descris sentimentele neclare pe care le trezesc durerea unei insulte proaspete îmbinate cu plă-

cerea unei răzbunări apropiate. Cu toate că intenția noastră nu era decît aceea de a-l dojeni straşnic pentru nerecunoştinţa sa, totuşi ne hotărîrăm să facem acest lucru în chipul cel mai muşcător cu putinţă. În acest scop am decis să-l primim cu zîmbetele obişnuite, să sporovăim mai întîi cu cît mai multă dulceaţă şi afecţiune ca să-l distrăm puţin şi, apoi, în mijlocul acestui calm măgulitor, să tăbărîm pe el ca o furtună şi să-l copleşim cu imputări pentru josnicia lui.

Nevasta îşi asumă sarcina să ducă la îndeplinire această hotărîre şi era, în adevăr, dotată cu un anumit talent pentru o asemenea acţiune. Îl văzurăm apropiindu-se. Intră, îşi trase un scaun şi se aşeză.

— Frumoasă vreme, domnule Burchell.

— O, e o zi foarte frumoasă, doctore. Cu toate că, după cum mă înţeapă bătăturile, ar trebui să trag concluzia că o să plouă.

— Te înţeapă bătăturile, exclamă nevastă-mea, izbucnind într-un hohot zgomotos ; apoi îşi ceru iertare, fiindcă se înveselise aşa tare la gluma asta.

— Scumpă doamnă, replică musafirul, vă iert din toată inima, căci mărturisesc că n-aş fi socotit asta drept glumă, dacă n-aţi fi socotit-o dumneavoastră ca atare.

— Poate că-i aşa, domnule, zise ea, făcîndu-ne cu ochiul, şi totuşi mă prind că ne-ai putea spune cîte glume intră într-o uncie.

— Pesemne, doamnă, replică Burchell, că aţi citit azi dimineaţă vreo culegere de anecdote. O uncie de glume e o figură de stil foarte interesantă, totuşi, doamnă, mai degrabă aş prefera un dram de înţelegere.

— Te cred că ai prefera, strigă soţia mea, păstrîndu-şi zîmbetul, în ciuda faptului că zeflemeaua se întorsese împotriva ei ; cu toate astea am văzut unii inşi pretinzînd că înţeleg totul, deşi au foarte puţină înţelegere.

— Fără îndoială, îi întoarse vorba potrivnicul ei, aţi cunoscut şi doamne puse pe spirit, fără a avea brumă de haz.

Am văzut curînd că soţia mea nu era sortită să tragă prea mult folos din dialogul acela, aşa că m-am decis să-l tratez mai sever, în felul meu.

— Spiritul şi înţelegerea lipsite de onestitate nu sînt decît nişte fleacuri ; doar onestitatea dă preţ unui om. Ţăranul ignorant, dar fără cusururi, preţuieşte mai mult decît filozoful plin de vicii. Căci ce înseamnă oare geniul sau curajul lipsite de inimă ? Omul onest este opera cea mai nobilă a Domnului.

— Am considerat totdeauna, zise domnul Burchell, această părere răstocită a lui Pope, ca nedemnă de geniul său şi o josnică dezertare de la propria lui superioritate ; aşa cum renumele unei cărţi nu atîrnă atît de faptul că-i lipsită de defecte, cît mai degrabă de marile frumuseţi pe care ar trebui să le cuprindă, tot astfel renumele oamenilor ar trebui să atîrne nu de lipsa defectelor, cît de măreţia virtuţilor ce le vădesc. Savantul poate să fie circumspect, ministrul poate fi trufaş, iar războinicul feroce ; oare pentru aceasta le vom prefera un mărunt meşteşugar care se trudeşte de-a lungul întregii vieţi fără să merite nici dojană, nici laude ? Pentru acelaşi temei ar trebui să dăm preferinţă producţiilor reci şi exacte ale

școlii flamande în locul acelora, nedesăvîrșite, dar sublime și însuflețite, ale penelului italian.

— Domnule, replicai eu, observația dumneavoastră este justă în cazul cînd unor mici defecte li se adaugă virtuți strălucitoare, dar cînd niște mari vicii sînt opuse, la același om, unor virtuți extraordinare, un asemenea personaj nu merită decît dispreț.

— Poate, urmă domnul Burchell, că există monștri de soiul celor ce-i descrieți, la care se îmbină mari virtuți cu vicii nemaivăzute. Cu toate acestea, în călătoria mea prin viață n-am întîlnit nicicînd asemenea pildă. Dimpotrivă, am băgat de seamă totdeauna că acolo unde inteligența este ascuțită, comportările sînt corespunzătoare. Într-adevăr, Providența ne apare ca un prieten binevoitor, slăbind înțelepciunea, cînd inima este coruptă și micșorînd capacitatea de a face răul la cei care au această tendință. Regula pare a se aplica și la regnul animal : viermăraia este perfidă, lașă și crudă, în timp ce animalele puternice sînt viteze, mărinimoase și blajine.

— Aceste cuvinte, zisei, sună foarte frumos, totuși mi-ar fi lesne să numesc în această clipă un om — zicînd acestea l-am pironit cu privirea — al cărui cap și inimă alcătuiesc contrastul cel mai detestabil. Da, domnule, urmai ridicînd glasul, îmi pare bine că pot să-l dau de gol acum, deși se străduiește să simuleze siguranța de sine... Cunoașteți, domnule, acest portofel ?

— Da, domnule, răspunse el, și-i citeai pe obraz o expresie de siguranță netulburată. E al meu și-mi pare bine că l-ați găsit.

— Și cunoașteți de asemenea această scrisoare ? strigai. Nu, nu, nu căutați scăpare. Priviți-mă în față. Cunoașteți, vă întreb, această scrisoare ?

— Această scrisoare ? Da, eu am scris-o.

— Și cum ați putut avea josnicia și nerecunoștința de a scrie această misivă ?

— Și cum ați avut dumneavoastră josnicia — și mă înfruntă cu o privire fără pereche — de a deschide această scrisoare ? Nu știți poate că pot să cer să fiți spînzurați cu toții pentru asta ? N-aș avea decît să merg la cel dintîi judecător de pace, să jur că sînteți vinovați că mi-ați deschis portofelul, ca să fiți de îndată spînzurați. Obrăznicia asta, la care nu mă așteptam, mă înfierbîntă în așa hal, încît mă face să-mi pierd stăpînirea.

— Nemernicule ! Nerecunoscătorule ! Pleacă și nu-mi mai pîngări casa cu prezența ta murdară. Du-te și să nu te mai văd pe-aici ! Singura pedeapsă ce-ți doresc este ca, veșnic, conștiința neliniștită să-ți fie călău !...

Spunînd acestea, îi aruncai portofelul, pe care el îl ridică surîzînd. Închizîndu-l cu cel mai mare sînge rece ne părăsi, lăsîndu-ne uluiți de purtarea sa liniștită și senină. Mai cu seamă nevastă-mea turba de ciudă că nimic nu-l putuse face să se mînie sau să roșească de mîrșăvia lui.

— Draga mea, îi spusei, voind să liniștim patimi care ne-au copleșit, nu trebuie să ne mirăm de nerușinarea celor răi. Ei nu roșesc decît cînd îi surprindem făcînd un bine, dar se împăunează cu viciile lor. Vina și Rușinea, după cît ne spune o alegorie, au fost mai întîi tovarășe și, la începutul călătoriei lor, mergeau mereu împreună. Dar

curînd tovărăşia li se păru la amîndouă neplăcută şi stînjenitoare. Vina dădea mereu Ruşinii pricini de îngrijorare şi Ruşinea trăda adesea conspiraţiile tainice ale Vinii. După ce constatară aceasta în mai multe rînduri, consimţiră să se despartă pentru totdeauna. Vina porni aşadar singură înainte ca să ajungă Destinul, care mergea în faţă sub chipul unui călău. Dar Ruşinea, din fire sfiicioasă, făcu cale întoarsă ca să ţină tovărăşie Virtuţii, pe care o lăsase în urmă, cînd plecase la drum. Aşa este, copiii mei, şi cu oamenii care au păşit pe calea stricăciunii ; Ruşinea îi părăseşte şi se întoarce din drum să aştepte puţinele virtuţi ce le mai rămîn.

CAPITOLUL XVI

Familia foloseşte şiretlicuri, dar se loveşte de o viclenie şi mai mare

Oricare au putut fi sentimentele încercate de Sofia, restul familiei se mîngîie repede de lipsa domnului Burchell datorită tovărăşiei tînărului nostru nobil de ţară, ale cărui vizite se îndesiră şi deveniră din ce în ce mai lungi. Cu toate că nu izbutise să procure fetelor mele distracţiile Londrei, cum plănuise, folosea orice prilej pentru a le oferi mici divertismente posibile în sihăstria noastră. Venea de obicei dimineaţa şi, în timp ce eu şi cu băiatul nostru umblam după treburi, pe afară, el rămînea acasă

cu ceilalţi şi-i distra cu descrierile oraşului, unde cunoştea fiecare ungher. Era în stare să redea tot ceea ce se ştia despre atmosfera din teatre şi ţinea minte pe de rost toate vorbele de duh ale unor minţi alese, mult înainte ca ele să fie consemnate în cărţi. În răstimpul dintre convorbiri, le învăţa pe fete să joace pichet sau cîteodată îi punea pe cei doi mici să boxeze ca să-i facă să fie *ageri*, după cum susţinea. Nădejdea ce o nutream că ne va fi ginere ne făcea într-o măsură orbi faţă de toate scăderile lui. Trebuie să mărturisesc că nevastă-mea folosea mii de mici şiretlicuri ca să-l prindă în capcană sau, ca să ne exprimăm mai îngăduitor faţă de ea, se străduia în fel şi chip ca să facă să strălucească *însuşirile* fiicei sale. Dacă prăjiturile pentru ceai erau bine coapte şi se topeau în gură, atunci erau făcute de Olivia. Dacă se constata că vinul de coacăze era excelent, Olivia era aceea care culesese fructele. Degetele ei dădeau murăturilor acel verde aparte şi după indicaţiile ei se dozau ingredientele în budinci. Alteori sărmana femeie îi spunea lui Thornhill că ea credea că Olivia şi el sînt de aceeaşi înălţime şi-i scula în picioare ca să vadă care-i mai înalt. Aceste mici vicleşuguri, pe care ea le credea nepătrunse de nimeni, săreau în ochii tuturor. Erau pe placul binefăcătorului nostru care în fiecare zi dădea noi dovezi ale pasiunii sale şi, cu toate că dovezile nu se ridicaseră încă la rangul unor propuneri de căsătorie, noi socoteam că nici departe nu sînt. Încetineala lui o atribuiam uneori unei fireşti sfieli, alteori temerii să nu displacă vreunui unchi bogat. Dar o împrejurare ce se ivi curînd nu mai lăsă nici o îndoială

că el nutrea gîndul de a intra în familia noastră, iar nevastă-mea o considera chiar ca o făgăduială în lege.

Nimerindu-se ca nevastă-mea și fetele să-i facă o vizită vecinului nostru Flamborough, aflară că întreaga familie pozase, de curînd, unui meșter al penelului, care cutreiera ținutul și făcea portrete cu cincisprezece șilingi de cap. Cum de multă vreme era un fel de rivalitate între noi și această familie, pe tema gustului, ne-am alarmat că ne-au luat-o înainte și, în ciuda împotrivirii mele — și am găsit destule argumente — se hotărî să ne facem și noi portretul.

Angajîndu-l deci pe pictor — căci ce puteam face ? — stăturăm la sfat cum am rîndui lucrurile ca superioritatea gustului nostru să reiasă evident din atitudinile ce urma să le luăm în portrete. Familia vecinului nostru era alcătuită din șapte persoane și fiecare pozase avînd o portocală în mînă, ceea ce făcea șapte portocale, lucru lipsit cu totul de gust, de varietate și de compoziție. Ne-am gîndit deci să pozăm într-un stil mai strălucitor. După multe dezbateri, hotărîrăm în unanimitate să fim pictați împreună într-un tablou de familie, vast, cu caracter istoric. Pe lîngă faptul că revenea mai ieftin, căci o singură ramă putea sluji pentru toată familia, era și mult mai frumos, căci așa erau pictate acum toate familiile oamenilor de gust. Cum nu ne venea în minte vreun subiect istoric care să ne convină tuturor, ne mulțumirăm să fim pictați fiecare ca o figură istorică independentă. Nevastă-mea se voia înfățișată în chip de Venus și ținea ca artistul să nu fie zgîrcit cu diamantele cingătoarei și diademei, cu cei doi copii mici travestiți în Cupidon de

ambele laturi, în vreme ce eu, cu rasa și cu cingătoarea, trebuia să-i înfățișez cărțile ce cuprindeau polemicile mele asupra celei de-a doua căsătorii a preoților. Olivia voia să fie pictată ca amazoană, stînd pe un răzor de flori, purtînd un costum verde de călărie, cu galoane bogate de aur și cu un bici în mînă. Sofia trebuia să fie o păstoriță cu atîtea oi în jurul ei, cîte putea să îngrămădească pictorul în limitele onorariului, iar Moise urma să aibă o pălărie cu pana albă. Gustul nostru îi plăcu atît de mult lui Thornhill, încît ceru cu insistență să fie cuprins și el în acest tablou de familie, închipuind personajul lui Alexandru cel Mare la picioarele Oliviei. Privirăm această cerere ca un semn vădit al dorinței lui de a intra în familia noastră, așa că nu puturăm să nu-i acceptăm propunerea. Pictorul se puse așadar pe lucru, și cum lucra expeditiv și sîrguincios, tabloul fu gata în patru zile. Era o pînză vastă și el nu economisi culorile, lucru pentru care nevastă-mea îi aduse mari elogii. Toți furăm mulțumiți de felul cum fusese executat, dar se ivi o împrejurare nenorocită ce ne mîhni grozav pe toți și de care nu ne dădurăm seama decît după ce tabloul fu isprăvit. Tabloul era așa de mare încît n-aveam în toată casa o odaie unde să-l putem așeza. Era de neînchipuit cum de nu-i venise nimănui în minte acest lucru important, dar cert este că așa s-a întîmplat. Deci în loc să ne măgulească vanitatea, cum intenționasem, acest tablou rămînea rezemat, în chip umilitor, de peretele bucătăriei, unde fusese întinsă pînza ca să fie pictată. Era cu mult prea mare ca să poată intra pe ușa vreuneia din încăperile noastre. Acest lucru dădea prilej de glume vecinilor.

Unul îl compara cu barca lui Robinson Crusoe, pe care și-o construise prea mare ca s-o poată urni din loc. Altul spunea că se aseamănă cu acele jucării pe care le confecționezi vîrîte într-o sticlă și, în sfîrșit, unii rămîneau uimiți, întrebîndu-se cum ar putea fi scos din casă, dar cei mai mulți se minunau cum de intrase.

Deși acest tablou stîrnea batjocura unora, altora le dădea prilej de interpretări răutăcioase. Chipul nobilului de țară aflat împreună cu ale noastre era o cinste prea mare ca să scape de săgețile invidiei. Șoapte clevetitoare începură să mișune pe socoteala noastră ; liniștea ne fu tulburată de unii care veniră să ne spună în calitate de prieteni ce zic dușmanii noștri. Noi respingeam toate acestea cu înverșunarea cuvenită, dar bîrfeala sporește totdeauna cînd întîlnește împotrivire. Ne sfătuirăm așadar iarăși ce să facem ca să închidem gura dușmanilor noștri și în cele din urmă luarăm o hotărîre care mi se păru prea subtilă ca să-mi dea deplină satisfacție. Cum țelul nostru cel mai de seamă era să dăm în vileag cît de onorabile erau atențiile pe care ni le arăta domnul Thornhill, nevastă-mea își luă sarcina de a-l iscodi, sub cuvînt că-i cere părerea asupra alegerii unui bărbat pentru fata cea mare. Dacă planul acesta nu va da rezultate și nu-l va îndemna să facă o declarație, atunci se hotărî să fie înfricoșat prin presupunerea că avea un rival. La acest din urmă pas nu vrui deloc să mă învoiesc, pînă cînd Olivia nu ne asigură în chip solemn că se va mărita cu presupusul rival al domnului Thornhill, în cazul cînd acesta n-ar pretinde s-o ia el. Acesta fu planul la care ne oprirăm, căci deși nu-l

încuviințai cu totul, nici nu mă împotrivi cu prea multă strășnicie.

Așadar, la vizita următoare a domnului Thornhill, Olivia și Sofia avură grijă să dispară, ca să dea prilej mamei să-și pună planul în aplicare ; dar nu se duseră prea departe, ci se retraseră doar în camera vecină, de unde puteau să audă toată convorbirea. Nevastă-mea aduse cu pricepere vorba despre ceea ce-i folosea ei, spunînd că una din domnișoarele Flamborough era pe punctul să facă o partidă bună cu domnul Spanker. Thornhill fiind de aceeași părere cu ea, nevastă-mea urmă convorbirea, făcînd observația că fetele cu avere frumușică au totdeauna siguranța de a găsi soți buni.

— Dar, continuă ea, cerul le ajută și pe cele care n-au nimic. Ce însemnează frumusețe, ce însemnează toate virtuțile și toate calitățile din lume în acest secol materialist ? Nu ce este, ci cît are, asta le stă la inimă tuturor.

— Doamnă, grăi el, părerea dumneavoastră este pe atît de dreaptă, pe cît este de nouă. Dar dacă aș fi rege, n-ar mai fi așa : ar veni și vremea fetelor bune, fără avere. Cele două domnișoare ale dumneavoastră ar fi cele dintîi de care m-aș îngriji.

— A, domnule, zise nevastă-mea, aveți chef de glumă ; aș vrea să fiu și eu regină și atunci aș ști unde să găsesc un soț pentru fata mea cea mare. Dar fiindcă veni vorba, domnule Thornhill, m-ați făcut să mă gîndesc la asta : nu cunoașteți pe cineva care s-ar potrivi pentru fata cea mare ? Are nouăsprezece ani, este bine crescută și educată și, după umila mea părere, nu-i lipsită de merite.

— Doamnă, reluă el, dacă aţi lăsa la alegerea mea, aş vrea să găsesc pe cineva care să fie atît de desăvîrşit, încît să poată face fericit pe un înger. Un om înţelept, cu avere, cu gust şi sincer, aşa ar trebui să fie, după părerea mea, soţul potrivit.

— Dar, zise ea, cunoaşteţi oare un om cu asemenea însuşiri ?

— Nu, doamnă, e cu neputinţă să cunosc un om care să fie vrednic de ea. E o comoară prea mare ca să poată fi stăpînită numai de un om. E o zeiţă. Pe sufletul meu, vă spun ceea ce cuget : e un înger.

— A, domnule Thornhill, o măguliţi prea mult pe biata mea fiică ; noi ne-am gîndit s-o măritãm cu un fermier, cu unul a cărui mamă a murit de curînd şi care are nevoie de o bună gospodină. Ştiţi la cine mă gîndesc — fermierul William. E un om harnic, care va fi în stare s-o hrănească şi care a şi cerut-o de mai multe ori (era adevărat), dar mi-ar părea bine, domnule, ca mai întîi să am aprobarea dumneavoastră cu privire la această alegere.

— Cum ? exclamă Thornhill. Aprobarea mea pentru o astfel de alegere... Niciodată ! Să jertfiţi atîta frumuseţe, bunătate, atîtea talente unui om care nu e simţitor la asemenea binecuvîntare ! Vă cer iertare, n-aş putea să îngădui o nedreptate atît de mare... Şi am temeiurile mele...

— Atunci, zise Deborah, dacă aveţi temeiurile dumneavoastră, e altceva, dar aş vrea mult să le cunosc şi eu.

— Vă cer iertare, doamnă, urmă el, dar sînt prea tainice spre a putea să vi le dezvălui. Ele sînt (zicînd acestea îşi puse mîna pe piept) îngropate, pecetluite aici.

După ce plecă nu izbutirăm, nici după ce stăturăm la sfat, să ne lămurim cît să preţuim acele frumoase sentimente. Olivia le privea ca pe dovezile unei pasiuni din cele mai înflăcărate. Cît despre mine, nu vedeam lucrurile atît de trandafirii, pentru mine era vădit că trădau mai curînd dragoste decît dorinţa de a se căsători. Cu toate acestea, despre orice ar fi fost vorba, hotărîrăm să ne ţinem de planul cu fermierul William, care, de cînd se ivise pe meleagurile acelea fata mea, îi făcuse curte.

CAPITOLUL XVII

Mai nici o virtute nu rezistă puterii unei ispite îndelungate şi plăcute

Cum nu urmăream decît fericirea adevărată a copilei mele, zelul domnului William îmi plăcu, pentru că era un om de ajuns de înstărit, chibzuit şi sincer. N-a fost nevoie să-i dau prea mult ghes ca să i se aprindă din nou dragostea, aşa fel că, două-trei zile, domnul Thornhill şi el se întîlniră seara la noi şi se priviră o bucată de vreme cu mare vrăjmăşie. Dar William nu datora nimic din arendă stăpînului său, şi deci nu se sinchisea deloc de indignarea lui. Olivia, la rîndul ei, juca rolul cochetei la perfecţie,

dacă se poate numi joc să-ţi manifeşti slobod caracterul, prefăcîndu-se că revarsă toată tandreţea asupra noului ei pretendent. Domnul Thornhill se arătă cum nu se poate mai abătut de această preferinţă şi ne părăsi dus pe gînduri. Aceasta mă surprinse cu atît mai mult, cu cît stătea în puterea lui să înlăture lesne pricina întristării sale, mărturisindu-şi cinstit dragostea. Dar oricît de stînjenit părea, se putea vedea lesne că Olivia era şi mai neliniştită. După aceste întîlniri cu pretendenţii ei, care se repetară, căuta de obicei singurătatea, ca să se lase în voia tristeţii. Găsind-o într-o seară în această stare sufletească, după ce simulase cu greu o veselie forţată, i-am spus :

— Acum vezi, copila mea, că încrederea ta în sinceritatea domnului Thornhill n-a fost decît un vis. Îngăduie să-i fie rival cineva mai prejos decît el, deşi ştie că ar putea să te dobîndească printr-o mărturisire deschisă.

— Da, tată, îmi zise ea, dar eu ştiu că are temeiurile lui pentru această întîrziere. Ştiu că are. Sinceritatea privirilor şi a cuvintelor sale mă convinge că mă stimează cu adevărat. Nădăjduiesc că peste puţin va da pe faţă generozitatea sentimentelor ce-l însufleţesc şi vei vedea că părerea pe care o am despre el a fost mai dreaptă decît a dumitale.

— Olivia, scumpa mea copilă, îi răspunsei, tu ai propus şi ai alcătuit toate planurile urmate pînă acum ca să-l îndemnăm să facă o mărturisire şi nu poţi să spui că te-am constrîns cu ceva. Dar să nu te aştepţi că o să mai slujesc de unealtă ca să-l păcăleşti pe onestul lui rival că eşti îndrăgostită chipurile de el. Îţi voi da tot răgazul ce mi-l vei cere ca să provoci o explicaţie a pretinsului tău

admirator. Dar odată trecut acest răgaz, dacă se arată tot nepăsător, îţi cer să răsplăteşti statornicia domnului William. Felul în care mi-am dus viaţa pînă acum mă obligă să procedez aşa şi duioşia mea de părinte nu va trebui să influenţeze niciodată integritatea mea de om. Spune-mi deci o zi, cît vrei de depărtată, şi în acelaşi timp ai grijă să-l înştiinţezi pe domnul Thornhill despre termenul cînd am de gînd să te mărit cu altul. Dacă te iubeşte cu adevărat, o să-şi dea seama imediat că nu are decît un singur lucru de făcut ca să nu te piardă pentru totdeauna.

Olivia încuviinţă grabnic această propunere pe care nu putea să n-o considere îndreptăţită. Îmi reînnoi ferm făgăduiala de a se căsători cu domnul William, în cazul cînd celălalt ar rămîne indiferent. Şi la cel dintîi prilej fixarăm, de faţă fiind şi domnul Thornhill, că peste o lună va avea loc cununia cu rivalul lui.

Aceste măsuri energice părură că îndoiesc neliniştea domnului Thornhill, dar ceea ce simţea cu adevărat Olivia îmi pricinuia oarecare îngrijorare. În această luptă dintre dragoste şi raţiune, îşi pierdu toată vioiciunea ei firească şi căuta orice prilej să rămînă singură şi să plîngă. Trecu o săptămînă fără ca domnul Thornhill să dea vreun semn că se împotriveşte la această căsătorie. Săptămîna următoare fu la fel de stăruitor ca pînă atunci, dar nu dădu dovadă de mai multă franchete. În a treia săptămînă îşi întrerupse complet vizitele, dar în loc ca fiica mea să se neliniştească, după cum mă aşteptam, dădea dovadă de calm şi era gînditoare, ceea ce luai drept resemnare. Cît despre mine, simţeam o mulţumire deplină,

cugetînd că fiica mea avea să-şi asigure un trai îndestulat şi liniştit, aşa că aplaudam adesea hotărîrea ei de a prefera fericirea, împăunării.

Cu vreo patru zile înainte de ziua statornicită pentru căsătorie, mica mea familie se afla strînsă la gura sobei, înşirînd poveşti de altădată şi ţesînd planuri de viitor. Aveam astfel o prea nevinovată îndeletnicire, rîzînd de toate nebuniile care ne treceau prin cap.

— Ei, Moise, zisei, curînd o să avem o nuntă în familie ; ce părere ai tu, copilul meu, despre asta ? Ce crezi tu, despre această situaţie, în general ?

— Părerea mea, tată, este că totul merge de minune şi chiar acum mă gîndeam că atunci cînd sora mea Livy va fi măritată cu fermierul William, au să ne împrumute teascul de cidru şi cazanul de bere pe degeaba.

— Da, desigur, Moise, aşa o să fie, şi pe deasupra William o să ne cînte ca să ne distreze *Moartea şi Doamna.*

— L-a învăţat şi pe frăţiorul meu Dick cîntecul ăsta, strigă Moise şi cred că micuţul o scoate la capăt frumuşel.

— Aşa ? exclamai, să-l cînte atunci. Unde-i Dick ? Haide, să-l cînte, cu îndrăzneală...

— Fratele meu Dick, răspunse micul Bill, a plecat chiar acum cu Olivia, dar domnul William m-a învăţat două cîntece şi dacă vrei, tată, am să ţi le cînt. Care vrei, *Lebăda muribundă* sau *Elegie la moartea unui cîine turbat ?*

— Elegia, dragul meu, elegia mai întîi, căci n-am auzit-o pînă acum. Iar tu, nevastă, ştii că mîhnirea usucă gîtlejul ; dă-ne o sticlă din cel mai bun vin de coacăze, ca

să ne păstrăm buna dispoziţie. Elegiile de tot felul m-au făcut să plîng atît de mult în vremea din urmă, încît fără un păhăruţ care să mă înviorează, mă tem că şi asta o să mă dea gata. Iar tu, Sofio, dragostea mea, ia chitara şi ţine hangul acestui copil.

ELEGIE LA MOARTEA UNUI CÎINE TURBAT [1]

Voi, fel şi chip de oameni buni
Ascultaţi al meu cînt,
Şi dacă-nşir prea scurt minuni,
Mai mult nu mă avînt.

În Islington un om trăia,
Puteai de el a spune
Că-i cuvios şi se smerea
Mereu în rugăciune.

La inimă, prea bun şi blînd,
Alină-amici, vrăjmaşi,
Cînd se-mbrăca zbura-l său gînd
Spre cei sărmani, golaşi.

Aveau prin tîrg cîine hoinar
De-un soi cum afli-oricînd
Copoi, dulăi, lupi, şoricari,
Sau javre mai de rînd.

Prieten fost-a-ntîi cu el,
Apoi s-au fost certat,
Şi javra cu vreun ascuns ţel
Turbă şi l-a muşcat.

[1] În *Eseuri* şi în *Cetăţeanul lumii* Goldsmith îşi bate joc de temerile pe care cîinii turbaţi le inspirau populaţiei londoneze.

Vecinii toți goană-au pornit,
Zicînd că e nebun,
Pesemne, javra s-a smintit
Să muște-un om prea bun.

Părea o rană tristă, grea,
Oricărui ochi creștin
De-otrava javrei, vai, pierea,
Biet omul din senin.

Curînd minune s-a arătat
Care îi desminți :
De rană omu-i vindecat
Iar cîinele pieri.

— Ce băiat bun e Bill, pe onoarea mea, iar elegia lui poate fi numită, pe drept cuvînt, tragică. Haideți, copii, în sănătatea lui Bill ! Fie să ajungă într-o zi episcop !

— O doresc din tot sufletul, zise nevastă-mea și dacă are să predice tot atît de bine pe cît cîntă, nu mă îndoiesc că o să ajungă. Mai toate neamurile din partea mamei cîntă foarte bine. Umbla zicala prin ținutul nostru că alde Blenkinsope nu puteau niciodată să privească drept înainte, că alde Hugginson nu puteau să sufle într-o lumînare, că nu se afla om în neamul Grogram care să nu fie în stare să cînte și că alde Marjoram nu erau în stare să povestească nimic.

— Oricum ar fi, reluai, îmi place îndeobște mai mult balada cea mai banală, decît toate splendidele noastre ode moderne, sau decît acele cîntece scurte, de un vers, care ne împietresc — cîntece pe care le detestăm și le admirăm în același timp. Treci paharul fratelui tău, Moise ! Cea mai mare greșeală a acestor elegiaci este că se tînguie pentru niște mîhniri care nu prea impresionează majoritatea oamenilor. O doamnă își pierde manșonul, evantaiul sau cățelușul și un poet nerod pune în versuri această tristă întîmplare.

— Poate că așa-i moda, zise Moise, în lucrările mai sofisticate. Însă cîntecele de la Ranelagh care ajung pînă la noi sînt perfect accesibile și croite toate după același tipar. Colin o întîlnește pe Dolly ; după ce stau de vorbă, Colin îi dăruiește cîteva flori cumpărate de la iarmaroc ca Dolly să și le pună în păr. Ea îi dă, în schimb, un buchețel. Amîndoi merg la biserică, unde dau sfaturi bune nimfelor și păstorilor să se căsătorească cît mai degrabă cu putință.

— Este dealtminteri un sfat minunat, am exclamat. Mi s-a spus dealtfel că nu este loc pe lume unde se cade mai vîrtos să dai un asemenea sfat [1]. Căci atunci cînd cineva e convins să se însoare, i se și face rost pe loc de o nevastă ; nu-i oare un tîrg excelent, băiete, dacă ni se spune ce ne lipsește și ni se pun în față mărfurile de care avem nevoie ?

[1] La Londra, în incinta unei foste reședințe a lordului Ranelagh, ministru al lui Carol al II-lea și susținătorul financiar al armatelor sale, s-a amenajat în 1742 o rotondă și un parc destinate concertelor și serbărilor publice. Înainte de epoca publicării romanului de față, seratele muzicale au început să degenereze în desfrîuri ; în 1805, Ranelagh nu mai servea decît la serbări ocazionale, iar peste patru ani a fost demolat.

— Da, tată, reluă Moise, nu cunosc decît două tîrguri de neveste în Europa : Ranelagh în Anglia și Fontarabia în Spania. Tîrgul din Spania nu se ține decît o dată pe an, dar nevestele noastre engleze se pot cumpăra în fiecare seară.

— Ai dreptate, fiule, zise nevastă-mea, bătrîna Anglie este singurul loc din lume potrivit pentru bărbați ca să-și găsească neveste...

— Și pentru neveste ca să-și conducă bărbații, zisei eu întrerupînd-o. Este cunoscut proverbul străin că dacă s-ar face pod peste mare, toate femeile de pe continent ar veni la noi să vă ia de model, căci nu există neveste ca ale noastre în toată Europa. Dar, nevastă, dă-ne altă sticlă, iar tu, Moise, cîntă-ne altceva. Cîte mulțumiri nu trebuie să aducem cerului pentru liniștea, sănătatea și harurile ce necontenit ni le hărăzește... Mă simt acum mai fericit decît cel mai puternic monarh de pe pămînt. N-are o vatră ca a mea și nici chipuri mai vesele în jurul lui... Da, nevastă dragă, începem să îmbătrînim, dar amurgul vieții noastre pare, după toate semnele, că va fi fericit. Strămoșii ne-au trăit în neprihănire, iar noi lăsa-vom în urmă copii buni și virtuoși. Ei ne vor fi reazim și mîngîiere în viață, iar după ce vom muri, vor transmite posterității onoarea noastră nepătată. Haide, copilul meu, așteptăm cîntecul... Trebuie să cîntăm în cor... Dar unde-i scumpa noastră Olivia ? Glasul acestui mic heruvim este cel mai plăcut din concert.

Abia sfîrșii aceste cuvinte, cînd Dick intră în goană.

— Tată, tată !... A plecat... Sora mea Livy ne-a părăsit pentru totdeauna !...

— Da, tată, a plecat cu doi domni într-un poștalion. Unul o mîngîia și o îmbrățișa, mărturisindu-i că-i în stare să moară pentru ea. Și ea striga cît o ținea gura că vrea să se întoarcă acasă. Dar după ce acela a strîns-o din nou în brațe, ea a intrat în poștalion și a zis : „O ! Ce-o să fie cu sărmanul meu tată, cînd o să afle că sînt pierdută !"

— De acum înainte, dragii mei copii, strigai, sîntem niște oameni nenorociți, căci nu vom mai avea nici o clipă de bucurie în viață. Ah ! de s-ar abate veșnic furia cerului asupra ticălosului care mi-a răpit copila. Cu siguranță că se va abate, ca să ne redea pe dulcea mea inocentă, pe care o călăuzeam spre porțile cerului. Cît de sinceră era ! Toată fericirea noastră pămînteană e acum spulberată ! Duceți-vă, copiii mei, fiți nenorociți și stigmatizați, căci mi s-a zdrobit inima !

— Tată, zise fiul meu, asta ți-e tăria de cuget ?

— Tăria mea, copile ? Vei vedea îndată că o am. Să mi se aducă pistoalele, căci vreau să pornesc pe urma nemiuitului ; am să-l urmăresc pînă la capătul pămîntului. Vedea-va el că, deși sînt bătrîn, îi vin de hac. Nemernicul ! Nemernic perfid !

Zicînd acestea, tocmai luasem pistoalele, cînd biata mea nevastă, a cărei tulburare nu era la fel de mare ca a mea, mă luă în brațe și zise :

— Prea scumpul, scumpul meu soț, *Biblia* este acum singura armă care se mai potrivește cu mîinile tale bătrîne. Să deschidem această sfîntă carte, iubirea mea, și să în-

vățăm din ea cum trebuie să ne prefacem zbuciumul în răbdare.

— Într-adevăr, tată, îmi spuse băiatul, cred că mînia asta este prea violentă și cu totul nepotrivită. În loc să-i aduci o mîngîiere mamei, îi sporești necazul. Nu se cade, la unul ca dumneata, un om cu o fire atît de evlavioasă, să blestemi pe cineva, fie acela chiar dușmanul tău cel mai înverșunat. N-ar trebui să-l blestemi, oricît de ticălos ar fi...

— Nu l-am blestemat, copilul meu. Am blestemat eu ?

— Da, tată, l-ai blestemat și încă de două ori...

— Dumnezeu să-i ierte fapta și mie asemeni, dacă l-am blestemat. Bine, văd acum, copilul meu, că este o bunătate mai presus de puterea omului, aceea de a binecuvînta pe dușmanii noștri. Cerul fie binecuvîntat pentru tot binele ce mi-a dăruit și pentru tot ceea ce mi-a luat. Dar nenorocirea asta nu este una măruntă, devreme ce stoarce lacrimile din bătrînii mei ochi, care n-au plîns de atîția ani. Sărmana mea copilă ! S-o ducă la pierzanie pe scumpa mea fetiță... Blestemul să cadă... Doamne, iartă-mă pentru cuvintele pe care eram să le rostesc. Îți aduci aminte, draga mea, cît era de cuminte, cît era de încîntătoare... Pînă în această clipă mîrșavă, și-a dat necontenit silința să ne fie pe plac. De ce n-a murit mai înainte ? Acum, a plecat... Cinstea familiei noastre este terfelită... Nu mai pot nădăjdui nici o fericire de la viața asta... Copilul meu, i-ai văzut plecînd ? Poate că a luat-o cu de-a sila ? Dacă e așa, poate că-i nevinovată...

— Nu, tată, răspunse copilul, o îmbrățișa într-una și-i zicea „îngerul meu“. Ea plîngea mereu, dar se sprijinea pe brațul lui. Pe urmă, poștalionul a plecat foarte zorit.

— Este o făptură nerecunoscătoare, zise nevastă-mea, cu ochii plini de lacrimi, și neputînd aproape să vorbească, dacă a putut să se poarte cu noi în felul ăsta. Nu ne-am împotrivit niciodată înclinărilor ei. Ca o fată mîrșavă și-a părăsit părinții, fără ca noi s-o fi supărat cu ceva. Îți duce astfel bătrînețea ta colilie spre groapă. Iar eu te voi urma curînd.

Și noaptea aceea, cea dintîi a unei adevărate nefericiri pentru noi, o petrecurăm în jelanii amare și în izbucniri de entuziasm care nu țineau mult. Luai totuși hotărîrea să pornesc și să-l caut pe răpitor oriunde s-ar afla, ca să-l dojenesc pentru mișelia lui. A doua zi, nefericita mea copilă lipsea de la masă, unde obișnuia să ne înveselească pe toți cu vorbele ei. Nevastă-mea, ca și mine, cu o zi înainte, căuta să-și potolească focul inimii cu reproșuri :

— Pata asta urîtă pe cinstea familiei n-o să întunece pragul nostru inocent. Nu mai vreau s-o consider fata mea. Nu, tîrfa să trăiască cu ticălosul de ademenitor. Poate să ne necinstească, dar nu ne mai poate înșela.

— Nevastă, zisei, nu vorbi atît de aspru. Disprețuiesc, ca și tine, vina ei, dar casa și inima asta vor fi totdeauna deschise pentru o biată păcătoasă care se pocăiește. Cu cît se va trezi mai grabnic din rătăcirea în care-i căzută, cu atît va fi mai binevenită. Omul cel mai drept poate săvîrși o primă greșeală. Viclenia poate prinde în laț un suflet, iar noutatea poate înșela prin farmecele ei. Cea dintîi greșeală este rodul nepriceperii, dar toate celelalte

sînt odraslele vinovăției. Da, îți zic, nenorocita făptură va fi totdeauna binevenită în inima și în casa asta, chiar dacă o mie de vieți ar fi pătat-o. Vreau să mă legene iar dulceața glasului ei și vreau s-o strîng din nou cu dragoste la pieptu-mi, dacă se căiește, bineînțeles. Copile, adu-mi *Biblia* și toiagul de drumeție. Vreau să mă duc s-o caut, oriunde ar fi. Și dacă nu o mai pot salva de rușine, cel puțin pot să împiedic infamia să continuie.

CAPITOLUL XVIII

Peripețiile unui tată care-și caută fiica, spre a o aduce pe calea virtuții

Deși băiatul nu putuse să-mi descrie cine fusese cel care o ajutase pe fată să intre în poștalion, cu toate acestea bănuielile mele căzură în întregime asupra domnului Thornhill, a cărui iscusință în asemenea intrigi era binecunoscută. Îmi îndreptai, așadar, pașii spre castelul lui, hotărît să-i fac toate imputările ce le merita și, de voi putea, să-mi aduc fata acasă. Dar înainte de a ajunge la reședința lui, întîlnii pe unul din enoriașii mei, care-mi spuse că văzuse pe-o tînără domnișoară, semănînd bine cu fiica mea, într-un poștalion cu un domn, — după descriere, puteam să pariez că este domnul Burchell — și că alergau în goana mare. Această informație nu mă mulțumi deloc. Mersei, așadar, la *squire* și, cu toate că era foarte devreme,

stăruii să-i vorbesc numaidecît. Îl văzui curînd ivindu-se cu fața deschisă și cu un aer nespus de degajat. Mi se păru teribil de uimit de fuga fetei mele protestînd, pe cuvînt de onoare, că nu avea nici cel mai mic amestec în toate acestea.

Mi-am osîndit atunci bănuielile și nu avui asupra cui să le revărs decît împotriva domnului Burchell, căci îmi amintii că fata avusese cu el unele convorbiri tainice în ultima vreme ; apariția altui martor nu mai lăsă loc nici unei îndoieli asupra mișeliei sale, căci omul acela adeveri că plecase cu fata mea la Wells, la o depărtare de treizeci de mile, unde se aflau într-o tovărășie numeroasă. Aflîndu-mă în acea stare de spirit cînd sîntem mai curînd dispuși să acționăm pripit decît să judecăm drept, n-am stat să cîntăresc dacă acele vești nu erau cumva date de persoane puse înadins în drumul meu ca să mă abată pe căi greșite, ci m-am hotărît să o urmăresc într-acolo pe fată și pe presupusul ei seducător. Pornii așadar cu hotărîre la drum și de-a lungul lui întrebai pe mai mulți dacă nu i-au văzut, dar nimeni nu știa nimic pînă cînd, intrînd în oraș, întîlnii un călăreț de care-mi aminteam a-l fi văzut la *squire ;* acesta mă asigură că dacă voi merge pînă la cîmpul de curse, cam alte treizeci de mile depărtare, îi voi găsi negreșit, că îi văzuse dansînd acolo noaptea trecută și că toată adunarea fusese încîntată de grațiile fiicei mele. A doua zi, dis-de-dimineață, am pornit-o spre cîmpul de curse, unde am ajuns cam pe la patru după-amiază. Adunarea era foarte veselă, plină de strălucire, și toată lumea avea o singură preocupare : plăcerile. Ce deosebire între ei și mine, care venisem acolo să le cer o copilă pierdută

pentru virtute !... Mi se păru că-l zăresc pe domnul Burchell la oarecare depărtare dar, ca și cum s-ar fi temut de o întrevedere, se amestecă în mulțime, cînd mă apropiai, și-mi fu cu neputință să-l mai găsesc.

Cugetai atunci că n-ar mai avea rost să-mi urmăresc cercetarea și mă hotării să mă întorc acasă, ca să regăsesc o familie nevinovată, care avea nevoie de sprijinul meu. Dar tulburarea care-mi stăpînea mintea, precum și osteneala drumului, îmi dădură niște friguri, ale căror simptome le simții încă pe cînd mai eram pe cîmpul de curse. Era altă lovitură neașteptată, deoarece mă aflam la peste șaizeci de mile depărtare de casă ; totuși am poposit la un mic han de la marginea drumului și, în locul acela, adăpostul obișnuit al nevoilor și lipsurilor, m-am întins în pat să aștept cu nerăbdare sfîrșitul bolii. Zăcui acolo vreo trei săptămîni, dar în cele din urmă constituția mea robustă birui ; n-aveam însă nici un ban să achit ceea ce datoram pentru întreținere. S-ar fi putut ca neliniștea ce mi-o pricinuia această împrejurare să mă fi făcut să cad din nou la pat, dacă n-aș fi primit ajutorul unui călător care intră din întîmplare în han, ca să se odihnească puțin. Acest om nu era altul decît librarul filantrop de la catedrala Sfîntul Paul, care a scris atîtea cărticele pentru copii. El însuși își zicea prietenul copiilor, dar era de fapt prietenul omenirii. Abia trăsese la han, că se și grăbise să plece, căci totdeauna era prins de treburi de cea mai mare însemnătate. În vremea aceea tocmai strîngea materiale pentru istoria unui oarecare domn Thomas Trip. Mi-am amintit numaidecît fața roșie și zbîrcită a acestui om cumsecade, fiindcă publicase pentru mine un pamflet impo-

triva denterogamiștilor acelor timpuri ; am împrumutat de la el ceva bani, urmînd să-i restitui cînd voi sosi acasă. Părăsii așadar hanul și, cum eram încă slăbit, mă hotării să mă întorc la rostul meu, străbătînd mici etape de cîte zece mile. Sănătatea și tihna mea obișnuite erau aproape restabilite și izbutisem să-mi înfrîng și trufia ce mă îmboldise să mă ridic împotriva mîinii providenței care mă pedepsea. Omul cunoaște prea puțin nenorocirile care sînt peste puterile lui de îndurare pînă nu e pus la încercare. După cum și ambițiosul care, de jos, vede culmile strălucind, dar cu cît urcă, fiece pas îi descoperă o nouă și mohorîtă priveliște plină de dezamăgire ascunsă, tot astfel la coborîrea de pe piscurile plăcerii, deși valea nenorocirii, de la picioarele noastre, poate părea mai întîi întunecoasă și posomorîtă, totuși mintea activă, încă atentă la lucruri ce-o pot reține, găsește, chiar la coborîș, ceva care s-o măgulească și să-i placă. Ba chiar, pe măsură ce ne apropiem, cele mai tenebroase tablouri par a străluci și viziunea noastră se adaptează cu situația mohorîtă ce ni se înfățișează.

Mergeam de vreo două ceasuri, cînd zării în depărtare o căruță ce mi se păru că are coviltir. Eram decis să o las în urmă, dar cînd am ajuns în dreptul ei, văzui că e o căruță a unei trupe de actori ambulanți, cărînd decorurile și recuzita spre satul vecin, unde aveau să dea o reprezentație. Nu erau decît vizitiul și unul din actori, întrucît ceilalți veneau a doua zi. O bună tovărășie — zice proverbul — este drumul cel mai scurt. Intrai așadar în vorbă cu bietul actor și cum odinioară avusesem și eu înclinare spre teatru, am tăifăsuit despre subiectele acestea în cu-

noştinţă de cauză. Cum însă nu prea mai eram la curent cu situaţia actuală a teatrului, îl întrebai care sînt autorii cei mai la modă, cum fuseseră pe vremuri Dryden [1] şi Otway [2].

— Cred, domnule, răspunse el, că puţini din autorii noştri moderni s-ar socoti onoraţi să fie comparaţi cu aceştia. Felul de a scrie al lui Dryden şi al lui Rowe [3] nu mai merge azi. Gustul nostru s-a întors în urmă cu un veac. Fletcher [4], Ben Jonson [5] şi Shakespeare sînt singurii ale căror piese merg.

— Cum ? zisei, e cu putinţă ca veacul nostru să fie mulţumit cu graiul acela demodat, cu humorul învechit, cu personajele neverosimile care se găsesc din belşug în piesele pomenite de domnia ta ?

— Domnule, urmă tovarăşul meu de drum, publicului puţin îi pasă şi de limbaj, şi de glume, şi de personaje. Nu-i treaba lui ; el se duce la teatru doar ca să se distreze şi-i foarte fericit cînd se poate desfăta cu o pantomimă, adăpostită sub numele lui Shakespeare sau Ben Jonson.

— Aşadar, zisei, îmi închipui că scriitorii noştri de azi sînt mai degrabă imitatori ai lui Shakespeare, decît ai naturii.

---

[1] *John Dryden* (1631—1700) este unul dintre cei mai însemnaţi reprezentanţi ai clasicismului englez.

[2] *Thomas Otway* (1652—1685), dramaturg englez.

[3] *Nicolas Rowe* (1674—1718), autor dramatic foarte apreciat în vremea sa.

[4] *John Fletcher* (1579—1625), unul din reprezentanţii aripei aristocratice în drama engleză de la începutul secolului al XVII-lea.

[5] *Ben Jonson* (1572—1637), cel mai însemnat reprezentant al dramei populare după Shakespeare.

— Ca să spun drept, urmă tovarăşul meu, nu ştim dacă imită măcar pe cineva şi nici publicul nu le cere asta. Căci nu construcţia piesei, ci mulţimea faptelor, a atitudinilor dintr-o piesă, provoacă aplauzele. Ştiu o piesă care nu conţinea nici o vorbă de duh şi totuşi a ajuns pe culmile popularităţii ; ştiu şi alta salvată doar de faptul că autorul a adus în scenă o criză de pîntecăraie. Nu, domnule, piesele lui Congreve şi ale lui Farquahar [1] sînt prea pline de duh pentru gustul de acum. Dialogul nostru de azi este mult mai firesc.

În timp ce vorbeam, căruţa actorilor ambulanţi ajunse în sat care, după cît se pare, fusese vestit de sosirea noastră şi ţăranii ieşiseră să caşte gura la noi ; tovarăşul meu îmi spuse că actorii ambulanţi aveau totdeauna spectatori mai mulţi afară decît în sală. Nu mă gîndisem că nu era cuviincios să mă aflu în asemenea tovărăşie, pînă ce nu văzui cum se adună gloata în jurul nostru. Mă furişai aşadar cît mai degrabă în cea dintîi cîrciumă ivită în cale. Fiind condus în sala comună, fui întîmpinat de îndată de un om foarte bine îmbrăcat, care mă întrebă dacă sînt cumva capelanul trupei sau un actor travestit. Spunîndu-i că nu fac parte din trupă, avu bunăvoinţa să ne poftească pe mine şi pe tovarăşul meu să bem cu el cîte o cană de punci. În vreme ce ne sorbeam punciul începu să discute politică cu multă rîvnă şi interes. În gîndul meu îl luai nici mai mult nici mai puţin decît drept un membru al

---

[1] *William Congreve* (1670—1720), *George Farquahar* (1678—1707), doi dintre cei mai însemnaţi reprezentanţi ai comediei din perioada Restauraţiei.

Parlamentului. Presupunerea mea se adeveri aproape, cînd după ce întrebă ce au pentru cină la cîrciumă şi nefiind satisfăcut de ceea ce i se răspunsese, ne pofti pe mine şi pe actor să mergem la el acasă. Ceea ce, după cîteva stăruinţe, acceptarăm.

CAPITOLUL XIX

Un nemulţumit de actuala cîrmuire şi care se arată îngrijorat de pierderea libertăţilor noastre

Casa unde urma să fim ospătaţi aflîndu-se doar la o mică depărtare de sat şi, deoarece trăsura nu era pregătită, cel ce ne poftea zise că ne va conduce pe jos. Curînd ajunserăm la unul dintre cele mai frumoase conace din cîte văzusem pe meleagurile acelea. Apartamentul unde furăm introduşi era foarte elegant şi modern. Gazda ieşi să dea porunci pentru masă, iar actorul îmi spuse, făcîndu-mi semn cu ochiul, că ne căzuse o pleaşcă bună. Gazda se întoarse curînd şi, după ce ni se oferi o cină aleasă, intrară două doamne îmbrăcate în haine de casă, aşa încît convorbirea deveni şi mai sprinţară. Subiectul de discuţie preferat al gazdei noastre era politica ; ne încredinţă că libertatea era totodată fala şi groaza sa. După ce fu ridicată faţa de masă, mă întrebă dacă citisem ultimul număr din *Monitor*, iar eu răspunzîndu-i că nu, zise :

— Cum, nici cel puţin *Auditorul* ?

— Nu, domnule, nici pe unul, nici pe celălalt, îi răspunsei.

— Ciudat, foarte ciudat, urmă gazda. Cît despre mine, citesc toate gazetele politice care apar : *Daily, Public Ledger* [1], *Chronicle, London Evening, Whitehall Evening,* cele şaptesprezece magazine, cele două reviste şi cu toate că scriitorii acestor diferite publicaţii se urăsc, eu unul îi iubesc pe toţi. Libertatea, domnule, libertatea este gloria unui englez şi, pe toate minele mele de cărbuni din Cornwell, îi stimez pe apărătorii ei !

— În cazul acesta, zisei, nădăjduiesc că-l respectaţi pe rege...

— Da, reluă gazda mea, cînd face ceea ce dorim, dar dacă se poartă ca în zilele din urmă, atunci nu-mi mai bat capul cu problemele lui. Nu spun nimic. Gîndesc doar. O mulţime de lucruri ar fi mers mai bine dacă le conduceam eu. Cred că nu are destui consilieri şi că ar trebui să se mai sfătuiască cu toţi cei dornici să-i dea sfaturi ; poate că atunci lucrurile ar arăta cu totul altfel.

— Aş dori mai degrabă, exclamai, ca aceşti sfătuitori care se bagă unde nu le fierbe oala să fie puşi la stîlpul infamiei. Ar fi de datoria oamenilor cinstiţi să sprijine partea slabă a Constituţiei noastre, această putere sacră care, de o bucată de vreme, e mereu în declin şi pierde treptat din influenţa ce ar trebui s-o aibă asupra statului. Dar aceşti ignoranţi tot trăncănesc despre libertate şi, dacă

[1] Goldsmith a lucrat în redacţia acestui ziar, unde a publicat pentru prima oară *Scrisori ale unui filosof chinez, care locuieşte la Londra*, adunate în 1762 în volum sub titlul *Cetăţeanul lumii*, lucrare care s-a bucurat de mult succes în vremea aceea.

au oarecare greutate, trag şi ei ca mişeii în talgerul balanţei care se lasă în jos.

— Cum ! strigă una din doamne, am trăit să văd pe cineva atît de abject, atît de josnic, ca să fie duşmanul libertăţii şi apărătorul tiranilor ? Libertatea, acest dar sfinţit al cerului, acest privilegiu al britanicilor !

— Este cu putinţă, sări şi gazda, să se mai găsească azi apărători ai robiei ? Oameni care să fie în stare să renunţe în chip meschin la privilegiile britanicilor ? Poate fi cineva, domnule, atît de laş ca să facă asta ?

— Nu, domnule, răspunsei, eu sînt pentru libertate şi găsesc că e o însuşire dumnezeiască ! Sînt pentru glorioasa libertate, acest subiect al declamaţiilor moderne ! Aş vrea ca toţi oamenii să fie regi ! Chiar eu aş vrea să fiu. Avem cu toţii drept egal la tron, sîntem din naştere egali. Asta-i părerea mea şi la fel au gîndit odinioară acel soi de oameni cinstiţi, care-şi ziceau Lavellers. Ei au încercat să alcătuiască o comunitate în care toţi să fie deopotrivă, liberi. Dar, din păcate, n-au izbutit de fel. Căci erau printre ei unii mai puternici, alţii mai vicleni, şi aceştia deveniră repede stăpînii celorlalţi. Căci la fel de sigur cum rîndaşul dumneavoastră vă călăreşte caii, fiindcă este o vieţuitoare mai şireată decît ei, la fel altă vieţuitoare, la rîndu-i, mai şireată ori mai puternică decît el, se va urca pe umerii lui. De vreme ce, deci, le e dat oamenilor să fie supuşi cuiva, de vreme ce unii sînt născuţi ca să asculte, iar alţii să poruncească, problema este să ştii — din moment ce tot trebuie să existe tirani — dacă e mai bine să-i ai în casă cu tine, în satul tău sau ceva mai departe, în Capitală... Cît despre mine, domnule, cum din fire urăsc pînă

şi chipul unui tiran, cu cît e mai departe de mine, cu atît sînt mai mulţumit. Cei mai mulţi cred că gîndesc la fel ca mine şi, printr-un consemn unanim, au ales un rege, ceea ce pe de o parte reduce numărul micilor tirani care s-ar fi putut ivi, iar pe de alta situează tirania cît mai departe cu putinţă de majoritatea populaţiei. Mărimile, cei care erau tirani înainte de alegerea regelui, sînt, fireşte, potrivnici unei puteri înălţate deasupra lor şi a cărei povară urmează să apese cel mai greu asupra tagmelor direct subordonate. De aceea interesul celor mari este să micşoreze, pe cît posibil, autoritatea regală ; fireşte, ceea ce izbutesc să ştirbească din această autoritate, le revine lor ; de aceea tot ceea ce au de făcut în cadrul statului e să submineze pe tiranul unic ca în felul acesta să-şi recapete autoritatea iniţială. Aşa că într-un anumit stat pot exista asemenea împrejurări, e posibil că legile acelui stat să fie în aşa chip orînduite, iar supuşii săi, bogaţi şi puternici, să nutrească astfel de gînduri, încît totul să conspire la subminarea monarhiei. Dacă alcătuirea statului este, de pildă, astfel întocmită încît să favorizeze acumularea de bogăţii, făcîndu-i pe cei opulenţi încă mai bogaţi, puterea şi ambiţia lor vor creşte şi mai mult. Iar o acumulare de avuţii trebuie negreşit să fie consecinţa directă a faptului că mai multe bogăţii provin din comerţul extern decît din industria internă — aşa cum se prezintă situaţia la noi în momentul de faţă — căci numai bogaţii sînt aceia care pot face, cu cîştig, comerţ extern, şi tot ei, în acelaşi timp, pot trage toate foloasele din industria internă ; aşa că bogatul, într-un asemenea stat, are două izvoare de avuţie,

pe cînd cel sărac nu are decît unul. Din cauza asta am văzut cum bogățiile se acumulează în statele comerciale, iar aceste state au devenit, cu vremea, aristocratice. Afară de asta, chiar legile unui stat pot contribui la această acumulare, peste măsură de mare, a bogățiilor ; ceea ce se întîmplă, de pildă, cînd legăturile firești care-i unesc pe bogați cu cei săraci se rup, cînd e statornicit că bogații nu se vor căsători decît între ei, sau cînd oamenii învățați sînt socotiți nepotriviți să-și servească țara ca sfetnici, numai din pricina lipsei de avere ; în felul acesta avuția devine un țel și o ambiție și pentru înțelepți — deci, prin toate aceste mijloace și altele asemănătoare, se pot acumula bogățiile. Stăpînul acestor avuții acumulate, după ce și-a satisfăcut nevoile și plăcerile vieții, nu are altă metodă de a folosi prisosul averii sale decît căutînd să pună mîna pe putere. Asta însemnează, cu alte cuvinte, să-și facă supuși, cumpărînd libertatea celor nevoiași sau a sufletelor venale — oameni, în sfîrșit, care, pentru o pîine, sînt dispuși să îndure umilința necontenitei tiranii. În felul acesta, orice om opulent strînge, îndeobște, în jurul lui, un cerc de oameni dintre cei mai săraci, iar cetatea unde sînt acumulate numeroase avuții, poate fi asemuită cu sistemul lui Descartes, în care fiecare glob este înconjurat de propria sa orbită. Cu toate acestea, toți acei care se învoiesc să se miște în felul acesta în orbita unui bogat nu pot fi decît niște oameni înclinați spre robie, pleava, al căror suflet și a căror educație acceptă servitutea și nu cunoaște decît numele libertății. Dar trebuie să rămînă încă foarte mulți în afara sferei de influență a celor bo-

gați. Anume, acei care se află la mijloc, între cei foarte bogați și cei foarte de rînd, cei care nu au avut averi prea mari ca vecinii să cadă în puterea lor și totuși sînt prea săraci ca să rîvnească ei înșiși la tiranie. În rîndul acestor oameni din starea de mijloc se găsesc de obicei toate însușirile artistice, înțelepciunea și virtuțile societății ; aceștia sînt adevărații păstrători ai libertății și lor putem să le dăm denumirea de POPOR. Se poate însă întîmpla ca această stare de mijloc să-și piardă toată influența în stat, iar glasul ei să fie înăbușit tocmai de acel al gloatei. căci dacă averea necesară astăzi pentru a da cuiva cuvînt în treburile statului este de zece ori mai mică decît aceea care era trebuitoare pe vremea cînd s-a alcătuit Constituția, este vădit că un mare număr din cei ce alcătuiesc gloata vor intra în sistemul politic și că ei, mișcîndu-se mereu în orbita celor mari, se vor îndrepta încotro îi vor dirija mărimile. Într-un asemenea stat, așadar, tot ceea ce are de făcut starea mijlocie este să păstreze și să apere, cu cea mai sfîntă grijă, drepturile și prerogativele unui singur cîrmuitor principal, căci acesta împarte puterea bogaților și împiedică pe cei mari să se abată, cu o putere înzecită, asupra stării de mijloc, aflată dedesubtul lor. Starea de mijloc poate fi asemuită cu un oraș asediat de cei bogați și pe care cîrmuitorul se grăbește să-l ajute. Atîta vreme cît asediatorii se tem de dușmanul din afară, e firesc ca ei să ofere orașului condițiile cele mai avantajoase, să-i măgulească pe asediați cu vorbe și să le făgăduiască privilegii. Odată însă ce îl înfrîng pe cîrmuitor, se înțelege că zidurile orașului nu mai înseamnă decît o

slabă apărare pentru locuitori. Se poate vedea la ce se pot aştepta, întorcîndu-ne privirile spre Olanda, Genova sau Veneţia, unde legile guvernează pe cei săraci şi unde bogaţii guvernează legile. Ţin aşadar la monarhie şi mi-aş da şi viaţa pentru ea, pentru această putere sacră, căci dacă există ceva sfînt în omenire, acesta-i suveranul, unsul Domnului, şi orice atingere adusă puterii sale, fie în timp de pace, fie în vreme de război, este o adevărată încălcare a libertăţilor reale ale supuşilor. Cuvintele Libertate, Patriotism şi Britanic au adus destule prejudicii — este de dorit ca adevăraţii fii ai libertăţii să împiedice ca ele să prejudicieze mai departe. Am cunoscut în viaţa mea mulţi dintre aceşti pretinşi paladini ai libertăţii şi totuşi nu-mi aduc aminte măcar de unul singur care în inima şi în familia lui să nu fie un tiran.

Băgai de seamă că mă înfierbîntasem şi lungisem cuvîntul meu dincolo de marginile bunei-cuviinţe, iar nerăbdarea gazdei, care de cîteva ori se străduise să mă întrerupă, nu mai putu fi ţinută în frîu.

— Cum ? exclamă el. Aşadar, am adăpostit la masa mea pe un iezuit îmbrăcat în sutană ! Jur pe toate minele mele de cărbuni din Cornwall că-şi va strînge catrafusele şi va pleca aşa cum mie îmi zice Wilkinson.

Simţii că mersesem prea departe şi-mi cerui iertare pentru înflăcărarea cu care vorbisem.

— Iertare ? ! strigă el, cuprins de mînie ; nici zece mii de scuze nu vor putea aduce iertarea pentru asemenea principii. Să renunţi la libertate, la proprietate, înseamnă, cum spune ziarul *Gazetter*, să te culci la pămînt

ca să te laşi împovărat cu şaua şi samarul. Domnule, îţi cer să părăseşti numaidecît această casă, de nu vrei să se întîmple ceva mai rău... Stărui s-o faci.

Eram gata să-mi mărturisesc din nou căinţa, cînd auzirăm un valet căscînd uşa. Cele două doamne care erau de faţă strigară pe dată :

— Vai de capul nostru ! Stăpînul şi stăpîna s-au întors acasă !

Se pare că acela care mă găzduise nu era altul decît chelarul casei şi care, în lipsa stăpînului, voise să-şi dea ifose că el e stăpînul şi, ca să fiu sincer, discuta politică tot aşa de bine ca majoritatea gentilomilor de la ţară. Nimic n-ar putea însă să se compare cu sentimentul de ruşine ce l-am încercat cînd i-am văzut pe stăpîn şi pe soţia lui, iar surprinderea lor nu fu mai mică decît a noastră, găsind la ei o societate atît de plăcută şi masa întinsă.

— Domnilor, ne zise adevăratul stăpîn al casei mie şi tovarăşului meu, soţia mea şi cu mine sîntem ai domniei voastre umili servitori şi vă mărturisesc că cinstea ce ne-o faceţi este atît de neaşteptată, încît aproape ne covîrşeşte...

Oricît de surprinzătoare li se va fi părut tovărăşia noastră, a lor era şi mai neaşteptată pentru noi, iar eu stăteam fără glas, cugetînd la absurditatea purtării mele, cînd pe cine credeţi că văzui intrînd după ei în încăpere — chiar pe scumpa domnişoară Arabella Wilmot, hărăzită cîndva fiului meu, George, partidă ce se stricase însă din pricina întîmplării despre care am povestit mai înainte.

De îndată ce dete cu ochii de mine, mi se aruncă în braţe, trădînd o bucurie fără margini.

— Iubite părinte, zise ea, cărei fericite întîmplări datorăm vizita dumitale ? Sînt sigură că unchiul şi mătuşa mea vor fi încîntaţi să afle că au oaspete pe cinstitul doctor Primrose. Auzindu-mi numele, domnul şi doamna se îndreptară spre mine şi-mi urară în chipul cel mai cuviincios şi cu cordială ospitalitate bunvenit în casa lor. Nu izbutiră să nu surîdă cînd aflară cărei împrejurări se datorează vizita mea şi voiră să-l dea afară pe loc pe nefericitul chelar, dar îl iertară datorită intervenţiei mele. Domnul Arnold şi soţia sa, stăpînii casei în care mă aflam, stăruiră să rămîn cîteva zile la ei şi cum nepoata lor, drăgălaşa mea copilă duhovnicească, a cărei minte se formase, în oarecare măsură, sub îndrumările mele, îşi adăugă şi ea stăruinţele, am încuviinţat. Am fost condus într-o odaie splendidă, iar a doua zi dis-de-dimineaţă, domnişoara Wilmot mă pofti să mă plimb cu ea în grădina aranjată după ultima modă. La un timp, terminînd de arătat toate frumuseţile locului, mă întrebă, cu un aer aparent nepăsător, dacă nu primisem de mult ştiri de la George.

— Vai, zisei, sînt trei ani de cînd lipseşte, fără să fi scris vreunuia din prieteni şi nici mie. Nu ştiu unde-i, poate nu-l voi mai vedea niciodată, aşa precum nu voi mai cunoaşte fericirea. Nu, scumpă domnişoară, nu ne vom mai întîlni cu acele ceasuri plăcute petrecute împreună la gura sobei din Wakefield. Mica mea familie se împrăştie acum foarte iute, iar sărăcia nu ne-a adus numai lipsuri, dar şi ruşine.

Fata, care avea inimă bună, nu putu să asculte povestirile mele fără să verse lacrimi. Observînd că era prea simţitoare, nu mai vrui să-i înşir amănunţit toate suferinţele prin care trecusem. Cu toate acestea, era pentru mine o mîngîiere să aud că respinsese cîteva propuneri de căsătorie ce îi fuseseră făcute de cînd părăsise meleagurile acelea. Mă plimba prin jurul tuturor ungherelor unde se făcuseră însemnate schimbări şi înfrumuseţări, arătîndu-mi aleile şi copacii, şi folosind toate prilejurile ca să-mi pună o nouă întrebare cu privire la fiul meu. Astfel petrecurăm dimineaţa, pînă ce clopotul ne chemă la masă. Acolo îl găsirăm pe directorul trupei de actori, de care am pomenit, venit să vîndă bilete pentru *Frumoasa pocăită*, ce urma să fie reprezentată în seara aceea ; un tînăr, care nu mai apăruse pe nici o scenă, avea să joace rolul lui Horaţiu. Directorul îl lăuda peste măsură, spunînd că nu mai văzuse niciodată un actor atît de talentat.

— Nu poţi învăţa într-o zi să joci bine, zicea el, dar tînărul acesta parcă-i făcut pentru scenă. Glasul, figura, gesturile, toate sînt admirabile. L-am întîlnit din întîmplare în drumul nostru.

Această povestire ne aţîţă de ajuns curiozitatea şi, la cererea doamnelor, consimţii să le întovărăşesc la teatru, care nu era decît un simplu hambar. Cum persoanele cu care mă găseam erau, fireşte, cele mai de vază din partea locului, furăm primiţi cu mult respect, aşezaţi în cele dintîi rînduri, unde aşteptarăm cîtva timp, plini de nerăbdare, apariţia lui Horaţiu. În sfîrşit, acest nou interpret apăru şi las la aprecierea părinţilor să cugete la emoţia ce

m-a încercat văzînd că era chiar nefericitul meu fiu ! Era gata să înceapă cînd, întorcîndu-se spre public, dădu cu ochii de noi. Rămase nemişcat şi fără glas. Actorii, în dosul scenei, care puneau pauza aceasta pe seama fireştii timidităţi a unui debutant, încercau să-l încurajeze, dar în loc să înceapă, îl podidiră lacrimile şi se retrase. Nu ştiu ce am simţit în acele clipe, căci toate simţirile se perindau prea repezi ca să le pot descrie. Dar curînd fui trezit din neplăcuta mea reverie de domnişoara Wilmot ; palidă şi cu voce tremurătoare, îmi spuse s-o duc îndărăt la locuinţa unchiului său.

Cînd domnul Arnold află, după ce am ajuns acasă, cărui fapt se datorează această purtare extraordinară a noastră şi că actorul acela nou era fiul meu, trimise numaidecît trăsura să-l aducă şi pe el. Cum refuzase cu străşnicie să mai apară pe scenă, actorii puseră pe altul în locul lui şi în curînd fu în mijlocul nostru. Domnul Arnold îl primi cu toată bunăvoinţa şi eu îl cuprinsei cu înflăcărare în braţe ca de obicei, căci nu puteam niciodată să-mi maschez adevăratele sentimente. Domnişoara Wilmot îl primi cu o indiferenţă aparentă, dar băgai de seamă că joacă un rol studiat. Zbuciumul din sufletul ei nu părea să se fi domolit. Rostea tot felul de lucruri năstruşnice, care voiau să fie vesele şi, în răstimpuri, rîdea tare, parcă de propria ei lipsă de noimă. Din vreme în vreme trăgea cu coada ochiului spre oglindă, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze de puterea de nebiruit a frumuseţii ei şi punea adesea întrebări, fără să acorde nici o atenţie răspunsurilor.

CAPITOLUL XX

Povestea unui vagabond filozof, care aleargă după noutate, dar îşi pierde mulţumirea.

După masă, doamna Arnold se oferi cu multă amabilitate să trimită doi slujitori ca să aducă bagajul fiului meu. El îi mulţumi, spunînd că nu-i nevoie, dar cum doamna îşi repetă propunerea, fu nevoit a-i mărturisi că un toiag şi un portofel alcătuiau toate bunurile mobile cu care se putea lăuda pe acest pămînt.

— Da, fiul meu, îi spusei, e adevărat că m-ai părăsit sărac şi te regăsesc tot aşa ; presupun că ai văzut barem lumea pe îndelete.

— Da, tată, îmi răspunse, dar a alerga după noroc nu înseamnă să-l şi prinzi, aşa că, drept să-ţi spun, în ultima vreme am renunţat la urmărire.

— Cred, exclamă doamna Arnold, că ne-ar amuza povestirea aventurilor dumitale. Partea întîi o cunosc din spusele nepoatei mele, dar dacă cei de faţă te-ar putea convinge să ni le înfăţişezi şi pe celelalte, ţi-am fi îndatoraţi.

— Doamnă, răspunse fiul meu, pot să vă încredinţez că plăcerea pe care aţi avea-o să-mi ascultaţi aventurile ar fi de două ori mai mică decît satisfacţia mea de a vi le evoca. Cu toate acestea nu vă pot făgădui de-a lungul întregii istorisiri, decît ici-colo cîte o aventură, fiindcă mai mult am văzut decît am săvîrşit. Cea dintîi nenorocire din viaţa mea, pe care o ştiţi cu toţii, a fost mare, dar chiar dacă m-a îndurerat, nu m-a doborît totuşi. Nimeni

nu s-a priceput mai bine ca mine să se legene în nădejdi. Cu cît mi se arăta norocul mai puţin prielnic, cu atît mai mult aşteptam de la el un alt prilej, şi cum mă aflam jos pe roata lui, o nouă învîrtitură putea să mă salte şi nicidecum să-mi întunec inima.

Pornii aşadar într-o frumoasă dimineaţă spre Londra, fără grija zilei de mîine, tot atît de voios ca şi păsările ce cîntau de-a lungul drumului meu. Mă îmbărbătam singur, cugetînd că Londra era singurul loc unde talentele de orice fel pot avea siguranţa de a fi recunoscute şi răsplătite.

Ajungînd în oraş, cea dintîi grijă fu să încredinţez scrisoarea ce mi-o dăduseşi vărului nostru, care nu se găsea într-o situaţie mult mai bună decît a mea. Plănuisem, după cum cred că-ţi aminteşti, tată, să fiu întîi pedagog la o şcoală, şi îi cerui sfatul în această privinţă. Vărul nostru întîmpină această idee cu un adevărat rînjet sardonic.

„Da, pe legea mea, zise, iată o prea frumoasă carieră, căreia urmează să i te hărăzeşti. Eu însumi am fost pedagog într-un asemenea internat şi să mă spînzuri dacă nu mi-ar fi plăcut mai mult să fiu ajutor de paznic la temniţa din Newgate. Mă sculam cu noaptea-n cap şi mă culcam tîrziu de tot. Directorul mă privea de sus, nevastă-sa mă ura fiindcă eram slut, copiii mă scoteau din sărite şi n-aveam voie să ies deloc să-mi văd şi de treburile mele. Eşti sigur că eşti omul potrivit pentru o şcoală ? Ia să te examinez puţin. Ai fost ucenic la vreun stăpîn ?"

„Nu".

„Atunci nu eşti bun nici pentru şcoală. Ştii să-i piepteni pe copii ?"

„Nu."

„Atunci nu eşti bun pentru şcoală. Poţi dormi cu încă doi în pat ?"

„Nu."

„Atunci nu eşti bun pentru şcoală. Ai stomac zdravăn ?"

„Da..."

„Atunci, dragul meu, nu eşti bun deloc pentru şcoală. Dacă vrei o profesie frumoasă şi liniştită, du-te şi fă ucenicie la un cuţitar şi leagă-te să învîrţi roata şapte ani, dar fereşte-te ca de dracu de şcoală. Totuşi, urmă el, văd că eşti băiat vrednic şi cu ceva învăţătură ; ce-ai zice să începi ca mine, cariera de autor ? Ai aflat, fără îndoială, din cărţile citite, că oameni geniali au murit de foame în meşteşugul acesta, dar astăzi am să-ţi arăt cel puţin patruzeci de nătărăi din acest oraş care trăiesc în opulenţă din aceeaşi îndeletnicire. Sînt cu toţii nişte preacinstiţi tîrîie-brîu, care merg iavaş-iavaş şi neted pe acest drum, scriind cărţi de istorie, de politică şi fiind lăudaţi, iar dacă s-ar fi făcut cismari, ar fi peticit toată viaţa la ciubote, fără să fi fost în stare să confecţioneze măcar o pereche."

Văzînd că postul de pedagog într-o şcoală nu era mare scofală, mă hotărîi să primesc propunerea vărului meu şi, avînd cel mai mare respect pentru literatură, salutai cu mare plecăciune *antiqua mater* din Grub Street [1]. Îmi închipuiam că e o glorie să calc pe urmele lui Dryden şi ale

[1] Grub Street (Strada Grub, în Londra, azi *Milton Street* în onoarea poetului care locuia în apropiere), renumită în secolul al XVII-lea, era locuită în special de scriitori de povestioare şi poeme fără prea mare valoare ; prin analogie, orice producţie literară mediocră este numită Grub Street.

lui Otway. De fapt consideram pe zeiţa acestui loc ca pe o mamă a măiestriei căci, deşi legăturile cu lumea ne pot dărui bun simţ, socoteam că sărăcia, pe care zeiţa o chezăşuieşte celor ce o urmează, este o doică a geniului. Însufleţit de aceste gînduri, mă aşternui pe lucru şi, socotind că erau multe de spus despre latura proastă a lucrurilor, mă hotărîi să scriu o carte care să conţină puncte de vedere cu totul noi. Am încropit aşadar cu oarecare candoare trei paradoxuri. Erau desigur false, dar erau noi. Diamantele adevărului au fost expuse atît de des de alţii încît mie nu-mi rămînea decît să expun ceva strălucitor, care privit de la o oarecare distanţă, să aducă grozav cu cele veritabile. Luaţi aminte, puteri divine, cîtă presupusă importanţă se cocoţa în vîrful penei mele cînd scriam ! N-aveam nici o îndoială că toată lumea literară avea să se ridice împotriva sistemului meu, dar eram pregătit să ţin piept întregii lumi învăţate. Asemeni ariciului stăteam şi eu, făcut ghem, îndreptînd o pană ascuţită împotriva oricărui potrivnic.

— Bine ai grăit, copilul meu, îi zisei, dar ce subiect tratai ? Nădăjduiesc că n-ai trecut cu vederea însemnătatea monogamiei. Oh ! Te-am întrerupt. Continuă. Ţi-ai publicat, aşadar, paradoxurile ; ce-a spus lumea învăţată despre ele ?

— Oh, răspunse fiul meu, lumea învăţată n-a zis nimic despre paradoxurile mele, absolut nimic. Fiecare scriitor se îndeletnicea cu lauda de sine sau a prietenilor, cu osîndirea duşmanilor şi cum, din nefericire, eu nu aveam nici prieteni, nici duşmani, am pătimit cea mai crudă umilinţă — indiferenţa totală.

În timp ce stam într-o bună zi într-o cafenea şi cugetam la soarta paradoxurilor mele, intră un om mărunţel şi se aşeză într-o boxă în faţa mea ; după cîteva clipe de convorbire, descoperind că sînt un om de litere, scoase din buzunar o listă de subscripţie, rugîndu-mă să contribui pentru o nouă ediţie adnotată din Properţiu [1] pe care urma să o dăruiască lumii. Cererea lui provocă în mod obligatoriu răspunsul că nu am nici un chior. Această mărturisire îl determină să se intereseze ce speranţe nutresc. Aflînd că erau la fel de mari pe cît îmi era de goală punga, îmi zise :

„Văd bine că nu cunoşti oraşul. Să-ţi dau cîteva lămuriri. Priveşte aceste liste de subscripţie, chiar astea. Cu ajutorul lor am trăit foarte bine vreme de doisprezece ani. De îndată ce un bogătaş se întoarce din călătorie, sau vreun creol cu stare vine din Jamaica, sau vreo văduvă aristocrată plină de bani soseşte de la reşedinţa ei de la ţară, eu le propun să subscrie. Îi ating întîi la coarda sensibilă, îi linguşesc şi apoi, prin breşa făcută, îmi introduc listele de subscripţie. Dacă subscriu pe loc din prima dată, îmi reînnoiesc cererea, solicitînd o subscripţie pentru a le dedica lucrarea. Dacă înghit şi asta, îi mai ating o dată, ca să le gravez blazonul pe copertă. Trăiesc pe spinarea vanităţii, deşi îmi bat joc de ea. Dar între noi fie vorba, încep să fiu prea cunoscut, aşa că aş fi bucuros să folosesc un timp chipul dumitale pentru aceste treburi. Un om de neam ales s-a întors acum din Italia. Portarul lui mă ştie, dar dacă vrei dumneata să-i duci şi să-i predai

[1] Poet latin (47—15 î.e.n.).

această bucată în versuri, pun prinsoare că ai să reușești, și împărțim prada pe din două..."

— Vai ! Dumnezeule ! George ! exclamai. Asta-i îndeletnicirea de azi a poeților ? Oameni cu asemenea talent să se coboare pînă la cerșit ! Pot ei să păteze cu atîta nerușinare această chemare, transformînd-o într-un josnic negoț de laude, doar ca să mănînce o pîine ?

— O, nu, tată, răspunse el, un adevărat poet nu se coboară niciodată așa de jos, căci oriunde-i geniu, există și mîndrie. Indivizii pe care i-am descris sînt simpli cerșetori, pricepuți să potrivească rime. Pe cît de brav sfidează un adevărat poet toate greutățile ca să cucerească faima, pe atît este de laş față de dispreț. Numai oamenii nevrednici de a fi ocrotiți sînt înclinați să solicite ajutor. Avînd inima prea mîndră ca să mă cobor la asemenea fapte nedemne și punga prea firavă ca să risc o a doua încercare de o dobîndi gloria, fui silit să aleg o cale de mijloc și să scriu ca să am o pîine. Dar nu aveam calitățile trebuincioase pentru o profesie în care numai lucrul în serie urma să-mi asigure succesul. Nu izbuteam să-mi înăbuș pornirea tainică ce mă îndemna să culeg lauri ; îmi iroseam îndeobște vremea cu strădania de a atinge o măiestrie care contează prea puțin cînd e vorba să-ți cîștig viața și mi-aș fi folosit timpul mai avantajos dacă aș fi scris frecvent deși mediocru. Micile mele scrieri treceau nebăgate în seamă și necunoscute în acel val de publicații periodice. Publicul era mult prea ocupat cu altele mai importante ca să-și îngăduie să observe cursiva simplitate a stilului meu sau armonia frazelor. Filă după filă erau repede date uitării. Eseurile mele fură îngropate printre eseurile asupra

libertății. Povestirile orientale printre leacurile împotriva mușcăturilor cîinilor turbați. În vreme ce autori ca Philautos, Philalethes, Phileutheros și Philantropus [1] scriau toți mai bine ca mine, pentru că scriau mai repede. Începui așadar să nu am tovarăși decît autori dezamăgiți ca și mine, care se lăudau, se tînguiau și se disprețuiau reciproc. Satisfacția ce ne-o dădeau scrierile oricărui autor prețuit de public era invers proporțională cu meritul lor. Descopeream că nu mai eram în stare să gust nici o manifestare de talent a altcuiva. Nenorocitele mele paradoxuri secaseră cu totul izvorul acesta de mîngîiere. Nu puteam nici să scriu, nici să citesc într-un fel care să-mi dea satisfacție, căci măiestria altuia îmi trezea aversiune, iar scrisul era meseria mea.

Într-o zi cînd ședeam pe o bancă în parcul Saint-James și mă lăsam tîrît de vîrtejul unor asemenea gînduri mohorîte un tînăr de familie bună pe care-l cunoscusem bine la Universitate, se apropie de mine. Ne salutarăm cu oarecare șovăială ; el — aproape rușinat că e recunoscut de unul atît de ponosit la înfățișare, eu — temîndu-mă să nu fiu respins. Dar temerile mele se risipiră pe dată, căci, în fond, Ned Thornhill era un băiat foarte cumsecade.

— Ce spui, George ? strigai, întrerupîndu-l, ai zis Thornhill ? Cu siguranță nu poate fi altul decît nobilul nostru.

---

[1] Aceste pseudonime derivă din grecescul *philo*-prieten, combinat cu *autos*-însuși, *lethes*-adevăr, *leutheros*-libertate, *tropus*-om.

— Doamne, zise doamna Arnold, ești vecin cu domnul Thornhill ? A fost multă vreme prietenul familiei noastre și ne așteptăm să vină aici zilele acestea.

— Cea dintîi grijă a lui Ned, urmă fiul meu, fu să-mi schimbe zdrențele cu o haină foarte bună, ce mi-o dădu dintre costumele lui uzate, apoi îmi fu îngăduit să stau la masa lui, avînd pe jumătate poziția unui prieten, jumătate pe cea a unui cirac. Îndatorirea mea era să-l întovărășesc la licitații publice, să-i însuflețesc buna dispoziție cînd poza pentru portrete, să stau la stînga lui în trăsură cînd nu avea pe altcineva și să-i dau ajutor la petreceri cînd îi trecea prin gînd să se țină de șotii. În afară de acestea, mai aveam încă vreo douăzeci de îndeletniciri în cadrul familiei. Aveam multe mărunțișuri de făcut fără să mi le fi cerut cineva : să am asupra mea totdeauna un tirbușon, să fiu naș pentru toți copiii servitorilor, să cînt cînd mi se cerea, să fiu totdeauna vesel, totdeauna umil și, dacă eram în stare, să mă arăt foarte fericit. În acel post onorabil nu eram lipsit de rival. Un căpitan de marină, care părea hărăzit din născare pentru un asemenea loc, îmi disputa afecțiunea patronului. Mamă-sa fusese spălătoreasa unui om de seamă, și așa căpătase de timpuriu o predilecție pentru codoșlîc și familiile de neam mare. Cum acest om considera legăturile cu lorzii capitolul de căpetenie al vieții sale, cu toate că unii îl dăduseră afară din pricina prostiei lui, mai găsea destui care-i îngăduiau să le dea tîrcoale din pricină că erau tot atît de nătărăi ca și el. Lingușirea era meseria lui și o practica cu o ușurință de neînchipuit. În vreme ce zi de zi gustul pentru lingușire creștea la stăpînul meu, eu eram tot mai puțin dornic să-l

mai laud, descoperindu-i ceas de ceas defectele. Eram așadar încă o dată gata să las teren liber căpitanului, cînd iată, se ivi prilejul că prietenul meu avu nevoie de sprijin. Era vorba nici mai mult, nici mai puțin decît să mă bat în duel pentru el cu un gentilom, de a cărui soră se pretindea că abuzase. I-am încuviințat rugămintea și, deși observ că purtarea mea nu vă place, am considerat că e o datorie categorică față de prietenia noastră și n-am putut să-l refuz. Așadar am primit în locul lui provocarea, dezarmîndu-mi adversarul, dar curînd avui satisfacția să aflu că doamna insultată nu era altcineva decît o femeie de stradă, iar cel cu care mă bătusem, un escroc care trăia cu ea. Serviciul făcut fu răsplătit cu cele mai calde mărturii de recunoștință, dar cum prietenul meu trebuia să părăsească peste puține zile orașul, nu găsi alt mijloc să-mi fie folositor, decît să mă recomande unchiului său, domnul William Thornhill și unui alt nobil de neam ales, care avea o slujbă înaltă în guvern. După ce plecă, nu avui altceva de făcut decît să alerg cu scrisoarea de recomandare la unchiul său. Acest om trecea drept deținătorul tuturor virtuților și era echitabil. Servitorii lui mă primiră cu cele mai ospitaliere zîmbete, căci în purtarea servitorilor se străvede bunăvoința stăpînului. Mă conduseră într-o sală mare unde apăru în curînd și domnul William Thornhill. I-am predat scrisoarea și mesajul, le citi, iar după ce stătu cîteva clipe pe gînduri îmi zise :

„Ce servicii ați făcut, domnule, rudei mele, pentru ca să meritați să vă recomande cu atîta căldură ? Cred însă, domnule, că pot să ghicesc și singur... V-ați bătut pentru

el și acum așteptați să vă răsplătesc fiindcă ați fost unealta viciilor lui. Doresc din suflet ca refuzul meu să constituie o pedeapsă pentru greșeala ce ați săvîrșit-o, ba chiar mai mult, aș dori ca să vă fie imbold spre pocăință."

Am suportat cu răbdare asprimea unei asemenea purtări, fiindcă știam că-i dreaptă. Singura mea speranță era acum să duc scrisoarea celuilalt mare nobil, care avea o slujbă înaltă. Cum ușile nobilimii sînt mai totdeauna asaltate de pomanagii, gata să strecoare tot felul de cereri insinuante, îmi fu destul de greu să ajung să-i vorbesc. Cu toate acestea, fiindcă-mi cheltuii jumătate din banii ce-i aveam — destul de puțini — dînd bacșișuri servitorilor, fui introdus într-o sală spațioasă, după ce scrisoarea fusese trimisă spre a fi citită de Înălțimea sa. În timpul acestei neliniștite așteptări, am avut vreme berechet să privesc în jurul meu. Totul era măreț și de bun-gust. Picturile, aurăriile, mobilele ; eram împietrit de admirație și toate îl înălțau în stima mea pe stăpînul lor.

Îmi ziceam că acela care stăpînește astfel de lucruri, care are în capul său atîtea treburi ale statului și posedă în casa sa jumătate din bogățiile regatului, trebuie să fie un om extraordinar !... Desigur, înțelepciunea și geniul său trebuie să fie nemăsurate ! Pe cînd eram stăpînit de aceste gînduri impresionante, auzii un pas greoi.

„Ah, îmi zisei, vine marele om în persoană !"

Nu, nu era decît o jupîneasă. Curînd, auzii alți pași.

„Trebuie să fie el !..."

Nu, nu era decît valetul personal al marelui om.

În sfîrșit, însăși Înălțimea sa își făcu într-adevăr apariția.

„Dumneata, mă întrebă, ești aducătorul acestei scrisori ?"

Răspunsei cu o plecăciune.

„A, urmă el, aflu din ea că... anume... ai..."

Dar chiar în clipa aceea, un servitor îi înmînă o scrisoare și, fără să se mai uite la mine, ieși din sală, lăsîndu-mă să-mi rumeg în voie nefericirea. Și nu-l mai văzui pînă ce un lacheu îmi spuse că Înălțimea sa cobora la ușă să plece cu trăsura. Alergai repede jos și adăugai și eu glasul la cel al altor trei-patru inși, care veniseră și ei să-i ceară cîte o favoare. Dar Înălțimea sa gonea prea repede pentru noi și se apropia cu pași mari de trăsură, așa că fui silit să răcnesc ca să văd dacă îmi răspunde ceva. În vremea aceasta, Înălțimea sa se și urcase în trăsură și-mi mormăi un răspuns din care prinsei jumătate, cealaltă jumătate fiind acoperită de uruitul roților trăsurii. Rămăsei cîtva timp cu gîtul întins, precum stau cei care ascultă o muzică măreață, pînă ce, privind în jur, m-am trezit singur la poarta Înălțimii sale. Răbdarea se istovise, continuă fiul meu. Mă ustura inima de umilințe și eram gata să mă azvîrl cu capul într-o prăpastie, dar îmi lipsea doar prăpastia. Mă socoteam un lucru menit de natură odăii de vechituri nefolositoare, ca să pier acolo în uitare și beznă. Îmi rămînea, cu toate acestea, o jumătate de guinee și cugetam că nici măcar Natura nu putea să mi-o ia. Dar, ca să mă asigur de asta, mă hotărîi să mă duc s-o cheltuiesc de îndată și pe urmă să mă încredințez întîmplării. Pornisem la drum hotărît, dar se nimeri ca biroul de plasare al domnului Crispe să se afle în drumul meu și mi s-a năzărit că voi fi bine primit. În acest birou, domnul

Crispe oferea cu largheţe tuturor suspuşilor Majestăţii Sale o răsplată de treizeci de lire pe an, în schimbul cărora ei nu-şi dădeau altceva decît libertatea pe viaţă şi acordul de a fi transportaţi în America, ca sclavi. Mă simţeam aşadar prea fericit să găsesc un loc unde puteam să-mi înec temerile mele în deznădejde. Intrai deci în chilia lui, căci aşa arăta, cu cuvioşia unui călugăr. Acolo găsii cîteva sărmane făpturi asemeni mie, aşteptînd sosirea domnului Crispe şi înfăţişînd întruchiparea nerăbdării engleze. Sufletele lor vajnice, sfădite cu norocul, îşi descărcau ocările asupra propriilor inimi. În cele din urmă, domnul Crispe se ivi şi toate murmurele se potoliră. Mă învrednici cu o privire de deosebită aprobare şi fu cel dintîi om care de-o lună încoace mi se adresa surîzînd. Îmi puse cîteva întrebări şi constată că sînt apt pentru orice treabă din lume. După ce chibzui puţin asupra îndeletnicirii celei mai potrivite ce-ar putea să-mi dea, îşi lovi fruntea, ca şi cum ar fi găsit ; mă încredinţă apoi că era vorba pe atunci de-o ambasadă pe care soborul din Pennsylvania trebuia s-o trimită Indienilor Chickasaw [1] şi mă asigură că-şi va da osteneala să capăt locul de secretar al acestei ambasade. Ştiam în adîncul inimii că omul meu minte şi, cu toate acestea, făgăduiala sa îmi făcu plăcere, fiindcă suna frumos. Împărţii, aşadar, cinstit, jumătatea mea de guinee ; o parte se duse să ţină tovărăşie celor treizeci de mii de lire sterline ale sale şi cu cealaltă parte mă hotărîi să intru în cea dintîi tavernă, ca să devin mai fericit

[1] Trib de indieni care la începutul secolului al XVIII-lea locuia în partea septentrională a bazinului Mississippi.

decît el. Plecasem înarmat cu această hotărîre, cînd în prag întîlnii un căpitan de vas, pe care îl cunoscusem vag pe vremuri, şi omul consimţi să golim împreună o stacană de punci. Cum niciodată nu mi-am ascuns situaţia, el mă asigură că mă aflam pe pragul catastrofei dacă mă încredeam în făgăduielile stăpînului biroului, căci nu putea să aibă alt gînd decît să mă vîndă unui proprietar de plantaţii. „Dar, urmă el, cred că ai putea să găseşti un mijloc de a-ţi cîştiga lesne viaţa fără a face o călătorie atît de lungă. Ascultă-mă pe mine. Vasul meu înalţă mîine pînzele cu destinaţia Amsterdam. Ce-ar fi să vii pe bord, ca pasager ? Tot ce-ai avea de făcut, după ce debarci acolo, ar fi să-i înveţi englezeşte pe olandezi, şi îţi garantez că vei avea şi elevi şi bani. Presupun — adăugă el — că cunoşti limba engleză, de nu cumva şi-a vîrît dracul coada şi aici." Cît despre asta, îl încredinţai în chip confidenţial că poate fi sigur, dar îmi mărturisii îndoiala cu privire la dorinţa olandezilor de a învăţa englezeşte. Îmi jură că se dădeau în vînt după limba engleză şi, pe temeiul spuselor lui, mă îmbarcai a doua zi ca să mă duc să le predau olandezilor limba engleză. Vîntul a fost prielnic, călătoria noastră a fost scurtă şi, după ce mi-am plătit-o cu jumătate din lucruri, mă trezii ca un străin picat din nori pe una din străzile principale din Amsterdam. În starea în care mă aflam nu voiam să pierd nici o clipă fără să pornesc la treabă. Mă adresai, aşadar, cîtorva oameni cu care mă întîlnii şi a căror înfăţişare îmi părea promiţătoare, dar mi-a fost cu neputinţă să ne înţelegem în vreun fel oarecare. Abia atunci îmi dădui seama că, pentru a-i învăţa englezeşte pe olandezi,

se cădea ca, mai întîi, ei să mă învețe limba olandeză pe mine. Rămăsei uimit cum de putusem trece cu vederea o piedică atît de evidentă, dar cert este că nu mă gîndisem la ea. Odată ce planul mi-era năruit, simții imboldul să mă reîmbarc degrabă ca să mă întorc în Anglia, dar întîlnindu-mă cu un student irlandez care se întorcea din Louvain, convorbirea noastră se învîrti în jurul unor teme literare, amănunt din care se poate observa, în treacăt, că totdeauna uitam de mizeria mea cînd găseam prilejul de a conversa despre asemenea lucruri. El îmi aduse la cunoștință că în Universitatea unde învăța nu erau decît doi oameni care știau grecește. Faptul mă surprinse. Da îndată luai hotărîrea să merg la Louvain și să-mi cîștig existența, dînd lecții de greacă. Această intenție fu încurajată de colegul meu, studentul, care-mi făcu unele aluzii că se poate agonisi avere cu asemenea îndeletniciri. A doua zi dimineața pornii la drum, plin de cutezanță. Fiecare zi micșora bocceaua mea cu lucruri, întocmai ca panerul cu pîine al lui Esop, căci le dădeam olandezilor drept plată pentru găzduire de-a lungul drumului meu. Cînd am ajuns la Louvain, n-am vrut de fel să mă ploconesc în fața profesorilor inferiori, ci am luat hotărîrea să merg de-a dreptul și să pun capacitățile mele, în mod deschis, la dispoziția directorului acelui așezămînt. M-am dus deci la el. Îmi fu îngăduit să-i vorbesc și-i oferii serviciile mele ca profesor de limba greacă, deoarece aflasem, i-am spus, că duce lipsă în Universitatea sa de astfel de profesori. Directorul păru mai întîi că-mi pune la îndoială priceperea, dar ca să-l conving mă oferii să-i traduc pe loc

orice pagină dintr-un autor grec în latinește. Cînd văzu că propunerea mea este într-adevăr serioasă, îmi grăi astfel:

„Vezi, tinere, eu n-am învățat niciodată greaca și bag de seamă că nu i-am dus de fel lipsa. Am căpătat tichia și roba de doctor fără greacă. Am zece mii de florini pe an, fără boabă de greacă; mănînc cu poftă fără greacă și, pe scurt, cum eu nu cunosc limba, socot că nici nu e bună la ceva."

Mă aflam acum prea departe de casă ca să mă gîndesc la reîntoarcere, așa că mă hotărîi să merg mai departe. Cunoșteam puțină muzică și aveam un glas acceptabil, și din ceea ce constituia altădată o distracție, făcui un mijloc cu care să-mi duc traiul. Străbătui ținuturile locuite de țăranii flamanzi, care sînt cumsecade, și apoi cele ale francezilor, care sînt destul de săraci ca să poată fi veseli; am băgat astfel de seamă că oamenii sînt sprințari în proporție directă cu lipsurile îndurate. Cînd mă apropiam pe înserate de casa unui țăran, cîntam una din ariile mele cele mai voioase și aceasta îmi aducea nu numai o găzduire pentru noapte, dar și cu ce să trăiesc a doua zi. Am încercat de cîteva ori să cînt pentru oameni de lume, dar ei găseau totdeauna cîntarea mea nesuferită și nu mă răsplăteau nici măcar cu o lețcaie. Faptul mi se păru cu atît mai extraordinar, cu cît, cînd cîntam odinioară în adunări numai pentru plăcerea mea, în zile mai bune, felul meu de a cînta vrăjea pe cei de față, mai ales pe femei. Dar acum, cînd cîntarea îmi era singurul izvor de existență, ea era privită cu dispreț. Ceea ce dovedește

că lumea-i gata să subaprecieze talentele cînd sînt folosite pentru cîştigarea existenţei. În felul acesta am ajuns la Paris, fără altă ţintă decît să văd oraşul şi pe urmă să plec. Parizienii preţuiesc mult mai mult pe străinii care au bani, decît pe cei care au spirit. Cum eu nu mă puteam făli nici cu una, nici cu alta, vă puteţi lesne închipui că nu mi-au dat deloc atenţie. După ce vreme de trei-patru zile mă plimbai prin oraş, şi după ce admirai exteriorul celor mai frumoase clădiri, mă pregătii să părăsesc acest oraş unde ospitalitatea este venală cînd, trecînd pe o stradă principală, cine îmi iese în cale dacă nu vărul nostru, căruia m-ai recomandat la început. Întîlnirea îmi făcu mare plăcere, iar pe el cred că nu-l stînjeni de fel. Mă întrebă asupra pricinilor care mă mînaseră spre Paris şi-mi făcu cunoscut că îndeletnicirea lui din clipa aceea, în acel oraş, era să adune tablouri, medalii, gravuri şi antichităţi de toate felurile pentru nu ştiu care *gentleman* din Londra, care dobîndise de curînd o mare avere şi un deosebit bun-gust. Fui cu atît mai surprins să-l văd pe vărul nostru ales pentru asemenea treabă, cu cît el însuşi mă încredinţase în mai multe rînduri că habar n-are de aşa ceva. Întrebîndu-l cum se face că a devenit atît de repede un bun cunoscător de artă, mă încredinţă că nimic nu-i mai uşor. Toată taina stătea în două reguli: una, să remarci negreşit că tabloul ar fi fost mai bun dacă pictorul şi-ar fi dat mai multă osteneală, şi alta, să lauzi operele lui Pietro Perugino [1].

[1] *Pietro Perugino* (1446—1524), pictor italian, unul dintre maeştrii şcolii din Umbria.

„Aşa cum te-am învăţat odinioară, îmi zise el, să fii autor la Londra, aşa o să te învăţ acum să cumperi tablouri la Paris."

Îi primii bucuros propunerea, pentru că acesta putea fi un bun mijloc să cîştig ceva şi pentru că tot ceea ce urmăream era să-mi duc existenţa. Am mers, aşadar, la el şi cu ajutorul lui am început să-mi fac un rost. Îl întovărăşeam la vînzările de tablouri, unde veneau mari nobili englezi să cumpere. Am fost destul de mirat văzînd cum oameni din lumea bună se bizuiau pe verdictul lui asupra fiecărui tablou sau medalie, considerîndu-l ca pe al unui mare cunoscător înzestrat cu un gust fără greş. Prezenţa mea în aceste prilejuri îi folosea mult, căci atunci cînd i se cerea părerea, mă trăgea încruntat deoparte şi mi-o cerea pe a mea, apoi ridica din umeri, arunca o privire maliţioasă, se întorcea şi-i încredinţa pe cei de faţă că nu-şi putea da păreri asupra unui lucru de-o asemenea însemnătate. Uneori afişa o siguranţă mai mare. Îmi aduc aminte că l-am văzut odată, după ce a afirmat despre un tablou că nu are un colorit destul de blînd, cum a luat, cu o înfăţişare foarte serioasă, o perie şi nişte ulei negru care se găseau din întîmplare acolo şi, frecînd cu ele, cu multă degajare, tabloul, i-a întrebat pe urmă pe toţi dacă trăsăturile penelului nu cîştigaseră prin această operaţie. După ce-şi isprăvi comisionul la Paris, mă părăsi, recomandîndu-mă cu căldură unor persoane sus-puse, ca foarte potrivit în postul de preceptor al unui tînăr care călătoreşte; nu mult după aceea fui folosit cîtva timp, în aceeaşi calitate, de către un englez, tutorele unui tînăr pe care-l adusese la Paris, pentru ca de acolo să facă

inconjurul Europei. Fui așadar ales să fiu îndrumătorul tînărului, dar cu o condiție : să-l las să se cîrmuiască singur, după propria lui fantezie. Elevul meu se pricepea în adevăr cu mult mai bine ca mine să-și chivernisească banii. Era moștenitorul unei averi de vreo două sute de mii de lire sterline, lăsate de un unchi mort în Indiile Orientale. Și tutorii lui, ca să-l poată deprinde să-și administreze averea. îl dăduseră ca învățăcel la un procuror. Așa că zgîrcenia era calitatea lui cea mai de seamă. Toate întrebările puse în drum erau privitoare la modurile cum trebuiau economisite paralele, cum să călătorim mai ieftin și de unde să cumpărăm mărfuri pe care să le putem vinde, cu profit, la Londra. Îi plăcea mult să vadă curiozitățile întîlnite în cale, dar numai pe cele pentru care nu trebuia plătit nimic. De îndată ce era ceva de plată, mă încredința că a auzit că lucrurile acelea nu meritau să fie văzute. Nu achita niciodată notele de plată fără să nu remarce cît de uluitor s-au scumpit călătoriile, asta deși nu avea încă douăzeci și unu de ani. Cînd ajunserăm la Leghorn[1], în timp ce ne plimbam prin port, cercetă cît costă voiajul de acolo la Londra pe mare. Aflînd că suma aceasta era un fleac față de cît trebuia să coste drumul pe uscat, nu putu să reziste ispitei și, plătindu-mi puținul ce-mi datora, mă părăsi și se îmbarcă pentru Londra în tovărășia unui singur servitor. Mă aflam, așadar, încă o dată părăsit în lumea largă, fără nici un rost, dar acum eram obișnuit. Talentul meu pentru muzică nu putea să-mi slujească la nimic într-o țară unde cel din

[1] În italiană : Livorno.

urmă țăran era mai bun muzicant ca mine. Dar între timp dobîndisem altul care-mi putea sluji tot atît de bine : îndemînarea de a polemiza. În toate universitățile străine și în mănăstiri sînt unele zile cînd se discută diferite teze filozofice cu oricine se înfățișează, și dacă cel ce discută are oarecare dibăcie, primește un dar în bani, o masă și un pat pentru noapte. În felul acesta, așadar, mi-am croit drum din Italia pînă în Anglia, umblînd din oraș în oraș, observînd oamenii mai îndeaproape, și pot spune că am văzut ambele fețe ale tabloului. Totuși am făcut puține observații personale. Am văzut că monarhia era cel mai bun guvernămînt pentru cei săraci și republica pentru cei bogați. Am văzut că bogăția, în orice țară, este o noțiune care o înlocuiește pe aceea de libertate și că nu se află om, oricît și-ar zice el prieten al libertății, care să nu vrea să supună voinței sale măcar voințele cîtorva indivizi din jurul său. La sosirea în Anglia, m-am gîndit la început să vă prezint respectele mele și pe urmă să mă angajez ca voluntar în cea dintîi expediție ce aș fi întîlnit-o în cale. Dar, pe drum, mi-am schimbat hotărîrea cînd am întîlnit un vechi cunoscut care făcea parte dintr-o trupă de actori, urmînd să întreprindă un turneu prin provincie. Trupa păru să mă privească cu simpatie, ca pe unul de-ai lor. Totuși toți membrii ei se simțiră obligați să mă înștiințeze că meseria de actor e destul de complicată ; că publicul este o dihanie cu mai multe capete și că numai acelora care n-au capete prea bune le poți fi pe plac ; că actoria nu se învață într-o zi și că fără cîteva încruntări și grimase tradiționale, care se perindaseră pe scenă și doar pe scenă, de un veac încoace, nu puteam

avea pretenția de a plăcea. O greutate mare fu aceea de a mi se găsi un rol, deoarece toate fuseseră distribuite. Fui trecut, așadar, din rol în rol, cîtăva vreme, pînă ce, în cele din urmă, mi se fixă rolul lui Horațiu, pe care, din fericire, nu-l putui juca, dînd cu ochii de dumneavoastră.

CAPITOLUL XXI

Intre oameni vicioși prietenia durează doar cît plăcerile

Povestirea fiului meu era prea lungă pentru ca să fie înșirată dintr-o dată. O începuse seara și o încheiase după prînz a doua zi, chiar în momentul cînd ivirea trăsurii domnului Thornhill în fața porții păru să curme plăcerea tuturor. Valetul, care-mi devenise acum prieten, îmi șopti că tînărul nobil făcuse unele avansuri domnișoarei Wilmot, și că unchiul și mătușa domnișoarei păreau grozav de încîntați de partidă. Intrînd, domnul Thornhill păru că dă înapoi cînd ne văzu pe mine și pe fiul meu, dar eu am pus mai degrabă această reacție pe socoteala surprizei decît pe aceea a nemulțumirii că ne vede. Cu toate acestea, cînd îl întîmpinarăm ca să-l salutăm, ne răspunse la salut cu un aer de desăvîrșită candoare și, după cîteva minute, prezența lui sluji numai la sporirea bunei dispoziții.

După ceai mă chemă deoparte ca să-mi ceară vești despre fiica mea. Dar cînd l-am înștiințat că toate cercetările mele fuseseră zadarnice, se arătă nespus de mirat, adăugînd că, de la plecarea mea, fusese deseori pe acasă la mine ca să-i mîngîie pe cei rămași și că-i lăsase bine sănătoși. Mă întrebă pe urmă dacă împărtășisem necazul meu domnișoarei Wilmot sau fiului meu. Spunîndu-i că încă nu le vorbisem deloc, îmi lăudă mult înțelepciunea și prudența și mă încredință că ar fi de dorit să păstrez mai departe tăcerea cu orice preț.

— Căci, în cel mai bun caz, susținu el, n-ai face decît să-ți dai în vileag înjosirea și domnișoara Livy poate că nu-i chiar atît de vinovată pe cît ne închipuim cu toții.

La acest punct furăm întrerupți de un servitor care venea să-l poftească pe Thornhill să se înfățișeze la cadril. Așadar mă părăsi și eu rămăsei foarte mișcat de interesul ce-l arăta necazurilor mele. Insistențele sale pe lîngă domnișoara Wilmot erau, cu toate acestea, prea vădite, ca să te poți înșela asupra lor ; totuși ea nu părea prea măgulită, ci părea să le suporte mai mult ca să-i fie pe plac mătușii sale. Avui chiar satisfacția să văd cum aruncă pe furiș spre nenorocitul meu fiu ocheade pline de duioșie, pe care celălalt nu le putea smulge nici prin averea, nici prin zelul lui. Aparența destul de degajată a domnului Thornhill mă surprindea totuși destul de mult. Trecuse o săptămînă de cînd stăteam în casa asta, după repetatele stăruințe ale domnului Arnold și, zi de zi, cu cît tandrețea arătată de domnișoara Wilmot fiului meu părea că sporește, cu atît prietenia domnului Thornhill pentru el creștea proporțional. Ne asigurase și mai înainte, cu nespusă amabilitate, că se va folosi de trecerea lui pentru

a aduce servicii familiei noastre, dar acum generozitatea sa nu se mărginea doar la făgăduieli.

În dimineaţa zilei cînd trebuia să plec, domnul Thornhill veni să-mi spună, plin de o reală satisfacţie, ceea ce făcuse pentru prietenul său George. Nici mai mult, nici mai puţin, decît că-i procurase un loc de ofiţer de marină într-un regiment care pleca în Indiile Apusene şi că totul nu costa decît o sută de lire sterline, deoarece obţinuse, prin trecerea lui, o reducere de două sute de lire.

— Serviciul acesta, urmă el, este un fleac, şi în schimbul lui nu doresc nici o răsplată ; sînt fericit că am putut să-mi servesc prietenul. Cît despre cele o sută de lire sterline, dacă nu le puteţi procura, le voi avansa eu, şi mi le veţi înapoia cînd veţi avea.

Atît eu cît şi fiul meu nu găsirăm destule cuvinte de mulţumire pentru o favoare atît de mare. De aceea i-am semnat pe dată o poliţă pentru sumă şi i-am manifestat atîta recunoştinţă, de parcă n-aş fi avut intenţia să-i restitui vreodată banii.

George urma să plece a doua zi la Londra ca să-şi ia în primire postul, urmînd sfatul generosului său binefăcător, care era de părere că e grozav de necesară cea mai mare grabă, ca nu cumva în acest răstimp să se ivească un concurent cu o ofertă mai avantajoasă. Aşadar, a doua zi dimineaţă, tînărul nostru oştean fu gata să plece în zori şi era singurul dintre noi care nu părea prea tulburat din pricina acestei plecări. Nici primejdiile, nici ostenelile ce avea să le înfrunte, nici despărţirea de prieteni, sau de iubita lui — căci acum era vădit că domnişoara Wilmot îl iubea — nimic nu-i întuneca

dispoziţia. După ce îşi luă rămas bun de la ceilalţi, îi dădui tot ce aveam, adică binecuvîntarea mea, zicîndu-i :

— Fiul meu, acum te duci să lupţi pentru ţară. Adu-ţi aminte cu cît curaj a luptat bravul tău bunic pentru persoana sacră a regelui, într-o vreme cînd loialitatea era o virtute pentru britani. Mergi, copilul meu, şi imită-l întru totul, afară de nefericirea lui, dacă a fost cumva o nenorocire să moară o dată cu milordul Falkland[1]. Mergi, copilul meu, şi dacă vei pieri în luptă, departe, părăsit, fără să fii plîns de cei care te iubesc, adu-ţi aminte că lacrimile cele mai preţioase sînt acelea cu care cerul înrourează capul neîngropat al unui brav luptător.

A doua zi dimineaţa îmi luai rămas bun de la această familie de oameni cumsecade, ce avuseseră bunăvoinţa să mă găzduiască atîta vreme, fără să uit să reînnoiesc dovezile mele de recunoştinţă domnului Thornhill pentru fapta cu care mă îndatorase în ultimele zile. Îi lăsai pe toţi să se desfete în fericirea dată de îmbelşugare şi bună creştere, iar eu luai drumul casei, pierzînd nădejdea de a-mi regăsi fiica, dar înălţîndu-mi spre cer suspinele şi cerînd cruţare şi iertare pentru ea. Eram la aproape vreo douăzeci de mile de casă, căci închiriasem un cal ca să ajung mai repede, fiindcă eram încă slab, şi mă mîngîiam cu nădejdea că îi voi revedea curînd pe toţi cei ce-mi erau mai scumpi pe lume. Cînd se lăsă noaptea, mă oprii la un mic han de la marginea drumului, cerînd gazdei să bea cu mine o carafă de vin. Ne aşezarăm la

[1] Este vorba de Lucius Cary, viconte de Falkland, ucis în bătălia de la Newbury la 20 septembrie 1643.

gura sobei din bucătărie, care era cea mai bună încăpere a casei, şi tăifăsuirăm despre politică şi despre veştile din ţară. Se nimeri printre altele să vină vorba despre tînărul squire Thornhill şi gazda mă încredinţă că-i tot atît de nesuferit pe cît era de iubit un unchi ai lui, William, care venea cînd şi cînd pe la ţară. Îmi mai spuse despre el că nu are altă îndeletnicire decît aceea de a duce pe căi greşite pe toate fetele celor care îl primeau în casele lor, şi că, după ce-şi bătea joc de ele două-trei săptămîni, le lăsa în voia soartei fără să le dea nimic în schimb. Pe cînd discutam aşa, nevasta hangiului, care plecase să schimbe nişte bani, se întoarse şi, văzînd că bărbatul ei se bucură de-o plăcere ce n-o împărţea cu ea, îl întrebă arţăgoasă ce face ; el răspunse cu ironie, bînd în sănătatea ei.

— Domnule Symonds, îi strigă ea, te porţi cu mine foarte urît şi n-am de gînd să mai îndur. Îmi laşi pe umeri trei sferturi din treabă, iar ce rămîne nefăcut tot nu faci. În vremea asta te umfli de băutură, ciocnind cu toţi oamenii care trec pe aici ; iar eu nu gust măcar un strop de vin, chiar dacă o gură de alcool mi-ar tămădui frigurile.

Pricepui încotro bătea şi îi turnai pe dată un pahar de vin ; ea îl acceptă, făcîndu-mi o plecăciune şi bînd în sănătatea mea.

— Domnule, urmă, nu din pricina vinului sînt supărată, dar poţi fi oare mulţumită cînd toate merg anapoda în casă ? Dacă trebuie să sîcîi servitorii sau clienţii ca să scoţi bani, asta cade tot pe capul meu, căci dumnealui mai degrabă ar mînca sticlă decît să se mişte să facă treaba asta. Avem acum sus o femeie tînără care stă mai de mult la noi şi care, după purtarea ei peste măsură de cuviincioasă, cred că n-are o para chioară. Ştiu că n-o să primească bani niciodată şi aş vrea să-i dăm a înţelege că trebuie să ne plătească.

— Ce înseamnă, reluă hangiul, să-i dăm a înţelege ? Chiar dacă o să-i vină banii, o să-i vină cu siguranţă tare greu.

— Nu ştiu nimic, răspunse femeia, dar ceea ce ştiu prea bine este că iacă se împlinesc cincisprezece zile de cînd e aici şi nu am văzut cum arată culoarea banilor ei.

— Nu-i nimic, draga mea, o să-i vedem cu grămada.

— Cu grămada ! exclamă hangioaica. Aş dori să-i văd oricum, dar nu mai e chip să aşteptăm. Chiar în astă seară o fac să se cărăbănească de aici cu toate catrafusele.

— Bagă de seamă, nevastă, exclamă soţul, că-i o femeie de familie şi merită mai mult respect.

— Cît despre asta, răspunse hangiţa, de familie sau nu, nobilă sau mitocancă, o să-şi împacheteze frumuşel bulendrele cît ai zice peşte !... Oamenii de neam bun sînt de treabă cînd cumpără şi plătesc. Cît despre mine n-am avut parte de mare lucru de pe urma lor, la hanul ăsta.

Spunînd aceste vorbe, hangiţa urcă în goană treptele unei scări înguste ce ducea din bucătărie la o odaie de deasupra şi curînd îmi dădui seama după tonul ridicat şi după acreala imputărilor, că nu putea căpăta banii de la chiriaşa aceea. Auzeam desluşit ocările ei.

— Afară, îți zic, strînge-ți chiar acum boarfele și întinde-o, tîrfă nenorocită, sau îți trag o chelfăneală de n-o să mai fii bună de nimic trei luni de zile ! Cum, șarlatanco, vii să stai într-o casă cinstită, fără să ai un ban sau măcar o para la sufletul tău ? ! Coboară, cînd îți zic !

— Ah, dragă doamnă, striga străina, ai milă de mine, de o sărmană făptură părăsită și îngăduie-mă măcar încă o seară, iar moartea o să rezolve totul în curînd.

Recunoscui de îndată glasul sărmanei mele copile rătăcite.

Zburai în ajutorul ei, o smulsei din mîinile hangiței care o tîra de păr de-a lungul scării și o cuprinsei în brațe pe scumpa, nefericita pierdută.

— Fii binevenită, de o mie de ori binevenită, prea scumpa mea pierdută, comoara mea, în brațele bătrînului tău tată... Cu toate că stricații te-au părăsit, mai este cineva, unul singur pe lume, care nu te va uita niciodată. Chiar de-ai fi săvîrșit o mie de fărădelegi, el ți le va ierta pe toate !

— Ah, dragul meu... (cîteva minute în șir, ea nu putu să mai rostească altceva) prea scumpul meu tată, nici îngerii n-ar putea să fie mai blînzi... Cum mai pot merita atîta bunătate ? Ticălosul trădător, cît îl urăsc ! Și pe mine însămi mă urăsc, căci am îndurerat o inimă atît de bună ! Nu mă poți ierta... Nu... Știu că nu mă poți ierta...

— Ba da, copila mea, te iert din toată inima. Numai să te căiești, și iarăși vom fi fericiți amîndoi... Vom mai avea multe zile bune, scumpa mea Olivia !

— O, niciodată, niciodată, dragă tată, restul zilelor mele păcătoase nu va fi decît rușine în casă și înjosire printre cei din afară. Dar, tată, tu pari mai palid ca de obicei... Care să fie pricina ? Negreșit, ai prea multă înțelepciune, ca să iei asupra ta mizeriile vinovăției mele.

— Noi avem înțelepciune, tînăra mea fată, răspunsei.

— O, tăticule, de ce mi te adresezi cu acest cuvînt rece. E prima dată cînd îmi spui astfel.

— Îți cer iertare, draga mea, dar voiam să-ți atrag luarea-aminte că înțelepciunea noastră nu-i decît o slabă apărare împotriva zbuciumului, cu toate că pînă la urmă e totuși ceva.

Hangița se întoarse ca să ne întrebe dacă nu vrem o odaie mai frumoasă. După ce încuviințarăm, ne duse într-o odaie unde puteam vorbi mai în liniște. Cînd ne-am mai calmat puțin, n-am putut să nu doresc o istorisire a episoadelor care o duseseră treptat pînă la nenorocita situație unde o găsisem.

— Ticălosul acela, îmi zise ea, chiar din prima zi cînd ne-am cunoscut, mi-a făcut propuneri oneste, cu toate că le făcea în taină.

— E un ticălos, într-adevăr ! exclamai, cu toate acestea mă cam miră cum un om cu atît bun simț, ca domnul Burchell, care părea a fi om de onoare, s-a putut face vinovat de o asemenea josnicie premeditată, să intre într-o casă ca s-o necinstească...

— Dragă tată, îmi răspunse fata, ești victima unei ciudate greșeli. Domnul Burchell n-a încercat nicicînd să mă amăgească. Dimpotrivă, el a folosit toate prilejurile ca să mă avertizeze împotriva vicleniei domnului Thorn-

hill, care acum, văd, e chiar mai rău decît mi-l înfăţişa domnul Burchell...

— Thornhill ! Cum se poate ? am întrerupt-o eu.

— Da, dragă tată, domnul Thornhill m-a ademenit, el le-a folosit pe cele două doamne, cum le zicea el, dar care nu erau decît două desfrînate, fără creştere şi fără milă, ca să ne atragă la Londra. Tertipurile lor, îţi aduci aminte, ar fi izbutit cu siguranţă, dacă n-ar fi fost la mijloc scrisoarea domnului Burchell, conţinînd acele mustrări, pe care le-am crezut adresate nouă. Cum de a putut el să le dejoace toate intenţiile, rămîne şi azi un secret pentru mine, dar sigur este că a fost totdeauna cel mai cald şi mai sincer prieten al nostru.

— Mă uimeşti, draga mea, acum văd că bănuielile mele de la început asupra josniciei domnului Thornhill erau întemeiate. El poate să triumfe fără grijă, fiindcă-i bogat, iar noi sîntem săraci. Dar spune-mi, copila mea, ispita trebuie să fi fost nespus de mare, ca să-ţi fi putut şterge astfel din suflet toate deprinderile bunei creşteri primite şi fericitele înclinări înspre virtute ?

— Într-adevăr, îşi datorează triumful dorinţei de a-l face fericit ! Ştiam că ceremonia căsătoriei noastre, celebrată în taină de un preot papistaş, nu-l lega prin nimic şi că nu mă puteam încrede decît în onoarea lui.

— Cum, am întrerupt-o eu, ai fost cu adevărat cununată de un preot hirotonisit ?

— Da, tată, răspunse Olivia, şi am jurat amîndoi să-i ascundem numele.

— Atunci, copila mea, vino iar în braţele mele ; acum eşti de o mie de ori mai binevenită decît înainte,

căci eşti soţia lui, la bine şi la rău, şi nici o lege omenească, de-ar fi chiar săpată pe table de diamant, nu poate micşora forţa acestui legămînt.

— Vai, tată, îi cunoşti prea puţin ticăloşiile. El a mai fost căsătorit de acelaşi preot cu alte şase sau şapte femei, pe care le-a amăgit şi pe urmă le-a părăsit, ca şi pe mine.

— Dacă este aşa, zisei, atunci preotul acela trebuie spînzurat. Mîine vei înainta o plîngere împotriva lui.

— Dar, tată, se cade să fac asta, după ce am jurat că voi păstra taina ?

— Scumpa mea, dacă ai făcut o asemenea făgăduială, eu nici nu vreau şi nici nu pot să te împiedic s-o calci. Chiar dacă această faptă ar fi spre folosul obştesc, nu trebuie să-l denunţi. În toate instituţiile omeneşti este îngăduit un rău mai mic pentru a dobîndi un bine mai mare, după cum în politică poţi renunţa la o provincie ca să-ţi asiguri un regat, iar în medicină poţi reteza un mădular, ca să păstrezi trupul întreg ; religia are o lege scrisă şi inflexibilă — să nu faci rău *niciodată*. Şi legea asta, copila mea, e dreaptă, căci altminteri, dacă făptuim un rău mai mic pentru a obţine un bine mai mare, o anumită doză de vină va fi amestecată cu speranţa unui avantaj. Şi dacă avantajul va fi negreşit urmarea faptei noastre, totuşi timpul scurt între săvîrşirea ei şi cîştigarea acelui avantaj — interval în care ţi-e permis să te simţi vinovat — poate fi cel cînd sîntem chemaţi să dăm socoteală de toate lucrurile săvîrşite şi cînd tomul acţiunilor omeneşti este închis pentru totdeauna. Dar te-am întrerupt, draga mea, urmează.

— Chiar în dimineața următoare, continuă ea, îmi dădui seama ce puține speranțe îmi puteam pune în sinceritatea lui. În dimineața aceea îmi prezentă două femei, pe care, de asemenea, le ademenise ca și pe mine, dar care trăiau mulțumite în aceste condiții. Îl iubeam prea tare ca să pot suferi în liniște aceste două rivale și m-am zbătut să-mi uit înjosirea în vîrtejul plăcerilor. Începui să mă gătesc, să cînt, să dansez, să pălăvrăgesc, fără să mă simt mulțumită. Domnii care veneau să ne vadă nu-mi vorbeau decît de puterea farmecelor mele, iar vorbele acestea îmi sporeau melancolia. Și așa, zi cu zi, deveneam mai gînditoare, iar el mai insolent, pînă ce monstrul avu cutezanța de a mă oferi unui cunoscut de-al său, un tînăr baronet. Mai e nevoie oare să-ți spun cum mi-a frînt inima o asemenea nerecunoștință ? Răspunsul meu la această propunere fu o furie aproape turbată. Îi cerui să ne despărțim. Pe cînd plecam, vru să-mi dea o pungă pe care i-o aruncai însă cu indignare în obraz ; l-am părăsit într-un acces de furie și asta, pentru o bucată de vreme, m-a făcut să uit starea ticăloasă, în care mă aflam. Dar cînd privii în jur, mă văzui ca o ființă mîrșavă, decăzută, vinovată, fără un prieten în întreaga lume, unde să caut adăpost. Tocmai atunci trecu o diligență pe lîngă mine. Luai un loc, cu singurul țel de a mă depărta de un nemernic, pe care îl uram și-l disprețuiam. Am coborît aici, unde, de la sosirea mea, mîhnirea și purtarea aspră a acestei femei îmi sînt singurele tovarășe. Amintirea ceasurilor plăcute, petrecute odinioară cu mama și cu sora mea, îmi înzecea întristarea. Mîhnirea lor este

mare, dar a mea este încă mai mare, fiindcă sînt amestecate cu ticăloșia și vinovăția.

— Ai răbdare, draga mea copilă, îi zisei, și speră că lucrurile se vor îndrepta din nou. Odihnește-te în noaptea asta și mîine te voi duce acasă, la mama și la toți ai tăi, care te vor primi cu dragoste. Sărmanei tale mame i-ai rănit inima, dar ea te iubește încă, Olivia, și te va ierta.

CAPITOLUL XXII

Jignirile sînt lesne iertate, cînd este la mijloc dragoste

A doua zi dimineața îmi luai fata pe cal și împreună purceserăm spre casă. Pe drum, îmi dădui osteneala să-i potolesc, prin tot felul de cuvinte, temerile și durerile, să o fac să fie tare în fața unei mame atît de greu jignite. Folosii prilejul ce mi-l oferea o priveliște frumoasă ca s-o fac să înțeleagă cît de bun fusese cerul cu noi, precum nu sîntem noi, unul față de altul, și că nefericirile zămislite de fire sînt foarte puține. O încredințai că n-avea să observe nici o schimbare în afecțiunea ce-i purtam și că, de-a lungul zilelor pe care le mai aveam și care puteau fi încă numeroase, se va bizui pe sfaturile și ocrotirea mea. O întăream împotriva gurii lumii și o făceam să vadă că, pentru cei nefericiți, cărțile erau un tovarăș blajin care

nu te mustră și că, dacă ele nu pot să ne ofere plăcerile vieții, ne învață cel puțin s-o suportăm.

Calul ce-l închiriasem urma să fie lăsat în seara aceea la un han care se găsea la cinci mile de casă. Cum voiam să-mi pregătesc familia ca s-o primească, m-am hotărît ca fata să înnopteze la han, pentru ca, a doua zi, în zori, să viu însoțit de Sofia s-o iau. Cădea noaptea cînd i-am tocmit un adăpost la hanul acela; după ce m-am îngrijit să i se dea o odaie cuviincioasă și am poruncit hangiței să pregătească bucatele trebuincioase, am sărutat-o și m-am îndreptat spre casă. Simțeam cum îmi crește treptat plăcerea cu cît mă apropiam de casa noastră tihnită. Asemeni unei păsări care, din pricina unei sperietori, a părăsit cuibul și acum se reîntoarce, dorul o luă înaintea grabei mele și-l simțeam cum dă tîrcoale micului meu cămin, cu desfătarea așteptării. Mă gîndeam la toate lucrurile drăgăstoase ce aveam să le spun și anticipam buna primire pe care cu toții mi-o vor face. Simțeam parcă tandrele îmbrățișări ale nevestei și bucuria micuților, revăzîndu-mă întors.

Pe cînd mergeam astfel, noaptea se adîncea. Truditorii zilei se retrăseseră să-și ia odihna, nu se vedea nici o luminiță în căsuțele năpădite de înnoptare și nu auzeam alte zgomote decît cel al cocoșului, care scotea un cucurigu pătrunzător, și hămăitul răgușit al unui cîine de pază în depărtare. Mă apropiai de micul lăcaș al bucuriei mele și, la o sută de pași de el, dulăul nostru veni alergînd să-mi ureze bun venit. Către miezul nopții bătui la poartă. Era liniște și pace. Aveam inima plină de o bucurie de nespus, cînd, dintr-o dată, rămăsei împietrit, văzînd cum limbi de

flăcări ieșeau pe uși și pe ferestre; totul era înroșit de văpăi. Țipai tare, ca un nebun, și căzui la pămînt fără simțire. Larma îl trezi pe fiul meu care, văzînd flăcările, le deșteptă îndată pe mamă-sa și pe surori. Toți alergară afară goi, cu mintea pierdută de groază, și strigătele lor mă aduseră iar la viață, cu toate neliniștile ei. Dar numai pentru a cădea din nou pradă spaimei, căci în vremea asta flăcările cuprinseseră acoperișul locuinței, care se prăbușea bucată cu bucată, în vreme ce ai mei, în picioare, priveau ca și cum i-ar fi distrat para incendiului. Îmi rotii ochii asupra lor și asupra casei, privii în jurul meu să-mi văd copilașii, dar nu izbutii să-i privesc.

— Ah, nenorocitul de mine! strigai, unde-mi sînt copilașii?

— Au ars în flăcări, răspunse înnebunită de durere nevastă-mea, și am să pier și eu odată cu ei.

În clipa aceea auzii dinlăuntru strigătele prichindeilor, pe care focul tocmai îi trezise. Nimic nu mă putea opri.

— Unde sînt copiii mei? strigai, repezindu-mă prin flăcări și sfărîmînd ușa odăii lor. Unde sînt copiii mei?

— Aici, tată, aici sîntem! strigară într-un glas, în vreme ce flăcările tocmai le împresurau patul. Îi luai pe amîndoi în brațe și mă furișai cît putui mai degrabă prin vîlvătăi. Chiar în clipa cînd am ieșit, s-a prăbușit și podul casei.

— Acum, zisei, strîngîndu-i în jurul meu pe copii, chiar dacă focul mistuie casa, chiar dacă toate bunurile mele pier, uite, prea scumpa mea, aici sînt odoarele noastre și vom mai putea fi fericiți. Îi sărutai de mii de ori pe copilași, iar ei se țineau înlănțuiți de gîtul nostru și împăr-

tăşeau simţirile noastre, în vreme ce nevastă-mea ba rîdea, ba plîngea.

Stătui astfel ca un spectator calm în faţa pălălăilor şi, după un răstimp, începui să-mi simt braţul îndurerat, căci era jupuit pînă la umăr. Aşa că nu mi-a stat deloc în puteri să-l ajut pe fiul meu, nici să scap din flăcări vreun lucru sau să împiedic flăcările să se întindă pînă la grîul nostru.

În vremea aceasta se dădu alarma şi vecinii alergară să ne vină în ajutor. Dar nici ei nu putură să facă altceva decît să stea, ca şi noi, cu braţele încrucişate în faţa prăpădului. Bunurile mele, printre care se aflau şi biletele de bancă pe care le pusesem de o parte pentru zestrea fetelor, fură mistuite în întregime. Scăpară doar o cutie cu cîteva hîrtii care se găsea în bucătărie şi alte cîteva fleacuri, luate de fiul meu la început. Vecinii îşi dădură totuşi osteneala să ne aline pe cît putură nefericirea. Ne aduseră haine şi ne mobilară cu cîteva lucruri de bucătărie un şopron, care se afla la cîţiva paşi de casă, aşa că în zori, avurăm cel puţin un adăpost prăpădit, unde să ne întindem oasele. Prea cinstitul meu vecin Flamborough şi copiii lui fură în fruntea acelora care se grăbiră să ne procure tot ce ne era trebuitor şi să ne mîngîie cu ceea ce îi povăţuia inima lor bună şi o înclinare firească de a se arăta îndatoritori.

După ce temerile familiei mele se mai potoliră, toţi fură curioşi să afle pricina lungii mele absenţe. După ce le dădui toate amănuntele, începui să-i pregătesc pentru primirea scumpei noastre rătăcite şi, cu toate că nu puteam să împărţim cu ea decît sărăcia, eram dornic să o întîmpin

cu căldură. Treaba aceasta ar fi fost mai grea, dacă nenorocirea ce ne lovise n-ar fi umilit trufia nevestei mele şi nu i-ar fi tocit supărarea pentru fuga fetei. Nefiind în stare să mă reped eu însumi s-o aduc pe biata fată, din pricina braţului care mă durea tot mai rău, trimisei pe fiul şi pe fiica mea ; se întoarseră curînd sprijinind-o pe nenorocita păcătoasă, care nu avea curajul să ridice ochii spre mama sa ; aceasta, la rîndul ei, nu voia să se împace de-a binelea cu ea, în pofida îndemnurilor mele. Căci femeile sînt mai fără milă pentru greşelile altor femei, decît bărbaţii.

— Domnişoară, zicea mama, vii aici într-o sărmană locuinţă, după atîtea fineţuri. Fiica mea, Sofia, şi cu mine, nu sîntem în stare să distrăm pe cineva care s-a obişnuit cu oameni de neam. Domnişoară Olivia, sărmanul tău tată şi cu mine am suferit mult în ultima vreme din pricina dumitale, dar sper că Dumnezeu te va ierta.

În vremea asta, nenorocita victimă stătea în picioare, palidă şi tremurătoare, nemaifiind în stare să plîngă sau să răspundă. Dar nu putui să-i văd restriştea fără să spun nimic. Luai atitudine şi adoptai un ton sever care, totdeauna, aducea ascultare.

— Femeie, îi zisei, ia seama o dată pentru totdeauna la cele ce-ţi spun. Ţi-am adus o biată pribeagă amăgită. Întoarcerea ei la datorie cere şi din partea noastră duioşie reîmprospătată. Adevăratele încercări ale vieţii se abat acum una după alta asupra noastră, să nu le sporim prin dezbinări familiale. Dacă vom trăi în armonie împreună, putea-vom găsi încă mulţumire, pentru că sîntem de-ajuns de mulţi ca să le închidem uşa în nas bîrfitorilor

şi să ne facem unul altuia bucurii. Bunătatea cerului e făgăduită celui ce se căieşte, şi se cuvine ca pilda divină să ne călăuzească. Îngerii se bucură în ceruri mai mult de un păcătos care să căieşte decît de nouăzeci şi nouă de drepţi, care nu s-au abătut niciodată de la căile dreptăţii. Şi aşa e drept ; căci sforţarea pe care o facem ca să ne frînăm coborîşul alunecos ce duce la pierzanie reprezintă o mai mare risipă de virtute decît o sută de fapte drepte.

CAPITOLUL XXIII

Numai cel vinovat poate fi îndelungă vreme şi cu totul nefericit

Ne trebui oarecare sîrguinţă ca să facem din noua noastră locuinţă ceva cum se cuvine, şi, după puţin timp, eram îndreptăţiţi să ne desfătăm de seninătatea de mainainte. Cum braţul mă împiedica să-l ajut pe băiatul meu în treburile obişnuite, citeam familiei din puţinele cărţi ce le scăpasem de la foc şi mai cu seamă din acelea care, însufleţind închipuirea, ne făceau mai uşor amarul inimii. Bunii noştri vecini veneau în fiecare zi să ne vadă, arătîndu-ne multă dragoste. Ba chiar hotărîră între ei ca o anumită parte din vremea lor să se adune ca să ne ajute la refacerea gospodăriei. Preacinstitul fermier William nu era cel din urmă printre musafirii noştri, oferindu-ne inimoasa lui prietenie. Repetă chiar propunerea de căsătorie

făcută fiicei mele, dar ea îl respinse în aşa chip, încît puse capăt oricărei stăruinţe viitoare. Mîhnirea ei părea menită să dăinuie, şi era singura persoană din mica noastră societate, care, într-o săptămînă, nu-şi redobîndi voioşia obişnuită. Îşi pierduse acea nevinovăţie ce n-avea nici un motiv să roşească şi odinioară o învăţase să se respecte pe sine însăşi. Neliniştea îi stăpînea acum sufletul ; frumuseţea-i începea să se ofilească odată cu constituţia ei, şi nepăsarea ce o manifesta pentru propria-i fiinţă contribuia la scăderea farmecelor şi a sănătăţii sale. Toate tandrele epitete date surorii ei îi săgetau inima şi-i smulgeau lacrimi, şi cum un viciu, cu toate că e lecuit, face mai totdeauna să izvorască altele în loc, tot aşa greşeala ei, cu toate că fusese spălată prin căinţă, lăsa în urmă-i gelozie şi invidie. Îmi dădeam osteneala, în fel şi chip, să-i micşorez supărările, uitînd chiar durerea mea în faţa durerii ei, citindu-i bucăţi amuzante din diferite povestiri, pe care o bună memorie şi îndelungi lecturi mă ajutau să mi le amintesc.

— Fericirea noastră, draga mea, îi ziceam, atîrnă de o Fiinţă ce o poate face să izvorască prin mii de chipuri neprevăzute, de parcă şi-ar bate joc de înţelepciunea noastră. Dacă îţi trebuie o pildă care să dovedească acest adevăr, am să-ţi istorisesc, copila mea, o povestire păstrată de un istoric serios, cu toate că uneori cam romanţează faptele.

„Matilda se măritase foarte tînără cu un senior napolitan de neam ales, şi la cincisprezece ani se trezi văduvă şi mamă. Într-o zi, pe cînd îşi dezmierda copilul, stînd la

o fereastră deschisă din locuința ei, care dădea spre rîul Volturno, copilul i se smulse pe neașteptate din brațe și sări în rîu, dispărînd într-o clipită. Mama, pironită de uimire, se desprinse apoi la rîndu-i și se aruncă în apă ca să-și salveze copilul. Dar departe de a-și putea ajuta pruncul, abia scăpă cu mare caznă pe țărmul opus, chiar în clipa cînd cîțiva soldați francezi care jefuiau ținutul o făcură prizonieră.

Cum războiul dintre francezi și italieni era purtat pe atunci cu multă neomenie, soldații francezi se pregăteau să săvîrșească asupra făpturii sale faptele ticăloase la care poftele desfrînate și cruzimea îi îmboldeau. Cu toate acestea, un tînăr ofițer se împotrivi la această josnică hotărîre, și, deși francezii erau siliți să se retragă în grabă, o luă călare și o aduse teafără și nevătămată în orașul lui natal. Frumusețea doamnei îi subjugase mai întîi ochii, meritele ei, curînd, îi încîntară inima, așa că se căsătoriră. El ajunse la o funcție foarte înaltă. Și astfel trăiră fericiți vreme îndelungată. Dar fericirea unui ostaș nu poate fi socotită niciodată permanentă. După cîțiva ani, trupele conduse de el fiind respinse, fu silit să se refugieze în orașul unde trăise cu soția sa. Locul fu împresurat și, în cele din urmă, luat cu asalt. Puține sînt în istorie pilde mai pline de neomenie decît faptele la care s-au dedat, deopotrivă, francezii și italienii, în vremea aceea. Învingătorii hotărîră ca toți prizonierii francezi să fie uciși, dar mai ales soțul nefericitei Matilda, fiindcă din cauza lui orașul rezistase atîta vreme.

Hotărîrile lor erau, deobicei, împlinite de îndată ce erau luate. Ofițerul prizonier fu adus și călăul stătea cu sabia

pregătită, în vreme ce privitorii, într-o tăcere de mormînt, așteptau lovitura fatală, ce urma să se abată, cînd generalul care prezida execuția avea să dea semnalul. În acest răstimp de așteptare și de crudă neliniște, Matilda veni să-și ia adio de la soțul și eliberatorul ei, deplîngîndu-și nenorocita stare și cruzimea soartei, care o scăpase de la o timpurie moarte în rîul Volturno, ca să-i vadă ochii calamități și mai mari. Generalul, care era tînăr, fu izbit de frumusețea ei și-i compătimi nefericirea, dar emoția îi crescu cînd o auzi pomenind despre nenorocirile ei de odinioară. Generalul era fiul ei, pruncul pentru care înfruntase atîtea primejdii. O recunoscu de îndată drept mama sa și-i căzu la picioare. Ne putem lesne închipui ce-a mai urmat. Prizonierul fu eliberat și toată fericirea pe care dragostea, prietenia și respectuoasa datorie pot să o chezășuiască fu împărtășită de aceste trei ființe."

În felul acesta, încercam s-o amuz pe fiica mea, dar nu izbuteam să-i abat gîndurile, căci propriile ei nefericiri îi istoveau toată mila ce odinioară o avusese și pentru cele ale altora ; nimic n-o putea alina. Cînd era cu oameni străini se temea de disprețul lor, iar în singurătate nu afla decît neliniște. Se găsea în această stare nenorocită, cînd primirăm anumite vești că domnul Thornhill avea să se căsătorească cu domnișoara Wilmot, pentru care am bănuit dintotdeauna că nutrea o pasiune adevărată, cu toate că față de mine folosise orice prilej ca să-și arate disprețul pentru persoana și averea ei. Această veste nu făcu decît să îndoiască supărarea sărmanei mele Olivia. O infidelitate manifestată atît de fățiș întrecea

puterea ei de îndurare. Mă hotărîi, cu toate acestea, să mă informez mai îndeaproape și să-l împiedic să-și înfăptuiască planul, trimițînd pe fiul meu la bătrînul domn Wilmot, ca să afle adevărul despre zvonul ce circula și ca să-i dea domnișoarei Wilmot o scrisoare prin care îi aduceam la cunoștință felul cum domnul Thornhill se purtase cu noi. Așadar, fiul meu plecă cu aceste îndrumări și se întoarse după trei zile, asigurîndu-mă că veștile erau adevărate, dar că-i fusese peste putință să încredințeze scrisoarea domnișoarei Wilmot, pentru că era plecată cu domnul Thornhill să facă vizite prin împrejurimi; scrisoarea o lăsase ca să-i fie predată. Ne spusese că trebuiau să se căsătorească în curînd și că apăruseră împreună la biserică, duminica trecută, cu mare pompă, viitoarea mireasă fiind înconjurată de șase domnișoare îmbrăcate în alb, și ginerele tot de atîția tineri. Apropierea căsătoriei lor umplea de bucurie tot ținutul și, de obicei, ei se plimbau în cea mai falnică trăsură din cîte se zăriseră prin locurile acelea de mulți ani. Toți prietenii celor două familii se aflau de față și mai cu seamă unchiul lui Thornhill, domnul William Thornhill, care avea un renume atît de bun. Băiatul adăugă că nu erau acolo decît petreceri, una după alta, că toți lăudau frumusețea domnișoarei și chipul plăcut al tînărului, că amîndoi erau tare îndrăgostiți și sfîrși spunîndu-ne că nu se putea opri să-l considere pe domnul Thornhill drept omul cel mai fericit din lume.

— Ei bine, zisei atunci, să fie dacă poate! Dar, fiul meu, privește acest pat cu paie, acest acoperiș spart, aceste

ziduri mucede și această podea umedă, privește trupul meu betegit de arsuri și pe copiii mei plîngînd în jurul meu și cerîndu-mi pîine, vezi toate acestea, și, totuși, aici, da, fiul meu, aici, vezi un om care pentru nimic în lume n-ar vrea să-și schimbe starea cu acea pretinsă fericire. Ah, copiii mei, de-ați putea să stați de vorbă cu propria voastră inimă și să aflați ce bună tovarășă aveți în ea, nu v-ați mai uita la eleganța și la strălucirea celor nevrednici. Aproape toți oamenii sînt de părere că viața aceasta este o trecere, iar ei niște călători. Comparația poate fi încă și mai de folos, băgînd de seamă cum cei buni sînt veseli și senini pe acest drum, ca niște călători care se-ndreaptă spre casă, pe cînd cei răi nu au dimpotrivă, decît răgazuri de fericire, ca unii care se duc în surghiun.

Compătimirea, resimțită pentru sărmana mea fată care, copleșită de această nouă lovitură, leșinase, întrerupse firul spuselor mele. Zisei nevestei s-o sprijine și curînd își veni în fire. De atunci, păru mai calmă și crezui că, în sfîrșit, își găsise stăpînirea de sine; dar aparențele mă înșelară. Liniștea ei nu era decît lîncezeală, pricinuită de o nespusă întristare. Un ajutor în merinde, pe care enoriașii mi-l trimiteau cu inimă milostivă, păru că răspîndește din nou bucuria printre ceilalți membrii ai familiei mele și nu eram deloc supărat că-i văd mai la largul lor. Ar fi fost nedrept să le întunec mulțumirea, doar ca să jelim cu statornică melancolie sau să-i împovărez cu o tristețe care nu-i apăsa. Și din nou începu vechea poveste, simțirăm iarăși nevoia de a cînta, așa că voioșia binevoi încă o dată să coboare în micul nostru sălaș.

CAPITOLUL XXIV

Noi nenorociri

A doua zi soarele se înălţă cu o căldură deosebită pentru acel anotimp, încît ne hotărîrăm să luăm masa pe banca acoperită cu iederă. Acolo, mezina, la rugămintea mea, îşi adăugă glasul la concertul păsărilor din preajma noastră. În acest loc, sărmana mea Olivia îl întîlnise pentru prima dată pe ademenitorul ei şi fiecare lucru o întrista. Dar melancolia provocată de lucruri plăcute, sau inspirată de armonie, uşurează inima în loc să o roadă. Mama ei simţi şi ea cu acest prilej o strîngere de inimă amestecată cu bucurie, plînse şi-şi iubi fata tot atît de duios ca mai înainte.

— Haide, drăgălaşa mea Olivia, cîntă-ne acea melancolică arie care-i plăcea atît de mult tatei ! Sora ta Sofia ne-a şi îndatorat cu cîntecul ei. Haide, copila mea, vei face mare plăcere bătrînului tău părinte.

Olivia dădu ascultare şi cîntă atît de patetic, încît mă simţii profund mişcat.

Cînd o frumoasă cuprinsă-i de nebunie
Aflînd tîrziu cum ştiu bărbaţii să înşele
Ce farmec oare alină-a ei melancolie ?
Ce artă, oare, poate vina să-i mai spele ?

Doar una-i în stare s-o dezvinovăţească,
Ruşinea să-i ascundă de văzul tuturor,
Iubitului perfid căinţă să-i trezească,
Şi inima să-i mişte — să piară ca un nor.

În timp ce termina ultima stanţă, pe care o întrerupse, din cauză că suferinţa îi gîtuise vocea, dîndu-i o catifelare şi mai plăcută, apăru echipajul domnului Thornhill ; zărindu-l ne alarmarăm cu toţii, dar cea mai stînjenită fu Olivia, şi ca să nu dea ochii cu cel care o trădase, intră repede în casă cu sora ei. Peste cîteva minute domnul Thornhill coborî din trăsură şi îndreptîndu-se spre locul unde stăteam, mă întrebă, cu un aer de familiaritate obişnuită, cum o duc cu sănătatea.

— Domnule, îi răspunsei, aerul acesta sigur al dumitale, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, nu slujeşte decît ca să-ţi agraveze josnicia purtării şi a fost o vreme cînd ţi-aş fi pedepsit îndrăzneala de a te înfăţişa astfel înaintea mea, dar acum vîrsta mi-a răcorit pasiunile şi mă îndeamnă să le înfrînez.

— Vă mărturisesc, scumpul meu domn, replică el domol, că sînt înmărmurit de o asemenea primire şi nici nu pricep ce poate însemna. Nădăjduiesc că nu veţi crede cumva că-i o crimă mica excursie ce am făcut-o, acum în urmă, cu domnişoara dumneavoastră !

— Haide, strigai eu, eşti un nemernic, un biet şi un neruşinat mincinos! Meschinăria dumitale te pune la adăpost de mînia mea. Mă trag dintr-o familie care n-ar fi putut suferi o asemenea înfruntare. Iar dumneata, vieţuitoare ticăloasă, ca să-ţi îndestulezi o patimă trecătoare, ai nenorocit pentru toată viaţa o biată făptură şi ai pîngărit o familie care nu avea altă avere decît onoarea ei.

— Dacă v-aţi hotărît, dumneata şi ea, să fiţi nefericiţi, reluă el, n-am ce vă face. Dar puteţi fi încă destul de fericiţi şi orice părere vă veţi fi făcut despre mine, mă

veţi găsi totdeauna gata să contribui la fericirea dumneavoastră. Putem s-o căsătorim cu altcineva în scurtă vreme, şi mai mult încă, poate să-şi păstreze şi amantul, căci vă încredinţez că-i voi păstra statornic o adevărată stimă.

Această nouă propunere degradantă îmi răscoli toată mînia căci, deşi mintea poate uneori să sufere în pace mari jigniri, micile josnicii pot s-o împingă pînă la turbare.

— Piei din ochii mei, şarpe, strigai cu putere, şi nu mă mai insulta prin prezenţa ta! Dacă curajosul meu George ar fi fost acasă, ţi-ar fi arătat el, dar eu sînt bătrîn, neputincios şi împovărat de nevoi.

— Văd, răspunse el, că mă siliţi să vă vorbesc mai aspru decît voiam. Dar aşa cum v-am arătat ce puteţi spera de la prietenia mea, n-ar fi rău să vă arăt care ar putea fi pentru dumneavoastră urmările răzbunării mele. Avocatul meu, căruia i-am dus poliţa dumneavoastră, cere plata şi nu ştiu cum să împiedic mersul justiţiei decît plătind eu însumi suma. Dar cum am făcut, acum în urmă, unele cheltuieli cu căsătoria, nu pot să plătesc. Pe de altă parte, administratorul meu îmi spune că sînteţi în urmă cu arendele. E un om care-şi cunoaşte îndatorirea şi eu nu-mi bat niciodată capul cu asemenea treburi. Aşa că, vreau să vă îndatorez, şi chiar doresc ca dumneavoastră şi fiica să fiţi prezenţi la căsătoria mea cu domnişoara Wilmot, ce urmează să fie în curînd celebrată; cere asta chiar fermecătoarea mea Arabella, pe care cred că nu o veţi refuza!

— Domnule Thornhill, răspunsei, ascultă o dată pentru totdeauna ceea ce am să-ţi spun. În ceea ce priveşte căsătoria dumitale nu voi consimţi niciodată să iei pe

altcineva decît pe fiica mea. Şi fie că prietenia dumitale ar putea să mă urce pînă la tron, fie că duşmănia dumitale m-ar cufunda în mormînt, le dispreţuiesc pe amîndouă deopotrivă. M-ai înşelat în chip crunt, ireparabil. Inima mea se bizuia pe onestitatea dumitale şi n-am aflat decît josnicie. Nu mai poţi să speri la prietenie din partea mea. Du-te şi stăpîneşte ceea ce soarta ţi-a dat: frumuseţe, bogăţie, sănătate şi plăcere. Du-te şi lasă-mă în voia mizeriei, infamiei, bolii şi suferinţei. Umilit cum sînt, inima îmi va întări necontenit demnitatea şi cu toate că te iert, te voi dispreţui veşnic!

— Dacă lucrurile stau astfel, zise el, poţi fi sigur că vei simţi efectele acestei insolenţe şi vom vedea curînd care dintre noi este mai potrivit a fi ţinta batjocurii.

Zicînd acestea, plecă în grabă.

Nevasta şi fiul meu, care fuseseră de faţă la convorbire, păreau împietriţi de spaimă. Fetele, după ce-l văzură plecat, veniră să afle rezultatul întrevederii şi rămaseră la fel de tulburate ca şi ceilalţi. Cît despre mine, n-am luat în seamă mărturia deplinei sale răutăţi; ne dăduse deja o lovitură şi eram pregătit să resping orice nou atac din partea lui, ca una dintre acele unelte folosite în război care, deşi aruncate, mai au totuşi un ascuţiş pentru vrăjmaş.

Curînd văzurăm că nu ne ameninţase în zadar căci, chiar a doua zi, omul lui veni să-mi ceară arenda anuală pe care, din pricina întîmplărilor din urmă, nu o puteam plăti. Urmarea fu că, în seara aceea, chiar, vitele îmi fură luate, iar a doua zi vîndute pe jumătate de preţ. Atunci nevasta şi copiii stăruiră să primesc orice fel de con-

diţii, decît să ne ruinăm cu totul. Mă implorară chiar să admit vizitele domnului Thornhill şi-şi epuizară mica lor elocinţă ca să-mi zugrăvească năpasta ce va da peste noi, spaimele unei închisori pe-o asemenea vreme aspră şi primejdia ca sănătatea mea zdruncinată din pricina accidentului întîmplat cînd cu incendiul, să sufere iar. Dar eu rămăsei neclintit.

— De ce scumpii mei, le zisei, de ce încercaţi să mă încredinţaţi de un lucru care nu-i drept ? Datoria m-a învăţat să-l iert, dar conştiinţa nu-mi îngăduie să-l aprob. Vreţi să aplaud în faţa lumii ceea ce înlăuntrul meu trebuie să condamn ? Voiţi să stau sluj şi să măgulesc pe ticălosul nostru ademenitor ? Să ocolesc închisoarea, supunîndu-mă torturilor unei conştiinţe devenite călău ? Nu, niciodată ! Chiar de-ar trebui să fim smulşi din acest sălaş, trebuie să rămînem drepţi cu orice chip şi, oriunde ne-ar arunca soarta, vom fi în stare să ne adăpostim într-o locuinţă plăcută, în propria noastră conştiinţă, dacă putem privi în inimile noastre cu bărbăţie şi cu plăcere !

Petrecurăm toată seara în astfel de convorbiri. A doua zi dimineaţă, cum ninsese din belşug toată noaptea, fiul meu se apucă să croiască o pîrtie de la casă pînă la poartă. Abia se apucase de treabă, cînd se întoarse alergînd, palid, ca să ne spună că doi oameni, pe care-i ştia în slujba justiţiei, se îndreptau spre casă.

Tocmai pe cînd ne vestea sosirea lor, slujbaşii intrară înăuntru şi, după ce mă înştiinţară de slujba şi însărcinarea lor, mă declarară prizonier, cerîndu-mi să mă pregătesc pentru a-i urma la temniţa comitatului, situată la o depărtare de unsprece mile.

— Prietenii mei, le zisei, aţi venit pe o vreme destul de rea ca să mă luaţi şi să mă duceţi la închisoare, şi ceea ce-i încă mai de plîns e că am un braţ ce a suferit arsuri cumplite şi-mi provoacă o uşoară febră, că n-am haine cu ce să mă îmbrac şi că-s prea bătrîn şi prea slab acum ca să pot face cale lungă, pe-o zăpadă atît de mare. Dar dacă aşa trebuie să fie...

Mă întorsei apoi spre nevastă şi spre copii şi le spusei să adune puţinele lucruri ce ne mai rămîneau şi să se pregătească imediat pentru a părăsi locul acela. Îi rugai să se grăbească şi însărcinai pe băiat s-o ajute pe sora mai mare ; aceasta, crezîndu-se cauza calamităţilor, îşi pierduse cunoştinţa. O încurajai pe nevastă-mea care, palidă şi tremurătoare, îşi strîngea în braţe micuţii speriaţi ; ei se lipeau strîns de ea, în tăcere, neîndrăznind să privească spre cei doi străini. Între timp, mezina pregătea lucrurile şi cum îi repetai, de mai multe ori, să se grăbească, în vreun ceas furăm gata de plecare.

CAPITOLUL XXV

Nu există situaţie, oricît de mizerabilă ar părea, pentru care să nu se găsească anumite mîngîieri

Părăsirăm acele paşnice împrejurimi şi pornirăm încet la drum. Fata mea cea mai mare fiind slăbită de nişte friguri lente care, de cîteva zile, îi minau sănătatea, unul

din polițiști avu mărinimia s-o ia cu el călare, căci nici acești oameni nu-și pot lepăda cu totul orice omenie. Fiul meu ducea de mînă pe unul din micuți, nevastă-mea pe altul, iar eu mă sprijineam de mezină, care vărsa lacrimi nu pentru nefericirea ei, ci pentru a mea.

Eram la două mile de casă, cînd văzurăm un pîlc de aproape cincizeci dintre cei mai săraci enoriași ai mei, care alergau după noi, țipînd și blestemînd cumplit. Puseră mîna pe cei doi polițiști, jurîndu-se că nu vor îngădui ca preotul lor să fie dus la temniță cîtă vreme le mai curge o picătură de sînge în vine, că îl vor apăra pînă la moarte, și erau gata să-i scarmene rău de tot. Urmările ar fi putut fi fatale, dacă nu m-aș fi folosit de toată autoritatea mea și, cu oarecare greutate, îi scăpai pe polițiști din mîinile acestei mulțimi furioase. Copiii, care socoteau scăparea mea ca sigură, păreau în al șaptelea cer de bucurie și abia își puteau înfrîna strigătele, dar curînd fură dezamăgiți cînd mă auziră spunînd aceste cuvinte acelor bieți oameni amăgiți, veniți, cum își închipuiau ei, să-mi facă un bine.

— Cum, prietenii mei, așa mă iubiți voi pe mine ? Așa urmați voi poruncile ce vi le-am predicat de pe amvon ? A vă împotrivi legii ar însemna să ne ruinăm și noi și voi. Care este căpetenia voastră ? Arătați-mi pe acela care v-a ispitit în felul acesta. Va simți negreșit pornirea mea împotriva lui pentru această faptă. O, turma mea orbită, întoarceți-vă la îndatoririle voastre către Dumnezeu, către țara voastră și către mine. Vă voi vedea poate într-o zi cu inima mai împăcată și voi contribui ca să vă aduc un strop de fericire. Dar lăsați-mă măcar să am mîngîierea ca atunci cînd, în pragul judecății, îmi voi aduna turma de suflete, să nu lipsească nici una din oile încredințate păstoririi mele.

Auzind aceste cuvinte, părură să se căiască cumplit de fapta lor și, vărsînd lacrimi, veniră unul cîte unul să-și ia rămas bun de la mine. Le strînsei cu înduioșare mîna fiecăruia în parte și, dîndu-le binecuvîntarea, pornirăm din nou la drum, fără să mai întîlnim vreo piedică în cale. Sosirăm cu cîteva ceasuri înainte de căderea nopții în capitala comitatului, care părea mai degrabă un sat, căci nu era alcătuit decît din niște case dărăpănate. Își pierduse orice urmă de bună stare și nu păstra nici un semn din vechea-i întîietate decît prin faptul că avea o închisoare.

Am tras la un han unde ne-am împrospătat forțele cu ce ni s-a putut aduce mai grabnic, și am cinat cu toții, timp în care mi-am păstrat obișnuita mea bună-dispoziție. După ce-i văzui pe toți găzduiți cum se cuvine pentru noapte, îi urmai pe cei doi polițiști la închisoare. Era o clădire ridicată, odinioară, pentru nevoi militare și unde se afla o sală vastă, pavată cu piatră, avînd de jur împrejur zăbrele puternice. Acolo, la anumite ceasuri din zi, stăteau laolaltă și răufăcătorii și cei închiși pentru datorii. Afară de încăperea aceasta, fiecare întemnițat avea o celulă a lui, unde era zăvorît în timpul nopții.

Intrînd acolo, m-aș fi așteptat să nu aflu decît gemete și alte strigăte ale mizeriei, dar găsii ceva cu totul diferit. Cei închiși păreau a nu avea alt țel decît de a înăbuși orice gînd în veselie și larmă. Mi se atrase atenția de cum poposii că trebuie să dau ceva pentru buna venire și m-am

supus de îndată cererii lor, deși puținii bani ce-i aveam la mine aproape se topiseră. Cu ei fură cumpărate de îndată băuturi, așa că în curînd întreaga închisoare răsuna de rîsete, de zarvă și de înjurături.

„Cum, îmi spusei, niște oameni așa răi să fie veseli, iar eu să fiu întristat ? ! Nu mă leagă de ei decît închisoarea și cred că am mai mult temei decît ei să fiu mulțumit." Căutai, cugetînd astfel, să mă înveselesc, dar niciodată veselia n-a fost rodul sforțării mele, căci orice efort, prin el însuși, este dureros.

Cum stăteam așadar cu fața gînditoare într-un colț al închisorii, iată că unul din tovarășii mei de întemnițare veni spre mine și, așezîndu-se, intră în vorbă. Totdeauna am avut o regulă statornică în viață, de a nu fugi de convorbirea cu oricine se arată dornic să-mi adreseze cuvîntul. Căci, dacă acela era un om bun, puteam folosi ceva de pe urma învățăturii sale, iar dacă era unul rău, putea folosi el de la mine. Găsii că tovarășul acesta al meu era un om cu multe cunoștințe și cu un bun-simț firesc, cu toate că nu prea avea carte. Cunoștea temeinic lumea, cum se spune, sau mai degrabă latura urîtă a firii omenești. Mă întrebă dacă m-am îngrijit de un pat, lucru la care nu mă gîndisem de fel.

— Apoi asta este rău de tot, îmi zise el, căci aici îți dă numai paie și celula e mare și friguroasă. Cu toate acestea, fiindcă îmi pari un om cumsecade, așa precum am fost și eu cîndva, îți țin la dispoziție, din toată inima, o parte din așternuturile mele.

Îi mulțumii, manifestîndu-mi surprinderea că aflu atîta omenie într-o închisoare, în mijlocul mizeriei, adăugînd,

ca să-i arăt că sînt om învățat, că bătrînul înțelept al Greciei părea a cunoaște bine valoarea prieteniei în încercări, cînd a zis *Ton Kosmon aire, ei dos ton etairon* [1].

— Și, la drept vorbind, urmai, ce ar fi universul dacă nu ne-ar oferi decît singurătatea ?

— Vorbiți despre univers, domnule, zise tovarășul meu de închisoare, lumea a ajuns să se ramolească și cu toate acestea cosmogonia sau facerea lumii i-a încurcat pe filozofii din toate vremurile. Ce vălmășag de păreri ciudate n-au fost emise asupra creării lumii ? Sanchoniathon, Manethon, Berosus și Ocellus Lucanus s-au străduit toți în zadar s-o lămurească. Cel din urmă zicea așa : *Anarchon ara kai atelutaion to pan*, ceea ce înseamnează...

— Vă cer iertare, domnule, exclamai, că vă întrerup tocmai la un pasaj atît de frumos, dar cred că am mai auzit cîndva aceste vorbe. N-am avut oare plăcerea să vă văd odată la iarmarocul din Wellbridge și numele dumneavoastră nu este Efraim Jenkinson ?

Drept orice răspuns la această întrebare, se mulțumi să suspine.

— Trebuie să vă aduceți aminte, îi zisei, de un doctor Primrose, de la care ați cumpărat un cal.

Mă recunoscu pe dată, căci tenebrele mohorîte ale locului și apropierea serii îl împiedicaseră de la bun început să-mi distingă trăsăturile.

— Da, domnule, îmi aduc aminte perfect. Am cumpărat de la dumneata un cal, și am uitat să ți-l plătesc. Vecinul dumitale, Flamborough, este singurul pîrîtor de

---

[1] Luați-ne lumea, dar dați-ne un prieten (elină).

care mă tem la înfăţişarea viitoare, căci are intenţia să jure că sînt falsificator de bani. Sînt cu adevărat mîhnit, domnule, că te-am înşelat, după cum am procedat şi cu alţii, căci iată, urmă el arătîndu-mi cătuşele, ce mi-au adus vicleşugurile.

— Ei bine, domnule, îi răspunsei, bunătatea ce mi-ai arătat-o acum, cînd nu te puteai gîndi că aveam să-ţi întorc serviciul, va fi răsplătită, căci îmi voi da toată osteneala să-l înduplec pe domnul Flamborough să îndulcească sau chiar să-şi retragă mărturia, şi cu cel dintîi prilej îl voi trimite pe fiul meu să-i vorbească despre asta. Nu mă îndoiesc că-mi va asculta rugămintea. Cît despre mine, fii fără teamă, nu-ţi voi aduce nici o învinuire.

— Toată recunoştinţa, zise el, pe care sînt în stare să ţi-o arăt, vei avea-o din partea mea. Îţi voi da mai mult de jumătate din aşternuturile mele în astă noapte şi o să mă îngrijesc să se vadă că sînt prietenul dumitale în închisoare, unde cred că am influenţă.

Îi mulţumii şi nu putui să nu-i arăt surprinderea mea că pare acum atît de tînăr, căci atunci cînd îl cunoscusem arăta de cel puţin şaizeci de ani.

— Domnule, îmi răspunse el, cunoşti prea puţin lumea. Aveam pe atunci o perucă şi am învăţat arta de a imita orice vîrstă, de la şaptesprezece pînă la şaptezeci de ani. Ah, domnule, dacă aş fi risipit, ca să învăţ o meserie, jumătate din truda folosită ca să ajung un pungaş, puteam azi să fiu bogat. Dar, cu toate că-s un pungaş, pot încă să-ţi fiu de folos, într-un fel cum nici nu-ţi trece prin minte.

Convorbirea noastră fu întreruptă de sosirea gardienilor, care veneau să strige pe nume pe cei întemniţaţi şi să-i închidă pentru noapte. Unul din ei, cu un smoc de paie la subsuoară pentru patul meu, mă luă şi mă duse printr-un gang strîmt şi lung într-o celulă pavată, ca şi încăperea cea mare, unde, într-un colţ, îmi făcui patul cu paiele acelea şi cu aşternuturile date de domnul Jenkinson. După acestea, însoţitorul meu, care părea un om destul de cuviincios, îmi ură noapte bună. După ce-mi făcui meditaţia obişnuită şi mulţumii lui Dumnezeu care mă pedepsea, mă culcai şi dormii pînă dimineaţa un somn foarte liniştit.

CAPITOLUL XXVI

Reformă în închisoare. Legea, ca să fie desăvîrşită, ar trebui să şi răsplătească, nu numai să pedepsească

A doua zi dimineaţa fui trezit devreme de ai mei, care îmi plîngeau la căpătîi. Se pare că mohoreala apăsătoare a tuturor lucrurilor din jur le sădiseră jale în inimă. Îi mustrai cu blîndeţe pentru mîhnirea lor, încredinţîndu-i că niciodată nu dormisem mai liniştit. Întrebai apoi de fiica mea cea mare, pe care n-o vedeam cu ei. Îmi spuseră că tulburarea şi truda din ajun îi înteţiseră frigurile şi socotiseră că-i bine s-o lase acasă. A doua grijă fu să-mi

trimit fiul să caute o cameră sau două, de s-ar fi putut, cît mai aproape de închisoare, ca să-i rostuiesc pe toţi. Băiatul plecă, dar nu putu să găsească decît o odaie pe care o închirie ieftin pentru mamă şi pentru surori, iar temnicerul avu omenia să le îngăduie băieţilor să doarmă cu mine în închisoare. În acest scop le fu pregătit într-un colţ al încăperii un pat, ce mi se păru acceptabil. Dar vrui mai întîi să ştiu dacă celor doi copii mici ai mei nu le era silă să doarmă într-un loc care îi speriase la început.

— Ei bine, copiii mei, le zisei, cum vi se pare patul vostru ? Cred că n-are să vă fie teamă să vă culcaţi în această odaie, oricît de silnică vi se pare.

— Nu, tată, zise Dick, nu mă tem deloc să dorm oriunde dormi şi tu.

— Şi mie, zise Bill, care n-avea decît patru ani, îmi place cel mai mult locul unde stă tata.

După aceea, am hotărît pentru fiecare ce avea de făcut. Fiica mea căpătă însărcinarea s-o îngrijească pe soră-sa, a cărei sănătate era proastă, nevastă-mea avea să rămînă pe lîngă mine, iar cei doi micuţi urmau să-mi citească.

— Cît despre tine, fiul meu, urmai, truda braţelor tale trebuie să ne ajute pe toţi. Plata ta, ca muncitor cu ziua, va fi îndestulătoare să ne asigure, desigur cu modestie, tot ceea ce ne trebuie. Ai şaisprezece ani, ai putere, pe care Dumnezeu ţi-a dăruit-o într-un scop folositor, căci datorită puterii tale îi vei scăpa de foame pe tatăl, pe mama ta şi pe toţi ai tăi aflaţi în restrişte. Pregăteşte-te deci chiar în după-amiaza asta să-ţi găseşti de lucru pentru mîine şi adă-ne în fiecare seară banii cîştigaţi peste zi.

După ce-l indrumai în felul acesta şi rînduii şi celelalte treburi, m-am dus în odaia comună a închisorii, unde era mai mult aer şi spaţiu. Dar curînd profanările, cuvintele deşănţate şi brutalitatea care năpădi de pretutindeni sala mă goniră din nou în celula mea. Acolo am chibzuit cîtva timp asupra straniei orbiri a acelor epave care, văzînd că toată omenirea le stă împotrivă, dorindu-le pierzania, se căzneau să-şi facă un duşman înfricoşător din lumea viitoare.

Nesimţirea lor îmi trezi cea mai adîncă compătimire şi ştersei pentru o vreme din minte propria mea mizerie. Mi se păru chiar că am îndatorirea să-i abat de la nebunia lor. Mă hotărîi aşadar să mă întorc încă o dată — şi acolo, în pofida dispreţului lor, să-i povăţuiesc şi să-i înving prin perseverenţa mea. Ducîndu-mă deci din nou printre ei, împărtăşii planul meu domnului Jenkinson, care rîse cu poftă, dar îl comunică şi celorlalţi. Propunerea fu primită cu multă voie bună, fiindcă dădea un nou prilej de distracţii unor oameni care nu aveau alt izvor de veselie decît pe acela ce-l puteau afla în ridicol şi în dezmăţ.

Le citii aşadar o parte din rugăciunile zilei cu voce tare, dar fără afectare, şi descoperii că publicul meu făcea un haz grozav la auzul slujbei. Cîteva şoapte desfrînate, gemete prefăcute ale unei pocăinţe burleşti, semne ciudate făcute cu ochiul şi o tuse prefăcută stîrneau la cîte unul hohote de rîs. Continuai cu toate acestea să citesc cu seriozitatea mea obişnuită, convins că ceea ce făceam putea să îndrepte pe unii din ei ; cît despre dispreţul ce-

lorlalţi, nu mă putea atinge. După ce citii rugăciunile, începui o predică avînd drept scop principal să-i distrez mai curînd decît să-i dojenesc. Le-am spus că numai gîndul la binele lor m-a îndemnat să le vorbesc, că eram tovarăşul lor de închisoare, iar cuvîntările mele nu-mi aduc nici un venit. Eram mîhnit, le arătai, să-i văd atît de necredincioşi, fiindcă în felul acesta nu cîştigau nimic ci, dimpotrivă, puteau pierde mult.

— Fiţi încredinţaţi, prietenii mei, căci sînteţi prietenii mei cu toate că lumea se leapădă de această prietenie, fiţi încredinţaţi, le-am zis, că, deşi înjuraţi de cincisprezece mii de ori pe zi, asta nu vă aduce nici măcar un bănuţ în pungă... Şi atunci de ce să tot chemaţi la fiece pas pe dracul şi să-i căutaţi prietenia, cînd ştiţi bine cît de aprig se poartă cu voi ? Nu v-a dat nimic aici, vedeţi, decît că v-a umplut gura cu înjurături şi v-a lăsat cu burta goală, iar după cît ştiu, nici n-are să vă dea nimic vreodată. Şi cînd cineva se poartă aşa cu noi, nu-i bine oare să căutăm prietenia altcuiva ? N-ar fi mai bine să încercaţi să vă găsiţi un alt stăpîn care, cel puţin, să vă facă făgăduieli frumoase ca să vă atragă spre el ? Desigur, prietenii mei, dintre toate neroziile din lume, cea mai mare este ca după ce ai tîlhărit o casă, să te duci să te pui sub proteguirea gardienilor... Şi, cu toate astea, sînteţi voi mai înţelepţi ? Voi căutaţi cu toţii sprijinul aceluia care v-a şi înşelat şi vă încredinţaţi celui mai viclean dintre gardieni, căci ăştia caută numai să pună mîna pe voi şi să vă spînzure, dar celălalt nu numai că pune mîna pe voi şi vă spînzură, dar nu vă dă drumul nici după ce călăul v-a spînzurat...

După ce sfîrşii, am primit laude din partea ascultătorilor, iar unii veniră chiar să-mi strîngă mîna şi, scuturîndu-mi-o, mă încredinţară că eram un om foarte onest şi că voiau să mă cunoască mai îndeaproape. Le făgăduii, aşadar, să ţin iar slujba a doua zi şi începui chiar să trag oarecare nădejde că voi aduce o schimbare în închisoare, căci totdeauna am cugetat că nu se află nici un om atît de ticălos încît să nu poţi nădăjdui că se va îndrepta, inima fiind mereu deschisă la o blajină imputare cînd arcaşul ştie să ţintească în locul cuvenit. După ce-mi mulţumii astfel cugetul, mă întorsei în odaia mea, unde nevasta pregătise un prînz frugal, în vreme ce domnul Jenkinson îmi ceru voie să participe la prînzul nostru, ca să aibă plăcerea conversaţiei mele, după cum îl îndemna bunăcuviinţa să spună. Nu-mi văzuse încă familia, căci ai mei nu intrau la mine prin odaia cea mare, ci printr-o uşă dînd în culoarul îngust pe care l-am şi descris. Cînd o văzu pentru întîia dată pe fata mea cea mică, Jenkinson păru izbit de frumuseţea ei, pe care o scotea şi mai tare în evidenţă aerul gînditor. Copiii, de asemeni, nu trecură neobservaţi.

— Vai, doctore, îmi zise el, copiii aceştia sînt prea chipeşi şi prea binecrescuţi pentru un asemenea loc !

— O, răspunsei, domnule Jenkinson, cerul fie lăudat, am nişte copii cuminţi, iar dacă sînt buni, restul contează prea puţin.

— Cred, reluă tovarăşul meu de închisoare, că îţi aduce o mare mîngîiere faptul că-i ai pe toţi în jurul dumitale.

— O mîngîiere, răspunsei, o, da, domnule Jenkinson ! Într-adevăr este o mîngîiere pentru mine şi n-aş vrea pen-

tru nimic în lume să ne despărţim ; căci ei pot face ca o celulă de închisoare să pară un palat. Nu există decît un singur mijloc pe lume să-mi fie tulburată fericirea : să li se întîmple lor vreun neajuns !

— În cazul acesta, domnule, mă tem că-s vinovat în oarecare măsură faţă de dumneata, căci mi se pare că văd aici (şi se uită la fiul meu Moise) pe cineva pe care l-am supărat şi de care doresc să fiu iertat.

Fiul meu îşi aminti de îndată de glasul şi de trăsăturile lui, cu toate că nu-l văzuse decît deghizat şi, luîndu-i mîna, îl iertă zîmbind.

— Cu toate astea, zise el, nu pot pricepe ce-ai văzut pe faţa mea, ce te-a făcut să mă priveşti ca pe un ins potrivit pentru a fi tras pe sfoară.

— Dragă domnule, răspunse celălalt, nu faţa, ci ciorapii albi şi panglica neagră cu care îţi era legat părul m-au făcut să mă adresez dumitale. Dar asta să nu te umilească deloc ; am înşelat, la vremea mea, pe alţii mult mai înţelepţi şi, totuşi, cu toată şiretenia mea, nătărăii au pus în cele din urmă mîna pe mine.

— Îmi închipui, zise fiul meu, că povestirea unei vieţi ca a dumitale ar fi plăcută şi instructivă.

— Nici una, nici alta, replică domnul Jenkinson. Povestirile în care nu sînt redate decît înşelătoriile şi viciile omenirii ne întîrzie reuşita, căci ne fac să fim prea bănuitori în viaţă. Călătorul care nu se încrede în nimeni din cei ce-i întîlneşte şi care se întoarce din cale cum vede primul om, părîndu-i-se că-i un tîlhar, rar ajunge la timp la capătul drumului. Cît despre mine, cuget, după

propria mea experienţă, că un om prea ştiutor este cel mai nerod ins de sub soare. Din copilărie am trecut drept viclean. N-aveam decît şapte ani şi femeile spuneau că eram un omuleţ format din toate punctele de vedere. La paisprezece ani cunoşteam lumea. Îmi puneam pălăria pe-o ureche şi iubeam femeile. La douăzeci de ani, cu toate că eram de fapt cinstit, aveam reputaţia că sînt atît de viclean, încît nimeni n-avea încredere în mine. Fui forţat, aşadar, în cele din urmă, să devin şarlatan pentru ca să pot să exist şi de atunci am trăit cu capul zbîrnîind de planuri de înşelătorie şi cu inima palpitînd de teamă să nu fiu descoperit. Aveam obiceiul să rîd de onesta simplitate şi cumsecădenie a vecinului vostru Flamborough, şi într-un fel sau într-altul, îl pungăşeam îndeobşte o dată pe an. Cu toate acestea, acest om bun, simplu şi grozav de încrezător, şi-a făcut drum în viaţă şi a ajuns bogat, în vreme ce eu am tot umblat cu şmecherii şi viclenii şi am rămas sărac, fără să am mîngîierea onestităţii. Totuşi, urmă el, dezvăluie-mi întîmplarea care te-a adus aici. Poate că, deşi n-am fost destul de iscusit ca să mă feresc eu de temniţă, o să izbutesc să-l apăr de ea pe prietenul meu.

Ca să-i satisfac curiozitatea, îi adusei la cunoştinţă tot şirul întîmplărilor şi nebuniilor ce mă cufundaseră în restriştea în care mă aflam şi deplina mea neputinţă de a-mi redobîndi libertatea.

După ce auzi povestirea mea, tăcu cîteva minute, iar apoi, plesnindu-se peste frunte, ca şi cum ar fi descoperit ceva concret, ne părăsi, zicînd că va încerca să vadă ce ar putea face.

CAPITOLUL XXVII

Continuarea aceluiași subiect

A doua zi dimineață, împărtășii nevestei și copiilor planul la care cugetasem pentru a-i îndrepta pe cei închiși. Toți se împotriviră, zicînd că nu era nici cu putință și nici potrivit, adăugînd că în afară de faptul că eforturile mele n-ar contribui deloc la purificarea lor sufletească, puteau chiar să discrediteze misiunea mea.

— Iertați-mă, le zisei, dar oamenii aceștia, cu toate că au căzut la fund, sînt totuși oameni, și asta le dă dreptul să capete afecțiunea mea. Bunele poveţe respinse îmbogățesc sufletul celui care le-a oferit, și cu toate că e posibil ca îndrumările mele să nu-i îndrepte pe calea cea bună, ele mă vor face, desigur, mai bun pe mine. Dacă acești nenorociți, copiii mei, ar fi prinți, mii de oameni s-ar grămădi să-i slujească dar, după părerea mea, o inimă, chiar dacă e îngropată într-o temniță, este tot atît de prețioasă ca-și una ce stă pe un tron. Da, comorile mele, dacă o să pot, am să-i îndrept. Poate că nu mă vor disprețui toți, poate că măcar pe unul îl voi putea smulge din prăpastie și aceasta ar fi un lucru mare, căci ce oare se mai află pe pămînt atît de prețios ca sufletul unui om ?

Zicînd acestea, îi lăsai și coborîi în sala comună, unde îi găsii pe întemnițați așteptîndu-mă foarte voioși, fiecare din ei fiind dispus să-i tragă doctorului o păcăleală. De pildă, cînd mă pregăteam să încep, unul îmi suci peruca într-o parte, ca din întîmplare, și-mi ceru apoi iertare.

Altul, care ședea ceva mai departe, se pricepea grozav să scuipe printre dinți, cartea mea fiind astfel împroșcată de șiroaie de salivă. Al treilea strigă „Amin" pe un ton atît de grav, încît ceilalți se prăpădiră de rîs. Un al patrulea îmi șterpeli pe nesimțite ochelarii din buzunar. Unul însă îmi jucă cel mai grozav renghi, stîrnind un haz mai general decît toți ceilalți. Băgînd de seamă cum îmi potriveam cărțile pe masă, în fața mea, șterpeli cu îndemînare una, înlocuind-o cu alta plină de glume obscene. Mă prefăcui totuși că nu bag de seamă nici una din drăcoveniile lor, continuînd în liniște să-mi văd de treabă ; eram adînc încredințat că tot ceea ce li se părea ridicol în atitudinea mea, avea să-i facă să rîdă o dată — de două ori, dar că pe urmă, ceea ce era serios, avea să-și exercite influența. Planul meu izbuti și, în mai puțin de șase zile, cîțiva din ei se căiseră și toți îmi acordau atenție.

Mă felicitai, așadar, pentru stăruința și îndemînarea mea de a strecura o picătură de simțire acestor nenorociți, care se lepădaseră de orice simțămînt moral ; intenționam să încep a le face și unele servicii concrete pentru ca situația lor să devină puțin mai suportabilă. Pînă atunci, sau făceau o foame cumplită, sau mîncau pe rupte, sau se încăierau la sînge, sau încercau regrete amarnice. Singurele lor îndeletniciri erau răfuielile, jocul de cărți și tăiatul bețișoarelor pentru îndesat tutunul în pipe. Această din urmă îndeletnicire de trîndavi îmi dădu ideea să-i folosesc pe cei care catadixeau să muncească, ca să taie bețișoare pentru tutungii și cîrlige pentru cizmari, cumpărînd lemnul potrivit din banii strînși prin subscripție obștească. Apoi, după ce lemnul era prelucrat, mă în-

grijeam să fie vîndut, în așa fel încît fiecare cîștiga cîte ceva zi de zi — e drept, o nimica toată — dar suficient ca să-și ducă existența.

Nu m-am oprit aici, ci am statornicit amenzi pentru pedepsirea imoralității și recompense pentru cei care vădeau o deosebită hărnicie. Astfel, în mai puțin de două săptămîni, formasem dintr-înșii o comunitate cu aspect social și uman, încercînd satisfacția de a mă socoti un legislator care i-a ridicat pe oameni de la sălbăticia lor nativă la stadiul de prietenie și ascultare. Tare ar fi de dorit ca puterea legiuitoare să îndrumeze și ea legile mai mult spre reformă morală decît spre severitate, ca să apară clar că opera de stîrpire a crimelor nu înseamnă să faci din pedeapsă un obicei, ci un eveniment. În locul temnițelor de acum, care îi găsesc pe oameni vinovați sau îi fac să fie, care închid pe niște nenorociți pentru că au săvîrșit o crimă, redîndu-i apoi obștii, dacă scapă vii, în stare de a comite alte mii de crime, ar fi de dorit să avem, ca și în alte părți ale Europei, locuri anumite hărăzite penitenței și singurătății, unde cei vinovați să poată avea în preajma lor niște oameni care să le insufle pocăință, în cazul că sînt vinovați, și noi elanuri spre virtute, dacă sînt nevinovați. Prin acest mijloc, și nu prin sporirea pedepselor, se poate ajunge la reformarea statului. Nu pot să rezist de a pune sub semnul îndoielii însuși dreptul pe care societățile omenești și l-au însușit de a pedepsi cu moartea abaterile ușoare. În caz de omor, acest drept este vădit, pentru că izvorăște din dreptul de legitimă apărare și poți să-i iei viața aceluia care n-a respectat viața altuia. Este firesc să te ridici înarmat împotriva ucigașilor ; cazul

se schimbă cînd e vorba de furt. Legea firii nu-mi dă dreptul să-l ucid pe hoț, cu atît mai mult, cu cît, prin această lege, calul ce mi-l ia este tot atît de mult al lui ca și al meu. Dacă, așadar, aș avea vreun drept de viață asupra lui, n-ar putea izvorî decît dintr-un legămînt făcut între noi, cum că acel care-l lipsește pe celălalt de calul său va trebui să piară. Dar, mai întîi, acest contract este nul, pentru că nici un om nu are dreptul să-și negocieze viața, întrucît ea nu-i aparține. Apoi, acest legămînt este neavenit și ar fi anulat chiar de un tribunal ce se orientează după coduri moderne, deoarece prevede o pedeapsă imensă pentru o încălcare infimă a legii, căci e cu mult mai just ca doi oameni să trăiască, decît ca unul dintre ei să meargă călare. Dar un contract care e fals între doi indivizi, rămîne la fel de fals cînd se extinde asupra a o sută sau o sută de mii de indivizi căci, după cum zece milioane de cercuri nu pot alcătui niciodată un pătrat, tot așa glasurile unite a miriade de oameni nu pot împrumuta nici cel mai mic temei falsității. Așa glăsuiește rațiunea și natura nealtoită cu nimic spune așijderi. Sălbaticii, care se conduc aproape numai după legile firii, respectă mult mai mult decît noi viața semenului lor. Rareori varsă sînge, și atunci doar ca să aplice legea talionului, ca să răzbune o cruzime. Oricît de aprigi erau în timp de război strămoșii noștri, în timp de pace saxonii nu aveau decît foarte puține execuții.

Și în toate legislațiile tinere, care poartă încă pecetea puternică a firii, aproape că nu există crime considerate capitale. Abia printre cetățenii comunităților mai rafinate, legile penale, aflate în mîna bogătașilor, sînt în-

dreptate împotriva săracilor. Pe măsură ce îmbătrînește, o formă de guvernămînt pare să capete firea posomorîtă a vîrstei înaintate, de parcă proprietățile ne-ar deveni mai scumpe pe măsură ce sporesc, de parcă bogăția, cu cît devine mai uriașă, cu atît face să ni se înmulțească și temerile ; toate posesiunile noastre sînt căptușite, zi de zi, cu noi edicte, și țara este înțesată cu spînzurători spre a-i alunga pe cei care ar vrea să ne cotropească bunurile.

Nu pot să precizez dacă numărul mare de legi penale sau destrăbălarea poporului nostru fac ca în această țară să existe mai mulți osîndiți într-un an decît sînt în jumătate din țările Europei laolaltă. Poate că asta se datorește ambelor pricini, căci una o implică pe cealaltă. Cînd legile penale ale unei națiuni statornicesc, fără discernămînt, pedepse egale pentru grade de vină diferite, poporul, văzînd că nu se face nici o distincție între o crimă și un delict mai puțin grav, se simte îndemnat să piardă busola oricărui simț moral. De aici rezultă că multitudinea de legi dă naștere la noi vicii, iar acestea impun noi forme de constrîngere.

Ar fi, așadar, de dorit, ca autoritatea, în loc să născocească legile noi spre a pedepsi viciul, în loc să strîngă chingile obștii pînă la a da naștere la o convulsiune care le poate rupe, în loc să-i elimine pe cei sărmani ca nefolositori, mai înainte de a le pune folosul la încercare, în loc să transforme îndreptarea în răzbunare, ar fi, zic, de dorit, ca autoritatea să încerce a pune în acțiune mijloace de a preîntîmpina crimele și a face din lege ocrotitorul poporului, nu tiranul lui. Am descoperi atunci că

aceste făpturi, al căror suflet este socotit o drojdie, n-ar avea nevoie de altceva decît să fie cizelate, am vedea că acești nenorociți, pe care-i osîndim astăzi la niște lungi torturi, de teamă ca luxul să nu sufere cumva vreo clipă de îndurerare, ar putea, dacă ar fi tratați cum se cuvine, să slujească la întărirea statului în vreme de primejdie ; căci, așa precum chipurile lor sînt asemănătoare cu ale noastre, tot așa și inimile lor se aseamănă cu ale noastre ; căci există puține spirite atît de josnice ca, prin stăruință, să nu le putem îndrepta ; fiindcă un om poate supraviețui celei din urmă încălcări a legii fără să moară pentru că a săvîrșit-o ; și fiindcă nu-i nevoie de atîta sînge ca să cimentăm siguranța noastră.

CAPITOLUL XXVIII

Fericirea și nenorocirea sînt, pe acest pămînt, mai degrabă rodul prudenței decît al virtuții ; suferințele și bucuriile trecătoare fiind în ochii lui Dumnezeu lucruri neînsemnate, în a căror împărțire el nu este dispus să se amestece

Trecuseră mai mult de cincisprezece zile de cînd eram în închisoare, fără ca draga mea Olivia să fi venit să mă vadă și-mi era tare dor de ea. Împărtășind nevestei această dorință, a doua zi dimineața, sărmana fată intră în celulă, rezemîndu-se de brațul surorii sale. Mă izbi schimbarea ce o văzui la ea. Gingășiile nenumărate care străluceau odini-

oară în întreaga ei făptură se topiseră. Mîna morții părea că-i modelase trăsăturile, ca să mă îngrijoreze, tîmplele i se scobiseră, fruntea îi era încordată și o paloare fatală i se așternuse pe chip.

— Sînt bucuros că te văd draga mea, îi zisei, dar de ce ești atît de abătută ? Nădăjduiesc, iubirea mea, că ai încă prea multă prietenie pentru mine, ca să lași să fie năruită de dezamăgire o viață pe care o prețuiesc mai mult decît pe a mea. Fii inimoasă, fata mea, și o să mai apucăm noi zile fericite.

— Totdeauna ai fost bun cu mine, tată dragă, răspunse ea, dar ceea ce mă face să sufăr mai mult e faptul că nu voi avea prilejul de a împărtăși această fericire pe care mi-o făgăduiești. Mă tem că fericirea nu-mi mai este hărăzită pe acest pămînt și nu năzuiesc decît să scap dintr-un loc unde n-am găsit decît nefericiri. Aș dori, scumpul meu tată, să-i arăți supunerea cerută domnului Thornhill. Ai putea, într-o măsură, să-l îndemni a ne compătimi și ar fi pentru mine o mare ușurare, înainte de a muri, să te văd liber.

— Niciodată, fiica mea, zisei, niciodată și nimic nu mă va face să recunosc că fiica mea este o stricată, căci chiar dacă lumea poate privi greșeala ta cu dispreț, eu n-o privesc decît ca un semn al credulității tale și nu ca unul de vinovăție. Draga mea, nu mă simt deloc nenorocit în acest loc, oricît de sumbru ți s-ar părea, și fii sigură că atîta vreme cît îmi vei binecuvînta mai departe viața, trăind, nu voi consimți să te facă mai nefericită căsătorindu-se cu alta.

După ce Olivia plecă, tovarășul meu de închisoare, care fusese de față la convorbire, mă condamnă, cu destul temei, pentru încăpățînarea de a respinge o supunere care urma să-mi aducă libertatea. Îmi atrase luarea-aminte că nu putea fi jertfită întreaga familie pentru pacea unuia dintre copii, mai ales cînd acesta mă jignise.

— Pe lîngă asta, adăugă el, nu știu dacă-i drept să te împotrivești unei uniri dintre un bărbat și o femeie, cum faci acum, refuzînd să consimți la o căsătorie ce n-o poți împiedica, dar pe care o poți face nefericită.

— Domnule, îi răspunsei, nu-l cunoști pe omul care ne asuprește. Sînt perfect încredințat că toate supunerile de care aș putea da dovadă n-o să-mi aducă nici un ceas de libertate. Mi s-a spus că în încăperea unde mă aflu chiar acum, unul din datornicii lui a murit anul trecut în mare lipsă. Totuși, dacă supunerea și consimțămîntul meu ar putea să mă scoată de aici și să mă instaleze în cel mai frumos din apartamentele sale, nu i le-aș acorda în nici un caz, căci ceva mi-ar șopti că sanctific un adulter. Atît cît va trăi fiica mea, el nu poate să încheie o căsătorie legală, în ochii mei. Dacă ea ar pleca din această lume, aș fi în adevăr cel mai josnic dintre oameni, dacă, din ură, aș încerca să-i despart pe acei care ar dori să se unească. Oricît de nemernic este, tot aș dori să se însoare, ca să împiedic urmările viitoarelor lui desfrînări. Dar astăzi, n-aș fi cel mai crud dintre părinți, semnînd un document care ar duce la mormînt pe fiica mea, numai ca să ies eu din închisoare ? Ca să depărtez de la mine o suferință, să zdrobesc inima copilei mele cu alte mii de săgeți ?

Își dădu părerea că răspunsul meu este drept, dar nu se putu stăpîni să-mi spună că fiica mea părea prea ofilită, ca să mai am mult de stat în închisoare.

— Oricum, urmă el, deși refuzi să-i arăți supunere nepotului, nădăjduiesc că nu ai avea nimic împotrivă să-i expui cazul unchiului, care trece drept omul cel mai onest și mai drept din întreg regatul. Te sfătuiesc să-i trimiți prin poștă o scrisoare în care să-i arăți cum te maltratează nepotul său, și aș pune rămășag că în trei zile capeți răspuns.

Îi mulțumii pentru ideea ce mi-o dăduse și mă apucai de îndată să o pun în aplicare. Dar aveam nevoie de hîrtie și, din păcate, cheltuisem toți banii pe mîncare; prietenul meu de închisoare îmi procură însă cele trebuincioase.

Trei zile în șir m-am simțit cuprins de neliniște, neștiind cum va fi întîmpinată scrisoarea mea. Între timp nevasta stărui în repetate rînduri să mă supun oricăror condiții decît să rămîn în locul acela și în fiece clipă îmi trimitea vești că sănătatea fetei se înrăutățea. Mai trecură două zile, fără să primesc vreun răspuns. Nu prea avea sorți de reușită plîngerea unui străin împotriva unui nepot favorit. Așa că, în curînd, și această nădejde, ca și celelalte, se risipi. Tăria de cuget însă nu mă părăsi, cu toate că închisoarea și aerul prost începuseră să-mi ruineze, văzînd cu ochii, sănătatea, iar brațul vătămat de foc mă supăra din ce în ce mai tare. Îi aveam în jurul meu pe copii și, în timp ce stăteam întins pe paie, îmi citeau rînd pe rînd sau ascultau îndrumările mele și plîngeau. Sănătatea fetei se ofilea însă mult mai grabnic decît a mea. Orice veste nouă ce o primeam de la ea îmi sporea îngrijorările și suferința. A cincea zi după ce-i scrisesem domnului William Thornhill, fui tulburat de vestea că fiica mea rămăsese fără grai. Atunci închisoarea începu să mă apese cu adevărat. Sufletu-mi năzuia să țîșnească din temniță ca să zboare la căpătîiul copilei mele, s-o mîngîie, s-o îmbărbăteze, să-i culeagă cele din urmă dorințe și s-o îndrume către cer. Mi se vesti, în cele din urmă, că-și dădea duhul și, cu toate acestea, eram lipsit chiar de mica mîngîiere de a mă duce să plîng lîngă ea. Tovarășul meu de închisoare veni, după un răstimp, să-mi aducă vestea că murise, îndemnîndu-mă să-mi păstrez răbdarea. A doua zi dimineață se întoarse și mă găsi cu cei doi copilași, acum singurii mei tovarăși, care se străduiau cu nevinovăție să mă mîngîie. Mă rugară să-mi citească spre a nu mai plînge, fiindcă eram prea bătrîn pentru asta.

— Sora mea, tată, zicea cel mai mare, nu este acum un înger în cer? De ce să te mîhnești pentru ea? Aș vrea să fiu și eu un înger, ca să nu mai stau în locul ăsta de spaimă, dacă tu ai fi cu mine.

— Da, adăugă odorul meu cel mic, cerul unde este sora noastră e un loc mult mai frumos ca ăsta. Acolo sînt oameni buni, pe cînd aici sînt niște răi.

Domnul Jenkinson întrerupse gunguritul lor naiv, spunîndu-mi că acum, cînd fata nu mai e pe această lume, trebuie să mă gîndesc serios la restul familiei și să încerc să-mi scap viața, care era amenințată ceas de ceas, din pricina lipsurilor și a aerului stricat. Adăugă că era de

datoria mea să jertfesc orice mîndrie și să las la o parte orice supărare pentru binele celor care depindeau de mine, și că eram silit de rațiune și justiție să încerc a mă împăca cu moșierul meu.

— Domnul fie lăudat, răspunsei, nu mi-a mai rămas nici un strop de mîndrie. Mi-ar fi scîrbă de mine însumi dacă aș crede că mai zac ranchiună sau trufie în inima mea. Dimpotrivă, deoarece asupritorul meu mi-a fost odinioară enoriaș, nădăjduiesc să-l înfățișez într-o zi cu un suflet fără pată la judecata de apoi. Nu, domnule, nu am acum nici ură și cu toate că mi-a răpit ceea ce prețuiam mai mult decît toate avuțiile lui, cu toate că mi-a frînt inima, căci sînt bolnav de moarte, foarte bolnav, cu toate acestea, prietene, nedreptățile lui nu-mi vor inspira niciodată vreo pornire de răzbunare. Consimt acum la căsătoria lui, și dacă această supunere îi poate face plăcere, poftim, dați-i de știre că dacă l-am jignit cu ceva, îmi pare rău.

Domnul Jenkinson luă o pană și cerneală așternînd pe hîrtie supunerea mea, aproape cu aceleași vorbe pe care le găsisem, iar eu semnai. Trimisei copilul cu misiva la domnul Thornhill, care se afla atunci la reședința de la țară. După vreo șase ore se întoarse cu un răspuns verbal. Se trudise mult, după cum spunea el, să poată vorbi cu nobilul, pentru că servitorii erau obraznici și bănuitori, dar îl văzu din întîmplare, ieșind pentru treburi, pregătindu-se de nuntă, care trebuia să aibă loc peste trei zile. Ne mai spuse că se apropiase cu toată umilința de domnul Thornhill și că-i înmînase scrisoarea, că domnul Thornhill, după ce-o citise, îi răspunse că supunerea venea prea

tîrziu și nu mai folosea, că aflase că mă plînsesem unchiului său, dar că scrisoarea mea fusese disprețuită, așa precum merita, că, dealtfel, toate cererile ce i le voi mai face, să le înaintez de aici înainte procuratorului său și nu lui. Adăugă, totuși, că avînd o părere foarte bună despre discreția celor două tinere, ele ar fi putut interveni în chipul cel mai eficient pe lîngă el.

— Iată, domnule, zisei tovarășului meu de suferință, descoperi acum firea omului care mă asuprește. Poate fi totodată glumeț și crud. Dar facă ce vrea, curînd voi fi liber, în pofida tuturor lanțurilor cu care mă leagă el. Pășesc către un lăcaș ce îmi pare tot mai strălucitor cu cît mă apropiu de el. Această așteptare îmi ușurează mîhnirea și cu toate că las în urmă o familie neajutorată, ea nu va fi cu totul părăsită. Se va găsi, poate, cineva s-o ajute de dragul sărmanului lor tată și alții care o vor scoate din nevoi în chip caritabil de dragul tatălui ceresc.

Pe cînd vorbeam, nevastă-mea, pe care n-o văzusem deloc în ziua aceea, intră, avînd zugrăvită pe chip spaima și făcînd eforturi zadarnice să-mi vorbească.

— De ce, dragostea mea, exclamai, de ce vrei să-mi mai amărăști sufletul ? Cu toate că supunerea mea nu-l înduplecă pe crudul nostru stăpîn, cu toate că m-a osîndit să pier în această ticăloasă închisoare și cu toate că am pierdut un copil mult iubit, vei afla mîngîiere în ceilalți copii ai noștri cînd eu nu voi mai fi.

— Am pierdut, în adevăr, zise ea, un copil prea iubit, Sofia mea, iubita mea Sofia, s-a dus smulsă dintre noi, răpită de scelerați !

— Cum, doamnă, interveni tovarăşul meu de închisoare, Sofia răpită de nişte nemernici ? Imposibil să fie adevărat !

Nevastă-mea nu putu răspunde decît printr-o privire fixă şi printr-un şuvoi de lacrimi. Dar soţia unuia dintre cei închişi, care venise cu ea, ne dădu mai multe detalii. Ne spuse că în timp ce nevastă-mea, fiica mea şi cu ea se plimbau pe drumul mare, în apropierea satului, o diligenţă cu patru cai veni drept spre ele şi se opri brusc. După care, un bărbat, bine îmbrăcat, dar care nu era domnul Thornhill, coborîse din diligenţă, o înlănţuise de mijloc pe fiică-mea şi, băgînd-o cu de-a sila înăuntru, poruncise vizitiului să mîne aşa fel că, într-o clipă, se şi făcuseră nevăzuţi.

— Acum, strigai, paharul mizeriei mele s-a umplut. Nici o putere de pe acest pămînt nu-mi mai poate răni inima. Cum ? Nu mi-a lăsat nici una ? Nici una ? Monstrul ! Copilă scumpă inimii mele ! Era frumoasă şi înţeleaptă ca un înger. Dar n-o lăsaţi pe nevastă-mea să cadă ! Nici una nu mi-au lăsat !

— Vai, tovarăşul meu de viaţă, îmi zise nevastă-mea, tu ai mai curînd nevoie de mîngîiere decît mine. Nefericirile noastre sînt mari, dar chiar de vor fi mai mari le voi îndura, numai să te văd pe tine mai tare. Pot să-mi răpească copiii şi tot ceea ce am pe lumea asta, numai să mi te lase pe tine.

Feciorul meu, care era de faţă, se străduia să ne domolească durerea. Ne ruga să ne liniştim, susţinînd că nădăjduia să mai avem temei de mulţumiri în viaţă.

— Copilul meu, îi zisei, uită-te în jurul tău, în lumea întreagă, şi vezi dacă mai pot găsi undeva fericire. Sclipeşte undeva vreo rază de nădejde pentru noi ? Tot ce ne aşteaptă mai luminos nu se află oare dincolo de mormînt ?

— Dragă tată, răspunse el, nădăjduiesc că mai e ceva care-ţi va da un prilej de mulţumire căci, uite, am primit o scrisoare de la fratele meu, George.

— Ce spui, de la el ? Ştie de nenorocirea noastră ? Nădăjduiesc că e scutit de suferinţele ce le îndură familia lui năpăstuită.

— Da, tată, răspunse el, e vesel, voios şi fericit. Scrisoarea lui aduce numai veşti bune, e prieten cu colonelul lui, care i-a făgăduit că-l face locotenent cum se va ivi un loc liber.

— Eşti sigur de ceea ce spui ? întrebă nevasta. Eşti sigur că nu i s-a întîmplat nimic rău ?

— Nimic, fireşte... Uite scrisoarea care o să vă facă nespusă plăcere şi dacă ceva poate să vă mîngîie, cu siguranţă că misiva lui va izbuti.

— Dar eşti sigur, reluă ea, că scrisoarea-i de la el şi că-i aşa de fericit pe cît spui ?

— Da, mamă, sigur că-i de la el şi într-o zi va fi mîndria şi reazămul familiei noastre.

— Mulţumesc Providenţei, zise ea, că s-a rătăcit scrisoarea din urmă pe care i-am trimis-o. Da, dragul meu, urmă ea întorcîndu-se spre mine, voi recunoaşte acum că, deşi mîna cerului se arată atît de aspră cu noi în alte

prilejuri, ne-a fost prielnică de data asta. În ultima scrisoare ce i-am trimis-o fiului meu și pe care am scris-o pătrunsă de amărăciunea mizeriei, i-am cerut în schimbul binecuvîntării materne și dacă are bărbăție-n inimă, să-și răzbune tatăl și sora ; dar mulțumită celui care cîrmuiește toate, scrisoarea nu i-a ajuns, iar eu sînt cu sufletul împăcat.

— Femeie, strigai, ai făcut foarte rău și altădată dojana mea ar fi fost mai aspră. Vai ! În ce cumplită prăpastie ți-ai fi năruit sufletul ! Și tu, și fiul tău ați fi avut sufletele pierdute pe vecie ! Trebuie să recunoaștem că Pronia a fost, într-adevăr, mai bună cu noi decît noi înșine. Ea a hărăzit ca fiul nostru să fie părintele și ocrotitorul copiilor mei cînd eu nu voi mai fi. Cît de nedrept eram cînd mă plîngeam că mi s-a smuls orice mîngîiere ! Acum aflu că el e fericit, că nu știe de necazurile noastre și că acest fecior va putea să vă ajute pe toți, pe mama sa văduvă, pe frații și surorile lui. Dar ce zic eu, ce surori i-au rămas ? Acum ele nu mai sînt, mi-au fost răpite și sînt pierdut !

— Tată, zise fiul meu întrerupîndu-mă, îngăduie-mi să-ți citesc scrisoarea, căci știu că-ți va face plăcere.

Îi dădui încuviințarea și el citi :

„*Prea cinstitul meu tată !* Îmi întorc o clipă privirea de la plăcerile ce mă înconjoară pentru a o ațînti asupra unor lucruri ce-mi sînt încă și mai scumpe, asupra modestului colț de la gura sobei din casa părintească. Închipuirea îmi zugrăvește micul grup nevinovat al fraților și surorilor, toți ascultînd cu mare luare-aminte fiecare rînd din această scrisoare. Văd cu încîntare aceste chipuri, pe care nu le-a

slutit niciodată ambiția sau deznădejdea. Dar oricît de fericiți ați fi voi acolo, acasă, sînt încredințat că bucuria voastră va spori cînd veți afla că sînt foarte mulțumit de rostul meu și că-s fericit în toate privințele. Regimentului nostru i s-a contramandat ordinul și nu va ieși din granițele regatului. Colonelul, care mă socotește prietenul său, mă duce peste tot unde este poftit. Și, după cea dintîi vizită, cînd trec a doua oară pe undeva, mi se acordă îndeobște și mai multă considerație.

Am dansat aseară cu doamna G. și dacă aș putea s-o uit pe aceea pe care o știți, poate că aș izbuti să cîștig inima acestei doamne. Dar asta-i soarta mea, să-mi aduc aminte de alții, în vreme ce eu sînt uitat de cei mai mulți dintre prietenii mei absenți, în rîndul cărora mă tem că trebuie să vă număr și pe dumneavoastră, tată ; am așteptat îndelung, în zadar, fără să am plăcerea de a primi o scrisoare de acasă, deși nu pricep de ce. Olivia și Sofia mi-au făgăduit, de asemenea, că au să-mi scrie, dar se pare că m-au uitat. Spuneți-le din parte-mi că sînt două mici mincinoase și că în clipa aceasta sînt grozav de pornit împotriva lor. Totuși nu știu cum se face, cu toate că vreau să le dojenesc puțin, inima mi se moaie de o duioasă emoție. Spune-le, așadar, scumpul meu tată că, uitînd toate, le păstrez încă multă afecțiune și fii încredințat că rămîn pentru totdeauna,

Respectuosul vostru fiu."

— Cîtă mulțumire nu sîntem datori să-i arătăm lui Dumnezeu, zisei, pentru că, în mijlocul tuturor nefərici-

rilor prin care trecem, unul dintre noi este scutit de a le gusta ! Cerul să-l păzească şi să-i ţină fericirea mai departe, ca să fie sprijin mamei sale văduve şi tată acestor doi copii, care sînt toată moştenirea ce i-o pot lăsa acum. Fie ca el să proteguiască nevinovăţia lor de ispitele pe care le aduce nevoia şi să le fie călăuză pe drumul cinstei !

Abia sfîrşii aceste cuvinte, cînd auzii larmă asemeni cu cea a unei încăierări ce venea dinspre partea de jos a închisorii. Peste puţin vuietul amuţi şi am auzit pe coridorul care ducea spre odaia mea un zăngănit de fiare. Temnicerul intră, ţinînd un om rănit, însîngerat de sus pînă jos, încătuşat în grele lanţuri. Îl privii pe nenorocit cu compătimire, dar pe măsură ce se apropia de mine fui izbit de oroare căci îl recunoscui pe fiul meu.

— George, copilul meu, eşti tu cu adevărat, aşa, însîngerat, încătuşat ? Asta-i fericirea de care te bucurai ? În felul ăsta trebuie să ne revedem ! Oh, fie ca această privelişte să-mi zdrobească inima şi să mor pe loc !

— Unde-ţi este tăria de cuget, tată ? răspunse fiul meu cu glas neabătut. Trebuie să sufăr ; trebuie să isprăvesc cu viaţa şi n-au decît să mi-o ia.

Încercai să-mi stăpînesc cîteva clipe, în tăcere, durerea care mă tulbura, dar simţeam că aceste sforţări îmi aduceau sfîrşitul.

— Ah, copilul meu, inima îmi sîngerează cînd te văd în halul ăsta şi nu pot să-mi înfrînez lacrimile. Cînd te credeam fericit şi imploram cerul pentru siguranţa ta, să

te văd în starea asta, încătuşat, rănit ! Totuşi moartea nu e o fericire pentru un tînăr, iar eu sînt bătrîn, un biet moşneag. Şi am trăit să-mi văd pe toţi copiii căzînd, înainte de vreme, în jurul meu, în timp ce eu le supravieţuiesc, nefericit, în mijlocul ruinelor ! Fie ca toate blestemele care au copleşit vreodată un suflet, să cadă asupra ucigaşului copiilor mei. Fie ca el să trăiască să-i vadă, ca şi mine, pe ai lui !

— Opreşte-te, tată, urmă fiul meu, sau vrei să mă faci să roşesc pentru tine ! Cum poţi, uitînd cîţi ani ai şi ce sfîntă chemare îndeplineşti, să-ţi arogi misiunea de a împărţi dreptatea divină aruncînd spre boltă aceste blesteme, care urmează curînd să se prăvale pentru a nimici chiar capul dumitale ! Nu, tată, cugetă mai degrabă cum trebuie să mă pregăteşti pentru moartea josnică pe care va trebui s-o sufăr peste puţin timp, cum să mă înarmezi cu nădejde şi cu hotărîre, să-mi dai curajul trebuitor ca să beau, cu stăpînire, paharul amar ce-mi va fi dat în curînd să-l înghit.

— Nu vei muri, copilul meu ! Sînt ferm încredinţat că n-ai săvîrşit o greşeală care să merite o moarte înjositoare. George al meu n-a putut să se facă vinovat de-o crimă urîtă, care să-i oblige pe străbuni să se ruşineze de el.

— Mă tem, răspunse el, că fapta mea nu-i de iertat. Cînd am primit scrisoarea mamei, am pornit pe dată să-l pedepsesc pe acel ce ne-a pătat onoarea şi i-am trimis o scrisoare ca să iasă pe teren să mă înfrunte. N-a venit el, ci a trimis patru dintre oamenii lui să mă prindă. Am

rănit pe primul care m-a atacat și mă tem că rana e mortală ; ceilalți m-au făcut prizonierul lor. Lașul este hotărît să dea curs legii împotriva mea. Dovezile sînt de netăgăduit. Și cum sînt cel dintîi care încalcă noua lege a Parlamentului, nu văd cum aș putea fi grațiat. Dar totdeauna m-ai fermecat cu lecțiile tale asupra curajului. Insuflă-mi și acum acest curaj prin propria ta pildă !

— Ei bine, fiul meu, vei regăsi aceste lecții în pilda mea. Mă simt acum înălțat deasupra lumii și deasupra tuturor plăcerilor pe care ea ar putea să mi le dea. Din această clipă inima mea rupe toate legăturile ce o țineau de pămînt și haide să ne pregătim pentru veșnicie ! Da, fiul meu, îți voi arăta calea. Sufletul meu îl va călăuzi pe al tău în urcuș, căci își vor lua zborul împreună. Văd și sînt convins că nu ai de nădăjduit iertare aici... Te îndemn, așadar, să cauți a o căpăta la acel suprem tribunal în fața căruia vom fi în curînd trași la răspundere, și tu, și eu. Dar să nu fim zgîrciți în îndemnurile noastre. Să le împărțim cu tovarășii noștri de închisoare. Cinstite paznic, fii bun și îngăduie să vină aici toți cei închiși, ca să încerc să-i fac mai buni.

Zicînd aceste cuvinte, făcui o sforțare să mă ridic de pe paiele mele, dar n-avui putere și n-am fost în stare decît să mă sprijin de zid. Deținuții se adunară, după îndrumarea mea, căci le plăcea să-mi audă sfaturile. Fiul meu și mamă-sa mă sprijineau de-o parte și de alta. Îi privii pe ascultătorii mei și, văzînd că nu lipsea nici unul, le-am ținut următoarea cuvîntare.

CAPITOLUL XXIX

Echitatea providenței dovedită în împărțirea fericirii și mizeriei. Cei ce pătimesc trebuie să fie răsplătiți pentru suferințele îndurate pe acest pămînt

Prietenii mei, copiii mei, tovarășii mei de suferință, cînd cuget asupra felului cum se împarte răul și binele pe acest pămînt, găsesc că omul a primit multe care-l fac să se bucure, dar și mai multe care-l fac să sufere. Chiar de-am cerceta întreaga lume, nu vom afla un om atît de deplin fericit încît să nu mai aibă ce dori, dar zilnic vedem mii de semeni care, prin sinucidere, ne dovedesc că nu au mai avut ce nădăjdui. S-ar părea, așadar, că în viața asta nu putem fi cu desăvîrșire binecuvîntați, dar că putem fi cu prisosință nenorociți.

De ce trebuie oare să simtă omul atîta durere ? De ce sînt necesare suferințele noastre la alcătuirea fericirii obștești ? De ce, cînd toate celelalte sisteme sînt desăvîrșite prin perfecțiunea părților subordonate, marele sistem are nevoie pentru desăvîrșirea lui de părți care nu numai că nu sînt subordonate altora, dar sînt chiar nedesăvîrșite ele însele ?

Acestea sînt chestiuni care nu se pot explica și a căror cunoaștere ar putea fi zadarnică. Providența a găsit de cuviință să înșele curiozitatea noastră, mulțumindu-se să ne dea numai temeiuri de mîngîiere.

În starea aceasta, omul a cerut ajutorul prietenesc al filozofiei și Cerul, recunoscînd incapacitatea ei de a ne

consola, i-a dăruit ajutorul religiei. Mîngîierile filozofiei sînt foarte amuzante, dar adesea înşelătoare. Ea ne spune că viaţa este plină de mîngîieri dacă ştim să ne desfătăm cu ele. Pe de altă parte, ne spune că dacă sîntem supuşi nefericirilor de neînlăturat, viaţa este scurtă şi pătimirea noastră va lua curînd sfîrşit. Astfel, aceste două consolări se anulează una pe alta, căci dacă viaţa este un loc de plăceri, scurtimea ei va să fie o nefericire, iar dacă e lungă, suferinţele noastre iniţiale sînt prelungite. Aşa că filozofia este şubredă ; mîngîierile religiei ating în schimb un prag mult mai înalt. Omul vieţuieşte aici, pe pămînt, ne spune ea, ca să-şi pregătească sufletul şi să-l aducă în stare să locuiască în alt lăcaş. Cînd omul cel bun îşi părăseşte trupul şi devine duh slăvit, el va afla că şi-a pregătit aici un cer plin de fericire, în vreme ce păcătosul, care-i rătăcit şi molipsit de vicii, îşi părăseşte cu groază trupul şi descoperă că şi-a atras dinainte răzbunarea cerului.

Aşadar, trebuie să păzim învăţătura religiei în toate împrejurările vieţii, pentru ca să gustăm adevăratele plăceri, căci dacă sîntem fericiţi pe pămînt, atunci, la gîndul că vom fi veşnici, această fericire constituie o plăcere în plus, iar dacă sîntem nefericiţi, este o adevărată mîngîiere să cugeţi că vei avea undeva un loc de odihnă. Astfel, religia înfăţişează omului norocos o fericire veşnică, iar celor nenorociţi o schimbare faţă de suferinţa îndurată. Dar, cu toate că religia este plină de bunătate pentru toţi oamenii, ea făgăduieşte o răsplată deosebită celor nefericiţi. Legea noastră sfîntă le face făgăduinţele cele mai mari celor bolnavi, celor lipsiţi de adăpost, celor goi, celor

închişi şi împovăraţi de necazuri. Întemeietorul religiei noastre se mărturiseşte pretutindeni prietenul celor nenorociţi şi, spre deosebire de prietenii falşi de pe această lume, îşi revărsă toate mîngîierile asupra celor părăsiţi de toţi. Oamenii fără minte au cîrtit, zicînd că această purtare este părtinitoare, ca un fel de preferinţă acordată fără să fie meritată prin ceva. Dar ei n-au cugetat niciodată că nu-i stă deloc în putere chiar cerului de a face un dar atît de mare cum e fericirea fără sfîrşit, deopotrivă celui fericit, ca şi celui nenorocit. Pentru cel dintîi, veşnicia nu-i decît o singură binecuvîntare, căci ea nu face decît cel mult să sporească ceea ce îl stăpînea dinainte. Pentru celălalt, este un îndoit avantaj, deoarece face să înceteze chinul de care suferea şi-l răsplăteşte prin fericirea cerească în lumea de apoi.

Dar în mărinimia ei, Pronia îl favorizează şi din alt punct de vedere pe cel sărac, nu pe cel bogat, căci precum îi face primului mai de dorit viaţa de după moarte, aşa îi şi netezeşte trecerea spre ea. Cel nefericit s-a deprins de mult cu toate chipurile spaimei. Omul doborît de suferinţe se întinde liniştit pe patul morţii, el n-are ce bogăţii să regrete ; puţine sînt legăturile ce îi întîrzie plecarea ; simte, doar fiorul naturii la despărţirea finală şi acesta nu-i defel mai puternic decît cel pe care l-a resimţit adesea şi mai înainte, căci, după un anumit grad de suferinţă, natura acoperă, binevoitoare, cu un văl de insensibilitate, fiecare nouă ştirbire adusă de moarte trupului nostru.

Aşa că Providenţa a dăruit celor năpăstuiţi două avantaje asupra acelora care au fost fericiţi în viaţă ; mai

multă dulceață la moarte, iar în cer, o mai mare plăcere izvorînd din desfătarea izvorîtă din contrast. Iar această superioritate, dragii mei, nu-i un lucru de disprețuit. Ea pare a fi una din plăcerile sărmanului din parabolă, căci cu toate că se afla în ceruri și gusta toate deliciile ce i se pot dărui, totuşi se arată ca un adaus la fericirea lui faptul că a fost cîndva nenorocit și că de astă dată cunoaște mîngîierea ; el știe ce înseamnă să fii vrednic de jale și simte așadar ce va să zică să fii fericit.

Astfel, prietenii mei, vedeți că religia face ceea ce filozofia n-a izbutit vreodată : ne arată că Dumnezeu este același pentru cei fericiți ca și pentru cei nefericiți și că aduce aproape toate bucuriile omenești cam la același prag.

Ea dă săracilor ca și bogaților aceeași fericire în viața de apoi și o egală nădejde de a năzui la ea. Dacă cel bogat are precăderea de a se bucura de plăcerile pămîntești, cel sărac are în cealaltă viață, cînd este încununat cu fericirea veșnică, satisfacția fără sfîrșit de a ști ce înseamnă să fii nenorocit. Și chiar dacă cineva ar putea spune că aceasta este puțin lucru, veșnicia compensează totuși, ca durată, fericirea trecătoare în care cei bogați au trăit, poate, mai intens.

Iată, așadar, mîngîierile pe care cei nefericiți le au anume pentru ei și prin care sînt mai presus de restul omenirii. Cei care au trecut prin nenorocirile săracului, trebuie să cunoască viața și s-o îndure. Să rostești vorbe mari despre avantajele pieritoare de care se bucură, înseamnă doar să repeți ceea ce ei nici nu cred, nici nu li se întîmplă. Oamenii care au cele trebuincioase traiului nu sînt săraci ; cei care le rîvnesc sînt cu adevărat nenorociți.

Da, prietenii mei, trebuie să fim nenorociți. Nici un fel de efort zadarnic al unei imaginații rafinate nu poate îmblînzi nevoile firii, nu poate dărui o plăcută adiere aburilor de umezeală dintr-o temniță, ori să potolească palpitările unei inimi zdrobite. Să-l lăsăm pe filozoful întins pe culcușu-i molatic să ne spună că putem rezista la toate astea. Vai ! Efortul cheltuit ca să rezistăm constituie în sine cea mai mare suferință. Moartea e ușoară și orice om poate susține acest lucru, dar caznele sînt înfiorătoare, și pe acestea nici un muritor nu le poate îndura.

Nouă, așadar, prieteni, făgăduielile fericirii cerești trebuie să ne fie cu osebire scumpe, căci dacă răsplata noastră s-ar afla doar pe lumea asta, atunci am fi cu adevărat cei mai de plîns oameni. Îmi rotesc privirea peste acești pereți mohorîți, zidiți pentru a ne înspăimînta ca și pentru a ne răpi libertatea ; la această lumină slujind doar să ne arate grozăviile locului ; la aceste lanțuri pe care le-a impus tirania sau le-a făcut necesare crima. Cînd mă uit la aceste chipuri străvezii și aud gemetele voastre, o prieteni, văd ce schimbare strălucitoare va înfățișa cerul, față de toate astea ! Să zbori prin ținuturi fără hotare, slobod ca văzduhul, să te scalzi în razele de soare ale fericirii eterne, să înalți nesfîrșite imnuri de slavă ; să n-ai stăpîn care să te amenințe sau să te insulte, decît duhul Bunătății întrupate pe vecie sub ochii tăi ! Cînd mă gîndesc la aceste lucruri aștept moartea ca pe un mesager aducător de vești bune ! Cînd mă gîndesc la aceste lucruri, cea mai ascuțită coasă a morții devine toiagul de care vreau să mă reazăm ; cînd mă gîndesc la aceste lucruri, ce se mai află oare pe lume ca să merite

a fi dobîndit ? Cînd mă gîndesc la aceste lucruri, mai e ceva care să nu fie vrednic de lepădat ? Regii, în palatele lor, s-ar cuveni să geamă tînjind după asemenea avantaje, dar noi, umiliţi cum ne aflăm, trebuie doar să le rîvnim.

Şi vor fi oare aceste bunuri ale noastre ? Cu siguranţă, numai să ne străduim a le dobîndi ; şi îmbărbătarea noastră e că sîntem feriţi de multe ispite care ne-ar întîrzia în urmărirea acestui ţel. Numai să ne străduim a le dobîndi şi vor fi negreşit ale noastre. Şi iată o altă mîngîiere, vizibilă : dacă privim în urmă, la viaţa noastră trecută, ni se pare că firul a fost depănat foarte scurt ; la orice ne-am putea aştepta pentru restul vieţii noastre, vom constata că-i este menită o durată şi mai mică. Pe măsură ce îmbătrînim, zilele parcă se scurtează şi intimitatea noastră cu Timpul micşorează mereu percepţia prezenţei sale. Să ne primim deci mîngîierea acum, căci curînd vom ajunge la capătul călătoriei noastre, curînd ne vom lăsa jos povara apăsătoare pusă de cer pe umerii noştri. Şi chiar dacă moartea, singurul prieten al celor năpăstuiţi îşi bate încă joc un scurt răstimp de drumeţul ostenit făcîndu-l s-o tot piardă din vedere, ca şi cum zarea ar fugi mai departe dinaintea lui, sorocul va veni totuşi în scurtă vreme ; atunci ni se va curma truda, mărimile desfrînate ale acestei lumi nu ne vor mai face una cu pămîntul, călcînd peste noi, ne vom gîndi cu plăcere la suferinţele pătimite pe această lume, vom fi înconjuraţi de toţi prietenii noştri sau de cei care ne-au meritat prietenia, fericirea noastră va fi neţărmurită, de nespus, şi, ca să încununeze totul, fără de sfîrşit.

CAPITOLUL XXX

Încep să se arate perspective mai fericite. Să fim neclintiţi şi soarta se va schimba în cele din urmă în favoarea noastră

După ce sfîrşii ce aveam de spus şi ascultătorii plecară, temnicerul, unul dintre cei mai omenoşi în meseria lui, mă rugă să nu-l condamn pentru ceea ce avea să facă, spunîndu-mi că era de datoria sa să-l închidă pe fiul meu într-o celulă mai păzită, dar că-i va îngădui să vină să mă vadă în fiecare dimineaţă. I-am mulţumit pentru îndurarea arătată şi strîngînd mîna fiului meu mi-am luat ziua bună de la el, spunîndu-i să ia aminte la marea îndatorire ce-i sta în faţă.

Mă culcai, aşadar, din nou pe paiele mele şi, pe cînd unul din copii îmi citea, se ivi domnul Jenkinson care îmi zise că are veşti despre fata mea, că cineva o văzuse cu două ceasuri mai înainte în tovărăşia unui domn ciudat, că amîndoi se opriseră într-un sat din vecinătate ca să se întremeze şi că păreau a se întoarce în oraş. Abia sfîrşise de povestit că sosi şi temnicerul grăbit, cu o înfăţişare veselă, ca să-mi spună că fiica mea fusese găsită. Moise alergă o clipă după aceea, strigînd că sora sa Sofia era jos şi că urcă scările împreună cu vechiul nostru prieten, domnul Burchell. Imediat după aceea, prea scumpa copilă intră aproape ieşindu-şi din fire de bucurie şi veni în fugă să mă îmbrăţişeze într-o explozie de afecţiune. Mama sa îşi manifesta de asemenea mulţumirea prin lacrimi pe care le vărsa în tăcere.

— Iată, tată, zise fermecătoarea mea copilă, vrednicul om căruia îi datorez eliberarea mea. Acestui gentilom cu suflet nobil îi datorez fericirea și siguranța de care mă bucur.

O salutare din partea domnului Burchell, a cărui satisfacție părea mai mare decît a ei, întrerupse ceea ce avea de gînd să spună fata.

— O! domnule Burchell, exclamai, ne găsiți într-o locuință prăpădită și sîntem acum cu totul altfel de cum eram cînd ne-am văzut cea din urmă oară. Totdeauna ați fost bunul nostru prieten. De mult am descoperit greșeala în care căzusem cu privire la dumneavoastră și din cauza căreia ne-am arătat nerecunoscători. După cum ne-am purtat, mi-e rușine să vă privesc în față. Nădăjduiesc, cu toate acestea, că veți fi atît de mărinimos să mă iertați, fiindcă am fost amăgit de un ticălos, de un laș, de un nemernic, care sub masca prieteniei m-a dus la pierzanie.

— E cu neputință, răspunse domnul Burchell, să vă iert, deoarece niciodată n-ați meritat ura mea. Am văzut, în parte, atunci, amăgirea căreia i-ați căzut victimă și cum nu mi-a fost cu putință să vă smulg din ea, m-am mărginit să vă arăt milă.

— Totdeauna mi-am închipuit, zisei, că aveți un suflet nobil, dar acum sînt încredințat de asta. Spune însă, draga mea, cum ai scăpat și cine erau canaliile care te-au răpit?

— La drept vorbind, zise fata, pe nemernicul care m-a răpit nu-l știu căci, pe cînd mă plimbam cu mama, el a venit din spate și mai înainte să am vreme să țip,

m-a vîrît cu forța în poștalion; de îndată caii au pornit în galop. Am întîlnit cîțiva oameni pe șosea, pe care i-am chemat în ajutor, dar nici unul nu mi-a luat în seamă rugămințile. În vremea asta, ticălosul folosea toate mijloacele ca să mă împiedice să strig. Mă mîngîia și mă amenința rînd pe rînd, jurînd că dacă voi tăcea, nu avea să-mi facă nici un rău. Am rupt atunci pînza storului de la geam și cea dintîi persoană pe care am văzut-o, a fost vechiul nostru prieten, domnul Burchell, mergînd repede, ca de obicei, și purtînd în mînă bățul cel mare pentru care în atîtea rînduri l-am luat peste picior. De îndată ce mi-am dat seama că mă poate auzi, l-am strigat pe nume și i-am cerut ajutor. Am mai țipat de cîteva ori, iar el a răcnit amenințător la conducătorul diligenței să oprească, dar acela, în loc să frîneze, a mînat caii mai iute. Am crezut atunci că domnul Burchell nu va mai putea să ne ajungă cînd deodată, în cîteva clipe, l-am văzut alături de cai și doborîndu-l cu o lovitură de băț la pămînt pe surugiu. Caii se opriră de la sine după căderea conducătorului lor, iar sceleratul care mă răpise, înjurînd și amenințînd, a tras sabia și i-a poruncit domnului Burchell să se dea la o parte. Dar domnul Burchell s-a năpustit asupra lui și după ce i-a frînt sabia, l-a urmărit aproape un sfert de milă; nemernicul se făcu însă nevăzut. Sărind și eu din diligență ca să-l ajut pe cel care mă scăpase, îl văzui curînd întorcîndu-se triumfător. După ce-și veni în fire, surugiul vru de asemenea s-o șteargă, dar domnul Burchell îi porunci să se urce pe capră, dacă nu vrea s-o pățească, și să ne ducă în oraș. Cum nu avea încotro, se supuse, cu toate că, pe cît îmi pare, căpătase o rană

primejdioasă. Pe drum se jeluia de durere, aşa fel că, în cele din urmă, îi trezi milă domnului Burchell ; la rugămintea mea, îi dădu drumul şi luă alt vizitiu de la hanul unde ne oprirăm.

— Fiţi aşadar, bineveniţi, le zisei, tu, draga mea copilă şi dumneavoastră, vrednicul ei eliberator. Fiţi de o mie de ori bineveniţi ! Cu toate că masa noastră e atît de păcătoasă, inimile noastre sînt gata să vă primească. Acum, domnule Burchell, cînd aţi scăpat-o pe fiica mea, dacă socotiţi că asta poate fi o răsplată, iată, v-o dau. Dacă nu vă sfiiţi să vă înrudiţi cu o familie atît de nenorocită ca a noastră, luaţi-o pe fiica mea, după ce-şi va da şi ea consimţămîntul. Cum ştiu că i-aţi cîştigat inima, vă rog să primiţi învoirea-mi părintească. Şi îngăduiţi-mi să vă spun că darul ce vi-l fac nu e mic. A fost lăudată pentru frumuseţea ei — şi-i adevărat, dar nu la asta mă refer, vă dau o comoară de suflet.

— Îmi închipui însă, răspunse domnul Burchell, că ştiţi în ce situaţie mă aflu şi neputinţa în care mă găsesc de a-i oferi o viaţă aşa cum merită.

— Dacă ceea ce-mi spuneţi, răspunsei, ascunde o respingere a propunerilor mele, le retrag. Nu cunosc însă pe nimeni mai vrednic de a o lua şi dacă aş putea să-i dau mii de guinee şi mii de bărbaţi mi-ar cere-o, pe cinstitul şi viteazul Burchell al meu l-aş alege.

Tăcerea sa mi se păru un refuz jignitor ; fără să răspundă un cuvînt la propunerea ce i-o făcusem, mă întrebă dacă nu s-ar găsi la hanul vecin lucruri bune de mîncare. Aflînd că se găsesc, porunci să se aducă prînzul cel mai bun ce se putea pregăti într-un răgaz atît de scurt. Ceru

de asemenea să fie aduse mai multe sticle de vin şi o băutură întăritoare pentru mine, adăugînd, cu un surîs, că voia şi el, măcar o dată, să desfacă baierele pungii, şi că, deşi se afla într-o închisoare, niciodată nu avusese mai mult chef de veselie. Băiatul de la han se ivi îndată cu prînzul ; temnicerul ne împrumută o masă şi păru foarte zelos să ne ajute. Vinul fu pus pe masă şi fură aduse două feluri alese de mîncare. Fiica mea nu auzise încă de trista situaţie a fratelui său şi nimeni dintre noi nu voia să-i stăvilească veselia, povestindu-i aceste lucruri. Dar zadarnic mă străduiam să par vesel ; starea în care se afla nefericitul meu băiat făcea ca supărarea mea să iasă la iveală, în ciuda tuturor sforţărilor de a o ascunde, aşa că, în cele din urmă, am fost silit să întunec bucuria noastră prin povestirea nenorocirilor lui, căci doream ca să i se îngăduie să ia parte împreună cu noi la acel scurt răgaz de mulţumire. După ce comesenii mei îşi mai veniră în fire din consternarea ce le-o pricinuise povestirea mea, îi rugai să îngăduie la masa noastră şi pe domnul Jenkinson, tovarăşul meu de închisoare. Temnicerul îmi îndeplini cererea cu un aer de neobişnuită supunere. Cînd auzi zornăitul lanţurilor fratelui ei pe coridor, Sofia alergă de îndată, nerăbdătoare, să-l întîmpine. În vremea asta domnul Burchell mă întrebă dacă pe fiul meu nu-l cheamă George. Răspunzîndu-i că da, se cufundă din nou în tăcere.

De cum intră fiul meu, am observat că domnul Burchell îl privea cu uimire şi cu respect.

— Apropie-te, fiule, îi spusei. Cu toate că am căzut atît de jos, Providenţa are bunătatea de a ne îngădui o uşoară destindere în suferinţa noastră. Am recăpătat-o pe sora

ta şi, iată-l pe cel care a scăpat-o! Acestui brav bărbat îi datorăm, eu o copilă, iar tu o soră. Dă-i mîna, fiul meu, merită să-i arătăm cea mai caldă recunoştinţă.

În vreme ce-i vorbeam, George părea că nu ia seama la spusele mele, ci rămînea pironit la o depărtare respectuoasă.

— Scumpul meu frate, îi zise sora lui, pentru ce nu-i aduci mulţumiri celui care m-a scăpat? Oamenii viteji sînt făcuţi să se iubească unul pe altul.

George păstra aceeaşi tăcere şi acelaşi aer de uimire, cînd oaspetele nostru văzînd că-i recunoscut, îşi reluă atitudinea demnă pe care o avea întotdeauna, şi-l pofti pe fiul meu să se apropie. Niciodată n-am văzut ceva cu adevărat mai măreţ decît atitudinea pe care o luă el în această împrejurare. Cel mai înalt lucru din univers, spune un oarecare filozof, este un om bun în luptă cu încercările potrivnice, dar există unul încă şi mai frumos, un om bun care aleargă să le uşureze.

— Te regăsesc iar, nesocotitule, îi zise el fiului meu, căzînd în aceeaşi greşeală care...

Aici fu întrerupt de unul din oamenii temnicerului: veni să ne anunţe că sosise în oraş un domn de neam, însoţit de mai mulţi servitori, şi vrea să prezinte omagiile sale gentilomului care era cu noi, rugîndu-l să-i spună cînd ar putea să-l primească.

— Spune-i acelui domn, strigă oaspetele nostru, să mă aştepte pînă voi avea vreme să-l primesc.

Apoi, întorcîndu-se spre fiul meu:

— Te afli iarăşi, domnule, vinovat de aceeaşi greşeală pentru care te-am mai dojenit şi pentru care legea

îţi pregăteşte cea mai dreaptă pedeapsă. Crezi, poate, că dispreţul ce-l manifeşti pentru viaţa dumitale îţi dă dreptul s-o iei pe a altuia? Dar, mă rog, domnule, unde este deosebirea între cel care se bate în duel oferind o viaţă pe care n-o preţuieşte, şi asasinul care lucrează mai sigur? Un cartofor îşi micşorează, oare, şarlatania, zicînd că a pus o miză în joc?

— Vai, domnule, zisei oricine aţi fi, aveţi milă de un sărman rătăcit care a fost împins la asta, căci ceea ce a făcut n-a fost decît o ascultare oarbă dată unei mame amărîte; în marea ei amărăciune mama sa i-a cerut, invocînd binecuvîntarea, să răzbune jignirea suferită. Iată, domnule, scrisoarea, care vă va servi să vă convingeţi de imprudenţa mamei şi să micşoraţi vina fiului.

El luă scrisoarea şi o citi în grabă.

— Cu toate că scrisoarea asta nu e o scuză perfectă, face ca vina lui să fie mult mai mică, încît mă îndeamnă să-i iert greşeala. Văd urmă el, luîndu-l prieteneşte de mînă pe fiul meu, văd că eşti surprins să mă vezi aici, dar am cercetat totdeauna închisorile, chiar cu prilejuri mai puţin interesante. Am venit acum ca să văd cum i se face dreptate unui om vrednic, pentru care am stima cea mai sinceră. Multă vreme am fost martor, fără a mă da în vileag, la binefacerile tatălui dumitale. M-am bucurat în mica lui locuinţă de un respect ce nu era pătat de nici o linguşire şi am găsit în simplitatea voioasă de la gura sobei lui o fericire ce n-o întîlneşti la curţile împărăteşti. I-am adus la cunoştinţă nepotului meu că am intenţia să vin aici, şi aflu acum că a venit şi el. L-aş oropsi ca şi pe dumneata, dacă l-aş osîndi fără să-l ascult. Dacă s-au

săvîrşit lucruri neîngăduite, îl pun să-şi răscumpere vina şi pot spune, fără să mă laud, că nimeni n-a zis despre cavalerul William Thornhill că e nedrept.

Aflarăm atunci că personajul pe care atîta vreme îl primisem la noi ca pe un tovarăş vesel şi cumsecade nu era altul decît *Sir* William Thornhill, ale cărui virtuţi şi ciudăţenii erau cunoscute aproape de toată lumea. Sărmanul domn Burchell era, de fapt, un om nespus de avut şi de o mare trecere, adesea aplaudat în Parlament, şi pe care partidul advers îl asculta cu convingere pentru că era deopotrivă prietenul ţării, pe cît era de devotat regelui. Biata mea nevastă, aducîndu-şi aminte de familiaritatea cu care-l tratase, părea că se face mică de tot, de îngrijorare. Dar Sofia, care îl privea cu cîteva minute mai înainte ca pe unul ce putea să-i devină soţ, văzînd depărtarea imensă creată de avere între ei, nu putu să-şi ascundă lacrimile.

— Ah, domnule, strigă nevastă-mea, cu glas îndurerat, cum voi putea fi vreodată iertată ? Jignirile ce le-aţi primit de la mine ultima dată cînd am avut cinstea să intraţi în casa mea, şi acele glume proaste pe care am avut îndrăzneala să le rostesc, mă tem, domnule, că nu pot fi iertate niciodată.

— Scumpă doamnă, răspunse surîzînd, dacă aţi făcut glume, v-am răspuns la ele şi las pe cei de faţă să afirme dacă nu erau tot atît de bune. Ca să vă spun adevărul, vă mărturisesc că nu cunosc pe nimeni pe care, în clipa de faţă, să fiu supărat, afară de zănaticul care a speriat-o atît de tare pe fetiţa de colo. N-am avut timpul să-i văd chipul,

ca să-i pot da o lecţie. Ai putea, Sofia, scumpa mea, să-l recunoşti, dacă l-ai vedea ?

— Nu sînt sigură, răspunse ea. Cu toate astea, îmi aduc aminte că avea un semn mare deasupra unei sprîncene.

— Vă cer iertare, că vă întrerup, doamnă, zise Jenkinson care stătea în preajma ei, dar vreţi să-mi spuneţi dacă omul acela avea părul roşu ?

— Da, cred, răspunse Sofia.

— Şi, domnule, urmă el, întorcîndu-se spre *Sir* William, aţi observat lungimea picioarelor lui ?

— N-am băgat de seamă dacă erau lungi, răspunse domnul Thornhill, dar sînt sigur de sprinteneala lor, căci m-a întrecut în fugă, ceea ce puţini oameni în întreg regatul izbutesc.

— Dacă Înălţimea voastră binevoieşte, zise Jenkinson, îl cunosc. Este desigur cel mai bun alergător din Anglia. El l-a bătut pe Pinwire din Newcastle, iar numele lui este Timothy Baxter ; îl cunosc foarte bine şi ştiu unde-i ascunzătoarea lui. Dacă domnul vrea să poruncească temnicerului să-mi îngăduie să plec cu doi oameni, mă însărcinez ca într-un ceas, cel mult, să-l aduc aici...

Temnicerul fu chemat şi *Sir* William îl întrebă dacă-l cunoaşte.

— Am această cinste, răspunse temnicerul. Îl cunosc pe prea onoratul cavaler William Thornhill şi toţi cei care ştiu cît de puţin despre domnia sa, ar dori să-l cunoscă.

— Bine, atunci, zise baronetul, ceea ce-ţi cer este ca să-i îngădui acestui om să ia doi dintre slujitorii dumitale,

să meargă din partea mea și, împuternicit de mine, să execute ceva. Și cum eu sînt unul din judecătorii ținutului, iau asupră-mi tot ce se poate întîmpla.

— Făgăduiala dumneavoastră mi-e de ajuns, urmă slujbașul, și puteți, cînd v-o plăcea, să-l trimiteți unde veți crede de cuviință, în oricare ungher din Anglia.

Așa că prin bunăvoința temnicerului, Jenkinson fu repede trimis să-l caute pe Timothy Baxter, în timp ce noi ne veseleam, rîzînd de libertatea ce-și îngăduia mezinul nostru Bill, care tocmai intrase în încăpere, de a se agăța de gîtul domnului Thornhill și de a-l săruta pe obraz. Mamă-sa veni să-l dojenească pentru această familiaritate, dar vrednicul domn o opri și, luînd copilul, așa zdrențăros cum era, îl așeză pe genunchii săi.

— Ei bine, Bill, pușlama dolofană, îi zise, îți mai aduci aminte de bătrînul tău prieten Burchell ? Și fratele tău, Dick, amicul meu, este și el pe-aici ? Vedeți, nu v-am uitat.

Zicînd acestea, le dădu la fiecare cîte o bucată mare de turtă dulce, pe care sărmanii copii o mîncară cu poftă grozavă, căci dejunaseră pe sponci în dimineața aceea.

Ne așezarăm apoi să luăm prînzul, ce aproape se răcise, dar cum mă mai durea brațul, Thornhill îmi prescrise o doctorie, căci ocrotitorul nostru se distra studiind medicina în timpul liber și dobîndise o iscusință puțin obișnuită în această profesie. Rețeta fu trimisă la un farmacist din apropiere și am simțit aproape pe loc o ușurare a durerilor.

La masă furăm serviți chiar de temnicer, care se grăbea să dea oaspetelui nostru toată cinstea ce putea s-o acorde.

Dar mai înainte de a isprăvi masa se ivi un alt servitor cu un mesaj din partea nepotului domnului Thornhill, care cerea îngăduința de a se înfățișa spre a-și apăra onoarea și nevinovăția.

Cavalerul încuviință cererea și dădu poruncă să vină nepotul.

CAPITOLUL XXXI

Binefacerea trecută plătită cu dobîndă neașteptată

Domnul Thornhill intră cu surîsul ce-i plutea mai totdeauna pe față și se duse să-și îmbrățișeze unchiul, dar acesta îl respinse cu dispreț.

— Lasă deoparte orice servilitate acum, domnule, îi zise baronetul cu un aer sever. Nu poți ajunge la inima mea decît pe drumul cinstei, și nu văd decît complicate pilde de falsitate, de asuprire și de lașitate. Cum se face, domnule, că acest om sărman, care pretindeai că-ți este prieten, să fie torturat atît de aspru ? Fiica lui a fost atît de josnic ademenită, drept răsplată pentru tot binele primit în casa lor ? Iar el însuși a fost aruncat în închisoare, poate doar fiindcă s-a simțit rănit de insulta adusă ? Iar fiul lui, pe care te-ai temut să-l înfrunți, de asemeni...

— Este cu putință, zise nepotul, întrerupîndu-l, ca unchiul meu să ia drept crimă această purtare, cînd doar povețele lui repetate m-au convins să mă feresc de duel ?

— Refuzul dumitale în această împrejurare, reluă unchiul, a fost drept. Ai acționat foarte bine și cu prudență cu acest prilej, cu toate că nu tot așa s-ar fi purtat tatăl dumitale. Fratele meu era, într-adevăr, onoarea întruchipată. Da, purtarea dumitale a fost perfect îndreptățită în această împrejurare și capătă din partea mea cea mai caldă aprobare.

— Nădăjduiesc, zise nepotul, că și restul purtării mele o să vă placă tot atît de mult. Am apărut în mai multe localuri publice cu fiica domnului ; a fost o ușurință care, cu un cuvînt mai aspru, poate fi considerată scandaloasă, dar s-a născocit că eu am aruncat-o în brațele corupției. M-am dus personal la tatăl ei ca să lămuresc lucrurile spre mulțumirea lui și am fost întîmpinat numai cu insulte și injurii. Cît despre închisoare, procuratorul meu și administratorul vă vor lămuri mai bine decît mine, fiindcă lor le încredințez toate treburile mele. Dacă omul acesta a făcut datorii și nu vrea sau nu poate să le plătească, este treaba acelora care au grijă ca afacerile mele să ia căile cuvenite într-un asemenea caz și nu văd nici o asuprire sau injustiție cînd e vorba să te folosești de mijloacele cele mai legale pentru a te despăgubi.

— Dacă lucrurile sînt așa cum spui, zise unchiul, nu văd nimic de neiertat în purtarea dumitale, și cu toate că ai fi putut să te arăți mai mărinimos, nelăsînd ca acest domn să fie asuprit de tirania subalternilor, cel puțin ai fost echitabil.

— Nu pot fi contrazis în nici unul din amănuntele pe care le-am povestit, răspunse tînărul. Desfid pe oricine să

poată face asta și am mai mulți oameni gata să adeverească ceea ce spun. Așadar, domnule, urmă el, văzîndu-mă că tac — căci în fapt nu puteam să-l contrazic — așadar, nevinovăția mea este dovedită. Cu toate că, pentru considerația ce v-o port, aș fi gata să-i iert acestui domn orice altă ofensă mi-ar fi adus, nu-mi pot învinge pornirea ce-o simt împotriva lui, fiindcă a vrut să mă facă să-mi pierd stima de care mă bucur în fața dumneavoastră, și asta într-o vreme cînd fiul lui căuta să-mi ia viața. Vina este atît de grăitoare, încît sînt hotărît să las justiția să-și urmeze cursul. Am aici provocarea ce mi-a fost trimisă și doi martori care să dovedească imediat că unul dintre servitorii mei a fost grav rănit ; și chiar dacă unchiul meu m-ar povățui să renunț, ceea ce știu că nu se va întîmpla, doresc să se facă dreptate în public și să fie pedepsit cu toată asprimea legilor.

— Monstru ce ești ! strigă nevastă-mea. Nu te-ai răzbunat de ajuns ? Vrei acum ca sărmanul meu copil să-ți mai simtă o dată cruzimea ? Nădăjduiesc că bunul *Sir* William Thornhill ne va ocroti, căci fiul meu e tot atît de nevinovat ca un prunc abia născut. Sînt sigură că e și n-a făcut nici un rău nimănui.

— Doamnă, răspunse prea bunul domn William, dorințele dumneavoastră de a-l vedea teafăr nu pot fi mai sincere ca ale mele, dar sînt mîhnit să descopăr că vina lui e atît de vădită, și dacă nepotul meu stăruie...

Dar apariția lui Jenkinson și a celor doi oameni ai temnicerului care intraseră în clipa aceea, tîrînd după ei un bărbat înalt, bine îmbrăcat și a cărui figură se potrivea

cu descrierea făcută despre sceleratul care îmi răpise fata, ne atrase atenția.

— Iată-l, strigă Jenkinson, l-am prins. Și dacă este vreun om care candidează mai vîrtos la un loc în spînzurătoarea din Tyburn, apoi acesta e.

În clipa cînd domnul Thornhill, nepotul, îl zări pe cel adus și pe Jenkinson care-l ținea de guler, păru că se face stană de piatră de spaimă. Pe chipul său se ivi paloarea vinovăției și vru s-o șteargă. Dar Jenkinson, care-i pîndea mișcările, îl opri.

— Cum *Sir*, îi strigă, ți-e rușine de două vechi cunoștințe, Jenkinson și Baxter ? Ei, așa își uită mărimile prietenii ! Dar nu te vom uita noi. Cu voia Înălțimii voastre, prizonierul a și mărturisit totul. Acesta e domnișorul care se pretinde că ar fi grav rănit. El declară că domnul Thornhill este cel care l-a tocmit pentru răpirea domnișoarei, că el i-a dat hainele pe care le poartă acum ca să arate ca un cavaler și i-a procurat și diligența. Planul era ca Baxter să ducă la loc sigur pe domnișoara, înfricoșînd-o cu amenințări, ca apoi domnul Thornhill să vină ca din întîmplare, urmînd a se preface că vrea s-o scape, că aveau să se bată cîteva clipe, după care Baxter trebuia s-o ia la sănătoasa. Prin acest mijloc domnul Thornhill ar fi avut un bun prilej de a obține simpatia domnișoarei, trecînd drept apărătorul ei.

Sir Wiliam își aduse aminte că văzuse haina aceea la nepotul său, cît despre restul povestirii, prinsul dădu toate amănuntele cuvenite, sfîrșind prin a mărturisi că auzise adesea pe Thornhill spunînd că le iubea deopotrivă pe cele două surori.

— Dumnezeule, strigă *Sir* William, ce viperă încălzeam la sîn ? Un asemenea monstru părea atît de dornic să se facă dreptate ! Se va face în ceea ce-l privește. Pune mîna pe el, temnicer ! Nu încă ! Mă tem că nu avem destule dovezi legale ca să-l închidem.

La aceste cuvinte, Thornhill, nepotul, se rugă cu nespusă umilință să nu fie primiți ca martori doi pungași hîrșiți în rele, ci să fie cercetați servitorii săi.

— Servitorii tăi ! exclamă *Sir* William Thornhill. Nemernicule ! Nu le mai spune servitorii tăi. Să vedem totuși ce au de spus acești oameni. Să vină valetul tău.

Cînd acesta se ivi, văzu bine, după înfățișarea stăpînului său, că orice putere se spulberase.

— Spune-mi, îi strigă domnul William cu glas aspru, ai văzut vreodată pe stăpînul tău și pe acest pungaș, care acum e îmbrăcat cu hainele lui, stînd împreună ?

— Da, de nu e cu supărare Înălțimii voastre, răspunse valetul, l-am văzut de mii de ori. Este acela care-i aducea totdeauna femei.

— Cum, strigă tînărul Thornhill, întrerupîndu-l, îndrăznești să spui asta în fața mea ?

— Da, răspunse servitorul, față de dumneata și față de oricine... La drept vorbind, domnule Thornhill, niciodată nu te-am iubit și nici nu te-am aprobat, așa că puțin îmi pasă dacă de astă dată îți spun ce gîndesc.

— Acum, zise Jenkinson, spune domnului dacă știi ceva despre mine.

— Lucruri prea bune nu am a spune, răspunse servitorul, dar ceea ce-i sigur e că în noaptea cînd fata domnu-

lui Primrose a fost amăgită ca să vină în casa noastră, erai de față și dumneata.

— Iată, în adevăr, zise *Sir* William Thornhill, un martor foarte potrivit ca să-ți dovedească nevinovăția, stigmat al omenirii ! Dar, adăugă el, continuîndu-și cercetarea, afirmi, domnule valet, că acesta este omul care a adus fata ?

— Nu, domnule, vă cer iertare, răspunse valetul, nu el a adus-o, ci chiar stăpînul meu, dar acesta a adus preotul ca să încheie așa-zisa căsătorie.

— E întru totul adevărat, zise Jenkinson, nu pot tăgădui. Aceasta a fost misiunea ce mi s-a încredințat și o mărturisesc, spre rușinea mea.

— Doamne sfinte, exclamă baronetul, mă cutremur la fiecare nouă descoperire ce o fac despre josnicia lui ! Crima este acum prea vădită. Văd că persecuțiile lui n-au fost călăuzite decît de tiranie, lașitate și răzbunare. Domnule temnicer, pune în libertate pe acest tînăr ofițer care este încătușat, și iau asupră-mi urmările. Mă angajez să lămuresc toată afacerea în fața magistratului care l-a închis. Dar unde este nefericita domnișoară ? Aduceți-o aici, să dea ochii cu ea acest ticălos. Doresc să știu prin ce viclenie a ademenit-o. Să vină de îndată !

— O, domnule, zisei, vorbele acestea îmi străpung inima. Eram odinioară fericit că o aveam, dar năpasta abătută asupra ei...

În clipa aceea, fui întrerupt din nou de sosirea domnișoarei Arabella Wilmot, care trebuia să se căsătorească a doua zi cu domnul Thornhill. Nimic nu-i putea întrece mirarea cînd dădu cu ochii de domnul William Thornhill

și de nepotul său, căci ea venise acolo cu totul întîmplător. Cum trecea prin oraș cu tatăl ei, în drumul lor spre o mătușă, care stăruise ca nunta să se facă la ea, trăseseră la un han din celălalt capăt al orășelului ca să se mai odihnească. Zărind prin geam pe unul din micuții mei jucîndu-se în stradă, tînără domnișoară Wilmot trimise pe un servitor să-i aducă copilul, care-i povești cîte ceva din necazurile noastre ; habar n-avea însă că domnul Thornhill era pricina lor. De îndată se hotărî să vină spre a ne vedea, în ciuda observațiilor pe care tatăl ei i le făcuse cu privire la o asemenea vizită nepotrivită. Copilul o adusese și astfel ea ne surprinse într-o împrejurare atît de neașteptată. Nu pot povesti mai departe, fără să mă opresc spre a cugeta asupra acestor întîmplări care, cu toate că se petrec zilnic, rareori ne stîrnesc surprinderea dacă nu e vorba de împrejurări extraordinare.

Cărei îmbinări de împrejurări negîndite nu datorăm noi plăcerea și îndestulările vieții ! Cîte aparente coincidențe trebuie să se adune, mai înainte ca noi să putem fi îmbrăcați sau hrăniți ! Trebuie ca țăranul să aibă chef de lucru, trebuie să cadă ploaie, trebuie ca vîntul să umfle pînzele corăbiilor, fără de care puzderie de oameni ar fi lipsiți de cele trebuitoare vieții.

Păstrarăm cu toții cîteva clipe de tăcere, în timp ce încîntătoarea mea fiică duhovnicească — așa-i spuneam de obicei tinerei domnișoare — ne privea cu niște ochi care vesteau compătimirea și uimirea, ceea ce aducea haruri noi frumuseții sale.

— Într-adevăr, scumpul meu domn Thornhill, zise ea tînărului despre care credea că se găsește acolo pentru a

ne ajuta, iar nu pentru a ne asupri, socot că ai fost cam răutăcios venind aici fără mine și pentru că mi-ai ascuns totdeauna situația unei familii ce ne este la amîndoi atît de dragă. Trebuie să știi că-mi voi da osteneală, cu toată plăcerea, ca să contribui la ușurarea nevoilor scumpului meu părinte duhovnicesc, pe care îl voi stima totdeauna, ca și dumneata. Dar văd că procedezi ca și unchiul dumitale, îți place să faci binele în taină.

— Lui să-i placă să facă bine ? zise *Sir* William Thornhill. Nu, draga mea, plăcerile lui sînt tot atît de josnice ca și el. Vezi în el, domnișoară, pe cel mai desăvîrșit nemernic care a necinstit vreodată umanitatea. Un ticălos care după ce-a ademenit pe fata acestui sărman om, după ce a uneltit împotriva nevinovăției celeilalte fete, l-a zvîrlit pe tatăl lor în închisoare și a pus cătușe la mîinile și la picioarele fiului lui, pentru că a avut curajul de a-l înfrunta pe cel care-i dusese la pierzanie familia. Îngăduie-mi, domnișoară, să te felicit că vei scăpa de îmbrățișările unui asemenea monstru.

— Dumnezeule, strigă gingașa fată, cum m-am lăsat înșelată ! Domnul Thornhill m-a vestit că fiul cel mai mare al părintelui, căpitanul Primrose, a plecat în America împreună cu soția sa, cununați de curînd.

— Prea scumpa mea domnișoară, zise nevastă-mea, tot ce v-a spus, au fost numai minciuni. Fiul meu, George, n-a trecut niciodată peste hotarele regatului și n-a fost căsătorit niciodată. Cu toate că dumneata l-ai uitat, el a păstrat necontenit mult prea multă dragoste pentru dumneata, pentru ca să se poată gîndi la alta, și l-am auzit

zicînd că va muri burlac, dacă nu se poate căsători cu dumneata.

Ea porni apoi să vorbească pe larg despre sinceritatea fiului meu, făcu lumină asupra duelului cu domnul Thornhill și povesti în grabă dezmățul și falsele căsătorii ale domnului Thornhill, sfîrșind prin a-i zugrăvi, în chipul cel mai insultător, lașitatea.

— Doamne sfinte ! exclamă domnișoara Wilmot. Cît de aproape eram de marginea prăpastiei ! Și cît de tare mă bucur că am scăpat ! Domnul acesta mi-a îndrugat zeci de mii de scorneli. Și în cele din urmă a avut îndemînarea de a mă convinge că făgăduiala ce o făcusem singurului om pe care îl stimam, nu mă mai lega, întrucît el îmi fusese necredincios. Minciuna lui m-a împins să disprețuiesc un om deopotrivă de bun și de mărinimos !

La timpul potrivit, fiul meu fu descătușat de vreme ce persoana presupusă a fi rănită fusese dată de gol drept un impostor. Domnul Jenkinson luase, cu acest prilej, rolul de valet de cameră, aranjîndu-i părul și procurîndu-i tot ce era necesar spre a se înfățișa cuviincios. Se ivi îmbrăcat chipeș, purtînd uniforma regimentului său și, fără trufie, cu toate că era vorba de fiul meu, pot afirma că nici nu se putea ca un ofițer să fie mai chipeș decît el. Intrînd, se înclină respectuos în fața domnișoarei Wilmot, rămînînd totuși la oarecare distanță, căci nu știa încă de fericita schimbare pe care elocința mamei sale o dobîndise în favoarea lui. Dar nici o etichetă nu putu înfrîna nerăbdarea iubitei lui, roșie toată, de a-i dobîndi iertarea. Lacrimile, privirile ei neliniștite, toate se îmbinau spre a mărturisi părerea de rău că-și uitase făgăduiala, lăsîndu-se înșelată

de un impostor. Fiul meu păru uluit de bunăvoința ei și nu-și putea crede ochilor.

— Desigur, domnișoară, zise el, totul nu poate fi decît o părere. Niciodată n-aș putea merita atîta favoare ! A fi binecuvîntat astfel, înseamnă să fiu fericit...

— Nu, domnule, urmă ea, eu am fost înșelată, josnic înșelată. Altfel, nimic nu m-ar fi putut împiedica să-mi țin făgăduiala. Cunoști prietenia pe care ți-o port de atîta vreme, sînt sigură că ești încredințat de ea. Uită așadar greșeala mea, și așa cum ți-am jurat odinioară statornicie, ți-o repet acum din nou. Fii sigur că dacă Arabella nu va fi a dumitale, nu va fi a nimănui.

— Nu vei fi decît a lui, zise *Sir* William Thornhill, dacă am vreo trecere în fața tatălui dumitale.

Cuvîntul acesta fu deajuns pentru ca să strecoare fiului meu Moise ideea de a alerga de îndată la han, unde se afla bătrînul gentilom, ca să-i spună tot ce se petrece. Dar în vremea aceasta, văzînd că-i pierdut fără scăpare și că nu mai avea nimic de așteptat nici de la lingușire, nici de la înșelătorie, domnul Thornhill hotărî că lucrul cel mai bun ce-l avea de făcut era să întoarcă foaia și să-i înfrunte pe ce-i care-l urmăreau. Așadar, lăsînd deoparte orice rușine, se dădu pe față drept nemernicul plin de cutezanță care era.

— Văd, strigă el, că nu mă pot aștepta la dreptate aici, dar sînt hotărît să mi-o capăt. Aflați, domnule, zise întorcîndu-se spre *Sir* William Thornhill, că nu mai sînt un sărac care atîrnă de bunăvoința dumneavoastră. O disprețuiesc. Nimic nu mă poate lipsi de averea domnișoarei Wilmot care, mulțumită sîrguinței tatălui ei, este destul de însemnată. Contractul este semnat, averea ei îmi este asigurată printr-o convenție, amîndouă puse în siguranță. Pentru averea și nu pentru persoana ei mă ispitea partida. Mă interesează banii, n-are decît pe ea s-o ia altcineva !

Lovitura era neliniștitoare. *Sir* William își dădu seama de temeiul acestor pretenții, căci chiar el luase parte la întocmirea actelor de căsătorie. Văzîndu-și pierdută averea, fără putință de scăpare, domnișoara Wilmot se întoarse spre fiul meu și-l întrebă dacă lipsa averii putea s-o scadă în ochii lui.

— Cu toate că nu mai am avere, zise ea, pe care să ți-o aduc, iată, cel puțin, îți dau mîna mea.

— Numai la asta, domnișoară, am năzuit, îi zise cel ce o iubea cu adevărat, și mărturisesc, draga mea Arabella, pe tot ce am mai sfînt, că sărăcia dumitale îmi mărește mai mult dragostea, pentru că ea îmi dă posibilitatea să-mi conving iubita mea dragă de sinceritatea mea.

Domnul Wilmot intră și păru foarte mulțumit să afle că fiica sa scăpase la timp de o asemenea primejdie. El consimți lesne la ruperea partidei, dar aflînd că domnul Thornhill nu vrea să se despartă de o avere ce i-o asigura un temei legal, se mîhni foarte tare. Vedea că toată agoniseala lui trebuia să slujească la îmbogățirea unui pierde-vară fără un ban. Înțelegea că avea de-a face cu o pușlama, dar totuși se frămînta, căutînd un mijloc de a căpăta un echivalent al averii fiicei sale. Stătu astfel cufundat în cele mai umilitoare speculații pînă ce domnul William Thornhill se hotărî să-i micșoreze neliniștea.

— Trebuie să mărturisesc, domnule, zise el, că împrejurarea de față nu mă mîhnește deloc. Patima dumnea-

voastră nemăsurată pentru bogăţie este, pe drept, pedepsită. Dar cu toate că fata nu mai este acum bogată, are totuşi destul pentru a fi mulţumită. Aveţi în faţă un tînăr ofiţer cinstit, care vrea bucuros s-o ia fără avere. Ei se iubeau de multă vreme şi prietenia pe care i-o port domnului Primrose va face să mă interesez de avansarea lui. Părăsiţi aşadar ambiţia care vă înşeală, şi primiţi fericirea care vă întîmpină.

— *Sir* William, răspunse bătrînul gentilom, fiţi sigur că niciodată n-am fost împotriva înclinării ei şi nu sînt nici acum. Dacă ea îl iubeşte încă pe acest tînăr, să-l ia, căci eu consimt din toată inima. Mai am, slavă Domnului, ceva avere, pe care i-o pot da, iar protecţia dumneavoastră o va mări. Vreau numai ca vechiul meu prieten — şi se întoarse spre mine — să-mi promită că asigură fiicei mele o sumă de şase mii de lire sterline, dacă îşi recapătă averea, şi atunci sînt gata să-i unesc chiar astă-seară.

Cum nu mai atîrna decît de mine să fac fericită tînăra pereche, nu stătui deloc în cumpănă să dau făgăduiala ce mi se cerea, ceea ce nu era mare lucru din partea unui om care n-avea nici o nădejde în privinţa asta, aşa cum era cazul meu. Avurăm, aşadar, cu toţii marea satisfacţie de a-i vedea aruncîndu-se cu foc unul în braţele celuilalt.

— După toate nenorocirile, zise fiul meu George, văzîndu-mă răsplătit în felul acesta, nici nu-mi pot crede ochilor. Niciodată n-aş fi îndrăznit să sper că te poţi bucura de tot ce e bun pe lume după atîta suferinţă. Nici cele mai înflăcărate dorinţi ale mele nu s-ar putea înălţa atît de sus.

— Da, dragul meu George, răspunse încîntătoarea lui logodnică, să ia nemernicul averea mea! Dacă tu eşti fericit fără ea, şi eu sînt. Ce schimb norocos am făcut! În locul celui mai ticălos dintre oameni, să capăt pe cel mai cinsit, pe cel mai drag. N-are decît să se bucure de avere! Simt că împreună cu tine voi fi fericită, chiar trăind în lipsuri.

— Vă făgăduiesc, răspunse domnul Thornhill, că voi fi fericit cu ceea ce voi dispreţuiţi.

— O clipă, o clipă, zise Jenkinson, este ceva de spus cu privire la acest tîrg, căci din averea acestei domnişoare nu vei vedea nici un ban. Îngăduiţi-mi, vă rog, să vă întreb, se adresă el domnului William Thornhill, poate domnul să stăpînească averea domnişoarei, dacă este căsătorit cu altă femeie?

— Cum îmi poţi pune o întrebare atît de naivă, răspunse domnul William, desigur că nu poate.

— Sînt foarte supărat din această pricină, urmă Jenkinson, căci cum dumnealui şi cu mine sîntem vechi camarazi de zburdălnicii, îi port multă prietenie. Dar, oricît aş ţine la el, nu pot să nu mărturisesc: contractul său cu domnişoara Wilmot nu face nici cît o mucarniţă, căci el e însurat.

— Minţi, puşlama, minţi, răspunse Thornhill, care părea înnebunit de furie n-am fost niciodată căsătorit legal cu vreo femeie.

— Îţi cer iertare, reluă Jenkinson, dar eşti, şi nădăjduiesc că vei recunoaşte prietenia prea onoratului tău amic Jenkinson, cînd ţi-o voi şi aduce pe femeia aceea...

Dacă onorata adunare îmi îngăduie, o rog să aibă răbdare şi curînd o va vedea pe acea femeie.

După ce zise aceste cuvinte, plecă cu graba lui obişnuită, lăsîndu-ne pe toţi cu totul incapabili să presupunem ce plănuia.

— Ha ! Să poftească ! exclamă domnul Thornhill. Multe oi fi făcut, dar îl desfid să dovedească asta. Sînt prea bătrîn ca să mă sperii de gogoşi...

— Mă întreb ce vrea să pună la cale, zise baronetul. Îmi închipui că vreo poznă...

— Poate că e serios, răspunsei, căci dacă ne gîndim la capcanele diferite ce le-a întins dumnealui ca să ademenească nevinovăţia, s-ar putea ca o fată, mai şireată decît celelalte, să-l fi înşelat şi ea pe el... Cînd ne gîndim la nesfîrşitul şir al celor duse la pierzanie, la numeroşii părinţi care simt acum, cu nelinişte, infamia şi pîngărirea adusă în familiile lor, nu m-ar mira ca vreunul din ei... Vai, ce uimire ! Este chiar fata mea, pe care o credeam pierdută ? Este ea, Livy, aceea pe care o strîng în braţele mele ? Da, viaţa mea, fericirea mea ! Credeam că te-am pierdut, scumpa mea Olivia şi, totuşi, tu eşti aceea pe care o strîng la pieptul meu. Trăieşti încă, pentru ca să-mi binecuvîntezi viaţa !

Avîntul cel mai arzător ce-l poate încerca îndrăgostitul cel mai aprins nu-l întrece pe acela ce-l simţeam, văzîndu-l pe Jenkinson intrînd cu fata mea. O ţineam în braţe şi ea nu putea arăta că e în al şaptelea cer decît prin tăcere.

— Te-ai întors la tatăl tău, scumpa mea copilă, ca să-i mîngîi bătrîneţile ?

— Da, zise Jenkinson, şi vă rog să aveţi pentru ea stima ce o merită, căci e fiica voastră cinstită, tot pe atît de cinstită ca oricine de aici, fără supărare. Cît despre dumneata, prietene, este tot aşa de sigur precum te văd, că această tînără domnişoară este nevasta dumitale legitimă şi, ca să vă dovedesc că spun adevărul, iată actul pe temeiul căruia sînteţi căsătoriţi.

Zicînd acestea, puse actul în mîinile lui *Sir* William Thornhill, care-l citi şi-l găsi perfect în toate privinţele.

— Acum, domnilor, urmă Jenkinson, vă văd pe toţi surprinşi de întîmplările acestea, dar în puţine cuvinte am să vă lămuresc încurcătura. Acest cavaler faimos, cu care mă simt grozav de legat (vorbă să fie !) m-a folosit adesea în nişte trebuşoare nu tocmai măgulitoare. Între altele, m-a însărcinat să-i procur un act fals de căsătorie şi un preot fals, pentru a o înşela pe această tînără domnişoară, ca să creadă că se căsătoreşte. Dar cum eram prietenul dumnealui, ce credeţi c-am făcut ? M-am dus şi am făcut rost de un act legal, de un preot adevărat, care i-a căsătorit atît de repede pe cît lucrul era cu putinţă. Credeţi poate că am făcut asta din onestitate ? Mărturisesc, spre ruşinea mea, că planul meu a fost să păstrez actul pentru mine şi să-l folosesc împotriva dumnealui, ca să-i storc bani bunişori de cîte ori aş fi avut nevoie.

La această veste, exclamaţii de mulţumire umplură odaia, bucuria noastră ajunse chiar pînă la urechile celor din sala comună ; şi iată că toţi cei închişi ne împărtăşiră bucuria şi, ca să mă folosesc de vorbele poetului :

„...Lanţurile scuturară
Cu avînt, în aspră armonie."

Fericirea se aşternuse pe toate chipurile şi chiar obrajii Oliviei părură că se îmbujorează de plăcere. Să-şi recapete, dintr-odată, bunul nume, părinţii şi averea, era o încîntare suficientă, ca să împiedice progresul bolii de care era atinsă, redîndu-i sănătatea şi vioiciunea. Dar, în toată acea adunare, poate că nu era nimeni care să simtă o plăcere mai sinceră decît mine.

Strîngîndu-mi mai departe în braţe draga copilă, îmi întrebam inima dacă nu cumva toate acestea nu sînt o amăgire.

— Cum aţi putut fi atît de cruzi, strigai, întorcîndu-mă spre domnul Jenkinson, să-mi sporiţi nefericirea, cu vestea morţii ei ? Dar puţin îmi pasă acum ! Plăcerea ce o simt regăsindu-mi copila, mă răsplăteşte pe deplin pentru durerea ce mi-aţi pricinuit-o.

— Răspunsul la întrebarea dumneavoastră, zise Jenkinson, este lesne de dat. Credeam că singurul mijloc ca să obţin libertatea dumneavoastră era să vă supun la ceea ce domnul Thornhill dorea de la dumneavoastră, să consimţiţi la căsătoria lui cu cealaltă domnişoară. Dar cum aţi jurat că nu veţi consimţi atîta vreme cît fiica dumneavoastră trăieşte, n-am găsit alt mijloc să aranjez această ispravă decît a vă face să credeţi că v-a murit fiica. M-am înţeles cu soţia dumneavoastră să vă înşelăm şi n-am găsit pînă acum prilejul nimerit pentru a da pe faţă înşelătoria.

Nu erau în toată adunarea decît două chipuri care nu străluceau de încîntare. Domnul Thornhill îşi pierduse cu totul siguranţa : vedea acum prăpastia infamiei şi a nevoii căscată înainte-i şi se îngrozea că avea să cadă în ea. De aceea, îngenunche la picioarele unchiului său şi-i ceru, cu strigăte îndurerate, să aibă milă de el. *Sir* William era gata să-i dea cu piciorul, dar, la rugămintea mea, îi ridică de jos şi, după cîteva clipe de tăcere, îi zise :

— Viciile tale, crimele tale, neagra ta nerecunoştinţă n-ar merita nici o îndurare. Nu te voi părăsi însă de tot. Vei avea ce-ţi trebuie pentru nevoile tale, dar nu pentru nebuniile tale. Această tînără doamnă, soţia ta, va avea a treia parte din averea ce ţi-am lăsat-o în folosinţă pînă acum şi numai de la gingăşia ei mai poţi aştepta şi alte ajutoare în viitor.

Tînărul nobil era gata să-şi exprime recunoştinţa pentru bunătatea unchiului său, dar acesta îl opri, avertizîndu-l să nu-şi dea mai rău în vileag meschinăria sufletească, şi aşa destul de aparentă. Totodată, îi ordonă să plece, spunîndu-i că are dreptul de a-şi alege un singur servitor, care să-l slujească şi atîta tot. De îndată ce ieşi, *Sir* William se apropie cu mare amabilitate de noua sa nepoată şi, cu un zîmbet, îi ură numai bucurie. Domnişoara Wilmot şi tatăl ei îi urmară pilda. Nevasta mea îşi sărută de asemenea fata, cu multă afecţiune şi îşi mărturisi bucuria că, redau vorbele ei, devenise iar femeie cinstită. Sofia şi Moise făcură acelaşi lucru la rîndul lor ; chiar domnul Jenkinson, binefăcătorul nostru, îşi ceru îngăduinţa să se bucure de aceeaşi cinste. Se părea că nu mai era nimic de adăugat la mulţumirea noastră. Sir William,

care n-avea o plăcere mai mare decît aceea de a face binele, privea de jur împrejur cu un chip luminos ca soarele și nu vedea decît bucurie în ochii tuturora, în afară de cei ai fiicei mele Sofia, care, pentru o pricină ce n-o puteam pricepe, nu părea pe deplin fericită.

— Mi se pare, zise *Sir* William, acum cînd toată adunarea, afară de una sau două persoane, este cu desăvîrșire fericită, că îmi mai rămîne de făcut un singur act de justiție. Știți, domnule, adăugă, adresîndu-mi cuvîntul, toate îndatoririle ce le avem și unul și altul față de domnul Jenkinson, pentru zelul arătat spre a da de gol pe un ticălos, și ar fi drept să-l răsplătim. Fata dumneavoastră cea mai mică, domnișoara Sofia, poate fi foarte fericită, cu el, sînt sigur și sînt gata să dau viitorului ei soț cinci sute de lire sterline, drept zestre, cu care ei să poată trăi în belșug. Haide, domnișoară Sofia, ce spui de această partidă pusă la cale de mine ? Îl vrei de soț ?

La această hidoasă propunere, biata mea fată fu gata să leșine în brațele mamei sale.

— Să-l iau pe el, domnule ? ! strigă cu glas slab. Nu, domnule, niciodată !

— Cum, urmă *Sir* William, să nu-l vrei pe domnul Jenkinson, binefăcătorul dumitale, un tînăr chipeș, cu cinci sute de lire sterline și cu atîtea alte nădejdi ?

— Vă rog, domnule, răspunse ea cu glas înăbușit, să părăsiți acest gînd și să nu mă nenorociți !

— Nu văd de ce atîta încăpățînare ! Să respingi un bărbat căruia familia îi datorează atîta și care ți-a scăpat sora ? De ce nu-l vrei ?

— Nu, domnule, niciodată stărui ea cu mînie, mai degrabă mor...

— Bine, hotărî el, dacă așa stau lucrurile, dacă nu-l vrei pe el, trebuie să fii a mea !

Zicînd acestea, o cuprinse cu ardoare la pieptul lui.

— Prea frumoasa, prea înțeleapta mea fată, zise el, cum ai putut crede o clipă că prietenul dumitale Burchell ar fi vrut să te înșele sau că *Sir* William Thornhill ar fi putut vreodată să înceteze de a admira o ființă, care nu l-a iubit decît pentru el însuși ? Am încercat să găsesc de-a lungul anilor o femeie care, străină de ispita averii mele, să-mi prețuiască meritele ca om. După ce zadarnic am căutat una chiar printre cele proaste sau urîte, vă închipuiți ce încîntare simt cucerind în sfîrșit o ființă care îmbină atîta spirit cu tot atîta frumusețe divină ?

Întorcîndu-se apoi către Jenkinson, îi spuse :

— Cum nu pot, domnule, să mă despart de această tînără domnișoară, și cum sînt sigur că sentimentele ei sînt întocmai ca ale mele, tot ceea ce pot să vă dau, este dota ce v-o hărăzeam. Și puteți merge mîine dimineață să cereți, din partea mea, cinci sute de lire sterline de la administratorul meu.

Astfel că am fost nevoiți cu toții să ne repetăm urările și *lady* Thornhill trecu prin aceeași ceremonie ca și sora ei puțin mai înainte. Între timp, vizitiul lui *Sir* William veni să ne înștiințeze că trăsurile erau pregătite să ne ducă la han, unde totul era gata pentru primirea noastră. Eu și nevastă-mea o luarăm înainte și astfel părăsirăm acea mohorîtă reședință a mîhnirii. Mărinimosul *Sir* William împărți pușcăriașilor patruzeci de lire sterline, iar

domnul Wilmot, îmboldit de pilda lui, le dădu douăzeci. Tîrgoveţii ne primiră cu aclamaţii şi eu strînsei mîna la doi sau trei dintre cinstiţii mei enoriaşi care se aflau printre ei. Ne însoţiră pînă la han, unde găsirăm întinsă o masă bogată şi unde împărţirăm din belşug de-ale mîncării şi mulţimii.

Cum mă simţeam istovit din pricina mîhnirii şi bucuriei prin care trecusem pe rînd de-a lungul zilei, le cerui după masă tuturor îngăduinţa să mă retrag şi părăsii adunarea, în toiul unei voioşii obşteşti. De îndată ce fui singur, am revărsat recunoştinţa inimii Celui care ne dă şi mîhnirile şi bucuriile, şi am dormit netulburat pînă a doua zi dimineaţa.

CAPITOLUL XXXII

Încheiere

Deşteptîndu-mă, îl găsii pe fiul meu cel mare stînd lîngă patul meu ; venise să-mi mai aducă o veste bună relativ la situaţia noastră materială. Mai întîi mă dezlegă de obligaţia ce mi-o luasem faţă de el cu o zi înainte, apoi mă vesti că negustorul care dăduse faliment fusese prins la Antwerp, unde lăsase atîtea mărfuri, încît depăşeau cu mult datoriile către creditori.

Mărinimia fiului meu îmi făcu aproape tot atîta plăcere cît şi această veste neaşteptată, dar aveam unele îndoieli

dacă se cădea să-i primesc propunerea. În vreme ce mă gîndeam la asta, *Sir* William Thornhill intră şi-i împărtăşii îndoielile mele. Părerea lui fu că, deoarece fiul meu era stăpîn al unei mari averi, puteam să-i primesc propunerea, fără nici o şovăială. Dar scopul pentru care venise *Sir* William era să mă încunoştiinţeze că, întrucît trimisese de cu seară după actele de căsătorie şi cum ele puteau să-i sosească dintr-o clipă într-alta, nădăjduia că nu voi refuza să fericesc toată adunarea, celebrînd cununia chiar în dimineaţa aceea. În vreme ce vorbeam, un lacheu veni să ne vestească sosirea curierului care aducea actele. Şi cum eram pregătit, coborîi şi găsii întreaga adunare plină de veselia şi de buna dispoziţie pe care le-o insufla un cuget curat. Cu toate acestea, cum era vorba de o ceremonie foarte solemnă, rîsetele lor nu-mi plăcură deloc. Le vorbii de aerul grav, aşezat şi sublim pe care trebuiau să-l ia pentru această ceremonie şi le citii două mici predici şi o teză alcătuită de mine, ca să-i pregătesc întru primirea sfintei taine. Totuşi, n-am izbutit să le imprim o notă de seriozitate. Chiar în timp ce ne îndreptam spre biserică, cu mine în frunte, nu mi-a fost cu putinţă să-i fac să fie mai reţinuţi şi, în cîteva rînduri, am fost ispitit să mă întorc plin de indignare. Cînd am ajuns la biserică s-a ivit altă dilemă greu de dezlegat : cine avea să fie căsătorit mai întîi. Mireasa fiului meu stăruia călduros să treacă întîi *lady* Thornhill, adică aceea care avea să capete rangul ; dar cealaltă refuza tot cu atîta tărie, arătînd că n-ar putea săvîrşi o asemenea grosolănie pentru nimic în lume. Disputa urmă între ele o bucată de vreme, căci

dădeau dovadă de egală încăpăţînare şi de bună creştere. Dar cum stăteam în timpul ăsta în picioare cu cartea deschisă, m-am săturat pînă la urmă de-a binel̦ea de polemică şi, închizînd cartea, strigai :

— Văd bine că nici una, nici alta nu vreţi să vă căsătoriţi şi că ar fi bine să ne întoarcem acasă, căci nu e nimic de făcut azi.

Asta le băgă minţile în cap pe dată. Baronetul fu cununat întîi şi apoi urmă fiul meu, cu fermecătoarea lui soţie.

Avusesem grijă să trimit dis-de-dimineaţă o căruţă ca să-i aducă pe cinstitul meu vecin, fermierul Flamborough, şi pe ai lui, aşa că atunci cînd ne-am întors la han, avurăm plăcerea să le găsim acolo şi pe cele două domnişoare Flamborough. Domnul Jenkinson dădu mîna celei mai mari, iar fiul meu Moise celei mai mici şi din clipa aceea mi-am putut da seama că manifesta o sinceră înclinaţie pentru ea, aşa că, la vremea potrivită, avea să aibă şi consimţămîntul meu şi bunurile cuvenite.

Nu ne întorseserăm de mult la han, cînd o mare mulţime de enoriaşi, auzind de bucuriile mele, veniră să mă felicite. Între ei se găseau şi acei care voiseră să mă scoată din mîna urmăritorilor mei şi pe care-i dojenisem cu vorbe usturătoare. I-am istorisit întîmplarea ginerului meu, *Sir* William, care-i mustră cu multă asprime, dar văzîndu-i tare amărîţi de această straşnică morală, le dădu cîte o jumătate de guinee ca să bea în sănătatea lui şi să le ridice moralul abătut. Curînd după aceasta, furăm chemaţi la o masă foarte îmbietoare, care fusese pregătită de bucătarul domnului Thornhill.

Nu-i de prisos să amintesc, cu privire la domnul Thornhill-nepotul, că locuieşte acum, în calitate de musafir, la una din rudele sale, unde e foarte bine văzut şi unde mănîncă de obicei, la masa de onoare, doar dacă mai e loc la ea. Îşi petrece vremea ţinînd tovărăşie rudei sale, care suferă puţin de melancolie, făcînd-o să rîdă sau învăţînd-o să cînte din cornul francez. Fata mea cea mare îşi aminteşte totuşi de el cu părere de rău, şi mi-a mărturisit în taină că, dacă s-ar schimba, s-ar putea îndupleca să-l ierte.

Dar ca să revin la ospăţul de nuntă, voi spune că atunci cînd a fost vorba să ne aşezăm, o luară de la capăt cu aceleaşi ceremonii, poftindu-se care mai de care înainte. Se punea întrebarea dacă fata mea cea mare, în calitate de *lady*, n-ar trebui să se aşeze înaintea celor două mirese, dar fiul meu George o tăie scurt, spunînd că fiecare soţ să stea lîngă soţia lui. Propunerea fu primită cu zgomotoase aprobări de toată adunarea, afară de nevastă-mea, care nu mi se păru întru totul mulţumită, pentru că se aştepta să aibă plăcerea de a sta în capul mesei şi de a împărţi bucatele tuturor. În pofida acestui mărunt necaz, e cu neputinţă să descriu buna dispoziţie care domni cît ţinu masa. Nu ştiu dacă am fost mai mucaliţi ca de obicei, dar ştiu că am rîs mai mult ca oricînd, ceea ce vine cam tot acolo.

Îmi amintesc, între altele, de o glumă a bunului domn Wilmot. În timp ce bea în sănătatea fiului meu Moise, care privea nu ştiu unde, acesta îi răspunsese :

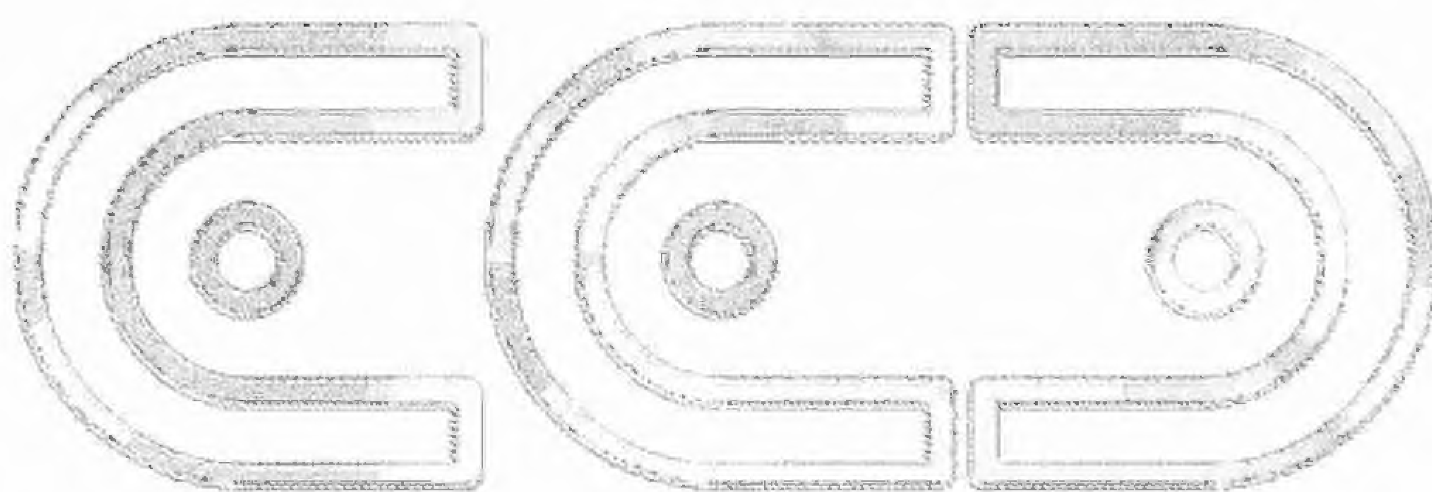
— Doamnă, vă mulţumesc !

La care, domnul Wilmot, făcînd semn cu ochiul celorlalţi, zise că fiul meu se gîndeşte la iubita lui. Auzin-

du-i gluma, domnișoarele Flamborough rîdeau să se prăpădească. De-ndată ce ospățul se isprăvi cerui — după vechiul meu obicei — îngăduința să se strîngă masa, ca să am plăcerea să văd încă o dată întreaga mea familie adunată, atît de agreabil, în jurul căminului. Cei doi micuți ai mei îmi stăteau pe genunchi, în vreme ce ceilalți din adunare, fiecare cu jumătatea lui, se bucurau cu nevinovăție. Pe pragul mormîntului meu, nu-mi mai pot dori nimic. Toate grijile s-au dus. Mulțumirea mea este de nespus. Nu-mi rămîne decît să încerc să fiu recunoscător față de bunătatea soartei, cel puțin pe cît am fost de supus în încercările mele.

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

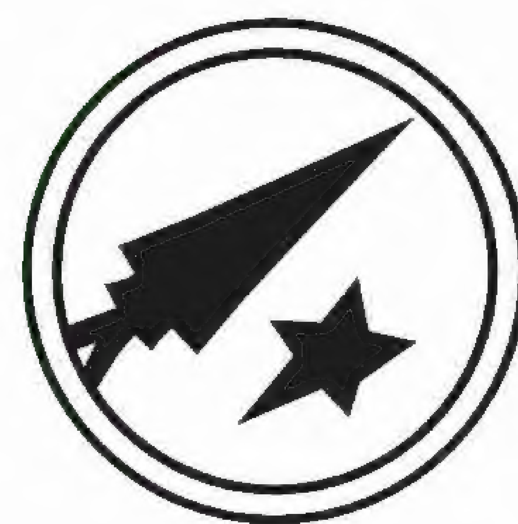
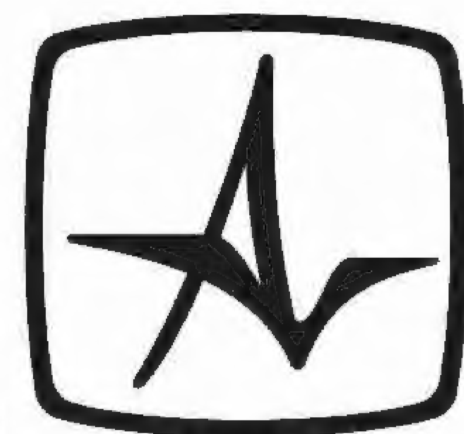

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

